

جہدِ یقہی خوسرہوی

میرزا عہدوللای سنہی (رہونہق)

حہدیقہی خوسرہوی

لیکولینہوہ و کردنی بہ کوردی لہ لایہن:

محہمہد ئہمین (کارڈوخی) یہوہ

دہزگای چاپ و بلاوکردنہوی ئاراس

ہہولیر - ہہریمی کوردستانی عیراق

هه‌موو مافیك هاتووته پاراستن ©
دهزگای چاپ و بلاوکردنه‌وهی ئاراس
شه‌قامی گولان - هه‌ولیر
هه‌ریمی کوردستانی عیراق
هه‌گبه‌ی ئه‌لیکترۆنی aras@araspres.com
وارگه‌ی ئینتەرنیٲت www.araspres.com
دهزگای ئاراس له ٢٨ تشرین (٢) ١٩٩٨ هاتووته دامه‌زرا‌ن

میرزا عه‌بدو‌للای سنه‌یی (ره‌ونه‌ق)
حه‌دیقه‌ی خوسره‌وی
وه‌رگه‌یرانی بو کوردی: محمه‌د ئەمین (کار‌دۆخی)
کتیبه‌ی ئاراس ژماره: ١٣٧١
چاپی یه‌که‌م ٢٠١٣
تیرێژ: ٦٠٠ دانه
چاپخانه‌ی ئاراس - هه‌ولیر
ژماره‌ی سپاردن له به‌رپۆه‌به‌رایه‌تیی گشتیی کتبه‌خانه گشتیه‌کان ٤٦ - ٢٠١٣
نه‌خشان‌دنی ناوه‌وه: کارزان عه‌بدو‌لحه‌مید
رازان‌دنه‌وه‌ی به‌رگ: ئاراس ئەکره‌م
پیت لیدان: لیزان عه‌بدو‌لهادی
هه‌له‌گری: شه‌یرزاد فه‌قی ئیسماعیل. به‌رۆژ ئاکره‌یی

ناو ئاخن

- پېشەكى ۹
- باسىكى كورتى ھەدىقەى خوسرەوى ۱۰
- ھۆى نوسىن و دانانى ئەم كىتپە ۱۱
- بەشەكانى ئەم كىتپە ۱۳
- ھەدىقەى خوسرەوى يا ھەدىقەى ئەمان و ئەلاھى؟ ۱۵
- نرخى مېژووى ئەم كىتپە ۱۸
- بەشى يەكەم: خىابان ۲۱
- چەند تېبىنىيەك لەبارەى ئەم بەشەوہ ۲۳
- بەشى دووہم: گولبونى يەكەم (۱) ۲۴
۱. خوسرەو خانى والى (۲) ۲۴
- چەند تېبىنىيەك لەبارەى ئەم بەشەوہ ۲۷
- ھەلپەستەكانى خوسرەوخانى والى ۲۸
- چەند تېبىنىيەك ۳۹
۲. ئامان ئەلاخانى والى (دووہم) ۴۰
- ھەلپەستەكانى ئامان ئەلاخانى دووہم ۴۳
- بەشى سىيەم: گولبونى دووہم (۲) ۵۷
۳. ئامان ئەلاخانى يەكەم ۵۷
- نامەى ئەكەرشا بو ئامان ئەلاخان ۵۸
- شيعرەكانى ئامان ئەلاخان ۶۱
۴. ئولفەت ۶۲
- ھەلپەستەكانى ئولفەت ۶۴
- چەند تېبىنىيەك ۷۵
۵. ئەسىر ۷۵
- ھەلپەستەكانى ئەسىر ۷۷
- چەند تېبىنىيەك ۸۸
۶. ئەكبەر ۸۹
- ھەلپەستەكانى ئەكبەر ۹۰
- چەند تېبىنىيەك ۱۰۴
۷. ئەفسەر ۱۰۵

۱۰۶	هه‌ل‌به‌سته‌کانی ئه‌فسهر
۱۲۱	چهند تیبینییهك
۱۲۲	۸. ئه‌ئیم
۱۲۳	هه‌ل‌به‌سته‌کانی ئه‌ئیم
۱۳۴	چهند تیبینییهك
۱۳۴	۹. ئه‌حمهد
۱۳۵	هه‌ل‌به‌سته‌کانی ئه‌حمهد
۱۳۶	۱۰. پرتو
۱۳۸	هه‌ل‌به‌سته‌کانی پرتو
۱۴۹	تیبینی له‌م به‌شده‌دا
۱۴۹	۱۱. جه‌وه‌ری
۱۵۰	هه‌ل‌به‌سته‌کانی جه‌وه‌ری
۱۵۷	تیبینی له‌م به‌شده‌دا
۱۵۸	۱۲. هه‌یران
۱۶۰	هه‌ل‌به‌سته‌کانی هه‌یران
۱۷۶	چهند تیبینییهك له‌م به‌شده‌دا
۱۷۷	۱۳. حاوی
۱۷۸	هه‌ل‌به‌سته‌کانی حاوی
۲۰۰	چهند تیبینییهك له‌م به‌شده‌دا
۲۰۱	۱۴. هه‌یدەر
۲۰۲	هه‌ل‌به‌سته‌کانی هه‌یدەر
۲۰۴	تیبینی له‌م به‌شده‌دا
۲۰۴	۱۵. هه‌سره‌ت
۲۰۶	هه‌ل‌به‌سته‌کانی هه‌سره‌ت
۲۱۴	تیبینی له‌م به‌شده‌دا
۲۱۴	۱۶. خوسره‌وخان (۱)
۲۱۶	تیبینی
۲۱۷	۱۷. خه‌لیل
۲۱۹	هه‌ل‌به‌سته‌کانی خه‌لیل
۲۲۷	۱۸. خوړه‌م
۲۲۸	هه‌ل‌به‌سته‌کانی خوړه‌م
۲۳۸	تیبینی له‌م به‌شده‌دا
۲۳۹	۱۹. خوسره‌و به‌گ

۲۳۹	هه‌لېه‌سته‌کانی خوسرهو بهگ
۲۴۵	۲۰. خواجه
۲۴۶	هه‌لېه‌سته‌کانی خواجه
۲۴۸	۲۱. داوهری
۲۴۹	هه‌لېه‌سته‌کانی داوهری
۲۵۶	۲۲. راجی سنه‌یی
۲۵۷	هه‌لېه‌سته‌کانی راجی
۲۶۰	۲۳. رابط
۲۶۱	هه‌لېه‌سته‌کانی رابط
۲۶۲	۲۴. سوژی سنه‌یی
۲۶۳	هه‌لېه‌سته‌کانی سوژی
۲۶۵	۲۵. میرزا سه‌لیم
۲۶۶	هه‌لېه‌سته‌کانی میرزا سه‌لیم
۲۷۲	۲۶. شاکی
۲۷۳	مه‌ته‌لی شاکی
۲۷۵	۲۷. شه‌یدا
۲۷۷	هه‌لېه‌سته‌کانی شه‌یدا
۲۸۱	۲۸. شایق
۲۸۲	هه‌لېه‌سته‌کانی شایق
۲۸۷	۲۹. صالحی سه‌قزی
۲۸۸	هه‌لېه‌سته‌کانی صالحی سه‌قزی
۲۹۲	۳۰. صادق
۲۹۲	هؤنراوه‌کانی صادق
۲۹۳	۳۱. صالحی سنه‌یی
۲۹۴	تاقه هه‌لېه‌سته‌که‌ی صالحی سنه‌یی
۲۹۵	۳۲. عالی سنه‌یی
۲۹۶	هؤنراوه‌کانی عالی سنه‌یی
۲۹۸	۳۳. عه‌وام
۲۹۹	هؤنراوه‌کانی عه‌وام
۳۰۱	۳۴. فه‌تحي
۳۰۱	هه‌لېه‌سته‌کانی فه‌تحي
۳۰۴	۳۵. مسافر
۳۰۵	هؤنراوه‌کانی مسافر

۳۰۷	۳۶. مەجىدى سەئىي
۳۰۹	ھەلبەستەكانى مەجىدى سەئىي
۳۱۲	۳۷. مەفتوون
۳۱۳	ھۆنراوكانى مەفتوون
۳۱۵	۳۸. ناظر
۳۱۶	ھەلبەستەكانى ناظر
۳۲۲	۳۹. ھدايەت
۳۲۲	ھەلبەستەكانى ھدايەت
۳۲۴	۴۰. يۇسەف
۳۲۶	ھەلبەستەكانى يۇسەف
۳۳۵	تېيىنى لەم بەشەدا
۳۳۷	بەشى چوارەم جۇگەلە
۳۳۷	۴۱. مەستورە
۳۴۰	ھەلبەستەكانى مەستورە
۳۵۲	تېيىنى لەم باسەدا
۳۵۳	۴۲. واليە
۳۵۵	ھەلبەستەكانى واليە
۳۶۱	بەشى پېنجەم (گۈلدەستە)
۳۶۱	۴۳. رەونەق
۳۶۳	ھەلبەستەكانى رەونەق

پیشه‌کی

دهستکهوتنی ئەم پەرتووکه دەستنووسە:

لە جەنگی یەکەمی جیہانیدا دوو سەرۆکی شێخانی نەقشبەندییە هەورامان (شێخ حیسامەدین و شێخ نجمەدین) کورانی شێخ محەمەد بەھائەدین و شێخ عومەر لەگەڵ زۆر کەس لە خزماتی خۆیان و دانیشتوانی ناوچەیی هەورامان و شارەزور و شوینانی کە، لە سەر داواکردنی دەولەتی عوسمانی لەگەڵ (حیلمی بەگی ئەرکان) دا بە ناوی غەزاوہ کەوتنە پێ و، پرویان کردە (بانە و سەقز و بۆکان و سابلاخ و میان دواو) و شارە کوردنشینەکانی کە ئێران. شێخەکان کە سەرۆکی ئاینی بوون کوردەکان خۆشیان دەویستن و ریزیان دەگیرا، هەموو لایەکەوہ، بۆ پێشوازی و یارمەتیدانیان، دەهاتن، وە دەبوونە، ھۆی پیرۆزی و سەرکەوتنیان لە جەنگەکاندا.

لەم سەفەر و گەڕانەدا، زۆر کەس لە ناسراوان و، گەوران و دانیشتوانی ئەو ناوچانە، دیاری و شتی بەنرخیان بۆ ئەو شێخانە دەھینا.

لەناو ئەو دیارییانەدا لە (میان دواو) پەرتووکی دەستنووسی (حەدیقەیی خوسرەوی) بوو کە لەلایەن یەکی لە ناسراوانەوہ پێشکێش بە یەکی لە شێخە خزمە نزیکەکانم کرابوو. لە ساڵی ۱۹۴۲دا کاتێک کە مامۆستای قوتابخانەیی بیارە بووم سەرم لەو خزمە گەورە خۆشەویستەم دا کاتێک بۆی دەرکەوت کە من زۆر حەز بە خویندەنەوہی شیعەر و ئەدەبیات دەکەم وەدەمەوئ زیاتر لە ژبانی ھونەرەندان و شاعیرانی کورد تی بگەم ئەم کتیبی (حەدیقەیی خوسرەوی) یە لە سەندۆقە، پۆلاکەیا، دەرھینا و بە دیاری پێی کەرم کردم.

منیش پاش سەیرکردن و خویندەنەوہی بەرھەمی چەند شاعیرێکیان، ھات بەبیرما: سەرگوزشتەیی ژبانی ئەم شاعیرانە و نمونەیی شیعیریان لە فارسییەوہ، وەرگێرمە سەر (کوردی) وە ھەر بەم نیازە بەین بەین بەپێی ھەل و ، توانا چەند لاپەرێکم دەرکە بە (کوردی) وە لە کووارەکانی (گەلاویژ و ھیواو ھەتاو) دا بلایوم دەرکەوہ وەلەم دوایبیەشا لە رۆژنامەیی (برایی) و ژین و کوواری رۆشنبیری نویدا چەند بەشیککی بلای کرایەوہ، ئەویش بە کەم و کوری و پەر لە ھەلەیی چاپی، لەبەر ئەوہ بە پێویستەم زانی جاریکی کە پیا بچمەوہ و بینووسمەوہ ئەو باسانەش کە ماون بیانکەم بە کوردی و کتیبەکە تەواوکەم ئیتر دەست لە دەست و ھیز لە یەزدان.

کاردۆخی

باسیگی کورتی حەدیقهی خوسرهوی

ئەم کتیبە دەستنوسە کە ئەو خزمە گەورە دلسۆزەم بە دیاری پێی دام فارسییە، بە خەتی دانەرەکە ی نووسراوەتەو، بریتییه لە (٣٤٣) لاپەرە. پێشەکییەکە ی پاش گوڕینی بە کوردی ئەم مانایە دەگەیهنی:

ئەمە: تذکرة الشعراى کوردستانە یادگار و بیرخەرەوێ نووسەرەن و شاعیرانی کوردستانە، بە (حەدیقهی خوسرهوی) ناسراوە، لە دانراوەکانی بەرەمی خوا لیخۆشبوو (میرزا عەبدوڵای سەر نووسەر، کە نازناوی (رەونەق)ە لەسەر داواکردنی (خوسرهو خانى والى) رێکی خستوو و نووسیویەتەو.

وا دەردەکەوێ نووسەر هیشتا کتیبەکە ی تەواو نەکردوو (خوسرهو خان) کۆچی دوا یی کردوو. (رەونەق) ئیتر لە نووسین و تەواوکردنی ئەم کتیبە سارد دەبیتەو، تا (ئامان ئەلا خانى والى) دیتە سەر کورسی فەرمانرەوایی، وە، لە جێی (خوسرهو خان) دەبیتە والیی سنە لەسەر داواکردنی ئەم، کتیبەکە تەواو دەکات بە ناوی (حزریقەى ئامان ئەلاهی) یەو نوسخە یەکی بە خەتی برازاکی لى دەنووسیتەو.

ئەگەر سەیری کتیبی (حەدیقهی خوسرهوی) بکەین دەبینین.

لە لاپەرە ی دوا یی ئەم کتیبە دەستنوسە دا رسته فارسییەکان ئەم مانایانە ی خوارەو دەگەیهنن.

بە یارمەتی خوای مەزن ئەم کتیبی (حەدیقهی خوسرهوی) یە لە دانراوەکانی بەندە ی بی دەستەلآت و هەژاری دەستکورت و بچووکتیرین ئافەریدە و دروستکراوی خوا (عەبدوڵا کورپی موحەمەدئاغای سنهیی کە نازناوی (رەونەق) تەواو بوو لە یوت ئیلی سالی (١٢٥٥) ی کۆچیدا لە رۆژی دوو شەمە ی مانگی سەفەر دا، هیوامان وایە پەسەندی بینینی مەعنەوییان و زانایانی زەمان بیت، لە لایان چاک بیت و خراب نەبیت، وە لە چاوی بەدی زەمانە دوور بیت.

هۆی نووسین و دانانی ئەم کتیبە

ئەگەر سەیری لاپەرەکانی (۸ ، ۹ ، ۱۰) ی ئەم کتیبە دەستنووسە بکەین بۆمان دەرەکهوێت هۆی دانانی ئەم کتیبە چی بوو؟

(رەونەق) لەو لاپەرەدا باسی خۆی و هۆی دانانی ئەم کتیبە دەکات دەلێت:

(نووسەری ئەم سوودە، بۆلۆلی چەمەنی، باغچەیی سەفاو، زەوق، ئەمامی نەوبەری، خیابانی ئاوات و، شەوق، سەرگەرمی خوشەویستی رۆوت و موتڵەق، (عەبدوڵا کورپی موحەمەد ئاغا) ی موتەخلیس بە (رەونەق) ئەلێت: . پاش ئەوەی بە دەسیاری یارمەتی و کەرەمی خۆی گەرە، گۆلدەستەیی ژیانم ئاودرا، لە گۆلشەنی نەبوونەوه، هاتمە باغچەیی ژیان و بوون، بەدانەدانەیی بارانی بەزەیی خۆی بۆ هاوتا، سەروی بالام ئاودرا، وە بە خەلاتی گەشەکردن و پێگەیشتن، بۆ تیگەیشتن، منی پێ گەیاندا، وە بەرپزەرپزەیی بارانی هەوری لوتفی خۆی، داری لەشمی، لە باخچەیی هیوادا، بەسەر بەرزی و سەوزی، رازاندەوه، وەکو غونچەیی نووستوو، سووسەنی زمانی لە دمدا بەستوو، وا بووم هیچ نەئەزانی، چاوم وەك نەرگس کردەوه، وە خۆی خاوەن کەرەم بینین و، نوارینی پێ کەرەم کردم تا شت ببینم، وە بە بەلگە و دەلیل (بە بوونی خۆی تاك و تەنیا) باوەر بکەم. بەرە بەرە داری خورمای قەدم لە تەر دەستی باخەوانی توانای دروستکەرەوه که خۆی، لە باغچەیی دانش و زانیاریدا تیر ئاو بوو، پێم نایە قوتابخانەیی ئەدەبیاتی، ئەدیبانەوه، بەپێی دەستەلات و توانای خۆم چاوم بپرێ زانیاری و لێ وردبوونەوه، تا بیلبیلەیی چاوم لە، زانست، پووناکی وەرگرت، وە دەستم بە قەلەمی عەنبەرین ئاشنایی پەیدا کرد، هەر لە زەمانی مندالیمەوه، تا گەرەبوونم ئیشم جگە لە موتالاکردن و خۆیندەوهی بیر و هۆنراوهی شاعیرەکانی تازەو، هۆنراوەکانی زمان پاک و رهوانی هونەرماندانی پیشوو، کۆنەکان، هیچی تر نەبوو، تا لە کتیب و هۆنراوه و پەخشانیان تێ گەیشتم رێگاشم کەوتە چیرۆک و دانراو و پەخشان و بەسەرھات و، پرووداوەکانیان. بەرپککەوت، رۆژیک سی چوار کتیبی یادگاری شاعیر و هونەرماندانی تازە و کۆنەم، بەرچاو کەوت، دەستم کرد بە خۆیندەوهیان و، بۆم دەرکەوت کە ئەوانە باسی شیعەر و ژیان چەند شاعیریکیان کردوو، هۆنراوهی وایان کۆ کردوو، وە، کە بۆ هیچ کتیبیک شایستە و لایق نییە، شیعەر و پەخشانیان بۆ هیچ دەفتەر و پەرتووکیک جوانی نییە، لەو کتیبانەدا ناوی هیچ شاعیریکێ ئەم شوینانەیی تیا نەبوو لەبەر خۆمەوه و تەم: پەککو، لە خۆی گەرە!! ئایا

ئەبى (حەق) ھەر شاراۋە بېت؟ كۆمەلە، تىگەيشتۈۋەكان و، زانا يانېش لە خىشلى زېرىنى
بىنن ھەمىشە بېبەرى بن و نەكەونە بەرچاۋو، كەس نەيانناسىت؟؟

ئەگەر وانىيە، بۆچى شاعىرانى خاۋەن كەمال نووسەرانى زانا لە كىتەپ و دەفتەر و
نووسىن و پەخشانى خۇياندا ھىچ يەككىيان، ناۋىكى لە شارە جوانەكەى (سەنە)
نەبردوۋە؟ ۋە تائىستا ھىچ كامىيان باسكىيان لە شىعر و شاعىرەكانى ئەم ۋلاتە
نەنووسىۋە؟ لەگەل ئەمەشدا شارى ناۋبراۋ لە جوانى و سەفادا باغچەى بەھەشتى
بەرىنە، شاعىرەكانى لە رەۋانى تەبەع و سەفای ھۆنراۋە و وردەكارىدا سوار چاكى ھەموو
لايەكن. ھەر لەبەر ئەمە بوو ئاگرى رىق و داخى دەروون لە ئاگردانى سىنەمدا گلپەى
سەند، ۋە خەيالى ئەم مەبەستە داۋىنگىرم بوو كە منىش كىتەپى بۇ بىرەۋەرى و دىادىگارى
شاعىرەكانى سەنە و دەۋرۈپشتى بنووسم كە برىتى بېت، لە پروونكردەنەۋە و دەرختى
ۋەزەع و چلۇنىتە شاره جوانەكەى سەنە، نووسىنەۋەى ھۆنراۋە ھەلبەستى شىعر و
قسەى پاك و رەۋانى شاعىر و ھونەرماندانى ئەم ناۋچەيە، ئەۋەى كە بە يادگار و بۇيان
بەجى ھىشتۈۋىن، ئەۋەى كە لەم چەرخەدا بەردەستمان كەۋتوۋە.

ئەم خەيالەم كە كرد كاتىك بوو تەمەنم لە بىست سالى تىپەر بوو ۋە نەگەيشتۈۋە
سى سالىش. بەلى ئا لەم تەمەنەدا بووم دەستم كرد بە دانانى ئەم باغچەى بى دركە،
دەستم كرد بە بردن و رواندى گولى خەياللاتى شاعىرە بە ناۋبانگەكان و،
دەرنەكەۋتوۋەكان، ھەۋلم دا ۋ ھەلم دەست كەوت لە خەزىنەى ھۆنراۋەى تەبەيان پارچە
پارچە و دانەدانەى دور و مروارى ئاۋداريان كۆ كەمەۋە و بىنووسمەۋە تا بىگەيىنم بە
گوى ۋ ھۆشى گويگران و خويىندەۋاراندا ۋ بۇ ئەمەش ديوانى ھەر يەككىيانم كە ئەكەۋتە
بەرچاۋ دواى ئەۋە كە زور بە وردى موتالام دەكرد ۋ ئەمخويىندەۋە، بەپى لىكۆلىتەۋە ۋ لى
ۋردبۈۋنەۋەى تەبەعى خويىشم ئەۋەى بەلامەۋە پەسەند ۋ چاك بوو ئەم نووسىيەۋە
ئەۋانەشيان كە ديوانىيان نەبوو بەپى (بىستن) لەم و لەۋ لە شارەزايان و زانايان
ئەمپرسى و كۆم ئەكردەۋە تا توانىم ئەم كىتەبەم رىك خست.)

بەشەكانى ئەم كتيبه

دانەرى ئەم كتيبه دەلّيت: لەبەر ئەوەى ژمارەى شاعيره بەناوبانگەكانى شارى (سنه) ئەوەندە زۆر نەبوون كە نەينە ژمارە و حساب، بۆم نەكرا وە كو كتيبي ئەدەبىيات ناوهرۆككيكى واين بۆ بكەم بە گویرهى پلهى (تازە و كۆنە) ييبان باسيان بكەم ياكۆنەكان بە جيا و، تازەكان بە جيا بنووسم، لە كاتى دانانى ئەم كتيبه دا هيج گويم نەدايه (كات و زەمان، ژيان) يان، يا پايە و پلهى بەرزيان لە شيعر و ھۆنراو بەپيى پيئەكانى (ئەلف و بى) ناوى ھەر يەكى لە شاعيرهكانى دانيشتوانى شارى سنه و قەلەرۆى ئەو ناوچە يەو و ديھاتى تابيى ئەم شوينەم، كو كردهو، لەگەل كورته باسيكى كەمى وەزە و ژيان و شيعريان، وە دەستپيكردى ئەم نووسينەم چونكە لە زەمانى والييهتى خوسره و خانى مەزندا بوو ناوم نا (حەديقهى خوسرهوى^۱ وە ئەم كتيبه ش بريتييه لە (پينج بەش):

خياباننيك، گولبوني يەكەم، گولبوني دووهم، جوگەلە، گولدەستە

۱. بەشى يەكەمى كە خيابانە: باسى وەزە و ئەوزاعى شارى سنهى وەك بەهەشت ئەكات.

دانەرى ئەم كتيبه لە باسى جوانى و خووشى شارى سنه دا دە ھۆنراوى نووسيوه^۲.

بەشى دووهم

۲. گولبوني يەكەم: باسى گوزارش و ئەحوالى نگارشى بير و فكري خوسره و خانى والييه^۳.

۱. لە پيشەكى كتيبي حەديقهى ئامان ئەلاھيدا لە لاپەرە (ح) دا دەكتر عبدالرسول خيامپور دەلّيت: لەبەر

ئەوئە دەسپيكردى دانانى ئەم كتيبه لە زەمانى خوسره و خانى دووهمدا بوو لە سالى (۱۲۴۰ -

۱۲۵۰) ويستويەتى كتيبه كە (بە ناوى ئەوئە) ناو بنيت بەلام ھيشتا تەواو نەبوو، ئەو مردوو، تا

سالى ۱۲۶۵ ئامان ئەلاخانى دووهم لە زەمانى محمد شای قاجاردا بە والى سنه، (رەونەق) لە ھەل،

كەلك وەردەگرئ كتيبه كە تەواو ئەكات و ناوى ئەنى (حەديقهى ئامان ئەلاھى)...

۲. لەو كتيبه دەستنووسەدا كە (حەديقهى خوسرهوى) ناو وە بە خەتى دانەرە. لە بەشى يەكەمدا كە

خيابانە ئەو (دە) ھۆنراوى تيا نييه، بە پەخشانيكى جوان باسى كردوو ئەو دە ھۆنراويە لە لاپەرە

(۱۱) كتيبي حەديقهى ئامان ئەلاھى دايه.

۳. لە كتيبي (حەديقهى ئامان ئەلاھى) كە دكتور عەبدولرەسول خيامپور نووسيوه دەلّيت: گولبوني

يەكەم تەرجومەى حال و ئەشعارى ئامان ئەلاخانى والييه، نەك (خوسره و خانى والى).

بەشى سۆيەم:

۳. دووهمش: باسى ژيان و شيعرى شاعيرهكانى سنه و دەروويشتييهتى.
لەم گولبونهدا باسى تەنيا (۳۱) شاعير و شيعرهكانيانى تيايه^۱.

بەشى چوارەم

۴. جۆيبار، يا جۆگەلە: تەرجومەى حال و شيعرى شاعيرهى بەناويانگى كورده
(مەستورە) يە^۲.

بەشى پىنجەم

۵. گولدهستە: يا چەپكەگول: كە دوا بەشى كتيبهكەيه: تەرجومەى حال و شيعرى
(رەونەق) خويەتى كە دانەرى ئەم كتيبهيه، كە بەناوى (حەديقهى خوسرهوى) يا
(حەديقهى ئامان ئەلاهى) يە و نووسيويهتى:

۱. گولبوني دووهميش لە كتيبي حەديقهى خوسرهويدا تەنيا باسى ژيان و شيعرى (۳۱) شاعيرى
نووسيوه كەچى لە كتيبي حەديقهى ئامان ئەلاهيذا باسى (۳۹) شاعيرى كردوو.

۲. بۆ بەشى چوارەمى ئەم كتيبهش كە جۆگەلەيه: تەنيا باسى ژيان و شيعرى مەستورەيه كەچى لە
كتيبي (حەديقهى ئامان ئەلاهى) دا جگە لە مەستورە، باسى (واليه) شى تيايه واتە دانەرى كتيبهكە
نەيوستوه ناوى واليه بخاتە كتيبهكەيهوه چونكى لە ئەسلا خەلقى سنه و، ناوچەى سنه نييه، دوايى
لە زەمانى ئامان ئەلا خان پەشيمان بووتەوه ناوى واليه شى خستوووتە كتيبهكەيهوه.

كاردۆخى

(حهديقهى خوسرهوى) يا (حهديقهى ئامان ئەلاهى)؟؟

وهكو له پيشهوه بهيانمان كرد (رهونهق) كاتيک كه دهستی به نووسینی ئەم کتیبه کرد، له زهمانی حوکمداریهتی خوسرهو خانى دووهمدا بوو کتیبهكهى ناوناوو (حهديقهى خوسرهوى) وه بهخهتی خوئی نووسيوهتهوه، باسى ژيان و شيعرى (٣١) شاعيرى سنه و، دهروپشتى تيا نووسيوهتهوه. كاتيک كه خوسرهو خان مردوووه کتیبهكهى تهواو نهکردوووه، وازى له نووسینی هیناوه، تا [ئامان ئەلاخان] هاتوووته سهر حوکم ئەمجا له ههل كهلكى وهرگرتوووه، کتیبهكهى تهواو کردوووه باسى (٣٩) شاعيرى تيا بهيان کردوووه و، ناوى ناوه (حهديقهى ئامان ئەلاهى) (حهديقهى خوسرهوى)، وه (حهديقهى ئامان ئەلاهى) ههردووکیان يهك کتیبين هى يهك (دانهرن) ئەویش [ميرزا عهبدو لایه] كه نازناوى [رهونهق] ه.

ئهو نوسخهى كه بهخهتی خوئی نووسرابوووه وه له لای من بوو، وه ئیستا له (مۆزهخانهى کتیبخانهى بهغدايه) ناوى (حهديقهى خوسرهوى) بوو وه من لهسهر ئهو دهستنووسه هیندی له پيشهكى و شيعر و ژيانى ئهو شاعيرانهم له فارسىيهوه کرد به كوردی وه ئەمه له كاتيكا بوو كه هیشتا (دكتور عهبدو لرهسول خيامپور) کتیبى (حهديقهى ئامان ئەلاهى) چاپ نهکردبوو کتیبهكهى ئهو ده سالیكه كهوتوووته بازارهوه، وه من پيش (٣٤) سال له مهوبهتر له كووارى (گهلاويژى) ژماره (١٢) ى كانونى يهكهمى سالى ١٩٤٤ دا باسى (خوسرهو خانى والى) م لهم کتیبه دهستنووسه وهرگرتوووه کردوووه به كوردی، وه لهو كووارهدا بلاوم کردوووتهوه.

له سالى ١٩٧٥ دا بوو بيستم كه کتیبى (حهديقهى ئامان ئەلاهى) چاپ کراوه، به ههمولايهك نامهم نارد، ههولم دا نوسخهيهكم دهست كهوئت، بهلام بى سوود بوو، ئهو کتیبه نهماوو دوايى بيستم نوسخهيهك له لای (دكتور ئەمین موتابچى) ههيه، خووم چوومه لای و، به ئەمانهت ليم وهرگرت، پاش خویندنهوهى ئەم وتارهم به (عهربى) لهسهر نووسى وه له رۆژنامهى (التأخى) ژماره (٢٠٨٠) ى رۆژى شهمهى ٦ ى كانونى يهكهمى سالى ١٩٧٥ بلاو کردهوه، ئەمەش دهقى وتاره كهمه كه لهو رۆژنامهدا بلاو کراوتهوه.

(تذکره شعراء کردستان)

بقلم: محدامين (كاردوخى)

إنها مخطوطة نفيسة في مكتبي و موجودة في مكتبة المتحف البريطاني يقول الدكتور (عبدالرسول خيامپور) أستاذ اللغة الفارسية في صفحة (أ.ب) من مقدمة كتاب (حديقة أمان اللهی) باللغة الفارسية ما معناة: [وجدتُ في مكتبة المتحف البريطاني (٧٠) تذكرة مخطوطة إلا ان تذكرة (رونق) كانت أفضل من الكل من حيث النوع والامتياز إذ كانت تحتوى على (٢٧٢) ورقة بمقدار (٢٥، ٩) انج في (٥، ٧٥)، انج وكل صفحة منها عبارة عن (١٤) سطر بطول (٣) انجات لكل سطر. كتبت هذه التذكرة بخط ابن أخ المؤلف [نصرالله آقا ابراهيم النندجى وقد فرغ من كتابتها يوم الجمعة (٤) من شهر رجب سنة (١٢٦٦هـ)] ويقولُ نفس الأستاذ في صفحة (ى . ح) أى صفحة (١٨) من مقدمة الكتاب المذكور ما معناة:

أرى من واجبي أن أشكر أولياء امور المتحف البريطاني وإدارتها على موافقتها استنساخ و نشر هذه التذكرة]

يتضح لنا مما تقدم ان مخطوطة (تذكرة شعراء كردستان) لمؤلفها ميرزا عبدالله سنندجى المتخلص برونق موجودة في مكتبة المتحف البريطاني وقام باستنساخها الدكتور (ع. خيامپور).

غيران النسخة الأصلية موجودة لدي ومحفوظة في خزانة كتبي، كما وانها مكتوبة بخط المؤلف رونق) و تحتوى على (٣٤٢) صفحة بمقدار (٨) بوصات في (٥) بوصات و بمعدل (١٤) سطر في كل صفحة و بطول (٣) بوصات لكل سطر. فرغ المؤلف من كتابة هذه التذكرة يوم الإثنين من شهر صفر سنة (١٢٥٥هـ. أى: أنها أقدم من المخطوطة الموجودة في مكتبة المتحف البريطاني ب(١١) سنة وسمى المؤلف هذه التذكرة ب (حديقة خسروى) نسبة الى والى كردستان المشهور خسروخان الثانى الذى حكم البلاد (١٢٤٠ . ١٢٥٠هـ. إلا ان المؤلف لم يكمل كتابة هذا نظرا لوفاة هذا الوالى العظيم وبعد فترة من الزمن جلس على الكرسي الولاية (أمانالله خان الثانى).

ففى سنة (١٢٦٥هـ) بايعاز وتشجيع هذا الوالى قام (رونق) باتمام كتابة، وكتبة لة ابن اخية (نصرالله ابن آقا ابراهيم السنندجى) بصورة مفصلة و فرغ من كتابتها سنة (١٢٦٦) الهجرية وسمى كتابة في هذه المرة ب(حديقة أمان اللهی).

وما تجدد الإشارة اليه: ان الشاعرة الكردية المشهورة (مئة أشرف خانم) والملقبة ب(مستورة) هي بنت أخ المؤلف (رونق) ولها قصائد منشورة في الكتاب المذكور.

وسبب تلاطم البلاد و حوادث الزمان هاجرت مع عشيرتها الى العراق، وسكنتُ في منطقة (بابان) و كان ذلك سنة (١٢٦٣) الهجرية كما ورد ذلك في كتاب حديقة بترجمة حياة قسم كبير من شعراء هذا الكتاب إلى اللغة الكردية، ونشرتها في مجلة (گهلاويژ) العدد (١٢) سنة (١٩٤٤)م ومن أعداد متفرقة من جريدة (برايي) الكردية منذ يوم ٦ / ٧ / ٩٦٨ ولغاية يوم ٩ / ١١ / ٩٦٨ كما وقد قمتُ بترجمة حياة الشاعر (سرت) الى اللغة الكردية ونشرتها في جريدة (ژين) العدد (١٣٧) في ٢٢ / ١١ / ٩٧٣، وحياة الشاعر (خسرو) في مجلة المثقف الجديد العدد (١٢) يوم ٣ / ١١ / ٩٧٤. وهذان الشاعران هما من شعراء كردستان ولهما أبيات و قصائد كثيرة مكتوبة في الكتاب المذكور.

ولى الأمل بأن أتمكن من القيام بترجمة (حياة ونماذج شعر) بقية شعراء الكتاب المذكور الى اللغة الكردية و ذلك في أوقات فراغى وفرص سانحة. وأخيراً لإيضاح و صحة ماورد في هذا المقال أحببتُ أن أنشر صورة (الصفحة الاول) (والصفحة الأخيرة) من المخطوطة الموجودة لدى والتي لها مكانة تاريخية في أدبنا نحن كجيل ننظرُ الى (ماضينا) و (حاضرنا) و (مستقبلنا)^١.

سليمانيه ٢٢ / ١١ / ١٩٧٥

كاردوخى

١. پاش بلاو بوونه وهى ئەم وتاره لهو رۆژنامهيه دا، ئەم دهستنووسه به نرخه كهوته دهستى كتىبخانهى مۆزهخانهى بهغدا.

نرخى میژووی و، ئەدەب ئەم کتیبە

وھکو دکتور (عەبدولرەسول خیامپور) لە لاپەرە (ط) ی پێشەکی کتیبی (حەدیقەى ئامان ئەلاهی) دا ئەلێت:

ئەبى ئەو بەسەلمینین: ئەگەر لە ھەموو ئیراندا دوو شوین ھەبى، لەلایەن خەلق و کۆمەلى ئیرانیانەو وھکو پێویستە نەناسرابن، بەتەواوی لییان شارەزا نەبن، یەکی لەو شوینانە (کوردستانە).

ئیمە لیرەدا لە باسی جوړە بابەت و شتەکانی تری ئەم شوینە چاوپۆشی ئەکەین بە تەنیا لە رووی میژووی ئەدەبیاتەو قسە ئەکەین ئەویش لە چوارچۆی میژووی ژبانی شاعیر و شیعری ئەم ناوچەییەو، کە پەيوەندی بە ئیش و کاری ئیمەو ھەیە.

ئەگەر لە کتیبی نووسین و یادداشتهکانی شاعیر و نووسەرەکان، یا بۆ ئەو زووتر و ئاسانتر بە ئامانج بگەین سەیریکی (فەرھەنگی سخەن وەران) بگەین، دەبینین:

لە سەدەکانی پێشودا، لە ھەر سووچ و قوژین و شوینیکی ئیراندا چەند شاعیریک پەیدا بوون، یەکیک یا چەند کەسیک لە کتیب دانەران و یادداشت نووسان، ناوی ئەو شاعیرە و شیعەرەکانیان یا نمونەییەک لە ھۆنراوەکانیان لەو کتیب و یادداشتانەدا نووسیو، لیرەدا تەنیا شوینیک ئەویش کە شوینیکی گرنگە خراوەتە پشت گوی ناوی لی نەبراو (کوردستانە).

ئەگەر یادداشتی رەونەق واز لی بینین بەو پەری ئەسەف و داخ و حەسرەتەو دەبى بلین کە ھیچ یەکی لە شاعیران و زانیانی ئەم شوینە لە ھیچ یادداشت و کتیبیکدا ناویان لی نەبراو و باسیان نەکراو.

راستە (دیوان بەگی و، رەزا قولی خان و، ھیدایەت) ناوی چەند شاعیریکی ئەم شوینەیان نووسیو، تاکە سەرچاوەی نووسینیان ئەم کتیبەییە کە (رەونەق) دایناو.

جا ئەگەر وا دانین یا وا بزانی کە ئەم کتیبی (حەدیقەى خوسرەوى . یا حەدیقەى ئامان ئەلاهی)

نییە، و نەماو، ئەبى دان بەو بەنن: کە ناوو باسی شاعیر و نووسەرانی ئەم ناوچە گرنگە کە کوردستانە بە تەواوی گوم بوو و لە بیر چوو تەو.

بە درێزایی سأل و سەدانی رابوردو تەنیا کەسیک کە دەستی دابیتە قەلەم بۆ چەند

شاعیریکی ئەم شوینە شتی نووسیبێت، شاعر و میژووی ژبانی بلاوکردبنەوہ یا ناوی بردن (میرزا عەبدوڵای رەونەق)ە، کە بە نووسینی کتیبەکە ی ناوی (٤٠) شاعیریکی ئەم شوینە ی زیندوو کردووہتەوہ، ئەگەر ئەو لەو کاتەدا بەم کارە هەل نەسایە، ئەم کتیبە ی نەنووسایە، ئیستا ئیمە ناوی یەکیک لەو شاعیر و نووسەرانیەمان نە دەزانی و شاعر نووسینیامان هیچ لی مەعلوم نە دەبوو، جا لەبەر ئەوہ حەقی بووہ لەبەر خۆیەوہ گلە بکات و بلی:

بۆچی ئەبێ هیچ نووسەر و شاعیر و کتیب دانەرێک لە نووسین و کتیبەکانی خۆیاندا باسیکی کوردستان و شاعیرانی ئەم شوینە نەکات؟

ئەم پشت گوێ خستە و باس نەکردنە بووہ بە ھۆیک ئاگری رق و حەسەد لە دلایا (کرپە) بسینی و بەرز بیتەوہ، وە خۆی بەم کارە ھەلسیت.

بەلی لە جیاتیی ئەوہ خۆشی و شادی دلی داگیرکات، دلی خەمبار بووہ، ئاگری رق لە دەرونییا کلپە ی سەندووہ.

ئیمەش ئەگەر لە جیی ئەودا، بواین بی گومان وا نارەحەت و دلگیر ئەبووین لە پشت گوێ خستنی ئەم شوینە زویری ئەکردین. لیرەدا نرخێ میژووی ئەم کتیبەمان بۆ دەردەکویت لەگەل ھۆیکە تاییەتی گرینگدا ئەویش ئەمە یە، کە دانەری ئەم کتیبە خۆی ھاوچەرخێ ئەو نووسەر و شاعیرانە بوو، وە لەو شوینەشا بووہ کە ئەوانی تیا ژباون، وە لەگەل زۆریاندا دۆست و ئاشنا بووہ. جا لەبەر ئەمە ئیمە بە دلنیا ییکی تەواووہ، ئەتوانین حەقیقەت و راستی نووسینەکە ی وەرگرین.

جگە لەمەش نووسەری ئەم کتیبە لە نووسینەکە یا سەر بەستیکی تەواوی بووہ، دەرەق بەو شاعر و شاعیرانە کە باسی کردوون، لە دەرپرینی حەق و راستی هیچ درێغی نەکردووہ، کامیانی بە لاوہ چاک بوو بیت بە (چاک) ناوی بردووہ، ھۆنراوہکانی کامیانی بە دل نەبوو بیت یا پەسەندی نەکرد بیت پەنجە ی بۆ کیشاوہ و بیر و برۆای خۆی کەمیک دەربریوہ.

نرخێ ئەدەبیی ئەم کتیبە:

دانەری ئەم کتیبە سەر نووسەری رەسمی بووہ، بیگومان خاوەنی ئەم جۆرە ئیشە بەپیی فەرمانی کارەکە ی دەبی خاوەنی پەخشانیکی زۆر ریکوپییک و جوان بیت، پێویستە نووسینەکانی بەرز و پەسەندن. ئەم دانەری کتیبەش بە تیکرایی خاوەنی ئەم بەھرانە یە کە باسمان کردن. پەخشانیکی دارژاوی وەستایانە ی چاکی ھە یە، وشە ی ریک و ھاو

وهزن و، هاوتای له نووسینه که یا به جوانی دهرخستوو، وشه ی (وهکو یهک و، پرمانای) به به لگه و ئایه تی قورئان و هدیث له په خشانه کانیا به ته وای به دی ده کریت. له گه ل ئه مه شدا، وه نه بی ئه م وه ستایه تیبه له هه موو شوین و جیگایکدا به ته وای به کار هینابی.

له و جیگه دا قه له م جی سووران و نووسینی هه یه زیاتر به کاری هیناوه ههروه کو له خویندنه وهی باسی (والی) و (والیه) و (حای) و (ئولفت) و (حهیران) دا ئه م شته مان به جوانی بو دهرده که ویت.

له جیگایکی تر دا که باسی شاعیریکی گوم ناو و بی تاقهت ده کات، یا ژیان و شیعری دهنووسیت زور له سه ری ناروات و، وه ستای خوی له داپشتنا به کارنا هینیت و به کورتی دهیپریته وه وهکو باسی: (ئه سیر) و (پرته و) و (حهیدهر) و (حهسره ت) و (سالحی سنه یی). خو ش به ختانه دانهری ئه م کتیبه له سه ده ی (۱۳) دا ژیاوه، که ئه م چه رخه ش به (سه ده ی زیندوو کردنه وهی ئه ده بیات) ناوی دهر کردوه.

بیگومان ئه میش له خیر و به ره که تی ئه مه بیبه ش نه بووه. وهکو بو مان دهرده که ویت په خشانه کانی له و که م و کوریانه که له سه ده کان و چه رخه کانی پیشوودا بووه پاک بووه ته وه. له گه ل ئه مه ش تاراده یکی که م له م کتیبه یا که م و کوری به دی ئه کریت. ئه مه بوو به کورتی باسی نووسین و په خشانه کانی (ره ونه ق).

به لام شیوهی هه لبه ست و هونراوهی له گه ل شیوهی تایبه تی ئه و چه رخ و زه مانه دا گونجاوه، هونراوه کانی له گه ل جوړی نووسین و په خشانیا ری که وتوو. سه ده ی سیزده هه م زیاتر بو زیندوو کردنه وهی شاعر و هونراوه بووه تا په خشان و داپشتن.

به خویندنه وهی هه لبه سته کانیا ن دهرده که ویت که (ئه نوهری و خاقانی و سه لمانی ساوجی) زور ته شیریا ن کردوو ته سه ره لبه ست و هونراوهی له گه ل ئه مه شدا شاعر هکانی وهکو په خشانه کانی به ته وای له که مو کوړی به ری نییه.

دانهر له پرووی نووسین و ته رتیبی کتیبه که یه وه به پی پیتی (ئه لف و بی) باسی شاعیره کانی دهس پی کردوو، ئه مه ش شتیکی جوان و په سه نده. هه رچه ند بو ئه مه ش که میک ناته وای تیدایه ده بویه باسی (ئه تیم) ی پیش (ئه سیر) بخستایه وه (رابط) ی پیش (راجی) بنووسیا یه مادام که زنجیره ی باسکردنی شاعیره کانی به پی پیتی (ئه لف و بی) داناوه.

بهشی یهکهم

خیابان

باسیکی کورتی شهرح و ئهوزاعی شاری سنه‌ی وهک بهههشت

دانه‌ری ئهم کتیبه دهستنوسه له لاپه‌ره (۱۱) دا ده‌لیت:

(سنه) شاریکی تازیه پایتهختی والیه به‌رز به‌ریزه‌کانی کوردستانه له سالی (۱۰۶۶) ی کوچیدا خوا لیخو شبووی بهههشتی (سلیمان خانی ئه‌رده‌لان) له‌ویرانیه‌وه ئاوه‌دانی کرده‌وه. نزیکه‌ی (۴) هزار مال ئه‌بی. بهشی زوری خانووه‌کان به‌رز و دلگیرن، شاره‌که بهم کوشکه جوانانه رازاوه‌ته‌وه.

شوینی ئه‌ماره‌تی (داد په‌روه‌ری) له‌سه‌ر به‌رزاییکی شاخه‌که‌دایه، بریتیه له چهند خانوویکی به‌رز و ته‌لاریکی جوان و رازاوه، له‌گه‌ل به‌رز شوینه‌که‌شیا جوگه‌ی ئاو به‌ناو باخه‌کانیا ئه‌پوات و له زور لاهه (فواره‌ی) هه‌ل ده‌دات (کأنها جناتُ عدن تجری من تحتها الأنهار) وه‌کو بهههشتی به‌رینه که ئاو به‌ناو باخ و باخاتیا تیده‌په‌ری. دووری له خه‌تی ئیستواوه (بخ) وه له دوورگه‌ی خالدا‌ته‌وه (لویه^۱ سنه شاریکی جوانه، هه‌وای خو‌ش و گیان به‌خشه، جوان و به‌رچاو فه‌رحه، ده‌روپشتی شاره‌که‌ش به‌باخ و باخات و دارستان ده‌وره دراوه. (في مَسَاكِنِهِمْ آيَةٌ جَنَّاتٍ عَن يَمِينٍ وَشِمَالٍ)، فه‌رمانداره به‌ریزه‌کانی ئهم شوینه، هه‌ر له میژ و زه‌مانی کونه‌وه حوکی ئهم جیگه‌یان کردووه، ئیشوکاری والیه‌تی و خه‌لقیان به‌ریوه بردووه، دانیش‌توانی ئهم شوینه‌ش به‌دل و گیان

۱. وه‌کو ئه‌زانین (بخ) به‌حیسابی ئه‌بجهد ئه‌کاته (۵۳) وه (لو) ئه‌کاته (۳۶). دانه‌ر ئه‌یه‌وی بلی سنه له خه‌تی ئیستواوه (۵۳) خه‌ت دووره، وه خه‌تی درێژی، له دوورگه‌ی خالیدا‌ته‌وه (۳۶) ه. به‌لام له حه‌قیقه‌تدا ئه‌مه راست نییه، پچه‌وانه‌ی ئه‌مه راسته چونکی سنه (۳۵) ده‌رحه وه (۱۹) ده‌قیقه که‌وتووه‌ته ته‌شمالی خه‌تی ئیستواوه، وه گرینویچیشه‌وه (۴۷) دووره ئه‌مه به‌پی (کتیبی فه‌ره‌نگ آبادیه‌ی ایران تألیف دکتور مفخم بابان) گرینویچیش خو‌ی (۶) ده‌رحه له خالیدا‌ته‌وه دووره بهم پییه سنه (۵۳=۴۷+۶) ده‌رحه ده‌که‌وتیه سه‌رووی خه‌تی ئیستواوه. (حدیقه‌ آمان الاهی - لاپه‌ره/۱۰).

خزمهتی ئەمانیان کردوو، وه کهمهری خزمهتگوزاریان بۆ بهستون.

ئاوی پهروهدهکەری پیاوانی زانا و دانا و به تەدبیر، وه پیگه‌یینه‌ری لاوانی بی نه‌زیر و، شوپه سوارانی به‌هونه‌رو، جوانانی به‌جه‌وه‌هر بووه. خاکی: شوینی په‌روشی کوردانی چالاک و بی باک و بی وینه‌ی روژی نه‌به‌رد بووه.

هه‌واکه‌ی: گیان به‌خشی ده‌ماخی پیاوانی گه‌وره و زانایان و هونه‌رمه‌ندان بووه که ئەوانه‌له جییه‌جیکردنی ئیشوکاری په‌واسه‌ندا بی هاوتاو وینه‌بوون، به‌لی ئاووه‌های ئەم شوینه پیگه‌یینه‌ری بیروه‌وشی نووسهران و، قسه ره‌وانان و، زانایان بووه، شوینه‌واری شاعیر و نیگته‌دان و هونه‌رمه‌ندان بووه، ئەو هونه‌رمه‌ندان‌ه‌ی که به‌هۆنراوه و په‌خشانی جوانیان ناویان ده‌رکردوو. (بلدة طيبة ورب غفور) به‌لی نووکی پینووس کۆله و ناتوانی، له مه‌یدانی نووسینی باسی چاکه و جوانیی سنه و ده‌روپشتی به‌ته‌واوی شت بنووسیت، باسی خو‌شیی ئەم شوینه به‌هیچ جوړیک باس ناکریت چونکی شوینی تری وه‌ک خو‌ی له جوانی و دلگیریدا نییه. پله‌ی به‌رزی و جوانی هه‌ر شوینیکی تر ئەگه‌ر له و به‌جوانی و چاکتر دابنریت بیگومان بی جی و بی شوینه چونکی به‌راستی شاعیری به‌رز و به‌ناوبانگی زۆری تیا هه‌لکه‌وتوو که له هۆنراوه و قسه ره‌وانیدا کهس ناتوانیت به‌رامبه‌رییان بکات. منی بی سه‌رمایه له کاتیکدا که باسی هیندی له شیعرو شاعیرانی ئەم ناوچه‌یه ئەگه‌ر هۆنراوه‌کانیان له‌به‌رچاوی زانایانی زه‌مان ناریک ناپه‌سه‌ند بیت تکایه چاوپوشیان لی بکه‌ن، چا و نه‌برنه ناریکی و هه‌له‌یان به‌لکو به‌چاوی خو‌شه‌ویستی گه‌رد و تۆزی سه‌ر هۆنراوه‌کانیان پاک که‌نه‌وه، بۆ راستکردنه‌ویان تی بکۆشن و لییان ببورن، (وعین الرضا عن کل عیب کليلة) وه ئەگه‌ر هۆنراوه‌کانیان په‌سه‌ند نه‌کراو چاوپوشیان لی نه‌کرا و چاکه ناویان له لاپه‌ره‌ی نه‌بووندا بنووسریت^۱.

(۱) له لاپه‌ره (۱۱) ی کتیبی (حه‌دیقه‌ی ئامان ئە‌لاه‌ی) دا (ره‌ونه‌ق) له باسی خو‌یی و جوانی سنه‌دا چه‌ند هۆنراوه‌یه‌کی خو‌ی نووسیوه، له ده‌ستنووسه‌که‌ی خو‌یا که ناوی هه‌دیقه‌ی خوسره‌وییه، ئەو هۆنراوانه‌ی نه نووسیوه، من وام به‌چاک زانی ئەم هۆنراوانه له‌م په‌راویزه‌دا بنووسمه‌وه.

کاردۆخی

- ۱- دران بگذری خود همه‌جود بیحد + برآن نیگری خود همه‌لطف بیمر
- ۲- همه‌خار بینی در آنجا چولا له + همه‌خاک بینی در آنجا چو عنبر
- ۳- در آرکانش أنعام خلاق پیدا + ز بنیانش اکرام رزاق ظاهر
- ۴- سوادش زبس روح پرور تو گویی + فیوضات فیض خوا راست مظهر
- ۵- درونش زلطف صفا رشک جنت + بیرونش زفرط ضیا غیرت خور

چەند تېيىنىيەك لەبارەى ئەم بەشەو

۱. (رەونەق) لە كتيبە دەستنوسەكەيا ئەلئیت: سەنە شارئىكى تازەيە، لەلايەكى ترەو ئەلئیت: لە سالى ۱۰۴۶ى كۆچيدا سلىمان خانى ئەردەلانى لە وئرانىيەو ئەوئەدانى كردهو پاش ليكۆلئىنەو دەرکەوت (صفرى بەينى يەك و چوارى) لەبىر چوو، واتە راستىيەكەى سالى ۱۰۴۶ى كۆچىيە [ماموستا مەلا عەبدلكەرىمى مودەرىس] بىش لە كتيبى (يادى مەردان) دا كە هئىشتا چاپ نەكراو وەكو لە خۆيم بىست نووسىويە:

(سلىمان خانى ئەردەلانى) كورپى (مىر علم الدين) لە تەئرىخى (۱۰۴۶ى) كۆچيدا لەگەل شا (صفى خانى صفوى) دا رېك كەوت و، بوو بە، حوكمدارى كوردستان، (سەنە) كە دئىيەكى بچووك بوو، بەتەپۆلكەيەكەو بوو، كرى بە قەرارگاي خۆى، وە لەسەر ئەو تەپۆلكە قەلايەكى دروست كرى ناوى نا (سىنە دژ) يانى قەلاى سەر تەپە، لە پاشا ناوئەكەيان گۆرپى بوو بە (سَنَدُجْ). بەلام كوردەكان هەر بە (سەنە) هئىشتيانەو، بەم ناوئەو ناوبانگى دەرکرد، حوكمدارانى (ئەردەلان) هەموويان هەر لە (سەنە) دادەنىشتن، هەمووشيان [سوننى مەزەهەب] بوون.

۲. لە لاپەرە (۱۲ى) كتيبى حەدىقەى ئامان ئەلاهى ئەم هۆنراوئەى خوارەو نووسراو، كەچى لە كتيبى (حەدىقەى خوسرەوى) دا نىيە، هۆنراوئەكەش ئەمە:

در مدحش داد معنى دادمى + غير اين منطق لبي بگشادمى

مەبەستى (رەونەق) لئىرەدا باسى خۆشى و جوانى سەنە وەكو لە پئىشەكى هۆنراوئەكەدا دەرەكەوئى.

۳. گۆران و دەستكارئىكى كەم بەدى دەكرئت لە نووسىنەكانى (رەونەق) دا لەم باسەدا ئەگەر سەيرى دەستنوسى (حەدىقەى خوسرەوى) بکەين كە (۱۱) سال پئىش دەستنوسى (حەدىقەى ئامان ئەلاهى) دا نووسراوئەتەو، ئەو گۆران و دەستكارئىيان بۆ دەرەكەوئىت.

لە تازەكەيانا هئىندئى شتى زيادەى نووسىو، كە لە كۆنەكەدا نىيە.

۶- زشرم عروسان طنناز آنجا + بود چهر خوبان خلق مجدر

۷- زرشك قد شاهدان جميلش + بود پا بگل از حيا سروكشمير

۸- در آن ملك و آن شهر أقصار بينى + همه از علا برتر از چرخ اخضر

۹- همه از صفا رشح او تنگ مانى + همه از ضيا غيرت نقش آنر

۱۰- روان در بآن قصرها جدى بينى + بدان سان كە در صحن فردوس كوثر

بهشی دووهم

گولبونی یه کهم

۱. (خوسره و خانى والى)

ناوى ناودارى (خوسره و خانى والى) یه والییه تی به راستی هاوشانیه تی. نازناویشی هه ربه و ناوه پیروژه وه بو خوی هه لباردووه، کوره گوره ی خوا لیخو شبوو ئامان ئە لاخانی والییه و باوکی ئامان ئە لاخانی دووهمه، ئە میریکه هومای هیمه تی بی هاوتای، به سیبه ری بالی، ئاسایش و خویش و سه رکه وتنی به هه موو ولاتا بلاو کردووه ته وه. داد په رستی و، ریویکی و، ئارامی، هیمنی و به هه موو لایه که به خشیوه، ده ست بلاوی له ری سوودی نیشتمانا به و په ری که مال گه یاندووه.

کویشکی به رزی شان و شه و که تی له عاسمان تی په ریوه:

خوسرو تاج بخش تخت نیشان برسر تاج و تخت گنج افشان

در جهان گیری و جهان بانی جم وقت سکندر ثانی

واته: پاشایکه له سه ر ته ختی پاشایی دانیشتووه ده توانی تاج و ته ختیش ببه خشیته، له گه ل گهنج و گه وه را له دنیا داگیرکردن و ئاوه دانکردنه و هدا وه کوئه سکه نده ری دووهمه و، پاشای جه مشیری کاتی خوی خدیویکه ناوبانگی چاکه و حوکمپانی، به زه بی و لوتفی به هه موو دنیا دا بلاو بووه ته وه.

له داد په رستی ئەم زاته زه نجیری دادی (نهوشیروان) هاتووه ته له رزه، ته پلی گه وره یه تی و پاشایه تی گوئی گویدارانی که پر کردووه. له هه ست و، هوش و، ئیدراک و، ووردی دا، دانیشتوانی دیواخانای سه ریان سپماوه، (ناهید) له بیستنی ئاوازی خویش به ز

۱. (رهونه ق) بو گولبونی یه کهم له هه دیقه ی خوسره ویدا (خوسره و خانى والى) داناوه، که چی له کتیبی هه دیقه ی ئامان ئە لاهی دا بو گولبونی یه کهم (ئامان ئە لاخانی دووهمی) داناوه، من چونکه ئەم کتیبه م له ده ستنووسه که ی خوی وه رگرتووه وه کو خوی باسی خوسره و خانى والیم پیش ئامان ئە لاخان خست.

کاردوخی

و گوینده و گورانپیژی مهجلی سهری شهرمزاری داخستوه، (بههرام) له شیرینی کهوکهبی دهبدهبهی بهزمی، خووشی و شادی رهزمی، خوئی خهلتانی خوین کردوه، (کف الخطیب)ی دهستی دهست رویشتنی، گیانی دوژمنانی ئاینی سوور کردوه، بهزهیی و دلنهوازی چرای دلی دیندادانی رووناك کردوهتهوه، دهستهی سوپا و لهشکری ههمیشه سهرکهوتوو سهربهزن.

بهکهیف و خووشی و روو سووری ئەژین. گهلیش لهژیر بالی داد په‌رستیهکهیدا وهکو ئاغا بهژیانیکی پاشایانه ئەژین. زاتیکه له خوور رهوشتی چاکه‌دا هیچ کهم و کوپی نییه، له‌گه‌ل ئەمه‌شا خه‌تخووش و خه‌ت نووسیکی بی مانه‌ند و بی وینه‌یه. له نووسینیشا نووسهریکی وایه که پرووی گیتی نه له‌مه‌ویه‌ر، وه نه له مه‌ودواش، شتی وای نه‌بووه و نایبیته‌وه، هونه‌رمه‌ندیکه له هونراوه و په‌خشاندنا به‌فیکری ورد و تازهی، دانهدانه‌ی (گه‌وه‌ر و، دوپو، مرواری) وای هونیه‌ته‌وه که نه وینه‌ی هه‌یه و نه هاوتا به‌لی زاتیکه به‌راستی زینه‌تی باخ و باخچه‌ی گشت هونه‌رمه‌ندانه.

باو و باپیری به‌پیی به‌لگه و لی وردبوونه‌وه زیاتر له (۸۰۰) ساله ئەمیر و گه‌وره و حوکمداری ولات بوون. به‌ره‌گه‌ز و بنچینه ئەچنه‌وه سهر (ئه‌رده‌شیری باب‌ه‌کان).

له زه‌مانی حوکمداریه‌تی باوکیا (فه‌ته‌ح عه‌لی شای قاجاری) کچی خوئی داوه‌تی. له ته‌مه‌نی (۲۲) سالیدا له سالی ۱۲۴۰ی کوچیدا، دواي کوچی دوايي باوکی به‌پیی یاسای که‌له‌پوور له جیی باوکیدا داده‌نیشیت و ده‌بی به‌ والی سنه.

میرزا (مرتضی قلی) که نازناوی (ئه‌فسه‌ره) بۆ پیرۆزبایی چوونه سهر ته‌ختی خوسره‌وخان و کوچی دوايي باوکی ئەم (۳) هونراوه‌ی ریکخستوهه. به‌راستی ئەم هه‌لبه‌سته‌ی ئەمه له شاعر و هه‌لبه‌سته‌کانی تر، که بۆ ئەم مه‌به‌سته دانرا‌بوون چاکتر و جیاوازیکی تایبه‌تیان هه‌بوو، بۆیه نووسیومه‌وه (۳) هونراوه‌که‌ش ئەمانه‌ن:

۱. شیی در وادی فکرت فتادم ز بهر مصرعی اندر تک و دو

۲. پی تاریخ سال فوت والی هم از بهر جلوس والی نو

۳. خرد گفتا که از (ملك أیالت) (آمان الله) شد و بنشست (خسرو)^۱

۱. جیاوازی ئەم ماده ته‌ئریخییه جگه له‌وه که باسی کوچی دوايي وه ئەو رووداوه‌ی نیشان داوه هه‌میشان رووداویکی تریشی دهرخستوهه ئەویش چوونه سهر ته‌ختی والیبه‌تی جیگه‌داره‌که‌یه‌تی واته رویشتنی یه‌کی وه دانیشتنی یه‌کیکی تری له شوین یا پیشان داوه. میژووی ئەم رووداوه‌ش شاعیر ده‌یه‌وی بلی: له (ملك أیالت) به ئەبجهد ده‌کاته (۵۳۲). =

بەلئى (خوسرەوخان) والىيەكە لە بەرز ھىمەتى و ولات داگىرکردنا زەمانە شتى وای بەخۆيەو نەدیو، شىرى شەر و بەزىنەرى وژمانە، وەختى خۆى بەدەپەستى و سەرپەشتى گەل ئەباتە سەر، دادپەستى بوو بە بەشئىك لە خوورەوشتە چاکەکانى.

زانایان و ھونەرمەندان بۆ سووککردنى بارى ژيانیان، وە بۆ کردنەوہى قورت و گرى و تەنگچەلەمەى روژگاریان ھەموو کاتىک رووى تى دەکەن. يەزدانى پاك لە ھەر ھونەر و زانىنىکدا بەھرەيەكى تەواوى پى بەخشیو، ئەگەرچى نزمترین پلەى زانستى و ھونەرى ئەو (شيعر و ھۆنراو) يە لەگەل ئەمەشدا کە خەرىكى ئيشوکارى حوکمدارىيەتى جارجار بەپى بۆ ھاتن و ئىلھام و، مەوھىبەى خوايى، بەدانانى شيعر و نووسینەوہى خۆى خەرىک دەکات تا لە فەننى (غەزەل) و ھۆنراوہدا بەسەر کۆن و تازەکان سەرکەوت و (کلام الملوك ملوك الکلام) واتە: وتەى پاشايان، پاشای قسانە، بەلئى بەراستى ئەم رستە رىککەوت و ھاوشانى ئەمە.

ماوہى حوکمدارىيەتى وەکو لەلاپەرە (۲۸۸)ى کتیبى ھەدیقەى ئامان ئەلاھیدا ھاتووە تەنیا ۱۰ سال بوو، لە سالى ۱۲۵۰ى کۆچیدا کۆچى دوايى کردووە.^۱

(رەونەق) دەلئى: منى گيانفیدا لە باخچەى ھۆنراوہکانیا بەپى توانا چەند پارچە شيعرىکم بۆ رازاندنەوہى ئەم کتیبە لە دیوانەکەى ھەلئازارد وا نووسیمەوہ.

= (آمان اللہ) ئەکاتە (۱۵۸) چونكى ئەو لامە دووجار تىکرار ئەبیتەوہ، دەبى کەمى کەیتەوہ وە وشەى (خسرو) کە ئەکاتە (۸۶۶) بخرىتە سەر باقىيەکە بەم جۆرە (۱۲۴۰) دەردەچى ئەمەش مېژووى رووداوہکەيە: وردەکارىيەکەش بەم جۆرەيە:

(ملك آيالت) = ۵۳۲ ئامان ئەلای لى دەردەچى کە (آمان اللہ) ئەکاتە (۱۵۸). ۳۷۴ = ۱۵۸ - ۵۳۲

ئەوہى کە ئەمىنى بخرىتە سەر (خسرو) کە خسرو ئەکاتە (۸۶۶). ۳۷۴ + ۸۶۶ = ۱۲۴۰ سالى فەوتى (ئامان ئەلای) و دانىشتنى (خسرو) لە شوینى. (ھەدیقەى ئامان ئەلای) لاپەرە (۲۸۷).

۱. لە دەستنووسەکەى کتیبى ھەدیقەى خوسرەويدا ئەم سالى ۱۲۵۰ى کۆچىيە کە سالى کۆچى دوايى خسرو خانى والىيە، نييە وە لەویدا لەو باسەدا ھىچ نەنووسراوہ.

چەند تېيىنييهك لەبارەى ئەم بەشەو

۱. (ناھيد، بەھرام، كف الخطيب) ناوى ھەسپەن.

۲. (رەونەق) لە دەستنوسەكەى خۆيا كە ناوى (ھەدېقەى خوسرەوى) يە (۳۰) غەزەل و ھەلبەستى لە شيعرەكانى (خوسرەوخان) نووسيوو تەو، كەچى لە كتيبى (ھەدېقەى ئامان ئەلاھى) دا كە (۱۱) سالى دواى ئەم نووسيوو تەى (۴۰) غەزەل و ھەلبەستى (خوسرەوخانى) نووسيوو، واتە (۱۰) غەزەلى زياترە، لە ناو ئەمانەدا روباعياتيشى ھەيە.

۳. من لە ناو ھەموويان (۱۰) ھەلبەستم ھەلبژارد و لەم كتيبەدا نووسيمەو، ئەوانەى كە ھەز بەخويندەو ھەموو ھەلبەستەكانى ترى خوسرەوخان ئەكەن تەكايە سەيرى كتيبى (ھەدېقەى ئامان ئەلاھى) بکەن لە لاپەرە (۲۸۸) ھ و تە لاپەرە (۳۰۹).

۴. ھەلبەستە ھەلبژردراو ھەكانى (خوسرەوخانى والى) لە دەستنوسەكەى (رەونەق) دا لە لاپەرە (۱۶) تا لاپەرە (۳۰) بوو.

ههلبهستی ههلبژاردهی خوسرهوخانی والی

غزلیات

ههلبهستی یهکههه

۱

۱. خواهند چوبینند حریفان بدنت را
روحي است شکافند اگر پیرهننت را
۲. ننگ آیدش از آب بقاگرتوبهشتی
باخضر نمایی بلطافت بدنت را
۳. یارب چه بلایی تو، که داغ است چو لاله
آن کس که ببیند رخ چون یا سمنت را

۱. ئەگەر بیانەوی، ھاوڕۆی و دۆستان، لەشت ببینن، که کراسهکه تیان لادا، جوانیکی وا
دهبینن گیانی پی تازه دهبیتهوه رۆح ئەفزایان بو دهردهکهوی.
 ۲. ئەگەر توۆ بهیشتایه (خضر) سهیری جوانی و ناسکیی لەشت بکات ئەو حهله ئاوی
حهیاتی نهدهویست و پیی عار بوو سهیری کات واته: تو له ئاوی زیندگانی چاکتر و
جوانتری.
 ۳. بو خوا توۆ چیت؟ چ به لایهکی؟ هههکه سیک روومهتی یاسه مینت ببینی، وهک (لاله)
داغدار ئەبیت: لاله = ئەو گولە سوورهیه خوارووی په رهی گولەکهی رهشه وهک
(خه لووز) ئەلئی داغ کراوه و سووتینراوه.
- شکاف: درز. ببهرن: کراس. رخ: روومهت. شکافند: بیدرینن. ننگ: عهیب، عار. بدنت:
لهشت. ببیند: ببینی

هه‌بسته‌ستی دووهم

۲

۱. شانه تاچند پریشان کنی آن زلف سیه‌را
خود نه داود زمانی که کنی نرم زره را
۲. داستانی است ز لعل لب و از زلف سیاهت
اینکه گویند بدستان سخن لعل و شبه را
۳. من برانم که اگر منظر زیبا بنمایی
آسمان افگند از مطلع خود منظر مه را
۴. درگه معرکه محتاج نه بر تیری و خفتان
موو زره ساز و زمزگانت برانداز سپه را
۵. هر کسی را دل معشوق ز راهی بکف آید
تو چنانی که دل از کف ببری صاحب ره را
۶. کار بینان ازل چون تو در آیی بقیامت
عذر عشاق نیوشند و نپرسند گنه را
۷. خسرو امید رهایی نکند از تو که خوبان
می نبستند دلی را که گشودند گره را

۱. ئە‌ی شانه: تا که‌ی ئەو زولف و پەرچەمە رەشە پەریشان ئەکە‌ی، تۆ (داوود پیغەمەر) نیت تا بتوانی زریزه نەرم کە‌ی وەک مۆمی لی کە‌یت. زولفی یار پەریشان مەکە و وازی لی بینه.

پەکی لە موعجیزە‌ی داوود ئەو بوو، ئاسن لەبەر دەستیا وەکو (مۆم) نەرم بوو.

۲. لیوی سوور و، زولفی رەشت خۆی داستانی‌کە وەکو داستانی (لە‌عل) و (شە‌وه).

شاعیر سووری لیوی یاری بە (لە‌عل)، وە رەشی زولفی بە (شە‌وه) تەشبیە کردوو.

۳. من لەو بڕوایە‌دام ئەگەر دیمەنی جوانی خۆت دەرخەیت، ئاسمان ئیتر دیمەنی مانگ لە خۆی ئەکاتە‌وه واته لە حەسرهت جوانیی تۆ، ئیتر پیی عاره مانگ بە‌خۆیە‌وه بە‌ند کات.

۴. له کاتی شه‌پدا پټووستت به‌تیر و که‌وان و زریپووش نییه، له زولفت زیرزه، له براژنگت میتر ئاماده که.

مه: مانگ. راه: ریگه. ز: له. رهایی: رزگار بوون. خوبان: جوانان. گره: گری

هه‌لبه‌ستی سییه‌م

۳

۱. گربزنی بحشر ز رویت، نقاب را

برهم زنند، دفتر یوم الحساب را

۲. چون مردم ار بخواب در آبی بچشم خلق

مردم دیگر بچشم نبینند خواب را

۳. آن تاب زلف بر رخ چون آفتاب بین

دیگر مگو که نقش نبستند آب را

۱. ئەگەر روژی قیامەت (په‌چه) له‌سه‌ر روومه‌تت لا ده‌یت، وا خه‌لق و لیپرس و حساب‌که‌ر، سه‌ریان لی ئەش‌یو‌یت ئا‌گایان له ه‌یچ نام‌ینی، ده‌فته‌ره‌کانیان ئە‌پ‌پ‌چنه‌وه و سه‌یرت ئیتر قیامەت ئە‌بی به‌قیامەتی سه‌یرکردنی تو‌که‌س ئا‌گای له‌که‌س نام‌ینی.

۲. ئەگەر خه‌لقى (به‌خه‌و) جارێک بت‌بینن واته‌ له‌خه‌ویان بکه‌ویته‌ به‌ر چا‌ویان ئیتر وا عاشق و شه‌یدات ئە‌بن، وا تی‌ک ئە‌چن، جارێکی که‌، خه‌ویان پیا ناکه‌وی.

۳. ده‌موچا‌وی یاری به‌روژ ته‌ش‌بیه‌ کردووه، وه‌ ئە‌و زولفه‌ش که‌ به‌سه‌ر روومه‌تیا هاتووه له‌و جی‌گه‌دا بووه به‌ نه‌قش‌یکی جوان، جا ئە‌لی سه‌یری ئە‌و زولفه‌ بکه‌ که‌ به‌سه‌ر روومه‌تی وه‌ک روژیا هاتووه‌ته‌ خواره‌وه، ئیتر مه‌لی له‌سه‌ر ئا‌و نه‌خش دروست نه‌کراوه.

نقاب: په‌چه. زرویت: له‌ ده‌موچا‌وت. خواب: خه‌و. چشم: چا‌و. چون: وه‌کو. دیگر: ئیتر. رخ: روومه‌ت. آفتاب: روژ. مگو: مه‌لی. آب: ئا‌و. مردم: خه‌لق. تاب: توانایی، ته‌حه‌مول

هه‌لبه‌ستی چواره‌م

٤

دل دیوانه که در زلف تو اندر گیرست
عجبی نیست که دیوانگی و زنجیر است
بود آیا که بر احوال گدا رحم کند
آنکه در کشور بیداد بخوبی میراست
دل شیرین که بسختی گرو از خاره برد
چه کند نالهء فرهاد که بی تأثیر است
بس قضا کامده بردل زخم ابرویت
گوئی ابروی تو در دست قضا شمشیر است
گرندا نید مرا ناله شبگیر زچیسست
ز آن سر زلف بپرسید که او شبگیر است
بسپارید پس از مرگ تن خسرو را
بس کوی خرابات که بس دلگیر است

- دلّی شیتّم که بووه به‌داوی زولّفی تو وه‌گیری خواردووه، ئەمه شتیکی سه‌سوپه‌ینه‌ر
نییه چونکی شیت به‌زنجیر ده‌به‌سریته‌وه، دلّم شیتّه و پیویسته به تای زنجیری زولّف
ببه‌سریته‌وه.

- ئایا ئەبئی که به‌زه‌یی به حالی هه‌ژارا بیته‌وه؟ کئی؟ ئەو که‌سه‌ی که له ولّاتی جوانیدا
پاشا و میره...؟

- دلّی شیرین له ره‌قیدا له به‌رد ره‌قتره، هاوا و ناله‌ی (فرهادی هه‌ژار) چی پی ده‌کری
که ناتوانی هیچ کاریک بکاته سه‌ر ئەو دلّه ره‌قه‌ی شیرینه.

- زور به‌سه‌ره‌ات هاتووه به‌سه‌ر دلّدا به‌هوی که‌چی برۆته‌وه، ئەلّی برۆی تو
شمشیری ده‌ستی قه‌زاو قه‌ده‌ره

- ئەگه‌ر نازانن هوی ناله‌ نالی من له شه‌ودا چیه‌یه؟ له‌سه‌ری زولّفه‌ پیرسن که ئەو

شه‌گیره.

- لاشه‌ی (خوسره‌و) پاش مردن بهرن بو مه‌یخانه له‌وی بینژن چونکه ئەو شوینه زۆر دلگیره

دیوانه: شیت. کشور: ولات. بخوبی: له جوانیدا. خاره: بهرد. بپرسید: بپرسن. بَسبارید ب: بسپیرین به.

هه‌لبه‌ستی پینجه‌م

ه

۱. سرو آزاد که پیرایه‌ء طرف چمن است
نتوان گفت که زیباتر ازین سیمین است
۲. آه یاران تو آتش به فلک در فگند
خاصه این آتش بیداد که برجان من است
۳. بیکی عمر توان شد ز شکنج تو بیرون
چه کنم باسر زلفت که شکن بر شکن است
۴. صفحه‌ء روی تو پیرامن زلفان گویی
ملک هبلی است که در غایله‌ء اهریمن است
۵. مستی از خمر نزیبد چه خوش آن است که او
بیخود از چشم تو و بیخبر از خویشتن است
۶. ای بسا دیده که از هجر تو بئر الألم است
وی بسا سینه که از داغ تو بیت الحزن است
۷. عجبی نیست که (خسرو) بجهان فتنه شود
که زچشمان تو افسانه سرایی فتن است

۱. سه‌روی سه‌ر به‌رز که له چمه‌ندا رواوه، ناتوانی بلّیت له بالای ئەم سیم تهنه جوانتره، مه‌به‌سی له یاره‌که‌یه‌تی.

۲. ئاه و ناله‌ی ئاگرینی عاشقانی تو ئاگر بهر ئەداته ئاسمان، به‌تایبه‌تی ئەم ئاگره بی دادهی که له گیانی منایه.

۳. به‌تەمەنیکى تر مەگەر لە داوی زولفی چین چینی تۆ بتوانم بێمە دەرەو، چی بکەم لەسەری زولفت چیم پێ ئەکری، لەو چین چینه.
۴. رووی تۆ که زولفانت وەك حەسار چوار دەوریان گرتوو ئەلێی پاشایەکه و ترسی هەیه لە دوژمنی پیاوخراپ
۵. مەستی شەراب خۆش نییه، ئەو سەرخۆشییه خۆشه که بههۆی چاوی مەستی تۆوه ئاگای لە خۆیشی نەمینی و لە چاومەسته‌کانت
۶. ئای چەند چاو بههۆی دووری تۆوه تووشی ئیش و ئازار بووه، ئای چەند سینه و دەروونی خەلق بههۆی تۆوه بووه به‌جی غەم.
۷. عەجایب نییه (خوسرهو) بههۆی چاوی یارهوه فیتنه به‌رپاڤیت، چونکه چاوی یار هەمووی سىحرو فیتنه‌یه.
- زیباتر: جوانتر. آتش: ئاگر. فلک: ئاسمان. سیمین: لەش وەك زیو سپی. چه كنم: چی بکەم. گویی: ئەلێی. پیرآمن: حەسار

فرهنگ معین ص ۱۸۸

هەلبەستی شەشەم

۶

برمن ار ملك (تگین) ۱ یکسره ارزان دارند
 بیکی جلوه فروشم که نکویان دارند
 هان تو بر باد مده زلف که جمعی نگران
 اندران سلسله دل‌های پریشان دارند
 تو خبر دار نی از دل خونین جگران
 که چو گنجی است در ان زاویه پنهان دارند

۱. تگین: وشەیه‌کی تورکییه له ئەسلأ به مانا (بەنده) بووه، له پاشا ئەم ناوه‌یان له‌گەڵ یه‌کی له په‌له‌وه‌ره راوکراده‌کان، دو‌پنده‌کان، به‌کاره‌یناوه: بۆ له‌قه‌بی کورانی خاقانی تورك وەکو (جغری تگین) جغر خۆی به‌ته‌نیا (ب‌النده‌ی راوی) یه (تگین)ش به‌درونده به‌به‌ره‌اتوو. لێره‌دا مەبه‌سی شاعیر (ملك و ولاتی خاقانی تورکه) واته: ئەگەر ئەو ولاتەم به‌هه‌رزان دەست که‌وێت، ئەیفروشم به‌یه‌ك عیشوه و نازی شوخ و جوانان.

رحمتی نیز بکار است مر اینان که ترا
چشم بر رهگذر و گوش بفرمان دارند
خسروا مشکل اگر جان بسلامت ببری
نیکوان گر سر خود رایی از این سان دارند

- ها، بو خوا، پهرچهم و زلفت مهده به (با) شانہی مهکه، یا چونکه له ناو ئه و زنجیری
زولفته‌تا، چندان دلی پهریشان هه‌یه، بوون به‌داوی تای زولفته‌وه.
- تو ئاگات له دلی جگهر خوینه‌کان نییه، که چ خه‌زنه‌یه‌کی نه‌ینیه له و شوینه‌دا
شاراوه‌ته‌وه..
- کاتی ئه‌وه‌یه که تویش لوتف و که‌رمیک دهرحق به‌مانه بکه‌یت، وا چاوه‌نوارپن، له‌سه‌ر
گوزهر و ریگای تو دانیشتون چاوه‌پیی ئه‌مر و فه‌رمانت ئه‌که‌ن.
- (خوسره‌و) زور زه‌حمه‌ته‌گیان به‌سه‌لامه‌تی دهرکه‌ی مادام جوانان به‌م جوره‌بن.
ارزان: هه‌رزان. فروشم: ئه‌یفرۆشم. گوش: گوی. نکویان: جوانان. جان: گیان. چشم:
چاو

هه‌لبه‌ستی هه‌وته‌م

۷

۱. بسکه دل میطید از داغ توای لاله عذار
خون شود درسروکار غمت آخر دل زار
۲. خال بر روی تو یا بر مه نو مشک ختن
یا خلیلی که در آتشی بگرفت است قرار؟
۳. او به از مشک ولیکن تو کجا و مه نو
که قدش گشته خم و کرده بحسنت إقرار
۴. بازگویم نه خلیل است ولی میگویم
کاین خلیلی است که جا کرده بطرف گلزار
۵. مرمر خمر نشاید که به بی باده و چنگ
بیخودم زان خم زلفین و از آن چشم خمار

۶. پرده بردار که تامهرجهان آرا را
یکسره پرده برافتد بجهان از رخ کار
۷. (خسروا) کار چونگشایدت از خلق جهان
خوشر آنست که تفویض کنی کار به یار

۱. له داخی توئی رومته لاله، چند دل دیته تهپه تهپ و لهرزین، بههوی تووه، له پئی
تودا وا دل بوو بهخوین و خهمبار بووه.
۲. دهموچاوی یاری له سووریدا به ئاگر داناوه، خالیش بهمشکی خوتهن، یا بهئبراهیمی
ناو ئاگر تهشبهه کردووه و رومتهی له جوانیدا هممیسان بهمانگ حسیب کردووه،
ئهلی خالی رووی له ناو مانگ و ئاگرا موشکی خوتهن یا خهلیله
۳. ئه و چاکتره له موشک بهلام تو له کوئی و مانگی تازه له کوئی؟ مانگی یهک شهوه پشتی
شکاوتهوه بو جوانی تو باوه و ئیمانی بهجوانی تو هیناوه
۴. دووباره ئهلیم ئهمه (خهلیل) نییه بهلام ئهلیم ئهمه خو شه ویستیکه له گولزارا جینشین
بووه.
۵. من هیچ شهرابم پیویست نییه، من بهبی شهراب و باده و چهنگ سهرخوشتی ئه و چاوه
مهستانه و ئه و زولفه چهمانه بووم.
۶. رووبه ند لهسهر روت لابه، ئه مانگی جیهان ئارا تا بهیهکجاری پرده لاجیت لهسهر
هممو شتیکی ئه م دونیا یه
۷. ئه ی خوسره و که کارت له لای خهلق نالوی و ریگ ناکه ویت وا چاکه کارت به یارت
بسپیری.
- میطید: لی ئه دا، تهپه تهپ ئه کا. قدش: بالای. گشته خم و: چه ماوته وه و. باز گویم:
دووباره ئهلیم. پرده برافت: پرده لاجیت. خوشتر آنست: چاکتر وایه

ههلبهستی ههشته م

۸

۱. چنان بفکر تو مشغولم ای بدیع جمال
که غیر نقش تو کس نیستم دمی بخیال

۲. چوتشنه جان سپرد خسته در فراق چه سود
هزار بارش اگر بفگنی در آب زلال
۳. کلاه گوشه فحزم بر آسمان ساید
همای وصل توگر بر سرم فشانند بال

۱. ئەهی جوانترین خوا، وا بیر و فکر و هۆشم لای تۆیه، که جگه له نهخشی جوانی
تۆ، جگه له خه یالی تۆ که سم نایهت بهخه یالا، بیر له هیچ کهس و شتیک ناکه مه وه.
۲. ئەگەر نهخۆشی دهردی دووری له تینووانا گیانی ته سلیم کرد و مرد ئیتر چه که لک و
سوودیکی ههیه دواى مردن بیخه یته ناو ئاوی پاک و روونه وه.
۳. کلاوی سهرم له شانازی و سه ره زیدا، سه رزی ده گاته ئاسمان، ئەگەر په له وهری
هومای وه سلّی تۆ، سیبه ری بالی بکه و یته سه ر سهرم، واته ئەگەر به وه سلّی تۆ شادیم
سهرم ده گاته ئاسمان.

چنان: به جوړیکی وا. دمی: کاتیک. تشنه: تینوو. جان: گیان. کلاه: کولاو. هزار بار:
هزار جار. فحزم: شانازیم. بال: بال. آب: ئاو. خسته: نهخۆش
فراق: دووری

ههلبهستی نۆیه م

۹

۱. غوغای دیگر دارد امروز دل یاران
گویی که بیرون آمد آن دلبر بیماران
۲. باد سحری بگذشت، یا نافه چین آمد؟
یا نفخه زلف او؟ یا طبله عطاران؟
۳. آنکس که فریق آمد در هایلّه عشقت
بیچاره نپرهیزد از غایله یاران
۴. ای دلبریغمایی، وی گلبن زیبایی
تاکی نکنی رحمی، بر حال گرفتاران؟
۵. زین سبحه صدانه کاریم نرفت از پیش
زین پس من و پیمانّه بردرگه خماران

۶. گر عاشقی آی خسرو یکباره زجان بگذر

شاید که یکی باشی در سلك خریداران

۱. دلی یاران ئه مرۆ ههرا و بهزمیکی که ی ههیه، دهلی دلبهری دل بیماران له مال هاتووته دهرهوه.

۲. نهزمانی کامیان بوو ئه بوئه خوشه بای بهیانی هینانی ناوکی ئاهوی چین بوو؟ یا بوئی زولفی؟ یا بوئی سندقی عهتاران.

۳. ئهوهی که کهوته داوی عهشقی تووه و خنکا ئیتر گوئی بههیچ نادات نه بهلومه و مهنع و قسهی خهلق وهنه بهشهپری یاران.

۴. ئه ی دلبهریک که دلمت بهتالانی بردوو، ئه ی دار گولی جوانی تاکه ی رحم و بهزهیبیت نایهتوه بهحالی ئهوانه ی که گرفتار و دهردهداری تون؟

۵. بهم تهسبیحه سه دهنکه هیچ ئیشوکارم جیبهجی نهبوو، لهمهولا ئیتر روو دهکهمه مهیخانه و دس بهخواردنهوه دهکهم من و باده و بهر دهرگای شهرابخانه.

۶. ئه ی (خوسرهو) ئه گهر خوت به عاشق دهزانیت، پیویسته ئارهزوی مان و ژیان له دل دهرکهیت بهگیان داواکاری ئه و به بهلکو تویش بییته ریزی یهکی له موشته رییهکانی شاعیر لیردها ویستوو یهتی چیرۆکی فرۆشتنی یوسف بینهتوه یاد، که چون کرپاری زور بوون ئه و کاته فرۆشتیات

غوغا: ههراوبهزم. امروز: ئه مرۆ. گوئی: ئه لئی. بیرون آمد: هاته دهرهوه. باد سحری: بای بهیانی. بگذشت: تی په ری. نپره یزد: سل ناکات. سبحه: تهزیح. زین پس: لهمه و دوا

ههلبهستی دهیهم

۱۰

۱. اگر شخص برنجانی واگر بنوازی

همچنان در سرمهر تو کند جانبازی

۲. عجب از ملك دل آنگاه بماند آباد

گرتو یکران سبک سیرچنین میتازی

۳. در وطن بت نشنیدیم بدین عیاری
- درچمن سرو ندیدیم بدین طنازی
۴. سرپرداختنم از تو نباشد برهیز
- چه سود گرتو دمی نیز بما پردازی
۵. نخواهم از راز نهانم کسی آگاه شود
- اشك خونینم اگر باز هلد غمازی
۶. سر نیچم ز خلوص تو بتغیر عمل
- خلاصم کنی از حکم وگر بنوازی
۷. فتنه اند اهل جهان را چه بیزم وچه برزم
- (خسرو) و تیغ شهنشاه بشاه اندازی

۱. تۆ شه خسیکی وایت، ئەگەر شه خسیك برهنجینی ئازاری بدهی، یا بیلاوینی و دلخۆشی بکەیت ئەو کەسە لە ریگای خۆشەویستی تۆدا هیشتا هەر گیانی خۆی بۆت بەخت ئەکات.
۲. سەرسام ئەگەر مولکی دل بە ئاوەدانی بمینی ئەگەر تۆ بەم جوړه بەسەریا تێپەرکەیت
۳. لەم نیشتمانەدا ناوی بوتی وا عیاری و شوخم نە بیستوو، لە چەمەنیشا سەروم بەم جوانییە بەرچاوەکەوتوو.
۴. لەبەر تۆ ئاگام بە لای خەلکەووە نەماو، چی ئەبێت ئەگەر تۆیش ماوێهە ئاگاو مەیلت لای من بی
۵. دەمەوێت کەس ئاگاداری نەهینی عەشقم نەبێت ئەگەر چاوی بەخوین گریانم واز بێنیت
۶. سەرم لە تۆ، دلم لە تۆ وەرناگیرم بەگۆران لا چوونی ئیشیشم، ئەگەر هەوڵی لەسەر کار لا چوونم بدهی تا دلخۆشیم بکەیت و بملاوینی من هەر وازت لی ناهینم . خوسرەوخانی والی . بە خۆشەویستەکەیی دەلیت: دەس لە تۆ هەل ناگرم، هەر دلسۆزی تۆم، بەگۆرانی ئیشوکاریشم، هەر وەفاداری تۆم، خەلقى هەموو فتنەن ئەی (خوسرەو) چە لە بەزم و خۆشیدا، چە لە شەپوهرادا، تۆ و تیغی شەهەنشاو....
- برنجانی: ئازاری بدهی. بنوازی: بیلاوینی. مهر: خۆشەویستی. اشك: فرمیسك. نشنیدیم:

نهمان بیستووه. ندیدیم: نهمان دیوه. خواهم: ئهمهوئیت. از رازنهانم: له راز و حکایهتی نهئینیم.

چهند تیئینییهک

۱. رهونق له کتیبی هدیقهی (خوسرهوی) دا بهشی دووهمی کتیبهکهی که بریتییه له (گولبونی یهکهه) بو باسی (خوسرهوخانی والی) تهرخان کردووه.
۲. ههروا رهونق له کتیبی هدیقهی (ئامان ئه لاهی) دا بهشی دووهمی کتیبهکهی که بریتییه له (گولبونی یهکهه) بو باسی (ئامان ئه لآخانی والی) تهرخان کردووه.
۳. من وام بهچاک زانی باسی (خوسرهوخانی والی) وه (ئامان ئه لآخانی والی) ههردووکیان له بهشی دووهمی کتیبهکه دا بریتییه له (گولبونی یهکهه) بنووسمهوه، چونکه دانهری کتیبهکه باسی ئهم دوو (والی و شاعیرهی) زور بهگرنگ داناوه، وه زیاتر له هموو شاعیرانی که له سهریان رویشتووه.

بهشی دووهم

گولبونی دووهم

۲. ئامان ئەلاخانی والی^۱

ناوی ناوداری بەرز و پیرۆزی (ئامان ئەلاخانی دووهم) ه. نازناویشی ھەر بە ناوی (والی) یەوہ بۆ خۆی ھەلبژاردووە، ئەمیریکە ھومای بالی ھیممەتی بۆ وینەئە سیبەری ئاسایش و خۆشی بەسەر ھەموو عالەم دا بلأو کردووەتەوہ، داد پەرستی راست و تەواوی بەختیاری و ھێمنی بە ولات بەخشیوہ، دەست بلأوی و کەرەمی لە رپیەئە سوودی نیشتماندا بەو پەڕی کەمال گەیاندووە.

کۆشکی بەرزی مەرھەمەتی بەکۆششی ئەندازیاری شەو کەوت لە ئاسمان تێپەری کردووە.

خسرو تاج بخش تخت نشان برسرتاج و تخت گنج فشان
در جهان گیری و جهانبانی جم وقت و سکندر ثانی^۲
ناویانگی ناویانگی چاکە و ھوکمرانی، بەزەیی و لوتفی بەھەموو ولاتدا بلأو
بووہتەوہ.

ئاوازی داد پەرستی زەنجیری داد پەرستی نەوشیروانی ھیناوەتە لەرزە.

۱. لە دەستنووسەکەئە (رەونەقا) کە ناوی ھەدیقەئە خوسرەوپیە، باسی ئەم (ئامان ئەلاخانەئە) تیا نییە، بەلکە باسی ئامان ئەلاخانی یەکەمی تیا، مەن ئەم باسەم لە کتیبەئە ھەدیقەئە ئامان الی وەرگرت و کردم بەکوردی.

۲. (رەونەق) ئەم دوو ھۆنراوہئە بۆ باسی (خوسرەوخانی والی) نووسیوہ کەچی لێرەشا دووبارە بۆ ئەمەئە نووسیوہتەوہ. زۆر رستەئە باسی خوسرەوخانی والی دووبارە کردووەتەوہ بۆ باسی (ئامان ئەلاخانی والی) واتە: ئەو تەعریفەئە بۆ ئەوئەئە نووسیوہ، بۆ ئەمیشی بەکار ھیناوەتەوہ.

کار دۆخی

ئالاي بى ئەندازەى سەخاوكەرەمى ناوبانگى بەھەموو ولاتدا بلاو بوووتەوہ.

دەنگى تەپلى ھەيبەت و پاشايەتى گوڭى گوڭدارانى كەر كر دووہ.

عالەم لە پلەى بەرزى زانينى سەرسام ماوہ، (ناھيد) لە بيستنى دەنگى دەنگ خوڭشانى مەجلىسى ھەناسەى ساردى ھەلكيشاوہ. زاتى پاكى لە ھەموو ناتەواويەك بەريە، تيغى تيژى پاراستنى ھۆى خوڭشى و ريكوپيكيە، دەستى دريژى ئاگەدارى ھۆى ھيمنى و ئاسايشە. پەخشان نووسىكە ھيشتا زەمانە يەككى ترى وای بەخويەوہ نەديوہ. شاعيريكى ھونەرمەندى وایە دانەدانەى گەوھەر و دوپرومروارى لە ھۆننەوہى ھەلبەستەكانيا ئەدرەوشيتەوہ.

باو و باپيرى زياتر لە ھەشت سەد سالى ئەمير و ھوكمرانى ولات بوون بەئەسل و نەسەب دەچنەوہ سەر (ئەدرەوشيرى بابەكان).

ئەم زاتە لە تەمەنى (۲۳) سالىدا لە سالى ۱۲۶۲ى كۆچيدا بەپنى ھەق و كەلەپوور لە زەمانى پاشايەتى (موھەمەد شاي قاجار)دا بوو بە والى كوردستان. دواى سالىك بەھۆى خواری و لارى بيري كاربەدەستانى دەولتەتوہ لە واليەتى لاجار، دووسال لە دەرياردا بەئيشوكارى ترەو خەريك بوو، تا (ناصرالدين شاي قاجار) ھاتە سەر دەورى پاشاي پيشوو مرد، دووبارە لە سالى ۱۲۶۵ى كۆچيدا كرايوہ بە والى كوردستان.

ھيوادارم دەولت و ئيقبالى ھەر پايەدار بىت و بەخوڭشى بژى^۱.

جەنابى (ئەكبەر بەگ) كورەزاي خوا ليخوڭشبوو (موھەمەد رەشيد بەگى وەكيل) كە يەكئ لە كاربەدەستانى بەريژى ئەم دەرگايە بوو، وە ئيستا بەھۆى زەمانەوہ گوڭشەگيرى مزگەوت و خەريكى خواپەرستىيە، ھەلبەستىكى جوانى بو پيروژبايى (ئامان ئەلاخان) نووسيوہ كاتيك كە بووتەوہ بە والى چونكە ماددە ميژووييەكەى جياوازيكى ترى ھەيە لەگەل ھەلبەستى ميژوونوسان وا ئەم تاكە ھۆنراوہيەمان ليژەدا نووسيوہ ئەويش ئەمەيە:

۱. رەونەق لە لاپەرە (۱۵)ى كتيبي ھەديقەى ئامان ئەلاھيدا تەعريفىكى زورى (ناصرالدين شا) دەكات و دەلى: دواى مردنى پاشاي خوا ليخوڭشبوو وە چونە سەر تەختى شەريارى كيسرا شا تاجدارى فەريدون، خاوەن بەخت و بەدەسەلات، ناصرى دين و دونيا (ناصرالدين شاي قاجار) خوا پايەدارى كات تا چەرخى زەمان خول ئەخوات كاتيك بينى كە لە ناو چاوانى ئامان ئەلاخانا نيشانەى زيرەكى و شەوكەت و شايستەگى ھەيە ئەمرى كرد كە ببیتەوہ بە والى كوردستان.

كاردوڭى

جلوس آن همایون بخت گفتا هاتف غیبی

(آمان الله ثانی والی و والی نشان آمد) ۱۲۶۵

واته: (بۆ چوونه سهر تهختی ئه و هومايون بهخته، دهنگیکی غیبی وتی: ئامان ئەلاخانی دووهم بوو به والی والانیشان) پیتتهکانی ئه و نیوه هونراوهی دووهمه بهحیسابی ئەبجد ئەکاته (۱۲۶۵) هەرچونیک بی ئامان ئەلاخان کاتی خۆی بهدایمی به دادپهرستی و رهعیهت پهروهی چووته سهر، کههرم و بهخششی بهشیکه له رهوشت و خوو و تهبیعهتی. دهرگای سهیرهشتی و چاودیژی حالی خهلقى بۆ ههموو ئەهالی ئه و ناوچهیه کردووتهوه.

خاوهن فهزل و کهمالان عالیم و شاعیران و هونهرمهندان ههریهکهیان له دهرباریا ریژ و ئیحتیرامیکی تهواوی ههیه، خۆیشی له ههموو عیلم و هونهریکا دهستی بالایی ههیه. ئەگهرچی نزمترین پایهی هونهری ئه و شاعر و تنه بهلام جارجار لهگهڵ ئەوهشا که بهئیشوکاری حوکمداریهتی ولاتهوه خهریکه بهگویرهی تهبیعهت و بههرهی خوایی شاعر ئەلیت و شاعیره و له هونهری غهزلهدا بهسهر شاعیرانی تازه و کونا سهرکهوتوو، وه له زانیانی زهمانی پیشوو وه بویرانی تازهی پیشکهوتوو پیشکهوتوو. وه ئەلین: (کلام الملوك ملوك الکلام) ریک بۆ شانی ئه و زاته شهریفه ئەگونجی. منی گیانفیدا بۆ رازاندنهوهی کتیبهکههم چند شاعر و ههلبهستیکی لهم باغچهیهدا دهنووسم تا زیاتر رهونهق پهیدا بکات.

تیبینی لهم بهشهدا

۱. رهونهق: وهکو وتمان زۆرتری ئه و دهسته و نووسینانه که بۆ باسی (خوسرهوخانی والی) نووسیوو عهینی پهخشانی بۆ باسی ئامان ئەلاخانی دووهم بهکارهیناوهتهوه وهکو: (کلام الملوك ملوك الکلام).. وه باقی رهستهکانی که.

۲. رهونهق: له کتیبی ههدیقهی ئامان ئەلاهی (۶۲) غهزل و ههلبهستی له شاعیرهکانی (ئامان ئەلاخان) نووسیوه. منیش بۆ ئەم کتیبه تهنیا (۱۰) ههلبهستم لی ههلبژاردوو جگه لهو (۶۲) ههلبهسته، ئامان ئەلاخانی والی رباعیاتیشی ههیه رهونهق (۶) رباعی لی نووسیوهتهوه، لهگهڵ (ساقی نامهدا) ساقی نامهکشی بریتییه له (۴۲) هونراوه، من له ساقی نامهکشی (۸) هونراوهی پیشهوهیم نووسیوه لهگهڵ (۳) روباعیدا.

هه‌لبه‌سته‌کانی ئامان ئە‌لا‌خانی دووهم

والی

غەزەلیات

۱

۱. جوانی جان من گاهی نوازش کن جوانی را
که ترسم آه جانسوزش بسوزاند جهانی را
۲. بهر شاخی که بنشستم پری بشکست صیادم
بکام دل نکردم گرم هرگز آشیانی را
۳. غمت را دلم کرد آشکارا زخم پیکانت
فغان در پرده نگذاری یکی راز نهانی را
۴. غم درد نهانش را کنم هرشب بیان بادل
بلی محرم‌تر از دل می‌نبینم هم‌زبانی را

۱. جوانی، گیانی من، جارێک جوانی بلاوینە چونکە دەترسم ئاهی گیان سۆزی ئەو
جوانە دنیاێک بسووتینی لێرەدا مەبەس لە (جوانی گیانی من) گەنجینەیه‌تی، لەگەڵ
لاویدا قسە ئەکات ئە‌لی: (ئە‌ی گەنجیه‌تی گیانی من) لەسەر هەر لقه‌ دارێکه‌وه
نیشتمه‌وه‌ راوچی په‌رێکی شکاندم، ئە‌وه‌نده‌ به‌ده‌ختم به‌ئاره‌زووی خۆم تیر
نە‌حه‌سامه‌وه‌ له‌ هیچ هێلانەیه‌کما.

زامی تیری موژەت که دلمی کون کردبوو، غەمی تو ئاشکرای کرد و، دونیا پێی زانی،
هاوار ئە‌و غەمه‌ نه‌یه‌پشت رازی نه‌ینی من له‌ په‌رده‌دا بمی‌نێته‌وه‌ که‌س پێی نه‌زانیت.

هه‌موو شه‌ویک له‌گه‌ڵ دلم‌ا گه‌توگۆ ئە‌که‌م غەمی نه‌ینی یاری پێ راده‌گه‌ینم، چونکی
به‌راستی هاو‌زمانی‌ک له‌ دلی خۆم زیاتر به‌ولاوه‌ که‌س به‌ (مه‌حره‌می خۆم) نازانم، هەر
ته‌نیا دلمه‌ بو دلسۆزی و مه‌حره‌می پیا راده‌په‌رمووم.

جان من: گیانی من. نوازش کن: بلاوینە. ترسم: ئە‌ترسم. شاخ: چل، لقی دار. بکام دل:
به‌ئاره‌زووی دل. آشیان: هێلانە.

ههلبهستی دووهم

۲

۱. خوشم آی دوست بمن گر همه مهت کین است
- زانکه باکین توأم سابقه ی دیرین است
۲. بیستون کندن اگر چه بود از خسرو عشق
- شهرت از کوهکن اما هنر از شیرین است
۳. نقد جانی بکف، امید تو در دل، لیکن
- دختر وصل تو ای دوست گران کا بین است
۴. دانهء خال بروی تو سپند است و عجب
- که بران آتش سوزنده چه با تمکین است
۵. گر بمیزان نرسد دست تو در روز حساب
- پشت شاهین شکنند بسکه گنه سنگین است

۱. ئه ی دوست به تو زور خوشحالم خوش مئه ویت ئه گهر له جیاتی هه موو
خوشه ویستیش هه (رق و کینه) بیت بؤمن، چونکی من له گه ل رق و کینه ی تودا له
میژوه راهاتووم.
 ۲. بیستون کندن ئه گهرچی به هوی خوسره وی عه شقه وه بوو، ناوبانگیش بو (فه رهاد)
به جی ما، به لام هه مووی ئه گهر پته وه بو جوانیی شیرین واته: هونه ری شیرین بوو
ئهمه ی کرد
 ۳. گیانم به سهر ده ستمه وه یه له باتی پاره، هیوای تۆیشم له دلدا یه که به گیانم بتکریم به لام
به داخه وه که چی وه سلّی تو (ماره یی) هه زور گرانه.
 ۴. دانه ی خالی ره شی تو وه ک تووی خه رده ل به سهر رومه تی سووری ئاگرینه ته وه به ند
بووه له سهر ئه و ئاگره سووتینه ره چه ند جوان و به ته مکینه.
 ۵. ئه گهر روژی قیامهت دهستی تو به ترازووی حساب نه گات گونا هه وه نده زوره پشتی
ترازووه که ئه شکینی
- سپند: تووی خه رده ل. شاهین: ترازو. شاهین: سیمرخ. کوهکن: مه بهس له فه رهاده.

كابین: مارهی. شكند: ئهیشکینی.

هه‌لبهستی سییه‌م

۳

۱. از جور فلک نیم قرینت
زین پس من و، یاد دلنشینت
۲. طفلی وندانی آشنایی
قربان دو سال بعداز نیت
۳. کی سرو چوقامت بلندت
کی ماه چوروی نازنینت
۴. ایزد چه شدار نیافزیری
أی فتنه‌ء عاشقان چنیت
۵. عیشم تلخ است تالب غیر
چسپد بلب جوانگبینت
۶. مهر تو بغیر و کین (توالی)
قربان وفا و مهر و کینت

۱. به‌هۆی جه‌وری چه‌رخ‌ی چه‌پگه‌رده‌وه له‌مه‌ولا نابم به‌هاوده‌مت واته‌ لیت نزیك نابمه‌وه
له‌مه‌ودوا ئیتتر هه‌ر به‌یادته‌وه کات ئه‌به‌مه‌ سه‌ر.
۲. تۆ مندالیت و، دۆستایه‌تی و خۆشه‌ویستی نازانی چیه‌، به‌قوربانی دوو سال له‌مه‌و
دواترت بم.
۳. که‌ی سه‌رو وه‌کو بالآ به‌رزه، که‌ی مانگ وه‌کو رووی تۆ جوانه‌.
۴. چی ده‌بوو ئه‌گه‌ر یه‌زدان تۆی به‌م جوانیه‌ دروست نه‌کردایه، که‌ وایستا جوانیه‌که‌ت
بووه به‌ (فتنه) بۆ عاشقان.
۵. ژيانی من تالّه که‌ ئه‌بینم لیوی شیرینی تۆ که‌ وه‌ک هه‌نگوین دایه‌ لکاوه و چه‌سپاوه
به‌لیوی خه‌لقی که‌وه، تا وایت من ژیانم زۆر ناخۆش و تالّه.

۶. خۆشەويستىت بۇ خەلقى كەيە و، رقىشت بۇ (والى) يە لەگەل ئەمەشدا من دەبم بەقورىانى وەفا و، خۆشەويستى و، رق و تورپەيىت.

ندانى: نازانى. بعدازىن: لەمەدوا. ايزد: خوا. نيافرىدى: دروستى نەكردايە. أنگىبن: هەنگوين.

هەلبەستى چوارەم

۴

۱. عاشق روى تو، گرجانب گلزار آيد
بى گل روى توگل در نظرش خار آيد
۲. هر كه شد مست، ز پيمانہء عشقت بخدا
تاقيامت نشنيديم كه هوشيار آيد
۳. تو مپندار كه دل ميبردم يار ديگر
دلفريبي زهمان طرهى طرار آيد
۴. كفر زلف تو اگر زاهد خود بينى بيند
منكر سبحة شود بندهء زنار آيد
۵. خرم آن سر كه سر افزاز زفتراك توشد
رسته آن دل كه بدام تو گرفتار آيد

۱. ئەو كەسەى عاشقى روى تو بىت و، بىت بۇ گولزار، توى لەگەلدا نەبى هەموو گولەكان بەلايەو وەك دىك وايە، واتە: گول لەو چاوى دىك ئەنوئى.

۲. هەركەسەك بەجامى شەرابى عەشقى تو سەرخوش بوو، قەسەم بەخوا تا رۆژى قىامەت سەرخوشى بەرى نادات و نايەتەو بەهوش خویا.

۳. تو و مەزانە كە يارىكى كە بتوانىت دلم لى بسىنى، چونكى دل رفاندن و دل لى سەندن هەر لە زولف و پەرچەمى تو دىت.

۴. زولفى لەبەر رەشى تەشبیە بە (كوفر) ئەكات ئەلئیت: ئەگەر زاھىد و عابد و شىخ زولفى تو ببینى وان لە (تەزبىح) ئەھینن، ئەبن بە بەندەى (زیننار) كە وەك زولفته

۵. شادمان ئەو كەسەیە ئەو سەرەیە بە سەربەرزى سەرى دەرھیناوە لە ناو داوى

زولفانتەو، رزگار ئەو دلەيە كە بوو بەداوی زولفی توو، گرفتاری جوانیت بوو،
مەبەسی شاعیر لێردا ئەمەيە بەدادووەی بوونی دل بەزولفی یارەو، رزگارییە نەك
بەندی، خووشییە نەك ناخووشی.

فتراك: قایش دوال. خرم: شادمان. آید: بیټ. خان: دړك. تومیندار: تو وامەزانه. بیند:
ببینی. زنا: مله وانیکه خاچی پیوویه هی مەسیحییەکانه. دلفریبی: دل رفاندن.

هەلبەستی پینجەم

۵

۱. ساقیا فصل بهاراست بده جامی چند
شاید از غم شوم آسوده آیامی چند
۲. قاصد کو که دل غمزده را شاد کند
به پیامی ز تو گر خود همه دشنامی چند
۳. سر بر آرم ز لحد از پس مردن که اگر
بر مزارم گذر آری ز وفا گامی چند
۴. والیا بر رخ او، زلف خط مشکینش
بنگر صبح بهشتی و در و شامی چند

۱. ئەی ساقی فەسلێ بەهاره و چەند جامی شەرابم بەدری، بەلکو ماوێهەك لە غەم و
نارەحەتی زەمانە دلم رەحەت ببی و بەئاسایشی بوخۆم دابنیشم.

۲. پەيام هێنەرێك كوا بۆ نێيه كە دلم شاد كات بەنامەيەك، بەپەيغامێكي تو ئەگەرچی
ئەو نامە و راسپێرییانه هەمووی جێبو بیټ.

۳. ئەگەر لە پاش مردنم بەو فەقارێ هەنگاو بەسەر گۆرەكەما بنییت من دواي مردن
زیندوو دەبمەو و سەر لە قەبرەكەمەو دینمە دەرەو. مانای ئەم هۆنراوێهە وەكو ئەم
مانای ئەم شیعەرە مستەفا بەگی كوردی وایە كە دەلێت: (گەر وەكو عیسا لە پاش
مردن بەسەرما رابوری + تجمع العظم الرميم تحینی بعد العدم)

۴. ئەی (والی) سەیری روومەت و زولف و خەت و خالی بۆن خووشی یار بکە ئەببینی وەكو
بەیانێ و ئیوارەي بەهەشتە هەمووی تیا كۆبوو تەو.

بده: بده. قاصد: پهيامبهر، پهيامهپنه. لحد: (ئهلهحد) گور. دشنام: جنیو.

ههآبهستی شهشهم

۶

۱. دريغ و حيف كه فيصل بهار ميگذرد
فغان كهبي مي و بي روي يار ميگذرد
۲. چرا روم سوي گلزار، بي گل رويت
كهبي وجود تو درديده خار ميگذرد
۳. بو عدههاي تو كي دل نهم بوصل دريغ
كه عمر من همه در انتظار ميگذرد
۴. بيار باده، مبادا اجل رسد ساقی
غنيمت است كه از دست كار ميگذرد

۱. به ئهسفف و داخهوه وا فهسلى بههار تى دهپهريت و تهواو ئهبيت هاوار و داد چي
بكه كه ئهه فهسلهم بهبي به بينيني روي يارو بهبي شراب خواردنهوه وا تهواو
ئهبيت.

۲. بوچي بچم بو گلزار كه توهم لهگهل نهبيت من حهز بهبينيني گولي روي تو ئهكه
وهبهبي تو گلزاري گول بهلامهوه ههمووي هه دركه.

۳. تاكهبي بهبهلنهكاني تو باوهر بكه كه بهوهصلى تو شاد ئهيم و بيت ئهگهه، وا ههموو
تهمهنى من لهچاوهروانيدا تى پهري و هيچ وهعديهكت نههاته دي.

۴. ئهه ساقى شرابم بو بينه نهوهك لهناكاو مهرگم بيت بمرم، ئههه هه لهدهستي چاكه
دوايي هيچ ناكريت.

دريغ: حيف. ميگذرد: تى دهپهري. چرا: بوچي. ديده: چاو. وصل: بهيهكگهيشتن. انتظار:
چاوهرواني. بيار: بينه. مبادا: نهوهك. غنيمت است: ههله، فورسهته.

هه‌لبه‌ستی چه‌وته‌م

۷

۱. بیا ساقی که ملک جم بیک ساغر نمی‌آرزد
بده دُردی که با دُرد جهان یکسر نمی‌آرزد
۲. بکفر زلف او دل‌بند و، زین طرز ریابگسل
که کالای مسلمانی بدان کافر نمی‌آرزد
۳. مگو آدم که ارزان داد جنت را بیک گندم
کمال قیمتش این است و بالاتر نمی‌آرزد
۴. بچشم جان تماشاکن سماوات محبت را
که مهر و مه در آن منظر بیک اختر نمی‌آرزد
۵. مسیا بوون آر خر داشتن باشد نمی‌خواهم
که صد عیسی شدن یک دم بفکر خر نمی‌آرزد

۱. وهره ئەی ساقی که مولکی جه‌م ئەو پاشا گه‌وره‌یه نرخ‌ی یه‌ک پیالە شەرابی نییه، له خەلتە‌ی شەرابیش بی‌ هەر ب‌م‌ده‌ری‌ چونکه به‌ د‌ه‌رد و ناخ‌وشییه‌وه د‌ونیا هیچی قی‌مه‌تیکی نییه.
۲. زولفی له ره‌شیدا ته‌ش‌بیه ئە‌کات به‌ (کوفر) ئە‌ل‌ئ‌ت: من به‌زولفی ره‌شی ئە‌وه‌وه د‌لم به‌ستراوه‌ته‌وه ئ‌یتر واز له‌م ریا کارییه‌ ب‌ئ‌نه ئە‌وه ب‌چ‌ر‌پ‌نه چونکه کالای موس‌لمانی به‌و زولفه‌ ناژی یانی: نرخ‌ی ئە‌وی نیه.
۳. مه‌ل‌ئ‌ ئ‌اده‌م به‌ه‌شتی به‌ ه‌ه‌رزان فر‌وش‌ت‌وو‌ه داو‌یه‌تی به‌ده‌نکه گه‌نم‌یک، ته‌واوی نرخ‌ی به‌ه‌شت ه‌ه‌ر ئە‌وه‌نده‌یه زی‌اتر له‌وه هیچ ناه‌ئ‌نی.
۴. به‌چاوی گیان ته‌ماشای ئ‌اسمانی خو‌شه‌ویستی بکه له‌و‌یدا ئە‌بینی که مانگ و ه‌ه‌س‌یره‌کان ه‌ه‌موویان به‌دی‌مه‌نی (ه‌ه‌س‌یره‌یک) ناه‌ئ‌ن، ئە‌م ه‌ه‌س‌یره‌ش خو‌شه‌ویسته‌که‌یه (یا) د‌ل‌داره‌که‌ته.
۵. ئە‌گه‌ر پ‌ی‌غه‌م‌به‌ریه‌تی (عیسا) بریتی بی‌ له‌وه که (که‌ری) بووه، من ئە‌و پ‌ی‌غه‌م‌به‌ریه‌م

ناوئ، ئەگەر بېى بە (سەد عيسا) نەك (عيسايك) ئەوۋە ناھيئى بەفكر و بېرى كەريەتى
وہ بژيت يەك لەحزە، و يەك سەعات.

ساغر. درد. مەرۇمە. خر: كەر. نى ارزد: ناژى، ناھيئى. نى خواھم: نامەوئ. مگو:
مەلئ.

ھەلبەستى ھەشتەم

۸

۱. چون سر حلقهء آن زلف دوتا باز كنى
غارت دين و دل عالمى آغاز كنى
۲. بضرورت همه خوبان جهان مى بندند
كمر بندگيت، گر تو كمر باز كنى
۳. لب شيرين چو گشايى بسخنى من
تلخ بر اهل نظر شكر اهواز كنى
۴. مصحف روى تو اى دوست گواھى است قوى
عجبى نيست اگر دعوى اعجاز كنى
۵. (واليا) طائر قرسى ز چه در دام تنى
زين قفس موسم آنست كه پرواز كنى

۱. كاتيك سەرى زولف و پەلەكەكانت بکەيتەوۋە خيرا دەست بەتالانى دين و دلئى عالەمئك
ئەكەى

۲. ھەموو جوانانى گيئى (كەمەربەندى) بەندەگى و عەبدايەتت بۆ دەبەستن كاتيك كە تۆ
خۆت پرووت كەيتەوۋەو كەمەربەند و پشتونيت بکەيتەوۋە.

۳. ئەى پاشاى جوانى من ئەگەر ليوى شيرينى وەك شەكرت بکەيتەوۋە دەست كە
بەقسەكردن شەكرى ئەھواز تال ئەكەيت لەبەر چاوى ئەوانەى كە سەيرت ئەكەن.

ليوت لە شەكر شيرينترە، ليوى شيرينى تۆ شيرينى شەكر ناھيئى بە تام تال تام دەكرئت.

۴. سەرسام ھيئەر نييە ئەگەر لافى (مرعجيزە) ليئدەى ئيدديعاى پيغەمبەريەتى بکەيت
چونكى قورئانى روى تۆ ئەى خۆشەويست بەلگەيەكى بەھيئە بۆ ئەوۋە.

۵. ئەى (والى) تۆ بالئندەيەكى قودسيت، فریشتهيەكى بەهەشتیت بۆچی بووی بەداوی جوانییەوه، ئیستاکی کاتی ئەوه هاتووه، لەم قەفەسە بییتە دەرەوه بفریتەوه بۆ شوینی خۆت.

بازکنی: بیکەیتەوه. آغان: دەست پیکردن. غارت: تالان. کمریند: پشتوین. دام: داو. سخن: قسە. لب: لیو. تلخ: تال. مصحف: قورئان. أعجاز: موعجیزە.

هەلبەستی نۆیەم

۹

۱. ره، نه، که برم بسر تو پی
جز اینکه روم چوناله درنی
۲. گه از می وصل او شوم مست
گه مست شود، ز مستیم می
۳. آسان برسی به بمنزل عشق
گر آسب خیال راکنی پی
۴. تاکی بجهان غرور مستی
یاد آرمسند جم و کی
۵. مائیم و وصال دوست لاغیر
مائیم و خیال عشق لا شی
۶. جامی نزدیم در بهاران
أفسوس رسید موسم (دی)
۷. مطرب تو و نغمهء دمام
ساقی تو و ساغرپیایی
۸. تاباز بچنگ آری اورا
(والی) بنشین بخطهء (ری)

۱. ریگهه نییه، مهجال نییه، که به نهینییهکانی تۆ بزانی، یا له تۆ تی بگهه، جگه له وه که بنالینم و هاوار کهم وهکو ناله و ئاوازی شمشال.

۲. هیندی جار له شهرابی بهیهکگه‌یشتنی ئەو سەرخۆش ئەبم، هیندی جارێش مە‌ی له سەرخۆشیم مەست ئەبێ.
۳. بەئاسانی ئەگه‌یتە مە‌نزل و مائی عەشق ئەگەر ئەسپی خە‌یالت تاو دە‌ی و بێرکە‌یتە‌وه.
۴. تا کە‌ی بە‌م دونیایە دڵ خوش و مە‌ست و مە‌غروریت، بێر له پاشایانی پێشوو وەکو (جە‌م) و (کی) بکەرە‌وه بزانه چییان بە‌سەر‌هات؟ کوان؟ بێگومان ئە‌نجامی تۆ‌یش هەر نە‌مانە کە‌وابوو مە‌غرور مە‌به.
۵. ئێ‌مه له دونیادا تە‌نیا ئە‌وه‌مان ئە‌و‌یت بە‌خۆ‌شه‌ویستە‌که‌مان بگه‌ین، و هەر له خە‌یالی دلداریدا بین و هێ‌چی ترمان ناو‌یت.
۶. فە‌سلێ بە‌هار تە‌واو بوو جامی شە‌رابمان نە‌خواردە‌وه، بە‌داخه‌وه وا مانگی دە‌یه‌م له فە‌سلە‌کان هات، بە‌هار نە‌ما.. ئە‌ی گۆران‌ییێ‌ژ و موسیقا ژە‌ن نوبە‌یه‌ک ئاوازیکی یە‌ک له‌سەر یە‌ک بلێن، ئە‌ی ساقی تۆ‌یش بۆ‌خوا جامێ‌ک، پیالە‌یه‌کی شە‌راب پە‌یتا پە‌یتا بۆ‌م تێ‌که.
۷. بۆ ئە‌وه‌ی کە‌ ئە‌وت دە‌ست کە‌و‌یتە‌وه ئە‌ی (والی) له‌سەر رێ‌گای (رە‌ی) دانیشه (رە‌ی) ناوی شارێ‌که له ئێ‌ران). مۆ‌ستە‌فا بە‌گی کوردی ئە‌لی: بە‌هە‌شت گەر بێ‌ته دە‌شتی (رە‌ی) بە‌ ئێ‌رانا گۆ‌زەر ناکە‌م.
- رە‌: رێ‌گه. نە‌: نییە. جز: جگه. گه: هیندی جار. مست: سە‌رخۆش. یاد‌آر: بێ‌نەرە‌وه بێ‌ر. مائی‌م و: ئێ‌مه‌ین و. دی: ئە‌وه‌ل مانگی زۆ‌ستان. آفسوس: بە‌داخه‌وه.

هە‌لبە‌ستی دە‌یه‌م

۱۰

۱. چه کرامت است ساقی که ز دور جام داری
- که هزار جم ز جامی تو کمین غلام داری
۲. مکن ای غزال وحشت، که بوادی محبت
- دل صد هزار وحشی زنگاه رام داری
۳. لب خویشتن بخاید، همه نیشکر بحیرت
- ز حلاوتی که ای دوست، تو در کلام داری

۴. سر زلف خود رهاکن که هزار مرغ چون دل
بهوای آشیانهء تو که بطرف دام داری
۵. ز چه راه بارقیبان همه لطف و مهربانی
بچه روی باحریفان سرانتقام داری

۱. ئەى ساقى ئەمە چ كەرامەت و سړيکه كه له سراحى و پيالەى شەرابتا هەيه، عەجايب
كەرامەتت كە هەيه تۆ هەزار پاشاى وهك (جەم) غولام و بەندەتن.
 ۲. سل مهكه، ئەى ئاسك كه له دۆلودەرى خوښەويستيدا دلئى هەزاران كەست خستوو هتە
داوى خۆت
 ۳. قاميشى شەكر ليوى خوى له حەسرەت و حيرەتا دەخواتەوه كاتت كە شيرينى ليوى
توى بۆدەردەكەويت له كاتى قسەكردنتا.
 ۴. سەرى زولفى خۆت رزگار كە، هەزار بالندەى دل بەخوښەويستى تۆوه پى بەند بوون و
ئەيانەوى له ناو زولفتا هيلانه بكن، ئەو بالندانە وا روويان كردوو هتە داوى زولفت.
 ۵. هوى چيبه له گەل رەقيباندا بەلوتف و مېهرەبانى، كەچى له گەل دۆستانى خۆتا بى
رەحمى بى وهفای حەز بەتۆلە لېسەندنيان ئەكەيت!
- داری: هەتە. غزال: ئاسك. حلاوت: شيرينى. دام: داو. بخايد: ئەيكرۆژيٽ، ئەيخواتەوه.
نيشكر: قاميشى شەكر. مرغ: بالندە، پەلهوهر. انتقام: تۆلەسەندن.

هەلبژاردەى ساقى نامەى والى

۱. دريغا أجل عرصه راتنگ کرد
زخون جوانان کفن رنگ کرد
۲. بمرگ از میان برد این روزگار
اگر خود همه قطب و ارخود مدار
۳. شهان اولوالعزم پاینده را
جوانان نیکوی فرخنده دا
۴. ثبات دوام چنین چرخ چیست؟
از این گردش آسوده در دهر کیست؟

۵. از این پس نبایست بی باده زیست
 اجل چون نپرسد که چون است و چیست
 ۶. براینم که با باده پیمان کنم
 دمی یاد از حال یاران کنم
 ۷. تو ساقی بفتوای (شیخ کبیر)
 که او عاشقان را دلیل است و پیر
 ۸. بکف برنهم جام کاین چرخ زود
 ز دست تو هم جام خواهد ربود

۱. ئەسەف کە ئەجەل عەرەسەى مەیدانى ژيانى تەنگ کردووە، بەخوێنى جوانان کوفنى رەنگ کرد.
۲. ئەم دونیایە هەموو کەسیکی بەمردن لە ناو برد چە (قوتب و چەمەدار) مەبەستى شاعیر لیڤەدا ئەوێهە دونیا بە مردن گەورە و بچووکی نەهیشتوو، چە ئەوانە کە قوتبى زمان بوون چە خەلقى تر.
۳. پاشایانى زۆر گەورە و بەناوبانگ، جوانانى شادمانى زۆر جوان هەموویان دونیا لە ناوی بردوون.
۴. ئەم چەرخە وەفا و دەوامى بو کەس نییە، کى بەرەحەتى و ئاسوودەى لەم دونیایەدا ژیاوە کى؟؟
۵. لە مەولا ئیتر نابیت بەبى شەراب ئینسان بژی (لیڤەدا مەبەست لە خوێهەتى) چونكى مەرگ هیچ ناپرسیتەو ئەمە کێیە، ئەو چۆنە، ئەو چیه کە وابوو شەراب خواردنەو و گوی پى نەدان لە هەمووی چاکترە.
۶. لەسەر ئەو بیروباوەرەم کە پەیمان لەگەڵ شەرابا ببەستم و بیر لە حالى یاران و هاوڕێیان بکەمەو بەبى شەراب نەبم
- ۸،۷. تۆیش ئەى ساقى بەفتوای (شیخى گەورە) [مەبەستى رەنگە لە (شیخى سەنعان بیت) بى] کە سەرۆکی هەموو عاشقانه پیرو ری پيشاندهرى هەمووانە، تۆ بەفتوای ئەو جامى شەراب بنى بەسەر دەستەو بۆم بێنە چونكى زەمانە تۆیش لە ناو دەبات، جامیش لە دەست تۆ دەسینى.

باد: بیر. فرخنده: شادمان. شهان اولو العزم: پاشایانی هه‌لبژارده و به‌ناوبانگ. زخون
جوانان: له خوینی جوانان و لاوان. مرگ: مردن. نپرسد: ناپرسیت. بکف برنهم: بیخه‌ره
سه‌ر ده‌ستم. ربود: ده‌یرفینی

چه‌ند روباعیه‌کی ئامان نه‌لاخانی والی

۱. چشمی که ندیدنی چه بینا و چه کور
راهی که نرفتنی چه نزدیک و چه دور
حرفی که نه‌گفتنی چه شیرین و چه تلخ
چیزی که نخوردنی چه بی‌طعم و چه شور
۲. این شیشه‌ی دل که متصل می‌شکنی
آهسته که دل نه‌آب و گل میشکنی
هش دار که قلب مؤمنان عرش خداست
بیدار خدا باش که دل میشکنی
۳. مارا هوای باغ و سرو لاله زار نیست
جویای یک گلیم که در نوبهار نیست
بانقدجان ببوسه‌ی قرض از تو راضیم
با اینکه نسیه عادت من در قمار نیست

چوارخشته‌کییه‌کانی ئامان نه‌لاخانی والی

۱. چاوئیک که یار نه‌بینی، چه ببینی چه نه‌بینی وه‌ک یه‌که، ریگه‌یه‌ک که پئیدا نه‌رؤیت چه
دووربی چ نزدیک هیچ فهرقی نییه، قسه‌یی‌ک که نه‌توانی بی‌لیی چه شیرین بی و چه تال
بی فهرقی نییه، شتی‌ک که نه‌توانی بی‌خویت، چه بی‌خوی بی، چه سویر هیچ فهرقی
نییه.
۲. ئەم شیشه‌ی دلەم که ئەیشکینی به‌دایم که‌می‌ک هی‌واش به‌که دل گۆزه و گلی ئاو نییه
ده‌یشکینی ئاگادار دل ئەشکینی دلی موسولمانانیش عهرشی خواجه، ترسی خوات له
دلدا بی دل ئەشکینی.
۳. ئیمه‌ ئاره‌زووی سه‌یرو سه‌فای باخ و سه‌روو لاله‌زار و گولزار ناکه‌ین، به‌شوین گولیکدا

عهودالین که ئەو گولە لە گولزار و بەھارا نییە. بەنرخى گيانم بە ماچىكى قەرزى تۆ رازىم ئەگەرچى پارە بە قەرزدان لە قوماردا عادەتى من نییە لەگەڵ ئەمەشا بۆ ماچىكى تۆ با بەقەرزىش بى رازىم.

بىنا: بىنەر. کور: کویر. نزدیک: نزیك. شور: سویر. مىشكنى: ئەيشكىنى. ئاهسته: بەئەسپایى، بەهيواشى. مارا: ئىمە. بانقدجان: بەنرخى گيان. ببوسەء قرض: بەماچىكى قەرز.

بەشى سېيەم

گولبۈنى دووھم

(ئەم بەشە برىتتېيە لە باسى شىعر و شاعىرانى قسەرپەوانى شارى سنە
و دەورۈپشتى)
بەگوپىرەى پىتى (ئەلف و بى) مېژووى ژيانيان و نمونەى شىعريان
بلاو دەكرېتەوھ

۳. [ئامان ئەلا]

ناوى ناودارى (ئامان ئەلاخان)ى يەكەمە، والى كوردستانە، باوكى خوسرەوخانى
والىيە كە لە گولبۈنى يەكەمدا باسى لى كرا. لە ناو والىيەكاندا بەزانايى و زىرەكى و
ئازايەتى ناوبانگى دەرکردووه. ئەمىرىكە ئەمىرانى عالەم بەدل و گيان پىشتوئىنى
خزمەتگوزارىيان بۆ بەستووه، پاشايانى سەر زەوى رېزى لى دەگرن و بەئىحتىرام و
گەورەيىيەوھ ناوى ئەبەن و باسى ئەكەن، سەرلەشكرىكى وايە سالاران سەرى گوپراپەلى
و فەرمانبەرييان بۆ شۆر كرددووه، وە لە بەردەرگاي پىرۆزىيا سەريان دانەواندووه، ولات
پەرورەيكە كە گەوران و بەرپۆه بەرانى ولاتان كەمەرى دلسۆزىيان بۆ بەستووه،
خۆشەويستى ئەويان لە دل چەسپىوھ. بەدوربىنى و، هيزى بازو، بەھىمنى و ژىرى
توانىويەتى ئىشوكارى ئاينى و ژىنى گەل و كاربەدەستان چاكتەر و خۆشتركات و پىشتەر
خات و بەجوانى بەرپۆه بچى خەلقى لە زەمانىيا لەوپەرى خۆشى و كامەرانى و
بەختيارىدا ژياون.

باسى چاكە و خوورپەوشت چاكى ئەم زاتە گەورە بەنرخە پىرۆزە بەنووسىن تەواو

۱. بۆ باسى (ئامان ئەلاخان) كەلك لە لاپەرە (۳۲.۳۱) دەستنوسى رەونەق كە ناوى حەدىقەى
خوسرەويىيە وەرگىراوھ، ھەروا لە كتېبى (حەدىقەى ئامان ئەلا)ى رەونەق كە دكتۆ عبدالرسول
خيامپور چاپى كرددووه وەكو سەرچاويەك كەلكى لى وەرگىراوھ.

كاردۆخى

نابی پښووستیښی به نووسین نییه چونکه له ناو چواریه کی دانیشتونای سهر زه ویدا ناویانگی نازیه تی و به خششی، ناوازه ی عه دالهت و دادپه رستییه تی بلاو بووه ته وه.

له دوورترین ولاتی هیندستان و رومه وه، له هه موو شوینیکه وه پاشایانی توانا و ناودار ناوی هم زاتیه یان بیستووه، وه نه گهر به هوئی دستدریژی زلمان و کافرانه وه گیریان خواردی پهنایان بو هم بردووه وه کو: (نه کبه ر شای فرمانره وای هیندستان) یانی:

(موحه مه د نه کبه ری دووه م کوپی جه لاله دین شا) که له سالی ۱۲۲۱ ی کوچیدا، تا سالی ۱۲۵۳ کوچی له سهر ته ختی پاشایه تی هیندستان بوو، بو دستدریژیکه رانی سنووری ولاته که ی داوای یارمه تی له (ئامان نه لاکان) کردووه، پاش نه وه که له یارمه تیدانی هه موو پاشایان و نازایانی نه و ناوچه یه مه نیوس بووه، بیستوویه تی که ئامان نه لاکان نازا و به دهسته لاته، هن به یارمه تیدانی جه ورلیکراوان دهکات به تاییه تی نه و نیسلامانه ی که به دهستی پیاوخراپ و کافرانه وه گیریان خواردووه.

جا (موحه مه د نه کبه رشا) هم نامه یه^۱ بو (ئامان نه لاکان) دنووسیت، وه به دهر ویشی کا بوئی نه نیریت. چونکه (قه زاقه دهر) رزگار بونی نه و پاشایه ی نه ویستووه نامه داوی کوچی داوی (ئامان نه لاکان) به (۳) مانگ گه یشتووه، نه گینا هه موو عالم نه یزانی که نه گهر ئامان نه لاکان له ژيانا بوايه، به سهر ده میه وه نه چوو وه له یارمه تیدانی هپچ دریغی نه ده کرد، وه توله ی وای له کافران ده کرده وه وای دهر نه کردن که نه ویرن جاریکی تر رووبکه نه نه شوینه.

له به رنه وه ی که نووسینه وه ی نه و نامه یه شتیکی میژووییه، وه له شوینی خویدایه بو ناگاداری کار به دهستانی ده ولته و دهسته لاتدارانی به سامان و نامه که نه نووسینه وه له دهست پیکردنییه وه تا کوتایی هاتنی.

همه ش نامه که یه:

اللہ اکبر کبیراً، والحمد لله كثيراً، وهو السلطان القديم، بسم الله الرحمن الرحيم، رب انی مسنی الضر وانت ارحم الراحمین. اللهم بحق محمد وآل محمد اکشف ضری و همی وفرج غمی. اللهم انصر من نصر دین محمد واخذل من خذل دین محمد، اللهم یا مفتاح الأبواب،

۱. هم نامه یه: له کتیبی (حه دیقه ی ئامان نه لاهی) دا هیه که چی له کتیبه دهست نووسه که ی (حه دیقه ی خوسره وی) دا نییه.

ويا مسبب الأسباب إفتح علينا أبواب مردنا يا أرحم الراحمين آمين ثم آمين يا معين.
الحمد لله الذي شهد المبدعات بوحدانيته، ودلت المكونات على فردانيته، وخشت القلوب بصمديته، وعنت الوجوه لقيوميته، وبعث الأنبياء من العباد لرحمانيته، وسلط الملوك على الأنام لرحميته، والصلاة والسلام على محمد الذي هو المقصود من إيجاد العالم والمطلوب من تكوين آدم سيد المرسلين وخاتم النبيين الذي هو أوليهم وجوداً وآخرهم وعلى آله الذين هم كالنجوم من اقتدى بأبهم اهتدى وعلى من أتبع الهدى. جواهر التسليمات الناميات ودراريها، وبواقيت التحيات الوافرات ولآليها ويسك المودة الزكية التي يتعطر منه الأشباح، تهدي وتنشر، وتذير تهدي إلى كعبه الإقبال، وقبلة الآمال المنزه عن الأمثال المتبرا عن الأشكال خيرة الزمان وذخيرها، وكنزا الدوران وذخيرتها، حميد الأفعال، محمود الحضال، صادق المقال بهم الرجال مشيد المباني بسيفه، ومسده، أساس اليمان بعدله الذي تنور بمعالم الدين بمصايح جده، وانفتح شوارع المسلمين بمفاتيح جهده حتى انتشرت من صارم قهره الأعلام التقى، وأشرقت من رمح عدله ظلم المظالم والدجى، فالعدل أصبح ضاحكا مستبشراً، والنصفة صار ناشياً مستطيراً ومنتشراً، والظلم أمسى خائباً مستتراً، حتى اشتهرت شمس الضحى، وطارت خفاش الغي وغمم الجهالة وغمرة الهلاكة مضت، وشوكة أهل الغي أضمرت.

فيا لله لوالى الولي الزكي الصفى، والكوكب الدرى حيث ضرب على هامة الثريا قباباً ومد على فلك العالى أطناباً، فليس شبهه للدين واق، وليس نظيره للملك حام فقد العلم منه في ارتفاع، وتعز العدل منه في انتساب أمير الأمراء، عظيم العظماء العزيز على الاطلاق، والوحيد في الأفاق الوالى العادل والملك البازل والأمير الباسل ولراية الدلالية حامل، اكفى الكفاة، ووالى الولاة أعزنا مدار كامكار (أمان الله خان) والى والاشان عالى تبار سلمهة الله.

بعد از حمد و سپاس حضرت پروردگار پس از نعت سيد كاينات، ورسول مختار وأئمة أطهار وأصحاب كبار هرران هزار تسليمات زاكيات بر پيروان هشتاد چهار رضوان الله تعالى عليهم أجمعين خاصة آن ولايت پناه رسانيده هرگاه از أحوالات ابن ديار مخالف شعار كفر آثار استفسارى کنند عشرى از أعشار واندى از بسيار بطريق اختصار كتابت و اظهار خدمت واقفان حضور دربار خورشيد استشهار مبارزان بالله وفى سبيل الله مينما يدكه:

أهل كفر در اين ديار دست تسلط واختيار گشاده، وابواب شريعت غرارا برباد داده اين

نیاز مند بمصداق آیه شریفه (إن الله مع الصابرين) وبدلیل (الصبر مفتاح الفرج) وبمفاد (الأمر مرهونة بأوقاتها) ومضمون صدق نمون (سیجعل الله بعد عسر یسراً) عمل نموده در مقام رضا تسلیم امر شده طالب شخص محرم اسرار و راز شعار بودم که در این ایام سعادت فرجام عالیجناب مستغنی الألقاب قدوة الواصلین، زیده السالکین، محقق الحقایق ومد الدقایق العالم العامل والعارف الكامل عارف ربانی، عاشق سبحانی، زیب بخشی دین مبین، زینت افزای آیین المرسلین مولانا مرشدنا جناب (الحاج ملا محمد افندی) شریف الحسین الحبلی المدنی الاسلامبولی وکیل عتبات عالیات بطریق سیاحت وارد هندوستان وبشاسانی عرق حمیت وشهامت دینداری وفرط غیرت وصرامت وشمشیر گذاری آن والی الولات هادی ما اراد تمنان گردید

شکر خدا که هرچه طلب کردم از خدا بر منتهای همت خود کامران شدم
بقدر حوصله خود کامیاب گردیدم از آنجاکه: هرچه کند همت مردان کند و دیگر
بود آیا که در میکدها بگشایند + گره از کار فرو بسته ما بگشایند
امیدواری بهم رسانیده واین فرد را ورد خود ساخته:

أی بسا خواری که غمخواری بود بس خرابیها که معماری بود
بتحریر شرح حال کثیر الاختلال پرداخته، واحوالات مخض را سرأ أو جهراً بحضرت
مولانا مدّ ظله العالی تفویض وتفهم وتلقین وعرض نموده، ان شاء الله تعالی هنگام
شرفیابی خدمت آن معدن مروت وفتوت خفاءً تقریر خواهد نمود تا چه کند قوت بازوی
تو. هر گاه از آن طرف کثر الشرف إذن وإجازة وإرشاد بشارت باشد از اینجانب منیر
عالیجناب قطب الأقطاب قدوة الشرفاء والسادات مولوی معنوی استادنا جناب (سید
قمرالدین) صاحب را از راه مجاز بکعبه وصال سعادت مآل مأمور وبفیض حضور آن
منبع جوهر و إدراك وشعور شرفیاب خواهد نمود والحق إقدام واهتمام در هریاب درین
داستان مایه صلاح وبخاخ دارین وباعث فوز و فلاح کو نین و استشهار، آوازده
نیکنامی فزون از شمار آن والی والاشان ومفتاح ابواب هندوستان کفر بنیان خواهد بود
منشی صاحب خط ربط ومحرم موجود بنود آن مجاهد دین مبین عفو خواهند فرمود^۱

۱. ئەمە بوو دەقی ئەو نامەیه که (ئەکبەر شای فەرمانرەوای هیندستان) بو ئامان ئەلاخانێ نووسیوه،
هەر وهکو وتمان ئەم نامەیه له کتیبی حەدیقهی خوسره ویدا باسی لی نهکراوه و نه نووسراوه، لیژهدا
بو مان دەرده که ویت چۆن پاشایانی دوور ولاتیش ناوبانگیان بیستووه و ریزیان گرتووه و داوای
یارمهتییان لی کردووه.

تحریر مراسله: بتاریخ شهر شعبان المعظم ۱۲۳۵ھ۔

بہم جوڑہ بۆمان دەرئەكەوئى ناوبانگى (ئامان ئەلاخان) بەھەموو لایەكدا
بلاوبووتەو، وە بووتە مەرجهى ھەموو لایەك، وە لە ھەموو شوینیکەو پەنايان پى
ھیناوە.

ئامان ئەلاخان بەدروستکردنى كۆشك و تەلار و باخ و باخاتیشەو خەرىك بوو،
ولتەكەى ئاوەدان کردووتەو و رازاندووتەو. لە شوینەوارە بەنرخە بەجیماوەکانى
دروستکردنى مزگەوتىكى گەورەيە لە ناوەراستی شارى سنەدا كە بە (مزگەوتى والى)
بەناوبانگە، مزگەوتىكە لە جوانیدا لافى ھاودەمى لى دەدا لەگەل (مسجد الأقصی) دا
رەنگى بەردە مەرمەرە جوانەکانى كاریكى وای بە بەردەکانى مزگەوتى قدس کردووە كە
پى بە كەم و كورپی خویا ئەنئین، شایانە جەبرەئیل لە سووچ و كنجى ئەم مزگەوتەدا بۆ
دەرس وتنەو و خاوپەرستى ملكەچ بوەستایە بەكورتى ھەرچى باسى چاكە و تەعریفى
ئەم زاتە گەورە ناودارە، ئەم زانا بە وبقارە دیندارە بنووسریت ھیشتا ھەركەمە، لە ھەزار
یەكی، لە زۆر كەمىكمان بەیان کردووە.

زەمانى حوكمرانى و ماوەى والیەتى ئەم خدیویدا نازانایە كە بە (زانست پەرورەرى)
ناوبانگى دەرکردووە، تەنیا (۲۷) سال بوو، لە سالى (۱۲۴۰) ی كۆچیدا گیانى پاكى لە
(سەردارى) ئەم كۆنە خانەدانە، دەرئەچیت و ئەرواوت بۆ بەھەشت بەخوشى و شادى. إنا
للە و إنا إلیه راجعون^۱ پاش وەفاتى، خوسرەوخانى كورپی لە جى دادەنیشیت، وەئەبى بە
والى كوردستان. (ئامان ئەلاخان) ئەگەرچى زۆر گوئی بەشیروتن نەداو ھونەرى
شیر و شاعیری بەنزمتر لە پایەى بەرزى خوی ئەزانى بەلام جارجار ھەزى بەدانانى
شیرى خۆش و ئاودار بوو وە گەلى جاریش شیرى بەرز و دل پەسندى ئەخویندەو.

دانەرى كتیبى ھەدیقەى خوسرەوى و ھەدیقەى ئامان ئەلاھى ئەلئیت: من بۆ
رازاندنەو ھى كتیبەكەم پارچە ھەلبەستىك و تاكە ھۆنراو ھەكى ئەو ئەنوسم ئەویش
ئەمەيە:

۱. لە كتیبى (ھەدیقەى ئامان ئەلاھیدا) لە لاپەرە (۵۳) نووسراو ھى ئامان ئەلاخان لە سالى ۱۲۴۱ ی
كۆچیدا كۆچى داوى کردووە، كەچى لە كتیبە دەسنوسەكەى رەونەقدا كە ناوى ھەدیقەى
خوسرەویە سالى كۆچى ئامان ئەلاخان بە سالى ۱۲۴۰ ی كۆچى دادەنى كەچى لە عەینى كتیبى
ھەدیقەى ئامان ئەلاھیدا لە لاپەرە (۲۸۷) دا ئەلى ئامان ئەلاخان لە سالى ۱۲۴۰ دا كۆچى داویى
کردووە.

كاردۆخى

۱. از جوشش کثرت سپاهی
من نالان است و چهره کاهی
۲. از خلق امید قطع و باقی است
الطاف خفيه الهی

تاکه هونراوه که ش ئه مهیه

۳. چو تیر شهپر حسنش گشاد استرجی
فرنگ بال گشاید که گیرو ایران را

مانای هونراوه کان

۱. له بهر زوری سویا و له شکر، له ش ئه نالینئ و، دهموچاو، زهرده لگه پراوه.
۲. له خه لقی، هیوای ئومید و، هیوام برپاوه، ماوه ته وه سهر هیواو، لوتفی خوی توانا و
ته نیا.
۳. که شاپه ری تیری بروی که مانای جوانی ئه وهاته کردنه وه، فرهنگ بالی دریژ کرد که
ئیران بگریت.
ان: له. امید: هیوا. تن: له ش. چهره: دهموچاو (روو).

ئولفهت

گهنجیکی گونجاو و خو شه ویست و شیرین زمان و قسه رهوانه، له زانیاری و گه وره ییدا
زانا وه له شتی هیچ و پووچا گوی پی نه دهره.

پیاوئیکی هه لکه وتووی زیره که، ئه دیبئیکی تهواو ژیر و رهوشت چاک و به وه فایه، خاوه ن
زهوق و سه فایه. زاتی پاکی له رهوشتی خراپ و دل پیسی دووره، فریشته یه که له
جلوبه رگی ئاده میزادا ئه ژی

[فیه محاسن شتی لا شبیه لها تجلی عن أن يقال الفهم والأدب]

ناوی پیروزی (مه لا ئه حمه ده) کوری خوا لیخو شبوو (مه لا مه هدی . شیخ الإسلامه)، له
به هره ی خوایی شوکر بو خوا به هره مه نده.

ناوی خوئی گوم نه کردووه، دوست و دوژمن چاک و خراپ له رهفتار و خو وره وشتی

رازین. باو و باپیری زیاتر له (۳۰۰) ساله لهم ولاتهدا هر له زهمانی کۆنهوه پشتاویشت زانا و دیندار و (شیخ الإسلامی) ئەم ناوچهیه بوون، ههمیشه له لای والی و کاربەدەستان زۆر خوڤهویست و بەرپز بوون.

بو جییه جیکردنی فهروانی ئاینی وه ئاداب و پرسیری دینی جی پرس و سهراوهی زانست بوون. یهک له دواي یهک سهروکایهتی ئیش و کاری ئاینیان پی سپیراوه، بههوی ههول و کوڤشش و زانیاری و پاکی و راستی و ئەمینیانهوه بهم پله بهرزه گهشتوون.

ئولفهتی بهرپز و خوڤهویست ههه له مندالییهوه تا ئەمرو جودوی بالای بهشنهی بهزهیی سههکاری ئەیالهت (ئامان ئەلاخان) پی گهشتووه.

هاودهمی مال و، هاوری سهفهری ههمیشهیی والیه، مهجلیسی ههمووکاتیك بهقهسهی خوڤش و شیرین، رازاوهتهوه، ئەگههچی یهکگرتنی دووان له جیهاندا جوړیکه له نهبوون، وه بهشیکه له نهگونجاو، بهلام یهکهتی گیانی ئەمان بههوی پیوهندی نزیکیهوه، بههوی وهفا و میهرهبانیهوه له یهک نهچراوه، بهجوړیک له لای والی خوڤهویسته کاتیك که خهریکی نووسینی ئەم کتیبه بووم سههکاری بهرز و پایهدار (والی) پی وتم:

جهنابی (قازی)^۱ چونکی ههه له زهمانی کۆنهوه تا ئیستاش (شهخسی دوومه) و بهگویره پیتی (ئەلف و بی)ش ناوی پاش منه، وه بهگویره ئایهتی (یاتی من بعدی إسمه احمد) پیویسته پاش باسی من باسی ئەو بنووسیت له کتیبهکهتا.

منیش بهپی ئەو فهروانه جوولامهوه دهستم بهنووسینی ژیان و شیعرهکانی کرد تا خهلقی بزنانن که پلهی خوڤهویستی و نزیکي ئەو زاته لای والی تا چه رادهیهکه.

ئولفهت لهگهه ئەم ههمو خوڤهویستی و نزیکیهدا که ههیهتی بههوی پیاو چاکی و دلپاکی خویهوه (خهیرخوای) ههمو کهسیکه، چه دوور چه نزیک ئەوهی که بهیان کات و بیلای مایه چاکه و بهختیاری ههمو کهسیکه هیچ مهرامی سوود و قازانجی خوی تیدا نییه.

بههورتی (ئولفهت) پیاویکه تهواوی رهوشت و ئەخلاق چاکی تیا کۆبووهتهوه له کرداری خراپه بهئاشکرا یا بهنهینی زۆر دووره، بو رهزامهندی خهلق زهحمهت ئەکیشی، بو ئەمهش ئاسایش و خوڤشی له خوی هههرام کردووه.

۱. مههسی له قازی (ئولفهت) چونکه قازی و شیخ الإسلامی سنه بووه.

لهگه‌ل من دا^۲ زور به مه‌هه‌بهت و مپهره‌بانه، ئه‌وپه‌پری لوتفی هه‌یه، هه‌میشه وه له هه‌موو کاتیکیدا ئاگه‌داری حال و ئه‌حواله.

(ئولفهت) دلی گه‌نجینه‌ی گه‌وه‌ری مه‌عانییه، سینه‌ی خه‌زینه‌ی جه‌وه‌ری نیکتهدانییه، له قسه‌ره‌وانی و هونراوه و په‌خشاندا ئه‌لی (سه‌حسانی دووهم و، حسان و ئه‌نوه‌ری)یه، مه‌یلی زورتر له‌سه‌ر دانانی غه‌زه‌له، له‌م بابه‌ته‌دا به‌هره‌ی له هه‌موو که‌س زیاتره، وه به‌سه‌ر پپیشه‌کانی خویدا سه‌رکه‌وتوو و پپیشکه‌وتوو له هه‌موو بابه‌تیکی شیعری هه‌یه، من^۳ بو پپروزی و رازاندنه‌وه‌ی کتیبه‌که‌م ئه‌م چهند هه‌لبه‌سته‌م نووسیه‌وه.

هه‌لبه‌سته‌کانی ئولفهت

غه‌زه‌لیات

۱

۱. فکر کن یک دو قدح بادهء گلناری را
تا مگر چاره کنی زحمت هوشیاری را
۲. همه مرغان چمن در قفسم جمع شوند
گر بدانند چومن ذوق گرفتاری را
۳. زلف بر باد بده تا که زخجلت بینی
توی صد پرده نهان نافه تا تاری را
۴. در جهان یک دل آرزده نمی ماند اگر
باز گیرند ز تو شغل دل آزاری را
۵. دست بر سینه نهند (الفت) اگر صد بارت
از ره دوست مکش پای طلبکاری را

۱. بو ئه‌وه‌ی که چاره‌سه‌ری زه‌حمه‌تی هوشیاری و ژیر بکه‌یت و اچاکه فکری په‌یدا کردنی یه‌ک دوو په‌رداغ شه‌رابی ره‌نگ گولناری بکه‌یت: (ذو العقل یشقی فی النعیم بعقله) بو چاری ئه‌و زه‌حمه‌تی تیگه‌یشتنه هه‌ر شه‌راب ئه‌بی په‌یدا که‌ی.

۲. من: مه‌به‌س له (ره‌ونه‌ق)ی دا نه‌ری ئه‌م کتیبه‌یه.

۳. من: مه‌به‌س له (ره‌ونه‌ق)ی دانه‌ری ئه‌م کتیبه‌یه.

۲. ئەگەر بالئندەكان وەكو من زهوقى گرفتارى قەفەسى عەشقىيان بزانيايه، ھەموويان كۆ ئەبوونەوہ و خوڤيان ئەخستە ئەو قەفەسەوہ.
۳. زولفت مەدە بە با، شانەى مەكە، تا نافەى تاتار كە بە بوڤن خوڤشى ناوبانگى دەركدووه شەرمەزارى بوڤنى خوڤشى زولفى تۆ نەبىت.
۴. ئىشى تۆ دل رەنجاندنە، ئەگەر ئەو ئىشە لە تۆ بسىڤنەوہ نەھىلن دل برەنجىنى، ئىتر وا ھەموو كەس رەھەت ئەبى لە دونيادا كەسىكى دل رەنجراو نابىنى.
۵. ئەى (ئولفەت) ئەگەر سەد جار پىت بخەنە سەرسنگ بوڤت ببى بە پاشا، لە رىگاي دوست و يارەكە تا دەستبەردار مەبە، بو مەبەستى بەيەكگەيشتن بەيار ھەر ھەنگاو بنى.
- فكركن: بىركەرەوہ. ھمە: ھەموو. مرغان: بالئندەكان. صەبار: سەدجار. پاي: پى. جمع شوندى: كۆدەبنەوہ، كۆبىنەوہ

ھەلبەستى دووہم

۲

۱. ساقى دەد بىمعجزە شېھا شراب را كآرد برون ز مشرق جام آفتاب را
۲. داني چە سان ز زلف تو دل مضطرب شود دزدى كە بنگرد بسياست طناب را
۳. از گرمى شراب ز رویت عرق چكد آورده اى كجا ھمە اين آب و تاب را
۴. تا چند در شمار كم و بيش بوسه اى با طفل دل كە ھىچ نفھمد حساب را
۵. مطبوع و دلپذير از ان پاي تاسرى سرو قدت ز چشمە دل خورده آب را
۶. اندر فراق خوشتر از ینم نە ھرگھى شيرين لبت، بچا شنى آرد، عتاب را

۷. (الفت) جفای طرهء گردن کش نگار

معروض دار (والی) مالک رقاب را

۱. شہرابی ناو پەرداغی بە (رۆژ) داناوہ، دەلیت: ئەگەر ساقی لە شەوا شەراب بە دەستەوہ بگریت و بیٹ و بەخەلق موعجیزە ی دەرہاتنی رۆژ لە شەوا پیکدیئنی، واتە دنیا وەک رۆژ رووناک دەکاتەوہ، شەو نامیئنی.

۲. زولفی یاری بەتەنافی قەنارە داناوہ، دلی خویشی بە (دز) ئەلی ئەزانی بوچی دل تیک دەچی لەسەرخوی ئەچی چونکی سەیری تەنافی زولفت دەکات.

۳. لە دەم و چاوت زەنگولە زەنگولە عەرەق دەتکی لەبەرگەرمی رۆژی رووت، یا لە رووی سوورت کە وەک شەراب ئەم ھەموو ئاو و گەرمی و شەراب و جوانییەت لە کوئی ھیناوە؟

۴. تا چەند، خەریکی ماملە ی (ماچیکی) لەگەل دلی مندالما، کە ھیچ نافامیئ و ژمارە و ماتماتیئ نازانیئ

۵. سەروی بالات کە لە سەر تا پی پەسند و دلگیرە ھوی ئەوہیە، ئاوی لە سەرچاوە ی دلئەوہ خوار دووہتەوہ.

۶. لەوہ خوشتەر و بەتامتر و شیرینتر، لە تامی (دەم) ما نابی، کە لیوی شیرینت بەکەیتەوہ گلەم لی بەکی

۷. ئەی (ئولفەت) شکاتی جەفا و جەوری تورپی زولفی گەردن کەشی یار، بەرە، خزمەتی والی خاوەن دەسەلات.

شہبا: شەوان. طناب: تەناف. چکد: دەتکی. کم و بییش: کەم و زۆر. نفہمد: تی ناگات. چیشمە: سەرچاوە. عتاب: گلەیی.

ھەلبەستی سییەم

۳

۱. مرا شکست دل، آن شوخ دل شکن یارب

دل درست نبیند بخویشتن یارب

۲. زمن کہ مہر سلیمانیش دمی گم شد

بود ہمیشہ در انگشت اهرمن یارب

۳. سزای دل شکنی خوا همش که بنشیند
 بحکم تجربه روزی بروز من یارب
 ۴. روز حشر ندانم چه میکند شیرین
 بتلخکامی فرهاد کوهکن یارب
 ۵. اگر بنشینند بگلستان بلبل
 که نام می برد از سنبل و سمن یارب؟
 ۶. سفید گشت چو یعقوب چشم الفت زار
 ز مصر کی رسدش بوی پیر هن یارب؟

۱. ئەو دَلْ شَكِينَه دَلِّي مَنِي شَكَانَد ئەي خوا، دەپارپيمهوه لَيْت، که ئەوئيش دَلِّيکي ساغ بهخويهوه نهبينی.
 ۲. ئەموسيلة حەزرەتي سولهيماني مَنِي له دەستابوو گومي کرد، له تۆ نياز دەکەم ئەي خوا بيخهيته دەس شەيتان و پياوخراپان
 ۳. خوايه داوات لِي ئەکەم سزاي دَلْ شَكَانَدَنِي بهخويهوه ببيني و ماويههك بهو جوړه دانيشيَت تاتي بگات و بزانيَت حالي من چونه، واته: روژي بيي به روژي من.
 ۴. له روژي قيامهتدا نازانم شيرين چي دهکات، چۆن دَلِّي تالي خوَش دهکات و ئاواتي پيکديني که له م دنيايهدا بهئاوات نهگهيشت و بهناکامي سهري نايهوه.
 ۵. کي ناو دهبات له سونبول ياسه مين، ئەگەر بولبول له باغ و گولزاردا بي دەنگ بي و، نهخويني؟؟
 ۶. چاوي (ئولفەت) وهك (يهعقوبي باوکی يوسف) کوپر بوو ئەوهنده گريا، خوايا کهي له ميسرهوه بوئي کراسي خوَشهويستهکهي بو ئەنيريت؟ چۆن بوئي کراسي يوسف نارد بو (يهعقوب)
- مرا: من. شکست: شکاندي. نبيند: نهبينی. مهر: ئەموسيله، مۆر. گم شد: گوم بوو. اَنگشت: پهنجه. دل شکن: دَلْ شَكِين. چه ميکند: چي دهکات. خاموشي: بيدهنگي.

هه‌لبه‌ستی چواره‌م

٤

١. مسجیدی گر نبود خانه‌ی خماری هست
سبچه‌یی گرنبود رشته‌ی زناری هست
٢. بسکه مردم بسرکوی توام می بینند
همه دانند در آن کوچه مرا کاری هست
٣. نیست هرجا نگرم جز تو کسی در نظرم
کافرم گر بجهان غیرتو دیاری هست

١. ئەگەر مزگه‌وت ده‌ست نه‌که‌وێ شە‌رابخانە‌یە‌ک (مە‌یخانە‌یە‌ک) هە‌یه، ئە‌گەریش تە‌سبیح
ده‌ست نه‌که‌وێت، زینناری مە‌سیحییە‌کان هە‌یه.
 ٢. ئە‌وه‌نده هاتوچۆ‌ی ده‌وروبە‌ری شوین و جی‌گه‌ی تۆ‌م کردووه، خە‌لقى شکیان بردووه،
که ئە‌مبێ‌ن له‌م کۆ‌لانە‌دا ئە‌زانن که له‌و کۆ‌لانە‌دا من ئێ‌شێ‌کم هە‌یه.
 ٣. بە‌هەر‌لایە‌کدا ئە‌رۆ‌م، بە‌هەر شوینێ‌کدا لائە‌که‌مه‌وه سه‌یر ده‌که‌م جگه‌ له‌ تۆ‌ که هە‌میشه
وایت له‌به‌رچاوم که‌سی‌کی که به‌دی‌ی ناکه‌م خوا به‌کافری بمکوژیت ئە‌گەر غه‌یری تۆ
که‌سی‌کی که هە‌بی و ببینم، جگه‌ له‌ تۆ
- مسجد: مزگه‌وت. گر نبود: ئە‌گەر نه‌بی. خانه: مال، خانوو. سبچه: ته‌سبیح. مردم: خە‌لق
می بینند: ده‌بینن. رشته‌ی زنار: مله‌وانکه‌ی خاچ هی مە‌سیحییە‌کان. کوچه: کۆ‌لان. هست:
هە‌یه. همه: هە‌موو. دانند: ده‌زانن. مرا: من.

هه‌لبه‌ستی پینجه‌م

٥

١. در دل شب عاشقان گر دیده‌یی تر می کنند
بامدادان تیره روز چرخ اخضر می کنند
٢. ز اشک رنگین مفلسان بر صفحه‌ی رخسار زرد
کیمیایگر خویشی از آن گوگرد احمر می کنند

۳. دم زدن از کوثرای واعظ دریغ آید مرا
 خاصه در بزمی که یاران می بساغر می کنند
 ۴. هر که زد جام محبت باز ماند نیز ازو
 آن حکایتها که از خضر پیمبر می کنند
 ۵. باحریفان کج مرو (الفت) که نر دان حق
 بد قماران دغل را سد ششدر می کنند

۱. له نیوه شهودا ئه‌گهر عاشقه‌کان بگرین و چاویان ته‌رببی، به به‌یانیانی ئه‌و رۆژه
 چه‌رخی زهمان و ئاسمان تاریک و تال و ناخوش ده‌بیت، ئه‌وان به‌و‌گریانی شه‌وه‌وای
 به‌سه‌ردینن.
 ۲. له فرمیسکی ره‌نگینی سه‌ر روخسار و رومه‌تی زهره (کیمیا‌گهر) که‌لک له‌و گو‌گرده
 سووره وهرده‌گرن بو کیمیا‌گهرییه‌که‌یان.
 ۳. باسی ئاوی که‌وسه‌رم له‌لامه‌که‌ ئه‌ی واعیز به‌تایبه‌تی له‌ کو‌رپکدا که‌ هاورپیانم
 شه‌راب ده‌که‌نه‌ پیاله‌وه و خه‌ریکی خوارده‌نه‌وه‌ن.
 ۴. هه‌رکه‌سیک شه‌رابی خو‌شه‌ویستی خوارده‌وه‌ ئیتر نامریت، راز و حکایه‌تی ئه‌ویش ده‌بی
 به‌ راز و حکایه‌تی خزر پیغه‌مبه‌ر که‌ ده‌لین ئاوی حه‌یاتی خوارده‌وه‌ته‌وه‌ ئیتر نامری.
 ۵. له‌گه‌ل دۆستان و ره‌فیقانتان ئه‌ی (ئولفه‌ت) که‌چ ره‌فتار و لاری مه‌نوینه‌ چونکه
 یاریکه‌رانی تاو‌له‌ی حه‌ق (شه‌ش‌ده‌ر) له‌و‌که‌سه‌ ده‌گرن، که‌ ده‌غه‌لن و فی‌ل و فر ده‌که‌ن
 له‌ یاریدا، که‌ شه‌ش‌ده‌ریشیان لی‌ گرتی ئیتر ری‌ چوونه‌ ده‌ره‌وه‌ت نییه‌.
- در دل شب: له‌ نیوه‌شه‌ودا. دیده: چاو. بامدادان: به‌یانیان. بازماند: ده‌می‌نی، نامری. دم
 زدن: باس لی‌ کردن. ساغر: پیاله‌ی شه‌راب.

هه‌لبه‌ستی شه‌شه‌م

۶

۱. قصد قتل من غم‌دیده بعمداً میکرد
 تا شفاعت‌کندم غیر مدارا می‌کرد

۲. شهره شد در همه جا از نظر افتادن من
مدعی دید و نبرد آنچه تمنای کرد
۳. آن شکر لب دهندش تا که نمودار آید
سخنی گفت ولی دعوی بیجا می کرد
۴. شیخ کاین زهد فروشی کند آنست که دوش
سبحة را در گرو، ساغر صهبا می کرد

۱. یار بویه قهسدی کوشتنی منی کرد به عهمدی، تا خه لقی بین بولای لئی بپارینه وه
لیم خوش بیّت، بهم جوره یار مودارای منی ده کرد.
 ۲. من له بهر چاو که وتنت، هممو کهس پیی زانی و ئهم هه واله به هممو لایه کدا بلاو
بووه وه دوژمنی من نه مرد تا به چاوی خوئی دیی ئه وهی که خوا خوائی بوو بیته دیی.
 ۳. ئه و شه کر لیوه، دم شیرینه، له مند آیدا قسه یه کی کرد به لام له پاشا ده عواو داوای
شتی بی ریگه و جیگه ی ده کرد.
 ۴. شیخ که عیبادهت ده کات خوئی واپیشان هدا که ته واو له خوا ترس و دینداره
ته زبچه که ی ناوه ته ره هنی شهراب و پیاله وه..
- قصد: خه یال، ئاره زوو. قتل: کوشتن. غم دیده: خه مبار. می کرد: ده ی کرد. در همه جا: له
هممو شوینیک. دید: چاوی پی که وت. نمرد: نه مرد. دهندش: ده می. سخن: قسه. دوشن:
دوینئی. گرو: ره هن.

هه لیه سستی هه وته م

۷

۱. زترك چشم کسی روز و شب حذر دارم
که باده خوردن و خونریزی خبر دارم
۲. بیای دوست سرافکنده ام زهی خجلت
نثار خاک رهش سهل و مختصر دارم
۳. درون دل همه غوغا بود ز دوری دوست
فغان ز شورش ما هی که در سفر دارم

۴. عجب که جان نسپر دم ترا بروز وداع
 دل ز آهن و فولاد سختتر دارم
 ۵. کسم بدیده نیاید، به هرکجا نگرم
 خیال روی نکوی تو در نظر دارم
 ۶. فرشته بحقیقت سرشته چون بشری
 کجا گمان چنین در حق بشر دارم
 ۷. پی نظاره ببزم آیمش ولی (الفت)
 نظر ز پاس رقیبان، سوی دگر دارم

۱. له چاوی تورکی که سیك روژ و شهو خوم دهپاریزم، له شهرباب نوشی و خوینرپیژی ئه و ناگادارم.
۲. بو پی ماچکردنی یار سهرم به شه رمه زارییه وه ئاماده کردووه که به ئاسانی بیکه م به قوریانی خاکی ریگه که ی.
۳. له بهر دووری دوست دل و دهر و ونم په شیوه، هه ر ناله نالیه تی ئه مه ش هه مووی له بهر ئه وه یه که مانگه که م له سه فه رایه.
۴. سه رسامم که چون نه مردم له کاتی خوا حافی زیدا، به راستی دلکی سه ختم هه یه له پولا و ئاسن قایمتر و سه ختتره.
۵. که سم بهر چاو ناکه ویت، به هه ر لایه کدا بنوارم، ته نیا خه یالی رووی تو یه هه میسه له بهر چاومه
۶. له حه قیقه تدا تو فریشته ی مه لائیکه ی به لام له شکلی به شه ر دایت، گومانی وا به م جو ره من که ی به رام بهر به به نی ئاده م هه یه تو هه ر به فریشته ده رانم.
 بو بینینی یار دیمه دهر وه سه یری که م، به لام له بهر ئه وه ی که ره قیبه کانی پی نه زانن روو ده که مه لایه کی که به م جو ره ده بینین (ئولفه ت) له گه ل خو یا قسه ده کات و ئه لیت: حه ز ده که م ببینم، دیم بو بینینی، به لام له بهر ره قیب روو ده که مه لایه کی که.
 حذر دارم: خوم دهپاریزم. خون ریزی: خوین رشتن. وداع: خوا حافی زی. فولاد: پولا آهن: ئاسن. هرکجا نگرم: بو هه ر لایه ک بنوارم، بو هه ر لایه ک سه یر که م.

ههلبهستی ههشتهم

۸

۱. خواهم این دل ق ريارا، روزی، از تن برکشم
در کف پیر مغان، جام، دمام، درکشم
 ۲. خود فروشی شرط نبود کافر اندر کوی عشق
یا کلاهی کچ نهم، یا افسری بر سرکشم
 ۳. تا نپنداری زبیدام بجان آورده ای
هرچه کافزونتر، بود، بار غمت، خوشتر کشم
۱. دهمهویت ئەم خه رقه و جلی ریاییه روژی له بهر ماداکه نم، بچم بۆمه یخانه، چه ند
جامیک مهی یه که له سه ریه که له دهستی پیری مه یخانه وه رگرم.
۲. له شوین و جیگهی عه شق بازیدا شهرت نییه، خۆت بفرۆشیت له دواییدا یا کلاو لار لاو
دهنیت، یا تاج و کلاوی سه ربه رزی له سه ر ده که ییت.
۳. وا نه زانیت به گیان نارمه هت بووم، یا له گیانی خۆم بیزارم له بهر جهور و جه فاو
سته مکاریت هه بی وه فاییت زۆرتر بی، باری غه مم زیاتر بی، ئەمجا دلخۆشترم و
باری غه م هه ل ئەگرم.
- خواهم: دهمه وی. این: ئەم. دل: کراس، یا خه رقه ی ده رویش. روزی: روژیک. کف: دست
پیرمغان: گه وره ی مغان (پیشه وای دینی زه رده ست) (پیری شه رابخانه). کلاه: کولاو
نپنداری: وانه زانی. افزونتر: زیاتر. بار غمت: باری خه مت

ههلبهستی نۆیه م

۹

۱. اگر همراه دل خواهی قدم زد، ملک جان بینی
قدمگاه نخستین را فراز لا مکان بینی
۲. زفرش خاکدان تن برون آبال جان بگشا
که با مرغان عرشی، خویش را هم آشیان بینی

۳. بکوثر گر بخواندند، چنان سر گرم ساقی شو
 که خود را از بهشت جاویدانی سر گران بینی
۴. گرت چشم شناساو حقیقت بین بود دانی
 نمی بینی نشانی، تا نشان، زان بی نشان بینی
۵. صبا بویی ز زلف دوست می آرد که همراهش
 بهرگامی ز دلها کاروان در کاروان بینی
۶. وصال یار اگر خواهی ز قید ما و من بگذر
 که نتوان دیدنش تا خویشتن را در میان بینی
۷. مدد بندای قوی بازو کمند انداز چون رستم
 ز دیو نفس تاکی خویشتن را ناتوان بینی
۸. ز بیداد نکویان انتقام خویشتن (الفت)
 مگر با عدل و داد خسرو کشورستان بینی
۹. جهان جود (أمان الله) که بهر بندگی بر در
 هزاران قیصر و خاقان و صد نوشیروان بینی
۱. ئەگەر بتهوئ لەگەڵ دڵدا بگەرێی پیا سە بەی، دەبینی کە مۆلکی گیانم هەنگاوی
 یەكەمی دەگاتە شوینی بی شوینی کە لەو هولا هیچی تر نییە.
۲. لە نوینی لەشدا بیڕە دەرەو، بای دلت بدە، نەشئە بەگیانت بدە، دەبینی وا لەگەڵ
 پەلەوهری عەرشدایت و هاوسی هیلانه یا نیت.
۳. ئەگەر بانگت دەکەن، ئاوی کەوسەرت بدەنی، تۆ بەجۆریک سەرگەرمی ساقی بە کە
 واخۆت لە بەهەشتی ئەبەدی و جاویدانیدا ببینی.
۴. ئەگەر چاوی کراوە و حەقیقەت بینینت هەبی ئەوسا ئەزانیت و بووت دەرەكەوئ
 نیشانهکانی ئەو بی نیشانه کە (یەزدانه).
۵. شەهی با بوئی زولفی دوست دینی لەگەڵ ئەو بوئەدا لە هەر هەنگاوێک یا چەندان دلی
 کاروان لە کاروانی تیا پی هەست ئەکریت.
۶. ئەگەر دتهوئ بەدوست بگەیی (مەبەستی لە یەزدانه) دەبی خۆت لە قەیدی (ئیمه) و
 (من) رزگارکەیت چونکە ناتوانی ئەو دوسته ببینی تا خۆشت لە بیر نەچیتەوه.

۷. ئەى بازوو بەھىز دوژمنت بگره، وهك روسته مى زال كه مەند فرى دە دوژمن بگره، دوژمنى تو (نەفستە) تاكەى لەم دىوى نەفسە خوٹ رزگار ناكەيت؟ خوٹ بەبى دەستەلات دەزانيت.

۸. ئەى (ئولفەت) لە جەور و ستەمى جوانان مەگەر تۆلەى خوٹ كاتىك بكەيتەوه كه شكات لای پاشايىكى عادلى دادپەرورەى ولات (داگيركەر) مەگەر لەو ولاتەدا تۆلەى خوٹ بەچاو ببينى ئەو پاشايەش كىيە؟

۹. (ئامان ئەلاخانى والى) يە كه بەخشندەى ھەموو دونيايە، بو خزمەتكارى و بەندەگى بەردەرگا ھەزاران (قەيسەر و، خاقان و، نەوشيرەوان) دەبيني لەبەر قاپيەكەيا.

بينى: دەبيني. برون آ: وەرە دەرەوہ. مرغان عرش: بالندەكانى عەرش. آشيان: ھىلانە. جاويدانى: ئەبەدى، ھەتاھەتايى. نكويان: جوانان، چاكان. انتقام: تۆلە. جود: كەرەم. بر درش: لەبەر دەرگايا. عدوبند: بالى دوژمن بپەستە. عدو: دوژمن. اگر خواهى: ئەگەر دەتەوى. نىمى بينى: نابيني. بيداد: ستەم، جەور. قيد: زنجير. مى آرد: ئەيھينى. گامى: ھەنگاوى. ناتوان: ھىچ لى نەھاتوو.

ھەلبەستى دەيەم

۱۰

۱. آسودە اگر خواهى زاشوب جهان باشى

افتاده چومن بايد در دیرمغان باشى

۲. صيادى اين صحرا چالاكى و چستى نيست

صيد افگنى آن روزى بى تير و كمان باشى

۳. ھرکس نشود محرم در خلوت دل أما

(الفت) تو بكن جھدى شايد كه چنان باشى

۱. ئەگەر ھەز دەكەى دل ئاسوودە بيت و، شادمان بيت و، لە ئاژاوە و ناخۆشى زەمان و دونيا دوور بيت، دەبى وەكو من بچیتە كونجى مەيخانەوہ، ئەو شوینە بگرى و بەرى نەدى.

۲. راوچيپهتى و راوکردنى ئەم سەھرايە ھوى چالاكى و گورج و گۆلى نيبە، تو دەتوانى

بەبى چەك و تىروكەوان ھەموو رۆژىك راو بكەى خەلق بخەيتە داوى جوانىي خۆتەوہ.
۳. وەنيە ھەموو كەسك لہ خەلۆتخانەى دلا مەحرەم و باوہر پيكر او بيت ئەى (ئولفەت)
تۆكارىكى وابكە كە بە (مەحرەم) دابنرئيت و ئاگادارى ھەموو راز و نياز و
نەينىيەكان بيت.

آسوودە: بەبى خەم، بەرەحەتى. اگر خواهى: ئەگەر دەتەوئ. آزشوب: لہ ئاژاوہ. جەد:
كۆشش. چنان باشى: وابى، وات لى بى. صياد: راوچى. صيادى: راوچىيەتى. چستى:
خىرايى. نيست: نىيە. صيد: نيچير. بى تىروكمان باشى: بى تىروكەوان بيت.

چەند تىبينىيەك

۱. باسى (ئولفەت) لہ كتيبي حەديقەى خوسرەويدا نىيە كە (۱۱) سال پيش (حەديقەى
ئامان ئەلاھى) بەدەست نووسراوہتەوہ لەلايەن (رەونەقەوہ).
۲. باسى ئولفەت و شيعرەكانى، من لہ كتيبي (حەديقەى ئامان ئەلاھى) وەرم گرت و
کردم بەكوردى.
۳. لہ كتيبي حەديقەى ئامان ئەلاھيدا (رەونەق) زياتر لہ (۶۸) ھەلبەستى ئولفەتى لہ
كتيبەكەيا نووسيوہتەوہ كە بە تىكرپايى (۳۰۰) ھۆنراوہيەك دەبن.
۴. من لہ ناو ئەو ھەلبەست و ھۆنراوانەدا تەنيا ئەم ۱۰ ھەلبەستەم ھەلبژارد و بو ئەم
كتيبەم نووسىيەوہ.
۵. رەونەق لہ كتيبەكەيا باسى ميژووى لەدايكبوونى ئولفەتى نەكردووە و نەزانراوہ كەى
وہ لہ چە سالىكدا كۆچى داوى كردووە. بەلام بە پيشەكى باسى ئولفەتدا دەرى
خستووہ كە لە زەمانى (ئامان ئەلاخانى دووہم) دا بوو، وە ئامان ئەلاخان زۆر ريزى
گرتووہ و خۆشى ويستووہ لەمە زياتر لەم بابەتەوہ ھىچ روون نەبووہتەوہ.

ئەسىر

ناوى پيرۆزى (ئەسەدولا بەگ) لہ نەتەوہى گەورە و بەرزى تايفەى (بەنى ئەردەلان) ە^۱
كورى خوا ليخوشبوو (نەجەف قولى خان) ە، برازاي (حەسەن عەلى خانى والى) يە.
۱. ئەردەلان: لەسەر وەزنى (ھەمزەبان) ە ناوى عەشرەتتیکە لہ عەشائرى كوردى ئيران كە لہ (سنە) دا
جيگير بوون، وە ھەميسان ناوى ناوچەيەكە لہ خوارووى سنەوہ (رك. لغتنامە شماره ۶ لاپەرە
۱۷۷۵).

گەنجىكى خورپەشت چاك و، قسە خوئش و، ورد و، هيمن و لەسەرخو و، راست و، دلسوژ و شيرين گوفتار و پروو خوئشە. بەپي توانايى و بەهرەى خوايى ھەر لە منداييەو ھەببەتە شيعردانان و شيعر وتنى بوو. لە دەرياي خاتريا، بيري زيرەكى و زانيارى يادور و مروارى لە ھۆنراوھى جوان و ئاودار ديتە دەرەو. لەگەل مندا ئەوپەرى دلسوژى و مېھرەباني ھەيە، زۆرتى كات و ژيانم لەگەل ئەودا دەبەمە سەر، بە تيشكى رووناكى تىكەلى و خوئشەويستى ئەو ئاگردانى دل و گيانم گەرم و رووناك دەكەمەو.

لە بەهرەى شاعيرى و شيعر وتندا زۆرتەر مەيلى لەسەر (غەزەل)ە، ھيئدى جاريش بەدانانى قەسىدە و پارچە ھەلبەستى جوان جوانەو خوئ خەريك دەكات. ئەوھى كە تا ئيستا لە بەهرەى ھەلبەست و بەرھەمى شيعيرى ئەم شاعيرەم چاوپي كەوتوو (پي پەسند)م لەسەر ھيئدىكيان داناو، ديوانيكى ھەيە نزيكەى (٣) ھەزار ھۆنراو دەبيت. ئەوانەيان كە بەلامەو چاك بوون لەم كتيبەدا نووسيمەو.

ئەگەر لەمەولاش لە دەرياي بير و خاترى ئەم زاتە زانايە دور و گەوھەر و مروارى ھۆنراو ھاتە دەرەو، وە بەلامەو جوان و پەسند بوون، وا دەيخەمە سەر ئەم كتيبە^٢. ئەم شاعيرە بەرزە بەگەنجى كوچى دوايى كردو، خوئ گەياندە باخى بەھەشتى بەرين^٣ من لە كاتيكا خەريكى نووسينى باسى ژيانى بووم، كوتوپر، تاكە ھۆنراوھەكم بوھات كە نيوھ شيعيرى دووھى دەبيتە ميژووى كوچى دوايى ئەو، شيعرەكەش ئەمەيە:

بتأريخ وفاتش گفت رونق + (اسير آسودە در گلزار جنت)

١٢٦٢ھ

بو يادگار و بيركردنەوھى ئەسیر لە ديوانەكەى ئەم چەند پارچە ھەلبەست و غەزەل و رباعىيەم ھەلبژارد و نووسيمەو. ماناي ھۆنراوھەكە بەم جوړەيە: [بو ميژووى كوچى، رەونەق وتى] [ئەسیر بەژيانيكى ئاسوودە لە گولزارى بەھەشتا ئەزى].

٢. رەونەق: لە دەستنووسى كتيبى ھەديقەى خوسرەويدا تەنيا (٢٥) پارچە ھەلبەست و شيعيرى (ئەسیر)ى نووسيوھتەوھ كاتيكا ئەم كتيبەى تەواو كردووھ ئەسیر ھيشتا نەمردووھ.
٣. رەونەق: لە كتيبى ھەديقەى ئامان ئەلاھيدا باسى مردن و كوچى دوايى ئەسیر دەكات و شيعريك بو ميژووى كوچى دوايى پيك دەخات و دەينووسيت كە ئەم باس و شيعرە لە دەستنووسەكەى خوئيا نييە. وە من لە كتيبى (ھەديقەى ئامان ئەلاھى) لە لاپەرە (٨٤) دا بەرچاوم كەوت و نووسيمەو. كاردوخي

هه‌لبه‌سته‌کانی ئه‌سپیر

قه‌سیده

۱

۱. گر بینمش شیی در کنار خود
نازم بروز خویشتن و روزگار خود
۲. در پای یار کرده‌ام ایثار نقد و جان
شرمنده‌ام زیار و خجل از نثار خود
۳. زاهد تو و بهشت می و سلسبیل و حور
ماو کنار جوی می و گل‌عذار خود
۴. از روز محشرم پراز این نیست بیم از انک
دیدم بشام هجرتو روز شمار خود
۵. جوری که هر دم از تو جفا جوی دیده‌ام
یاری ندیده‌است بعمری زیار خود
۶. گفتم مگر بجای جفایم وفا کنی
زان دادمت عنان دل و اختیار خود
۷. زشت است اگر چه پیش کسان شکوه از تو لیک
چون ساختی جفا و ستم را شعار خود
۸. ایمن مشو که از ستمت شکوه می برم
بر آستان خسرو جم اقتدار خود
۹. فخر الولات، والی عهد، آنکه پرورد
هر دم بچود حاتمی اندر جوار خود
۱۰. تیغش بروز رزم هر آنکس که دید گفت
شمشیر خداهش داده بکف ذوالفقار خود
۱۱. چون مطربش ببزم نوا برکشد بچرخ
زه‌ره زغیرتش گسلد تار تار خود

۱. ئەگەر يارهكەم تەنيا شەوئىك لە عومرى خۇما لە باوەشما بېت، ئىتر بەدرىژايى تەمەن شانازى بەرپۆژو ژيانى خۆمەو دەكەم.
 ۲. بۆ يارهكەم روح و گيانم بەخت كەردووه، و خستوو مەتە بەر پېي، لەگەل ئەو شەها هېشتا شەرمەزارم كە گيان و روح شتىكى كەمە.
 ۳. ئەي زاھىد تۆ و، بەهەشت و ئاوى كەوسەر و، حۆرييەكان و شەرابى بەهەشت هەمووى بۆ تۆ من تەنيا رازىم لەم دونيايەدا بەگوئى ئاويك، بەجامى شەراب، بەروومەت گولئىك، ئىتر بەهەشت و شتى بەهەشتەم ناوئىت.
 ۴. ئىتر باكم لە روژى حەشر نىيە، چونكى لە دوورى تۆ بەچاوى خۆم قىامەتم دى روژم لى بوو بە شەو ئەوئى كە لە مەحشەردا روودەدات هەمووى هاتە بەرچاوم.
 ۵. ئەو ستم و نارەحەتییە و جەفایە كە من لە تۆم ديوه، هېچ يارىكى كە لە عومرى خۇيا لە يارهكەى شتى وای نەديوه.
 ۶. بۆيە دلى خۆم و، جلهوى ئىختىيارى خۆم خستە بەردەستت وتم بەلكو لە جياتى جەفا و ستمكارى وەفا بنوئىنى، لەگەلما چاك بيت.
 - ۷، ۸. ناشىرينە، نارەوايە كە لەلای خەلقى شكات لە تۆ بكەم لە دەست جهور و جەفات، بەلام چونكە ستم و جەفات كەرد بەشيعارى خۆت ئەمىن مەبە كە لەبەر زولمت شكات بەرمە بەردەرگای خوسرەوى بەتوانا واتە وەك بەدەستەلات و دەست روئىشتوو، مەبەسى لە (خوسرەوخان) والىيە..
 ۹. كام والى؟ ئەو والىيەى شانازى هەموو والىيەكانە، بەسەخاوت و كەرەمى حاتەمىيى خۆى هەموو كاتىك هەزاران پى دەگەيەنئىت بەخپويان دەكات و شتيان دەداتى.
 ۱۰. لە روژى هەرا و شەردا هەر كەس چاوى بە چەكەكەى بكەوئىت؟ دەلئىت حەزرەتى عەلى بەدەستى خۆى (زولفەقارى خۆى) پى بەخشىوه.
 ۱۱. كە گۆرانىبېژ و مۇسقىا لئدەرانى كۆشكى دەست بەگۆرانى و مۇسقىا بكەن، هەسىرەى (زوهرة) لە داخا خۆى كوت كوت و شىتال شىتال ئەكات.
- گرېمىش: ئەگەر ببىنم. پاى يار: بۆ بەرپېي يار. بىم: ترس. دىدم: چاوم پى كەوت. شام: ئىواره. عنان: جلهو. گفتم: وتم. زشت: ناشىرين. پيش كسان: لەلای خەلق. شكوه: شكات. ائمن مشو: ئەمىن مەبە. از ستمت: لە زولمت، لە جهورت. جود: كەرەم و بەخشش. روز رزم: روژى شەپ و هەرا. زولفقار: ناوى شمشىرى عەلىيە.

هه‌به‌ستی دووهم

مه‌سنه‌وی

۲

۱. یکی بلبللی دیدم اندر چمن
همی کرد فریاد و افغان چومن
۲. بدوگفتم ای مست از بوی گل
ترا یار چون هست در کوی گل
۳. نه چون من جدایی ز دلدار خویش
تو هر لحظه بینی رخ یار خویش
۴. بدی گر چو تو یارم اندر نظر
کجا کرده می ناله شام و سحر
۵. چو بشنید این حرف آن دلفگار
خروشید مانند آبربهار
۶. بگفت ای نخورده از جام عشق
نخوانده یکی حرف از نام عشق
۷. گرم در نظر روز و شب یار هست
چه سودم که چون خاری اغیار هست

۱. بولبللیکم له چه‌مهن و گولزارا چاوپیی کهوت، ناله نال و شین و زاری پیی کهوتبوو.
۲. پییم وت ئه‌ی سه‌رخووشی بوونی گول، تو که یارت هه‌یه وا له‌گه‌لتا ئیتر بو دهنالینی؟
۳. وهکو من له یار و دلداره‌وه دوورنیت، هه‌مووکاتیگ چاوت به‌پرووی یار ده‌که‌وئیت.
۴. ئه‌گهر من وهکو تو یارم له‌به‌ر چاوم بوایه، بوچی ئیواره و به‌یانی وهکو تو دهنالاند..
۵. کاتیگ بولیول ئه‌م قسانه‌ی بیست، هاته جووش و خرۆش وهکو هه‌وری به‌هار نالاندی
۶. وتی: ئه‌ی که‌سیگ که هیشتا شه‌رابی عه‌شقت نه‌خوار دووه‌ته‌وه، ئه‌ی که‌سیگ که هیشتا

له دهرسى عهشق پیتیکت نه خویندوو، له عهشق هیچ نازانیت.
۷. ئەگەر روژ و شهو یارم له بهرچا ویشمه، چه سوود و که لکیکی ههیه، چونکه بیگانهیه که
له بهینا ههیه (ئهویش درکی گوله کهیه).

دیدم: چاوم پی کهوت. همی کرد: دهیکرد. چو من: وهکو من. بدو گفتم: پیم وت. ترا: تو
بدی: بوایه. کجا: له کوی. بشنید: بیستی. بگفت: وتی. نخورده: نه خواردوو. نه خوانده:
نه خویندوو.

هه لیهستی سییه م

۳

۱. نه دل دربر، نه دلبر، در بر امشب
چه سانم بگذرد، بی دلبر امشب
۲. ز آه و ناله ام کس را خبر نیست
مگر برخاست روز محشر امشب؟
۳. بزن بر آتشم آبی مبادا
که بر بادم رود خاکستر امشب
۴. بتاراج دل و دینم زمزگان
دو چشمت صف کشیده لشکر امشب
۵. (أسیر) از انتظارت تا سحر داشت
دو دیده حلقه آسا بر در امشب

۱. نه دلم لای خومه، نه دل بهرم له لایه، ئەمشه و به بی (دل و یار) چون بساچینم و روژ
که مه وه.

۲. له ئاه و ناله ی من کهس ئاگادار نییه، مه گهر قیامت هه لساوه ئەمشه و وا کهس
ئاگای له کهس نییه

۳. ئاوێک بکه به ئاگره که ما، نه وه که ئەمشه و خو له می شه کهیشم (با) بیبات

۴. ئەمشه و بو تالانی دل و دینم ههردوو چاوت برژانگه کانی ریز کردوون و حازری
کردوون بو ئەو ئیشه

۵. (ئەسیر) ئەمشەو، لە چاوەنوارپی هاتنی تۆدا تا بەیانی چاوی نەناوہ بە یەکا چاوی وەکو حەلقەیی بەر دەرگا هەر بریوہتە دەرگاگە (جاران هەموو دەرگاگە حەلقەییەکی پیوہ بوو) لە جیاتی دەسکی ئیستا، ئەسیر چاوی خۆی کە لە شکلی حەلقەدایە، بەحەلقەییە داناوہ کە بەدەرگاویە

نە دل: نە دل. دربر: لەلامە، لەباوشمایە. چەسان: چە جوړی. بگذرد: تی پەریت. خبر نیست: ئاگادار نییە. برخاست: هەلسا. روز: روژ. بزن برآتشم: ئاوێک بکە بەئاگرەکەما. مبادا: نەوہک. خاکستر: خۆلەمیش. بتاراج: بەتالان. حلقە آسا: وەکو حەلقە.

هەلبەستی چوارەم

٤

١. چنان صیدی نبودم کانچنین آسان شود رامش
فربد دانهء خالم چنن انداخت دردامش
٢. از اینم نیست غم، یار ارکشد زارم، از آن ترسم
پس از من بر زبان راند رقیب روسیه نامش
٣. چو لذت بخشدش شهد محبت عاشق بیدل
ز معشوقی که گر چون زهر بنود تلخ دشنامش
٤. چه پرسى زاهد از آیین و کیشم اینقدر دانم
که عاشق را بمذهب فرق نبود کفر و اسلامش
٥. (أسیر) از مسجدش، بگرفت دل، چون شد بمیخانه
ملك (أحسنه) گویان هرشب آید بر لب با مش

١. وا نەبووم بەم جوړە بەئاسانی بکەومە داویەوہ، راوم کات دانەیی خالی دەستی بریم
و، خستمیە داوی ئەو یارەوہ.

٢. خەمم لەبەر ئەوہ نییە کە یار بمکوژیت بەلام لەوہ دەترسم لە پاش من رەقیبی پوورەش
ناوی بەریت.

٣. چە خوۆشی و لەزەتێک دەبات عاشقیکی بی دل لە هەنگوینی خوۆشەویستی، ئەگەر
مەعشوقەکەیی (یارەکەیی) جنیوی نەداتی و ژەهری تالی نەچەژی (ئەگەر قسەیی یار

وہک ژہہر تال نہبی عاشق کہی لہزہت لہ عہشق وەردهگری
 ۴. ئەی زاهید بو دەپرسیت لہ دین و ئاینم، من ھەر ئەوہندە دەزانم کہ بەمەزھەبی عاشق
 فەرق و جیاوازی نییە لہ بەینی ئیسلامی و کافریا.
 ۵. (ئەسیر) ئەگەر مزگەوت سەر دلی گرت وازی لەوی ھینا چوو بو مەیخانە،
 مەلائیکەکان ھەمووشەویک دینە سەربانی مألەکہەی دەلین (أحسنت) واتە شتیکی
 چاکت کرد کہ ہاتی بو مەیخانە و مزگەوتت بەجی ھیشت.
 چنان نیووم: وانەبووم. کانچین: بەم جوړہ. دام: داو. فریب: ھەلخەلەتاندن. تلخ: تال.
 بامش: بانى. دشنامش: جنیوی.

ھەلبەستی پینجەم

۵

۱. آنچنان عشق تو جا کردە چو جان در بدنم
 نیست خالی سر یک موی ز عشق تو تنم
 ۲. مژدە، در دیدە، چو خارم خلد اندر گلزار
 گر نظر بی گل رخساری، تو بر گل فگنم
 ۳. بسکہ آتش زغمش سرکشد از دل بدھن
 ترسم ای همنفس آزرده شوی از سخنم
 ۴. چند گویی کہ (أسیر) امشبت آیم در خواب
 من کہ شبها ز خیالت مژہ برھم نزنم
 ۱. عەشقی تۆ بەجوړیک وەکو گیان لہ بەدەن و لەشما جیی خۆی کردووہتەوہ، بەقەد سەر
 موویەک جیگای خالی، جگہ لہ عەشقی تۆ ھیچی کہ نەماوہ، واتە عشقت ھەموو
 لەشمی داگیرکردووہ
 ۲. برزانگم وەک درک بچی بەچاوما، ئەگەر لہ گولزارا، بەبی گولی رووی تۆ سەیری گول
 کہم
 ۳. ئەوہندە گری ئاگری عەشقی بەتینە لہ لەشما، وە لہ دل و دەروونەوہ سەر دەردینی
 دەترسم ئەی ھاوئەفەس، ئەی کہسێک کہ لہ لامایت، بەگەرماي ھەناسەم تۆیش

نازارت پی بگات

۴. تاکه‌ی و، چهند جار پی‌م ده‌لیی ئه‌ی (ئه‌سیر) ئه‌م شه‌و دیمه‌ خه‌وت، من له‌به‌ر خه‌یال و بیرکردنه‌وه له‌ تو به‌شه‌وا قه‌ت چاو نانیم به‌ یه‌کا و خه‌وم لی ناکه‌ویت.

آنچنان: به‌جوړیکی وا. جا کرده: جیی کردووه‌ته‌وه. مژه: برژانگ. خار: درک. ترسم: ده‌ترسم. آزرده شوی: زویر ببیت.

هه‌لبه‌ستی شه‌شه‌م

۶

۱. زین پس جز در میخانه، مرا نیست مقام
خاصه مقام اکنون که بهار آمدو، شد ماه صیام
۲. بی تو مارا، همه در کام بود، شهد، چو زهر
با تو مارا، همه چون شهد بود، زهر، بجام
۳. هر شبم همه چشم است چو انجم تا روز
شاید از مهر بام آیدم آن ماه تمام
۴. چون ستیزم ز جفا مانده مرا دست بسر
چون گریزم ز وفا بسته مرا، پای بدام
۵. ساقی‌ا درده از آن بادهء نابم جامی
وا رهم تاکه زمانی ز ملال و ز ملام
۶. دارد از خوا جگی کون و مکان عار (اسیر)
خواند از لطف، اگر، (خسرو ثانی) غلام

۱. له‌مه‌ولا من جگه له‌ ده‌رگای مه‌یخانه شوینیکی که‌م نییه، به‌تایبه‌تی ئیستا که‌ فه‌سللی
به‌هار هاتووه و مانگی روژوویش ته‌واو بووه.
۲. به‌بی تو ئه‌گه‌ر هه‌نگوینیش بخۆم له‌لام هه‌ر تاله‌ وه‌ك ژه‌هر، ئه‌گه‌ر له‌گه‌ل تو دابم
ژه‌هریش بخۆم له‌لام شیرینه وه‌ك هه‌نگوین.
۳. به‌ شه‌وا هه‌رچی ئه‌ندامی له‌شم هه‌یه وه‌کو هه‌سیره ده‌بن به‌چاو، به‌لکو ئه‌و یاره

خۆشەويستەم ئەو روومەت مانگى چواردەيەم دلى نەرم بىت و، لەسەربانەوہ بىت بۆ
لام.

۴. چۆن بساچىنم لە دەس جەور و جەفا منى دەستبەسەر، چوڭ لە وەفادارى رابكەم وەفا
پىي بەستوومەتەوہ.

واتە يارەكەم دەستى بەستووم بەجەفا، پىي بەستووم بەوہفادارى.

۵. ئەي ساقى جامىك شەرابى نايايم بەدەرى، تا ماوہيەك لە مەلوولى و نارەحەتى
رزگاريم، لە لۆمەكردنىش نەجاتم بى

۶. ئەسىر، ئەگەر خوسرەوى دووہم، بەغولام و بەندەي خوى حسيبي كات، پىي مارە كە
خواجەيەتى ھەموو دنيا بكات

واتە: پىي عارە بەلام بەغولامى خوسرەوخان رازيە

زين پس: لەمەودوا. مقام: شوين. بام: بان. شەھد: ھەنگوين. چوڭ ستيزم: چوڭ
بساچىنم. گريزم: رابكەم.

ھەلبەستى ھەوتەم

۷

۱. روزى كە جدا شد سرم از خاك درتو

سردر سردر داست مدامم بسر تو

۲. كى سرمه چنان نور فزايد بصرم را

خاكى كە بچشم آيدم از رهگذرتو

۳. انداخت مرا از نظرت آنكه بيكبار

يارب كە بيكبار فتد از نظرتو

۴. بلبل بچمن كى چو منش نغمه سرايى است

از حسرت رخسار چو گلبرگ ترتو

۵. خويان ھمە گرجان سپر يوسف مصرند

چون يوسف مصرى است بسى جان سپر تو

۶. جان باز (اسیر) از سر اخلاص که ایزد

بست از پی جانبازی خسرو کمر تو

۱. له روژیکه وه که سهرم له خاکی دهری تو جیا بووه وه، سهرتاسهر، ههموو خواردنه وهم،

دهردیسه رییه به سهری تو

۲. کهی کله وا رووناکی چاوم زیاد ئەکات به و جوړه که ئەگەر خاکی بهرپیټ له جیاتی

کله بکه مه چاوم، به جوړیکی تر

دهلیت: خاکی بهرپیټ پتر وه زیاتر چاوم رووناک دهکاته وه تا کلهی کیوی سین (کیوی

تور)

۳. ئەوه که سهری که بوو به هوئی ئەوه، تو منت له بهرچاو بکه ویت، له یه زدان داوا ده کهم

خوی به یه کجاری له بهرچاوی تو بکه ویت.

۴. بولبول له گولزارا کهی وه کو من ده خوینی و ده نالیینی، له هه سرهت پومه تی جوانی

وه که په رهی گولی ته پی تو

۵. ئەگەر جوانان هه موویان گیان به ختکه ری یوسفی میسرین، زور زوریش هه ن وه کو

یوسفی میسر جوان و به شه و که تن گیان باختکه ری تویه، ناماده ن له پیناوی تودا

سه روگیانیا ن به خت که ن.

۶. له روی دل سوژییه وه ئەی (ئه سیر) گیانی خوت دانی له ری (خوسره و خانی والی) دا

چونکی یه زدان کاتی که توی دروست کرد بو ئەم کاره توی خولقاند.

روزی: روژیک. جدا شدم: دوور که و تمه وه. سرمه: کله. بصر: بینین (چاو). انداخت مرا از

نظرت: منی له بهرچاوی تو خست. خوبان: جوانان. جان باز: گیان، باخت که ر. کمر بند:

پشتوین.

هه لبه ستنی هه شتم

۸

۱. چنانم مرغ دل خست آن جفا جو

که گنجشک از کف طفلان بدخو

۲. نخواهد ریخت گر چشمت مراخون
کشیده از چه او شمشیر اُبرو؟
۳. دل اندر دست آن صیاد بیرحم
حدیث چنگال باز است و تیهو
۴. خوشا مستی که صبح قیامت
بگوشش بانگ نوش اید ز هرسو
۵. (أسیر) اندر دیار عشق شاهی است
که برگردون زند از جاه پهلو

۱. ئەو ستمکەری جەفا پێشەیه، وا ئازاری دلی دام، وەکو چۆن مندالی بەدخوو چۆلە که
بگری بە دەستیەو بەگوشییت و، ئازاری بدات، بەو جوړەوی بەدلّم کرد.
۲. ئەگەر چاوەکانت ئارەزووی خوینڤشتنی منیان نییە، بوچی شمشیری برۆت ئامادە
کراوە.
۳. دلّ لە دەستی ئەو راوچییە بی رحما وەکو حکایەتی (چنگال و، باز و، پورە) دینیتەو
یا وەکو ئەو بەسەرھاتەیه
۴. سەرخووشی بەجوړیک خوښە که تا روژی قیامت لە هەموو لایەکەو دەنگی (نوشت
بی) بیته گویت.
۵. ئەسیر لە ولاتی عەشقدای خوێ بە پاشا دەزانیت و ناز بەسەر چەرخێ گەردوونا دەکات
کنجشک: چۆلە که کف: دەست. نخواهد: نایەوئ. ریخت: برژینی. خست: فشارو، گوشین
و نازاردان. چنگل: چنگال، چرنوکی تیژ. باز: بالندەیهکی تیژپهوه، نینوکی تیژی هەیه
بو راوکردن. تیهو: سويسك: بالندەیه که له کهو بچووکتەرە رەنگی پەری خولەمیشییه. زهر
سو: له هەموو لایەکەو.

هەلبەستی نۆیەم

۹

۱. تا برج گیسو پریشان میکنی
روز و صلّم شام هجران میکنی

۲. بسته صفها عاشقان از هر طرف
 تا کسرا امروز قربان میکنی
 ۳. ز تیغم رحمی ای دل از فغان
 چندان از قتلیم پشیمان میکنی
 ۴. دیار عشق، کفر و دین، یکی است
 کافری گرمیل ایمان میکنی

۱. تا به دم و چاوتا زولفت بلاوده که یته وه روژی وه سلم لی ده که ی به شهوی هیجران و لی دوور که وتنه وه (پووی به روژ، زولفی به شهو، داووته قه له م).
 ۲. عاشقه کانت هموویان ئه مرؤ ریز بوون له هموو لایه که وه وه ستاون چاوه نوآرن تا بزائن ئه مرؤ کامیان ده که یه قوربانی.
 ۳. ئه ی دل هاوار هاوار مه که وا پال که وتووم و یار سه رم ده بری له ژیر ده ستیام و چه قوی بو سه برینم ئاماده کردوه، تاکه ی تو به ناله نال و هاوار کردنه وه له کوشتمن په شیمانی ده که یته وه؟
 ۴. له ولاتی عه شقدا (کوفر و دین) هر یه که شته هر دووکیان په سند و چاکن (مه به ستی له زولف و روومه ته) به کافری حسیب ده کریت ئه گهر ته نیا مه یلی ئیمان بکه ی.
- گیسو: زولف (په لکه). رخ: روومه ت (دهم و چاو). شام: کاتی ئیواره. از هر طرف: له هموو لایه که وه. بسته صفها: ریزیان به ستووه. زیر: ژیر. دیار عشق: ولاتی عه شق. پشیمان میکنی: په شیمانی ده که یته وه.

هه لیه ستی ده یه م

۱۰

۱. بحرف مدعی کردی (من قطع سخن) رفتی
 چه بشنیدی چه دیدی از چه ببردی زمن رفتی؟
۲. بصد برگ و نوا در پرده بودی، غنچه سان اکنون
 چو گل بی پرده زین گلشن دریده پیرهن رفتی!

۳. ز هجرت دست برسر، سنگ بر دل، دیده خون پالا

مرا افگندی آی سنگین دل، سیمین بدن رفتی!

۴. گرفتم عشق سرکش بر درت آی شیرین دهن از ره

نیندیشیدی از خسرو بسوی کوهکن رفتی!

۱. به قسه‌ی دوژمنت کرد، لیّم توّرای و تهرکی قسه‌ت کرد له‌گه‌لما، رویشتی، توخوا پیّم

بلیّ چیت بیست له من، چیت دیی له من، له بهرچی وازت لیّ هیّنام و رویشتی؟

۲. چند جوان بووی وهکو غونچه گولّ بهسه‌د بهرگ و په‌ره گولّ پیچرابوویته‌وه، ئیستا که

وهکو گولّت لیّ هات بیّ په‌رده و بهرگ مایت کراست دپی و رویشتی.

۳. له دووری توّ ئیستا که من به‌هردوو دست ددهم به‌سه‌ری خوّما، بهرد ده‌مالّم به‌سه‌ر

دلّما، خوین له چاوانم دیت ئەمانه‌ت هه‌موو به‌سه‌ر منا هانی ئەی دلّبه‌رد رویشتی و

لیّم دوورکه‌وتیته‌وه.

۴. هه‌ر له‌ریوه عاشقت بووم، شه‌یدای شیرینی ده‌می توّ بووم، له (خوسره‌و) نه‌ترسای

وازت له من هیّنا، پرووت کرد به‌لای (فه‌ره‌ادی کوکه‌نا) رویشتی و به‌جیت هیّشتم.

شاعیر لیّ‌ده‌دا: (خوسره‌و و شیرین و فه‌ره‌ادی) له‌م هۆنراوه‌دا کوّ کردووته‌وه، چونکی

له‌ زه‌مانی خوسره‌وخانی والیدا، ئەم شاعیره، ژیاوه، دوورنییه له‌به‌ر ئەو، و له‌به‌ر زیاتر

مانا به‌خشین و جوانی شیعره‌که به‌و جوّره ریکی خستوو.

کاردۆخی

بحرف مدعی: به‌قسه‌ی دوژمن. کردی: کردت. قطع سخن: تهرکی قسه‌کردن. رفتی:

رویشتی. زه‌جرت: له‌ دووریت. چه‌ بشنیدی: چیت بیست. چه‌ دیدی: چیت دیی. پیره‌ن:

کراس. اکنون: ئیستا که. نیندیشیدی: نه‌ترسای.

چەند تێبینییەك

۱. جگه له‌و (۲۶) هه‌لبه‌سته که له‌ ده‌ست‌نووسه‌که‌ی (ره‌ونه‌قا)یه، هیّندی چوار خشته‌کیش

هه‌یه. ئەوه‌ی که نووسراوه‌ته‌وه بریتییه له‌ (۱۷۷) هۆنراوه.

۲. له‌ کتییی حه‌دیقه‌ی ئامان ئەلاهیدا (۳۶) هه‌لبه‌ست و چوار خشته‌کی هه‌یه بۆ نمونه

دووانیان ده‌خه‌ینه به‌رچاو ئەوانیش ئەمانه‌ن:

۱. آمد شب عید و رفت ماه روزه
 ساقی بقدر ریخت شراب از کوزه
 زاهد زتو اش بجرعهای من نخرم
 امروز نماز و روزه سی روز
 ۲. ای گشته اسیر مرغ دل در دامت
 جز من همه کس مست شراب از جامت
 کردی زمین عالمی نامم گم
 گم باد الهی بدو عالم نامت

مانای چوار خشته کییه کان

۱. شهوی جهژن هات، مانگی رۆژوو رۆیشت، ساقی له گۆزه کهوه، شهرابی کرده
 ناوپه رداخ ئەی زاهید، من ئەمرۆ، نوێژ و رۆژووی تو به قومیک شهراب ناکریم
 ۲. ئەی کهسیک که بالندهی دلم بووه به داوی جوانیتهوه، و هه موو کهسیک به شهرابی
 جوانیت سه رخۆش بوون، هه ر من نه بی ناهومی دم، له ناو هه موو عاله مدا ناوت گوم
 کردم منیش له خوا ده پاریمه وه که له هه ردوو دونیا تویش به بی ناو بمینی:
 آمد: هات. رفت: رۆیشت. ماه روزه: مانگی رۆژوو. نخرم: نای سینم، نای کریم. مرغ دل:
 بالندهی دل. جز من: جگه له من.

ئه کبه ر

عاقل و ژیریکی هونه رهنده، پیاویکی قسه زان و نکتهدانه، نازناوی (ئه کبه ر)ه.
 خاوه نی هه موو خووره و شتیکی چاک و جوانه. فریشته یکه و له جلوه رگی ئاده میزادا
 دهژی له گه وران و خانه دانانی زنجیره ی وه کیلانی ئەم ولاته یه. کوره گه وره ی
 خوالیخۆشبوو (موحه مه د زه مان به گ)ه کوره زای (موحه مه د ره شید به گی وه کیل)ه.
 به راستی پیاویکی ته و او ره و شت چاک و کردار جوانه، له گه ل ئەوه شا که به حه سه ب و
 نه سه ب له گه وران و به رزان و خانه دانانه، که چی له گه ل هه ژار و فه قیردا هاوده مه خو شی
 له ره نجبه ران و زه حمه تکشان دیت، شانازی به هه ژارییه وه ده کات.
 به هو ی به رزی تهبعی هوما ی هیمه ته یه وه خو ی له گه نج و ئال و والای ته معای دونیا

دوور خستووتهوه، نهفسى خوۋى بهزنجيرى يەزدان پەرسىتپهوه بهستووتهوه. بەم جوړه رەوشتچاكانه كه قورې لەشى له ئەزەلدا پى دروست بووه، پەروەردە بووه زوړترى وەخت و كاتى لهگەل عالمان و زاناياندا له سنه و دەرەویدا تىپهپرانندوو و تى دەپهپړنى.

(له هەر میوهیهك هیثووئیک، و لەسەر هەر سفرهیک تیشووئیک) ی هەلگرتوو و هەلگهگرى. بهلام بهتەبیعت حەز به دونیادارى ناکات بهلئى حەز بهم دونیایه ناکات كه هوۋى هەموو (بهلا و گورفتارى)یهكه. لهگەل ئەمەشدا، بهم خوړاپهرموونەشوه به دەست چەرخى چەپ و چەواشەوه گیرى خواردوو، تووشى کارساتى نارەوا بووه.

بهلئى گیرى به دەست ئەم چەرخهوه خواردوو كه دۆستى نادان و دەنى تەبع، وه دوژمنى زانایان و دانایان، بهم جوړه ماوهیهك تووشى زەحمەت و ناخووشى و دەردیسەرى بووه. تا دوايى له تەمەنى (۵۰) سالیدا بهتەواوى دەست له مال و مولك و پيوهندییهكانى ژيان هەلگهگرى وه له كونجىكى مزگەوتا كه شوینى پیاو چاكان و زانایانە دادەنیشى، دەست بهیەزدان پەرسى دەكات. ئەم زاتە بهدریژایى تەمەنى زیانى بو هیچ كەس نەبووه، ئازارى بهكەس نەگەیانندوو، دلى كەسى نەئیشاندوو و هیچ كەسیش له و گلهمەند نەبووه. بەم جوړه بهخواردنئىكى كەم وه بهجلوبهركىكى ناتەواو رازى بووه.

لهگەل مندا زوړ دلسۆز و میهرهبانە. له هونەرى شیعەر و، دانانى هەلبەستدا خووش سەلیقهیه، هەر شیعریك كه گران بى و، مانای نەزانراوپیټ، پەنا بهو دەبەرى وەلاى ئەو، شى دەكریتهوه، مانای لى دەدریتهوه (بهپیبەرى شیعەرى چاك وه پيشاندهرى پەخشانى جوان پەسەندكەر) دەدریته قەلەم.

له كاتى گەنجى و دل گرفتارىدا بو بیتاقەتى خوۋى بهدانانى شیعەرەوه خەرىك كردوو. منیش بو رازاندنەوهى، ئەم باغچهیه، ئەم چەند شیعەرەم له بوستانى بى دركى، ئەم زاتە هەلبژاردو نووسیمهوه.

هەلبەستەكانى ئەكبەر

قەسىدهى

۱

۱. مەهى كىش شيوه و، خو خشم و كين است

نە با من، با همه كس اين چنين است

۲. بیک آنی دوصد دل میرباید
همان آنی که میگویند این است
۳. قدش سروی است درگزار معنی
میانش فکرت باریک بین است
۴. شمار زخمهای سینهء من
حسابش با کرام الکاتبین است
۵. همیرفت و نگاهش کردم وگفت
نگه کن کاین نگاهی واپسین است
۶. بگفتم کای بگرد خرمن تو
مه گردون یکی از خوشه چین است
۷. جفا پسند زین پس ورنه از تو
شکایت بردنم فکر متین است
۸. بدرگاهی شهی کز پاس عدلش
ستم را دست کین در آستین است
۹. شه جم مرتبه سلطان محمد
که بر عالم محمدسان معین است
۱۰. شهی کز بهر پاس ملک و ملت
حسامش قلعههای آهنین است
۱۱. بحمدالله آفاقاش سراسر
سلیمان وار درزیر نگین است
۱۲. آیا شاهی که از تأثیر عدلت
جهان نقشی ز فردوس برین است
۱۳. مثل کردن ترا باد دیگران کس
چو شیر پرده و شیر عرین است
۱۴. اگرچه شاه را شکر خداوند

تکثر در بنات و در بنین است
 ۱۵. بحمدالله ای دارای عالم
 ترا صد و فخر و فر اجمعین است
 ۱۶. اگرچه در نظر باشند همسر
 نگوید کس که مستسقی سمین است
 ۱۷. خدا داند که مقصود من از شعر
 نه ایصال صله نه آفرین است
 ۱۸. مرا خود انوری دان یا نظامی
 چنان پندار صد گنجم دفین است
 ۱۹. مراچه فائده أنعام و تحسین
 چو مرگم دائما اندر کمین است
 ۲۰. همی خواهم کنم مشغول خود را
 بکاری کو، نه از دنیا، نه دین است
 ۲۱. نه نفع دنیوی، نه فیض عقبی
 همین است اینکه خسران المبین است
 ۲۲. کناره گیرم از هر کار و باری
 همانا کاری دیوانه همین است

۱. یاره‌که‌م مانگیکی شیوه‌رہنگ و، رقاوییه و، توورپیه، وهنیه‌ته‌نیا له‌گه‌ل مندا وابت، له‌گه‌ل هموو که‌سیکدا وایه
۲. بهیه‌ک ده‌قیقه سه‌د دل‌ ده‌فرینی، هر ئا له‌و کات‌دا که خوئی ده‌رخا و خه‌لقی بلئی‌ت ئا، ئا ئه‌وهیه..
۳. له‌گول‌زاری مه‌عنادا قه‌دی سه‌روویکی جوانه، ناو قه‌دی له‌باریکییا مه‌گه‌ر فکر ورد و بیر ورد بزانی چهند جوان و باریک و ریکه.
۴. ئه‌و یاره‌ئوه‌نده‌زامی له‌سینه‌ی من کردووه دل‌ و سنگی زامار کردووه خوّم حیسابیان نازانم مه‌گه‌ر مه‌لائیکه‌ی سه‌ریشان ئه‌وانه که ئیشوکاری چاک و خراپی خه‌لق ده‌نوسن مه‌گه‌ر ئه‌وان بزائن.

۵. ئەرۆيشت و سەيرىكم كرد، وتى: سەيركە سەيركە ئەمە دوا سەيركردنە.
۶. پيىم وت ئەى مانگى ئاسمان كەى دەبىي يەككى له خەرمانى مانگى روومەتت ميوه بچنى واتە: بە نەزاكەتەو داواى ماچى لى كرددووه.
۷. لەمەولا جەفا مەنوینە لەگەلما، چاك بە، ئەگينا فكر لەو دەكەمەو كە شكاتت بكەم.
۸. لەلاى يەككى شكاتت دەكەم كە ئەوئەندە عادل و دادپەرستە، زولم له داخانا دەستى شاردهو لهفەقیانە كەيا واتە: جهور و زولم لەبەر داد پەرستى ئەم پاشا گەورەيه ناوى نەماو، ون بووه . خووى شارددووهتەو.
۹. ئەويش پاشايەكە پلەى له پلەى (جەمشيد) دايە، سولتان موخەمەدە، كە وەكو پيغەمبەر ئاگادار و مەعینی هەموو عالەمە. (محمد سان = وەكو موخەمەد)
۱۰. پاشايەكە بۆ باسى پاراستنى مولك و ميللەت شمشيرەكانى قەلایەكى ئاسنين.
۱۱. سوپاس بۆ خوا كە سەراسەرى هەموو دونيا وەكو حەزرتى (سولەيمان) هەمووى لەژيرى پەنجەى ئەموسيلە يدايه.
- ۱۲، ۱۳. ئەى پاشايەك كە بەهوى دادپەرستى تۆو دونيا بووه بە بەهەشتى بەرين، تۆ ئەگەر بەوینە بەرابەرى بكریت لەگەل پاشايانى ترا وەكو: (شیرى ناو پەردە و، شیرى ناو هیلانە)یە، تۆ شیرى هیلانەكەى.
- ۱۴، ۱۵. سوپاس بۆ خوا ئەى پاشای هەردوو دونيا تۆ سەد فەخر و فەر و بەرەكەتت هەيه بەسەر هەموانا ئەگەرچى ئەى پاشا سوپاسى پاشا لای خوا بۆ زیادبوونى كچ و كورە ئەلحەمدولله تۆ هوى خەير و بەرەكەتى هەموو عالەمى.
۱۶. (ئەوى كە تووشى نەخوشى ئيسقا بووبیت ورگى زل دەبیت) شاعیر دەلى: كەس بەورگ ئاوساوى نەخوشى (ئيسقا) نالیت قەلەو، ئەو نەخوشییه، قەلەوى نییه، واتە وە نییه پاشايەتى له هەموو كەسك بیت.
۱۷. خوا دەزانیت كە مەبەستى من لەم شیعرا نەو نییه كە شتم بەدیتى، يا ئافەرينم كەيت.
۱۸. وابزانە من شاعیرىكم وەكو (ئەنوەرى) يا (نیزامى) سەد گەنجى شاراو هونەر و شیعرم هەيه.
۱۹. مادام مردن له كەمىندايه و هەر دەرم ئیتر چە كەلكىكى هەيه بۆ شتم پى بەدى يا

به چاکی باسم کهیت و پیم بلیی ئافهرین.

۲۰، ۲۱. مه‌هستم له‌م شیعرانه خو مه‌شغول کردنه به‌ئیشیکه‌وه که نه که‌لکی بو دین نه بو دنیا نه سوودی دنیایی، نه‌خیری دواروژ و قیامه‌تی تیایه ئه‌مه (خسران المبین) له هه‌ردوو دنیا بووی به‌فیرۆ.

۲۲. واچاکه که نار بگرم له هه‌موو ئیشوکارێک، زاته‌ن ئیشوکاری شی‌ت ئه‌مه‌یه (که ناره‌گیریه).

این چنین است: به‌م جو‌ره‌یه. می‌گویند: ده‌لین. میرفت: ده‌رویش‌ت. نگه‌کن: سه‌یرکه. بگفتم: وتم. خو‌شه‌چین: می‌وه‌چن. آستین: فه‌قیانه‌ی کراس. حسامش: شمشیری. فردوس: به‌هه‌شت. سمین: فه‌له‌و. خدا، داند: خوا، ده‌زانئ. صله: به‌رات. چنان پندار: وابزانه. دفین: شاراو. انعام: خه‌لات. کناره‌گیرم: که‌نارده‌گرم. همی خواه‌م: ده‌مه‌وی. خسران المبین: ده‌ست له‌ بنی هه‌وانه‌وه (ره‌نج به‌فیرۆ چوو). دیوانه: شی‌ت. همین است: ئه‌مه‌یه. نفع دنیوی: سوودی دنیایی. عقبی: ئه‌و دنیا.

هه‌لبه‌ستی دووهم

۲

۱. داد از طالع ناساز و چرخ چنبر
- آوخ از بخت نگونسار و زسیراختر
۲. ببلاهای عجب کرده گرفتار مرا
- جمله جان سوز و جگر دوز و یک از یک بدتر
۳. گاه چون یوسفم آرد، به چه هی، دلو مکان
- ساز دم گاه، چو یونس، به دل حوت، مقر
۴. گاه چون احمد مختار، فراری درغار
- گاه چون عابد بیمار، اسیر کافر
۵. نه قوی دل به نبوت، نه آمیدی بشهادت
- میکشم، بار شهید و، ولی، پیغمبر
۶. هم از آب دودیده، بزمین سازد غرق
- گاه از آتش دل، بر فلکم رفته شر

۷. هر شبم اژدر و هر روز نهنگی خونخوار
روز و شب گشته گرفتار نهنگ و اژدر
۸. خود پی قتل من هر روز بمیدان آید
بکفی دشنهء خونخوار و بدستی خنجر
۹. گاه در پا فلک و، گه به فلک آه و فغان
گاه برخشت سرو، گاه بگردن چنبر
۱۰. گاه در مجلس شه منظر میر غضب
گاه باکنده و زنجیر سوار استر
۱۱. گاه محبوس در انبار و مقید يك سال
گاه اموال بتاراج و بغارت دفتر
۱۲. گاه در خانهء میرزای نویسنده اُسیر
گاه در منزل بی نان و چراغ بگلر
۱۳. گاه در شهر سنندج چو عمر درکاشان
گاه در حجره بی بام و در [پیر عمر]
۱۴. صوفیان (أهل خرابات) همی دا نندم
در خرابات بخوانند مرا (صوفی خر)
۱۵. گه گرفتار محبت کندم بر صنمی
دلبری، دل شکنی، سنگدلی، سیمین بر
۱۶. شیعه ام سنی، سنی کندم شیعه حساب
مانده سرگشته میان دو گروهم مضطر
۱۷. من که ردهمه قومم سکه نبدم خود را
بجز از شیر خدا شاه ولایت حیدر
۱۸. بوالحسن صهر و نبی عم و نبی زوج بتول
أسد الله علی قاتل عمره، عنتر
۱۹. شاه موسی کف و عیسی دم هارون رتبت
ماه مولد حرم و قاطع باب خیبر

۱. داد له تالیعی نارېك و ناساز و چهرخی دهوران، ئاخ له دهست بهختی چاره‌په‌شی به‌ره‌و‌خواربوو له هه‌سیره‌ی بهختی دېزم.
۲. ئەم بهخت و ناوچاوان و هه‌سیره‌ شوومی مه، منی گرفتارگری گیان سووتان، جگه‌ر هه‌لق‌رچان و نارعه‌تیکی زۆر کردوو هه‌ریه‌که‌یان له‌وی تریان خراپتره.
۳. هیندی جار وه‌کو (یوسف) ئەمخاته چاله‌وه، هیندی جار وه‌کو (یونس) ئەمخاته ناو سکی نه‌هه‌نگه‌وه.
۴. هیندی جار وه‌کو (پیغه‌مبه‌ر) فیرارم پی دهکات بو ئەشکه‌وت، هیندی جار وه‌کو ئەو عابیده‌م به‌سه‌ردینی که بووه به‌دیل و ئەسیری کافره‌وه.
۵. نه دلم به‌پیغه‌مبه‌ری به‌هیزه، نه هیوام به‌شه‌هیدبوون هه‌یه، له‌گه‌ل ئەمه‌شا باری قورسی شه‌هید و، وه‌لی و، پیغه‌مبه‌ریش هه‌لده‌گرم.
۶. هیندی جار ئەوه‌نده ده‌گریم فرمی‌سکی چاوی خۆم خه‌ریکه‌ بمخنکینی، هیندی جاریش گری ئاگری ده‌روونم به‌رز ده‌بیته‌وه خه‌ریکه‌ سه‌ری به‌ئاسمان بگات.
۷. هه‌رشه‌و ئەژدیها و هه‌ر رۆژ نه‌هه‌نگیکی خوینخۆر، رۆژ و شه‌و گه‌رم خواردوو به‌ده‌س ئەمانه‌وه به‌ده‌س ماری گه‌وره و به‌ده‌س نه‌هه‌نگه‌وه ده‌ترسم قووتم بدن.
۸. خۆی هه‌موو رۆژیک دپته مه‌یدان بو کوشتم ده‌ستیکی نه‌شته‌ر و چه‌قوی خوینپه‌ژی پییه، به‌ده‌سته‌که‌ی تریشی خه‌نجه‌ری بو هه‌ل کیشاوم بمکوژیت.
۹. هیندی جار پیم له ئاسمانه و هیندی جار ئاه و ناله‌م ده‌گاته ئاسمان، هیندی جار خشت به‌سه‌رم و هیندی جار هه‌لقه‌ له ملمايه.
۱۰. هیندی جار له مه‌جلیسی پاشادا چاوه‌ نواری میر غه‌زه‌به‌ وه، هیندی جاریش
۱۱. هیندی جار له هه‌مارا زیندانیم و به‌ستراومه‌ته‌وه یه‌ک سال، هیندی جارێک مال و ده‌فته‌ر و شت به‌تالان ده‌روا
۱۲. هیندی جار له مالی میرزای نووسه‌ردا دیلم، هیندی جارێک له مایکی بی نان و چرادا ده‌ژیم.
۱۳. هیندی جار له شاری سنه‌دا به‌جۆرێک سه‌یرم ده‌که‌ن وه‌کو سه‌یرکردنی عومه‌ر خه‌لیفه‌ی دوهم، له (کاشان) دا چون سه‌یر ده‌کری واته (کاشانی هه‌موو شیعه‌ن عومه‌ریان ناویت)، هیندی جاریش له حوجره و ژووریکی بی سه‌ربان.
۱۴. سوڤیه‌کان وا ده‌زانن که شه‌را بخۆرم، له مه‌یخانه‌شدا من به سوڤیه‌کی که‌ر داده‌تریم

۱۵. هیندی جار به خوشه ویستی بوتیکی جوانمی، دلرفینی، دل شکینی، دل بهری، لهش وهك زیو گرفتار دهیم.

۱۶. شیعهکان به سوننی، سوننییهکان به شیعه م حساب دهکن، من له بهینی ئەم دووانه دامام و گیرم خوار دووه.

۱۷. من که هه موو که سیك نامگریته خوئی دهبی خوّم به کیوه ببهستم؟ جگه له شیرى خوا، پاشای وهلییهکان (هزرتی عهلی) به ولاده کییه؟ من خوّم بخه مه به ریپی هه رئه وه و بهس.

۱۸. ئەوهش باوکی هه سه نه، زاوای پیغه مبه ره، پیغه مبه ره مامیه تی، میردی فاطمه ی کچی پیغه مبه ره شیرى خوایه، قاتلی عه مر و عه نته ره

۱۹. پاشایه که، دهستی وهك موسا ده می وهك عیسا موعجیزه پیشان ده دات، پله ی له پله ی هارپون برای موسا دایه، سه رکه وتوو داگیر که ری قه لای خه یبه ره.

نگونسار: سه ربه ره و خوار. بدتر: خراپتر. چه: چال (بیر). بیمار: نه خوش. دلو: (سه تل) ئەو سه تله، یا دۆلکه گه وره یه ئاوی پی هه لده کیشن له بیرا. دو دیده: هه ردوو چاو. اژدر: ماری گه وره (ئه ژدیها). دشنه: چه قوی تیژ و سه رباریک. چنبر: هه لقه . یایه لله ی دهف. انبار: هه مار. تاراج: تالان. چراغ: چرا. محبوس: دیل. مقید: ده ست به سراو. خانه: یانه، مال. خرابات: مه یخانه. خن: کهر. صنم: بوت. سنگدلی: دل به ردیک. موسی کف: دهستی وهك موسا داده گرسا. مانده سرگشته: سه رسام ماوم. دوکروه: دوو تا قم. صهر: زاوا. بتول: فاطمه ی کچی پیغه مبه ره (دایکی هه سه ن و حسین). عیسی دم: ده می وهك عیسی / مردووی زیندوو.

هه لبهستی سییه م

۳

۱. باز سلطان بهار اندر چمن شد تکیه زن تکیه زن شد باز سلطان بهار اندر چمن
۲. عارف و عامی برقص و شیخ و شاب اندر سماع پای کوبان رندو زاهد دست افشان مرد و زن
۳. سبزه ژنگار رنگ اندر کنار باغ و راغ لاله شنگرف گون را طرف اطلال و دمن

۴. آن یکی چون خط ریحانی ترکانی خط
وین دگر چون عارض گلنار خوبان ختن
۵. آتش رخسار گل را باد شد دامن فشان
آب حیوان ریخت خاک مرده را اندر دهن
۶. بلبل اندر پای گل چون موسی دیدار جو
گل چو آتش بد مزار شاخ گشته شعله زن
۷. شاخ چون مریم زروح نامی آبستن شده
غنچه روح الله سان اندر کنارش حرف زن
۸. برف برکتف جبال اربود مانند سپر
رستم نیسان برمح ژاله بر بود آن مجن^۱
۹. سرو اندر جو کناران چون قد شیرین چمان
سیل اندر کوهساران همچو آشک کوهکن
۱۰. شاخ یکسر زمزمه از بلبل و از فاخته
باغ یکجا لخالخه از خیری و از نستر
۱۱. ابر میریزد گلاب چرخ میبارد شراب
باد می بیزد بخورو عطر می ساید سمن
۱۲. کرد دیگر مطلعی از مشرق طبعم طلوع
همچو صبح صادق اندر وصف حال خویشتن
۱۳. هیچ دانی برکه خند لاله هر دم در چمن
بر کسی کو فصل گل در خانه دارد جا چو من
۱۴. خون همی ریزد بکامم هر دم این برگشته جام
زهر اندازد بجامم دایم این وارونه دن
۱۵. من چومرغ پر شکسته در قفس مانده اسیر
دیگران چون عندلیب اندر گلستان نغمه زن

۱. (مجن) له سهر وهزنی (مجن) = به مانا (سوپیره)، سهنگره. (حده ديقه‌ی ئامان نه لاهی لاپه‌ره (۱۰۸)).

۱۶. با همه خندان بظاهر لیک دل در سوختن دشمن خویشم چو شمع و دوستدار انجمن

۱۷. شمع و مجلس را بأحوال دل من نسبتی است دوستان در راحتند از من، ولی من، در محن

۱۸. مردمان هر دم به تیغ طعنه أم گردن زنند من به سان شمع زنده گردهم از گردن زدن

۱۹. قحط کنعانی نیست لیکن قحط سال مشتری است قیمت یوسف کلاف و طالب او پیره زن

۲۰. دکه (۱) گو مالک (۲) نیا راید بکنعانی متاع (ابن یامین) (۳) گونیارد بوی کحل پیرهن

۲۱. پیرشد در کاخ حرمان خلوت آرای عزیز کورشد از درد هجران ساکن بیت الحزن

۲۲. گوی مجنون را که دیگر در بیا بانها منال کوهکن را گوی دیگر کوهی بیهوده مکن

۲۳. ناقهء لیلی دیگر در نجد کی ره گم کند یا به کوه بیستون شیرین کی آرد تاختن

۲۴. هچو عنقا چون وفا معدوم شد باید کنون با جفای چرخ دون یا ساختن یا سوختن

۲۵. گه به أصفاهان مقام و گه به خوزستان مکان گه وطن در غربت گاهی غریب اندر وطن

۲۶. چه توقع دارم اکنون از سفید و از سیاه مشک من کافور شد شمشاد من شد نسترن

۲۷. از برای ریشهای دل چو پنبه گشت ریش از برای چاکهای دل چو شته گشته تن

۲۸. چرخ گیرم مهربان شد با پشیمان از جفا کو جوانی؟ عمر کو؟ مهلت کجا؟ از پیر من

۲۹. بخت ناساز و فلك بيمهر و اختر در زوال
 با حريف چيره چاره چيست غير از ساختن
 ۳۰. اين حكايت باكه گويم غير جالينوس عصر
 وين شكايت بر كه خوانم جز فلاتون زمن
 ۳۱. چارهء درد از كه بتوان يافت غير از چاره ساز
 مرهم ريش از كه بايد جست غير از اهل فن
 ۳۲. چشم اخوان را چه بهره از جمال يوسفي
 ديدهء يعقوب داند قدر بوى پيرهن
 ۳۳. جايزه باشد اجازه مرمر از زين ترهات
 نه به تحسين مايل هستم نه به احسان مفتنن
 ۳۴. مطلبم طبع آزمايى بود ورنه شاعرى
 بالله اربتوان بمن بربست با ميخ و رسن

۱. دوباره پاشاي بهار له چه مه ندا خيوه تي هه لدا و خوئى دهر خست، هميسان سولتاني
 بهار له گولزارا دهر كهوت
۲. زانا و نه زان هاتنه سه ماو، شئخ و گهنجيش هاتنه گوئ گرتن، رهندو زاهيد هاتنه
 چوئى، پياو و ژن دهستيان كرد به چه پله لي دان.
۳. گياي سهوزى ژهنگار له گوئ ئاو و باخا، لاله ي رهنك سوور له دهورويشتى گردو
 ته په كان و داوينا هاته دهره وه
۴. يه كئ وهكو خه تي ريحاني توركاني خه تا، يه كئ تر وهكو روومه تي گولناري جواناني
 خوتهن (مه به ستي له سهوزى و سوورى) يه
۵. بوگه شكر دنه وهى ئاگرى روومه تي گول (با) ده ستي كرد به باوه شين، ئاوى حيايات كرا
 به ده مى خاكي مردودا وا زيندوو بووه وه
۶. گول وهكو ئاگر له سه ر چلئ گول داگير ساوه، بولبوليش وهكو موسا كه بو ئاگر ده گه پرا
 له قه راغ جوگه دا له بنى گولا چوكي داداوه سه ير ده كا.
۷. لقى دار وهكو مه ريه م سكي پر بووه، غونچه وهكو عيسا له باوه شيا خه ريكه ديته قسه
 و هاتووه ته گف توگو و پي كه نين.

۸. بەفر ئەگەر بەسەرشانى شاخەكانەوہ سوپەرى بەستووہ، روستەمى مانگى نىسان بەرمى ژالە ئەو سەنگەر و سوپەرى تىكدا
۹. سەروو لە قەراغى جۆگەكاندا وەكو قەدى (شیرین)، لافا و لە شاخەكان وەكو فرمىسكى (فەرھاد) دياربوو
۱۰. لقى دار چرىكە و زەمزەمەى پى كەوتووہ لەبەر بولبول و قومرى، باخ بەجارى بۆن خوۆش بووہ لەبەر بۆنى نەسرین
۱۱. باران گوللا و دەپژىت، ئاسمان شەراب دەبارىنى، با بخوور دىنى، ياسەمەن عەتر بلاو دەكاتەوہ
۱۲. تەبەى شىعرم، ئاسۆيەكى كەى رۆژى پەياکرد وەكو دەرکەوتنى دەزووى سىپى رۆژبوونەوہى بەيانىيان بۆ وەسفى حال.
۱۳. ئايا دەزانى لالە لە چەمەندا بەكى پى دەكەنى، بەكەسىكى وەكو من پى دەكەنى كە لە فەسلى بەھارا ھەر لە مائە.
۱۴. خوین دەپژىتە كامەرانى و ئاواتم ھەموو كاتىك ئەم جامى ژيانە، ژەھر دەپژىتتە پيالەكەم ھەمىشە ئەم دونيا دەنيیە.
۱۵. من وەكو بالندەپەك بالى شكابى لە قەفەسا ديلم، خەلقى تریش وەكو بولبول لە گولزار دەخوینن و شادى دەكەن
۱۶. من لەگەل ھەموو كەسىكا بەدەم پى دەكەنم، بەلام لە دلدا دەسووتىم، ژيانم ناخۆشە، دوژمنى خوۆم وەكو مۆم رووناككەرەوہى مەجلىسم، شەوقم بۆ بنى خوۆم نىیە و خوۆشم دەسووتىم.
۱۷. شخسى مەجلىس نىسبەتى بەحالى منەوہ ھەيە، بەھوى منەوہ دۆست و ياران لە خوۆشيان، منىش لە ناخۆشى
۱۸. خەلقى ھەموو جارىك بەتىغى (تانە و تەشەر) سەرم دەپرن لە گەردنم دەدن، منىش وەكو مۆم كە سەرى دەپرن.
۱۹. گرانى لە ولاتى (كەنعان) دا نىیە، مەبەستى لە شوینى باوكى يوسف، سالى گرانى كپيارە، كە نرخى يوسف گەيشتووہتە رادەپىك پىرە ژن دەيەوى بەكلافە دەزوو بىسىنى.
۲۰. دوكاندار بللى بە (مالك) لە ولاتى كەنعانەوہ شت نەھىنى، بەنى ئامین براى يوسف

- با بۆنى كراسى يوسف، شاعىر لېرەدا باسى چىپرۆكى يوسف ويەعقوب و
 كورەكانىمان بىر دەخاتەوہ.
۲۱. لە كۆشكى ناھومىدى و تەنبايدا عەزىز پىربوو، لەبەر دوورى لە خۆشەويست چاوى
 كوئىربوو.
۲۲. بەمەجنون بلىن با لە چۆل و بىابانا ئىتر نەئالىنى بەفەرھاد بلىن لەمەولابى فائىدە
 قولنگ لە شاخ بىت نەدا.
۲۳. ئىتر حوشترى لەيلى، كەى لە نەجدا رى گوم دەكات، يا لە شاخى بىستوندا شىرىن
 كەى پەيدا دەبى و بۆلاى فەرھاد.
۲۴. وەفا وەكو پەلەوہرى عونقا ھەر ناوى ھەيە و خۆى نىيە واتە ئىستا كە وەفا نەماوہ،
 جا دەبى لەگەل ستەم و جەفای رۆژگار خۆت بسازىنى يا خۆت بسووتىنى..
۲۵. ھىندى جار شوئىم (ئەسفەھان)ە، ھىندى جار شى (خوزستان)ە، ھىندى جار شى وام
 لە كوردستانا لە نىشتمانا، لە نىشتىمانىشما ھەر غەرىبم، وەتەنىش لە غەرىبىدايە..
۲۶. تازە من دل بە سپى و بە رەش چۆن خۆش كەم (مەبەستى لە زولف و روومەتى يارە)
 يا مەبەستى لە شەو و رۆژى زەمان واتە ئىتر بو دل بەدونىا خۆش كەم مووى رەشم
 سپى بو وەك كافوور، بالاي شمشادى من بوو بە نەسرىنى گول سپى بالا كورت.
۲۷. بو رىشە و چاكى دل و دەروون، رىشم وەك پەموو سپى بوو، لەشىشم شىتال شىتال
 بوو..
۲۸. وا دابنىم، زەمان لەگەلما چاك بىت لە ستەم و جەفا وازبىنى، بەلام كوا جوانى
 جارانم، كوا مۆلەتى تەمەنم
۲۹. بەخت ناسازە، فەلەك بى رەحمە، ھەسىرە لە ئاوا بوونايە، لەگەل دۆستى كۆنەدا جگە
 لە ساچاندن چىتر ھەيە
۳۰. ئەم باس و حكايەتەم بەكى بلىم جگە لە (جالىنوسى ئەم عەسرە)، ئەم گلەيى و
 شكاتەم بو كى بخوئىنمەوہ جگە لە (ئەفلاتونى ئەم دەورە).
۳۱. چارەى دەرد، جگە لە چارەساز، كى چارى دەكات، مەلھەمى برىن جگە لە ئەھلى
 ھونەر و فەن و پزىشك دەبى لە كى داوا بكرىت!!
۳۲. چاوى يەعقوب قەدرى بۆنى كراسى يوسف دەزانى چاوى برايانى يوسف لە جياتى
 جوانى يوسف بو باوكى يوسف چە سوودىكى ھەيە؟

۳۳. خهلات پښوېست نېيه بو من لهسهر هم تورپهاتانه، نهحهز به بهرات و خهلات دهکهم وه نه، به، (چاکه و، چاکت وتوو، ئافهرين بو تو) دهکهم (ناتهواوی مانای هم هونراوه له شيعری دواييپهدا دردهکهوئ).

۳۴. مهرايم نهوهبوو که بزائم تهبيعهتی شيعر ريکخستنم ههيه، يان، نهگينا خوا دهنانیت من شاعیر نیم، وه شاعیری بهگوریس و ميخ به من نابهستريت.

باز: دووباره. شاب: گهنج. پای کوبان: پی دهکوتن بهئرز (پی کوتان). مرد: پياو. زن: ژن (نافرمت). لالهء شنگرف: ناوی گيايیکه: لاله شنگرف گوون = لالهی سوور و رهش. دمن: داوین. عارض: روومهت. آتش: ئاگر. دامن فشان: چاکهدهمی (باوهشین کردنی ئاگر). آبستن شده: سکی پر بووه. کتف: شان. برف: بهفر. لخلخه: تیکه لاوبوونی چهند بوئیکی خوښ. ابر: ههور. ميبارد: دهباری. عندلیب: بولبول. دکه: دووکانچه، دووکانی بچووک. مالک: نهو پياوه بوو یوسفی له براکانی کړی بهپارهیهکی کهم. ابن یامین: ناوی برای دایکی و باوکی یوسفه. باهمه: لهگهله هموویان. کور شد: کویر بوو. محن: ناخوښی قحط: گرانی. پیرهن: کراس. کوهکن: فهرهاد. کوه: شاخ. ناقه: حوشر. معدوم شد: گوم بوو، بی ناو ما. مقام: شوین. سفید: سپیی. سیاه: رهش. نسترن: (نهسرین) گولی سپییه. این حکایت: هم چیرۆکه. باکه گویم: به کی بلیم. وین شکایت: هم شکاته. ریش: ریش، (برین). چشم: چاو. إخوان: برایان. دیده: چاو. پیرهن: کراس. رسن: گوریس. جایزه: خهلات.

ههلبهستی چوارهم

تاکه هونراوهکان

۴

۱. نه اینکه به جز کوی تو، جای دیگری نیست

گلزار بسی هست ولی بال و پری نیست

۲. دلم فتاده بدام بتي فرنگی خو

همان فتادن اسلام در دیار فرنگ

۳. هوسی کرده ام امروز که دیوانه شوم

دست دل گیرم، ویرانه، به ویرانه شوم

۴. درکنج قفس ریخت همه بال و پرمن

اکنون چه تفاوت کندم گلشن و گلخن

۱. وهنییه، جگه له لای تو زیاتر، شوینیکی که نه بی، ههیه شوین و جیگه زوره، باغچه و گولزار زوره به لام من، پهرو بالم نییه بفرم و برؤم وات بهسه هیناوم که ناتوانم لیت دوورکه ومه وه.

۲. دلم بووه به داوی بوتیکی جوانی خوورپه وشت فهرهنگییه وه، وهکو ئیسلامیک چون بکه ویتته ولاتی فهرهنگ و گاوره وه وام بهسه رهاتووه به دهستی ئه و یاره خوورپه وشت کافره وه.

۳. ئەمپۆ ئاره زوم کردوه، که خۆم شیت کهم، یا شیت بيم، دهستی دلم بگرم و برؤین به ویرانی لهم ویرانه بو ئه و ویرانه، لهم کاول بوو بو ئه و کاول بوو برؤین ههر برؤین.

۴. له کونجی قهفهدا هه موو پهرو بالم شکا، ئیتر ئیستا چه فهرقیکی ههیه بو من (گولشه ن و گولشه ن) واته چه فهرقیکی ههیه بو م چه له شوینی گهرمی وه ک توونی هه ماما بم، چه له گولزارا بم

نیست: نییه. هست: ههیه. دیار: ولات. اکنون: ئیستا. گولشه ن: توونی هه مام، ساجی گهنم برژاندن. گولشه ن: باغچه و گولزار. چه تفاوت کند: چه فهرقیکی ههیه. به جزکوی تو: جگه له لای تو جگه له شوینی تو.

چه ند تیبینییه ک

۱. باسی ئەکبەر و شیعرهکانی له دهستنووسه که ی (رهونه ق) دا که ناوی (حه دیقه ی خوسره وی) یه نییه، به لکو له کتیبی حه دیقه ی ئامان ئە لاهیدایه، من ئەم باسه م له و کتیبه وه رگرت و کردم به کوردی.

۲. ئەکبەر هه رچه ند شاعیریکی به رزه و شیعرهکانی جوانن، له گه ل ئەمه شا به م به هره وه شانازی ناکات وه ئە لیت من له شاعیری و شیعره وه دوورم به جوړیک به گوریس و میخیش دای کوتن پیمه وه نانووسی ت هه روا شیعریشی بو (پاره و ئافه رین) نه وتووه وه کو ده لیت:

خدا داند که مقصود من از شعر نه ایصال صلہ نه آفرین است

مانای ئەم هۆنراوه به م جوړیه:

خوا ده زانیت مه رامی من له شاعر، نه بو شت وه رگرتنه، وه نه بو ئافه رینه.

۷. ئەفسەرىيا: مخلص

لاويكى دليپاك و، نوكتەدان و، راست باوەر و، فریشتە سوروشت و، رەفیع دۆست و، مېھرەبان و شیرین زمان و، قسەزان و، زیرەكە. خوْشحال و، خوْشگوزەران و، خوْش مەشرەبە.

بەبنچینە و نەتەوہ لە ناوداران و، گەوران و، نەجیبانی ئەم ولاتەيە، زۆر ھيمن و لەسەرەخۆيە ناوی (میرزا مرتضی قلی) یە کورپی خوا لیخوْشبوو (میرزا عبدالکریمی معتمد الأیالە) یە. لە بەر زیرەکی و زانایی و قسەخوْشی لەلای (خوسرەوخانی والی) زۆر خوْشەویست بوو، شەو و روژ لە مەجلس دانیشتووہ، بە (میرزای رەفیع) ناوی بردووہ، نازناویشی (ئەفسەر) ە.

لە زەمانی حوکمداریەتی (ئامان ئەلاخانی والی) دا ئیشوکاری باوەرپیکراوی تایبەتی پی سپێردرابوو.

(ئەم معتمدی و باوەر پیکردنە) ھەر لە مێژووہ بە کەلەپوور لە باووباپیرانیەوہ بوی بەجی ماوہ و ئەم ئیشە بەمان سپێردراوہ.

چەرخى کەچ رەفتار کە لە ھیچ کاتیکا (نە بەخوْشەویستی و وەفای) (وہ نە بەقین و سزای) پشت نەبەستری مۆلەتی ژيانی ئەم شاعیرەى نەدا، پۆشاکى تەمەنى جوانى ژيانى (بەمقەسى ئەجەل) بری، وەبەگەنجى خواحافیزی لەم دونیایە کرد و چووہ جی راستی خوْی، دەرگای خەم و پەژارەى بوْ دۆستانى خوْی کردوہ، ھەموویانى بەئاخ و داخوہ بەجی ھيشت.

من لە کاتی نووسینی باسى ژيانى ئەم شاعیرەدا بوْ مێژووی کوچى دوايى ئەم تاکە ھۆنراوہ ھات بەبیرا کە نیوہى دوايى دەبیتە مێژووی کوچکردنى ئەو ناکامە لەم دونیایە.

ھۆنراوہکەش ئەمەيە:

رونق پی سال فوت اوگفت (آسودە بقصر جنت أفسر) = ۱۲۶۲ھ

ھەلبەست و ھۆنراوہکانى ئەفسەر زۆر بەتام و ئاودار وخوْشن، مەلھەمی سینەى زامدارانن لە خویندن و زانستی رەسمیدا ھونەرمنەندە، بەسەردەفتەرى قسە رەوانان دا دەنریت، لە ھەموو رەنگى شیعری جوان و دلپەسەندى ھەيە، تەبیعیەتى شیعری زۆرتر

لهگه‌ل (غه‌زل) دا دهگونجی قه‌سیده‌ی زوریشی هه‌یه. لهگه‌ل مندا دۆستایه‌تی و خوشه‌ویستییه‌کی زۆری هه‌یه.

نزیکه‌ی (دوو هه‌زار) هۆنراوه‌ی به‌یادگار بۆ به‌جی هیشتووین، هه‌رچه‌ند (خوا ئاگاداره) که هه‌موو هۆنراوه‌کانی بی عه‌یب و جوانن، لهگه‌ل ئه‌مه‌شدا (من) له دیوانه‌که‌ی ئه‌م چه‌ند هه‌لبه‌سته‌م هه‌لبژارد وه لیڤه‌دا نووسیمه‌وه ئه‌وانیش ئه‌مانه‌ن:

هه‌لبه‌سته‌کانی ئه‌فسه‌ر

هه‌لبه‌ستی یه‌که‌م

١

١. عجب بخت و عجب طالع عجب اختر که من دارم
که سال و ماه و روز و شب بدم غم گرفتارم
٢. نمی‌نالیدم از غیر خواری دیدمی اما
ازین نالم که در نزد عزیز خویشتن خوارم
٣. سزای انکه، قدر دولت و صلت ندانستم
باین محنت که در هجرت گرفتارم سزاوارم
٤. بآمیدی که روزی چشم بخت از خواب برخیزد
همه شب منظر بنشینم و تا صبح بیدارم
٥. اگر در باغ نیشکر نشانم یا گل آفشانم
بجای نیشکر حنظل بروید، جای گل خارم
٦. تو بهر امتحان قدری جفا کاری فزونتر کن
که تا اندر وفاداری بدانی قدر و مقدارم
٧. چنین دانستمی نیسان کند آسان غم هجران
نشد آسان از وسهل است شد دشوارتر کارم
٨. چو آزارم کند آزار و نیسانم غم افزایش
هم از نیسان در آزارم هم از آزار بی‌زارم

١. من: مه‌به‌س له دانه‌ری کتییی (حه‌دیقه‌ی خوسره‌وی) یه.

۹. من و دوری ز کوی تو صبوری بارزوی تو

چه سازم چون کنم اکنون که در عشق تو ناچارم

۱. عه جاییب بهخت، عه جاییب ناوچاوان، عه جاییب هه سیره یه که من هه مه، که به در یژیایی
سأل و مانگ و روژ و شهو هه ر گرفتارم به داوی غه م و عاجزییه وه.
۲. قهت نهم دهنالاند، ئه گهر بیگانه لای له گه لا بکردمایه، به لام له بهر ئه وه دهنالینم که
له لای خو شه ویستی خو م به نزمی سهیر ده کریم.
۳. له بهر ئه وهی که قه دری ده وله تی وه سل و به یه کگه یشتنم نه زانی موسته حه ق و سزاواری
ئه م دهر د و نار هه ته ییه م که به هو ی دو ور یته وه تو وش م بو وه.
۴. به هیوای روژیک که چاوی به ختم، له خه و، خه بهری بیته وه، هه موو شه ویک تا روژ
ده بیته وه من داده نیشم و چاوه نواری ده که م.
۵. ئه گهر له باخ، قامیش شه کر، یا گول بنیزم، له جیاتی قامیشی شه کر (کاله که مارانه)
وه له جیاتی گول (دپک) سهوز ده بیته وه نده چاره ره شم بی تالیعم
۶. تو تا قییم که ره وه، به وه که سته م و جه فا و جه ورت زیاتر که، تا بو ت دهر که وی من چند
وه فادارم ئه و کاته قه در و ریز و وه فاداری منت بو مه علوم ده بی.
۷. وام ده زانی مانگی نیسانی فه سل ی به هار خه می دو وریم سووک ده کات، به لام ئه و
خه مانه م سووک نه بوون بارم هه ر قورستر بوو به لکو زیاتر ئیشم سه ختتر بوو.
۸. کاتیک که مانگی ئازار ئازارم ده دا، مانگی نیسانیش خه مم زیاد ده کات، له نیساندا وام
له ئازارا وه له عه ینی کات له مانگی ئازاریش بیزارم.
۹. من و دووری له تو، چون ده توانم سه بووریم و پشووم بیی؟ مه گهر به بینینی روی تو،
به لام چی بکه م، ده سته لاتم نییه ئیستا پیوه بووم له عه شقی تو دا مه جبوورم، ناچارم
ده بی سه بر بکه م و پشوو په یدا که م و باری خه م هه لگرم.

عجب: عه جاییب. اختر: هه سیره. گرفتارم: گیرم خوار دووه. دیدمی: چاوم پی بکه و تایه.
سزای: جه زای، پاداشتی. ندانستم: نه مزانی. خواب: خه و. بیدارم: به خه بهرم، ئاگادارم.
محنت: نار هه ته تی. نیشکر: قامیش شه کر. نشانم: بنیزم. حنظل: کاله که مارانه. بروید:
سهوز ده بی. بجای گول: له جیاتی گول. فزونتر کن: زیاتری که. نشد آسان: ئاسان نه بوو،
ره حه ت نه بوو. کارم: ئیشم.

ههڵبەستی دووهم

۲

۱. چوهر هجری، وصالی دارد و، هر وصل هجرانی
ازین وآن (اگر غمگین شوی یاشاد) نادانی
۲. که هرگز دیده ای شامی که صبحی نیادش از پی؟
و یا هرگز شنیدیستی بهاری بی زمستانی؟
۳. تونویدی می ای کان را خماری نیست اندر پی
تو بویدی گلی کان بنودش خاری بدامانی؟
۴. چونبود دهر را سامان و پایانی بیک قانون
مشو آزرده و غمگین اگر بی سرو سامانی
۵. تواز سستی ضعف دل فرودمانده ای در گل
دمی بگذر ازین منزل بخود بنگر که سلطانی
۶. تو زان کشور که شیطانش بسطانی مسلط مشد
ز سلطانن چه میجویی زبرهانش چه میخوانی؟؟

۱. لهبەر ئەوەی هه‌موو دووریك، بهیه‌كگه‌یشتنیکى له شوینه، وه هەر بهیه‌كگه‌یشتنیکیش
دووری له شوینه، بى عه‌قل و په‌شیمان و نه‌زانى ئەگەر بێتو بهو بهیه‌كگه‌یشتنه شاد،
یا بهو دووریه‌ غه‌مبار بیت، نابى به‌هیچ کامیان (غه‌مبار و شاد) بێت.
۲. هیچ وهخت یا هه‌رگیز دبوته، شه‌ویك هه‌بى رۆزى له شوین نه‌بى، وه‌یا قهت بیستوته
به‌هاری بى زستان بووبیت.
۳. تۆ قهت شه‌رابیكت خوار دوووته‌وه، كه خومار و مه‌ستی له شوین نه‌بى، وه‌یا قهت بوئى
گولێكت كردووه كه به‌بى درك بووبیت.
۴. له‌بەر ئەوەی كه زه‌مانه له‌سه‌ر یه‌ك حال نییه، یاسایه‌كى راستى نییه، دل ئازار و
خه‌مگین مه‌به ئەگه‌ر بى پاره و سامانى چونكه دونیا هه‌ر بهو جووره نامینیته‌وه.
۵. تۆ له‌بەر بى هیزی و سستى خۆت له قورا چه‌قیوى، ماوه‌یه‌ك خۆت گورج كه‌ره‌وه ئەم

خاوی و بی هیژییهت بگوره دهبینی که پاشایت.

۶. توله و لاته که شهیتانی به شهیتانی سرکهوت و هاته سهر حوکم له پاشاکهی چی
خهیریك داوا دهکهی له جیگهی چاکهی چی باس دهکهی!!

هر، هجری: هر، دووریك. نادانی: بی عهقلی. ازپی: له شوینی. شنیدستی: بیستوته.
بوییدی: بونت کردووه. مشوآزده: عاجز مهبه. گل: قور.

ههلبهستی سییهم

۳

خسروا ای آنکه روز بدو عالم
ملك از جان و دل آمد خواستارت
ای قضا همواره بادا پایمردت
وی قسدر پیوسته بادا دستیارت
کار عالم جمله مهمل گر قضا را
بار ندهد در حریمت پرده دارت
خنجر اقبال دولت دریمینت
شاهدی اجلال و عشرت در یسارت
بنده دیرینه میرزای رفیقت
کو بود خود از بندگان جانسپارت
میشمردی پیش ازین اورا هماره
بردر خود از سکان داغدارت
این زمان چون شد که بی جرم و جنایت
در تفقد کردن از وی هست عارت؟
روزها شد می ندانی مرده یا خود
رخت بر بسته از شهر و دیارت
بارفیقان در صفا، این است شغلت؟
با حریفان در وفا این است کارت؟

تیبینی:

۱. ئەفسەر ئەم ھەلبەستەى بۆ [خوسرەوخانى والى] نووسیوه، گلهیى کردووه که چون لىى ناپرسیتەوه، وهجاران چون خوښى ويستووه، به (ميرزای رفیق) ناوی بردووه ئیستا لىى ناپرسیتەوه نالی ئایا ماوه یا مردووه؟ لهم شارهدایه یا چووته دهرهوه؟ (خوسرەوخانىش) بهم چەند ھۆنراوھیه وەرَامى ئەداتەوه:
(وهرامى خوسرەوخان بۆ ئەفسەر)

آرام دل و انیس جانم	ميرزای رفیق نکتە دانم
گفتى که من از ره تغافل	در بزم وفات مى نخوانم
سوگند بحى لايزالم	ایمان بخداى آسمانم
تا باغم روی تو قرینم	بایاد تو تاکه همقرانم
نه شاد گهى ز آن واینم	نه یاد دمی زاین و آنم
خود گرتو دمی بمخلص آبی	أی راحت جان ناتوانم
پایت بکجا؟ میان دیده	جایت بکجا؟ درون جانم

۲. جگه لهم ھەلبەستە له بهینی (ئەفسەر و خوسرەوخانى والى) دا چەند ھەلبەستىكى تريش ھەيه، که پرسيار و، وهرام نامەن له لاپەرە (۱۱۷.۱۱۹) ى کتیبى حەدیقهى ئامان ئەلاھیدا بلأوکراونەتەوه.
بهپۆیستم نەزانی لیڤرەدا بیاننوسمەوه.

کاردۆخى

مانای ئەم ھۆنراوانە بەکوردى ئەمەيه:

ئارامى دل و رەفیعى گیانم میرزای ھاوړپى نیکتەزانم وتووتە که من تۆم لهبیر چوووتەوه ناوت نابەم؟ سویند دەخۆم بهیەزدانى پاك، بهخوای ئاواى ئاسمان ھەمیشە وای له یادما غەمى توو یادی تو ھاو و ھاوړپىمن نه به ئەو شادو ونه نه بهیادی کهسى تر تۆم له بیر چوووتەوه، خوۆت نا یەیت ئەگەر توۆ خوۆت بیۆت ئەبىنى چاوم دا ناوه پىی پىانىیت، له ناو دلشما جیگەم بۆ داناوى.

بندەء دیرین: بەندەى پيشوو. میشمردى: حسابت دەکرد. تفقد کردن: ھەوال پرسین.

هه‌ئبه‌ستی چواره‌م

٤

١. اکنون که خزان رنگ رز برگ رزان است
برگ طرب آماده کن ارچه رمضان است
٢. گرکام دل و راحت جان طلبی هان
می نوش که می کام دل و راحت جان است
٣. رو کوزه‌ای از باده بدست آر نجور زانک
فرداست که دست تو گل کوزه گران است
٤. ای ساقی یاقوتین لب، برخیز و بیاور
یا قوت روانی که مرا قوت روان است
٥. گرچه رمضان است میندیش که مارا
چون فصل خزان است، زشه خط آمان است

١. ئیستا که فه‌سلی پایزه، گه‌لای میو و داره‌کان په‌نگی زی‌ری زه‌ردیان وه‌رگرتووه،
ئه‌سبابی ئاهه‌نگ و خو‌شی ئاماده‌که، ئه‌گه‌رچی واین له مانگی روژوودا.
٢. ئه‌گه‌ر ئاواتی دل و ره‌ه‌تی و خو‌شی گیانت ده‌وی، ها هه‌ر ئیستا که مه‌ی بخوره‌وه که
(مه‌ی) ئاواتی به مه‌ی نو‌شی ئه‌و ئاواته‌ت پیکدی‌ت.
٣. برۆ کووپه‌ی شه‌راب بینه، بخوره‌وه، به‌یانی دوارپوژ که مردی ده‌ستی تو ده‌رزی ده‌بی
به (گل) گوزه دروستکه‌ران ئه‌و گلّه‌ت ده‌که‌ن به‌گوزه و کووپه، ئه‌م بیر و فکری له
عومه‌ری خه‌یامه‌وه وه‌رگرتووه. (ئه‌و ده‌سته‌ی که‌وا ده‌ستی ملیه‌تی) مه‌به‌ستی له
گوزه‌که‌یه (ده‌ستی بو کام ده‌ست ده‌ستی ملی یار)
٤. ئه‌ی ساقی لیو یاقووتی، هه‌لسه‌ و، بینه، یاقووتی رو‌ح و گیان بینه، که قووه‌ت و هی‌زی
گیانی منه.
٥. ئه‌گه‌رچی مانگی روژووه، مه‌ترسه، شه‌راب بینه، چونکه فه‌سلی پایزه له پاشا ئه‌مین
به له ئه‌مان داین (په‌نگه مه‌به‌ستی له ئامان ئه‌لاخانی والی بی‌ت).

اكنون: ئىستا. رنگ زر: رەنگ وەك زىپ. رزان: مېۋەكان (دارى مېۋ). مى نوش: بخۆرەۋە.
رو: برۆ. كوزە: كووپە. فردا: بەيانى. گل: قور. گل: گۆل. مېندىش: مەترسە، بىرمەكە.

ھەلبەستى پىنجەم

۵

۱. تبارك اللّٰه از باد نوبهار سندنچ
كە برده آب جنان خاك مرغزار سندنچ
۲. بجای سرمه سیاها نیان كشنده بدیده
اگر صبا بسياهان برد غبار سندنچ
۳. بهیچ یار مده دل بهرد یار مكن جا
مگر دیار سندنچ مگر بیار سندنچ
۴. گل بهشت بچشمش ز خار خوارتر آید
هر آنكس كه بپایش خلید خار سندنچ
۵. نخورده بودم تلخی كه كام عیش كندخوش
مگر كه جام مى تلخ خوشگوار سندنچ
۶. بهیچ شهر و دیاری ندیده ام بنكویی
چویار شهر سندنچ چو شهریار سندنچ
۷. أمير عادل باذل غلام شاه خان آنكه
كه یافت زیب از و روز و روزگار سندنچ

تبارك اللّٰه: خوا موبارهكى كات، ھەر پىروۆزى بهیلى

۱. خوا ھەر پىروۆزى بهیلى باى بهھارى (سنه)، مېر غوزار و باخات و چەمەنى و ئەرز
و ئاوى ئابرووى بهھەشتیان بردوۋە. واتە ئەم لە بەھەشت جوانتر و خوشترە، ياخۇ
خاك و گل و ميرغوزارى بە ئاۋە.
۲. لە جياتى كلە و سورمەى چاۋ، چاۋرەشان چاۋى خويان بەتۆز و خاكى سنە دەپەژن،
ئەگە شنەى با ئەو گەرد و تۆزەى سنەيان بۆ ببات.
۳. بەھىچ يارىك دل مەدە، لە ھىچ شوينيك ئارام مەگرە و دامەنیشە، تەنيا دل بە ياران و

- دلدارا نی (سنه) بده، وه هەر لهویش دانیشه و قهرار بگره.
۴. هەر کهس درکی (سنه) بچیت به پیا، به لایه وه له گولی بههشت چاکتره، گولی بههشتی به لایه وه به لکو له درکیش به لایه وه خراپتره له چاو درکی سنه دا.
۵. تالییه کم نه خواردبوو که خویش بیت و کات و تامی دهمم خویش کات، ته نیا جامی شهربای سنه نه بیت که شیرین بوو له دهمما و خویشی و لهزه تی به دلم به خشی.
۶. له هیچ ولات و شاریکا له جوانی و چاکیدا که سم نه دیوه جوانتر و چاکتر له یاری سنه و، له شههاری سنه، لیره دا مه بهستی جوانان و ئەمیران و حوکمداران سنه یه.
۷. ئەو ئەمیرهش کییه که دادپهروهه، شت به خهلق دهره، غولام شا خانه، که بههوی ئەوه وه سنه جوانتر بووه، روژ و روژگاری خویشتر بووه.
- جنان: بههشت. مده، دل: دل مه ده. بجای سرمه: له جیاتی کلی چاو. تلخی: تالیی. نخورده بووم: نه م خواردبوو.

ههلبهستی شه شه م

۶

۱. سحر چوساز کند مرغ نغمه داود
بگیر ساغر و درکش بطالع مسعود
۲. بخواه جام صبوحی بشیوه مألوف
بخور ببانگ دف ولی بعبادت معهود
۳. بنوش باده و مینوش پند واغظ شهر
چگونه یافت که او مقبل است و ما مردود
۴. مگر فتاده گذار صبا بخاک درت
که آید از نفسش بوی مشک و عنبر و عود
۱. بهیانی که روژ ده بیته وه و که له شیر ده خوینی یا ئەو بالنده که دهنگی وه که دهنگی داوود خویشه تو زوو ههسته و پیاله ی شهربا بگره به دهسته وه، بههوی روژیکی بهختیاریه وه بیخوره
۲. داوای جامی شهربای نایابی بهیانیان بکه بهو شیویه که کراوه به عبادت بیخوره وه

لهگه‌ل گویگرتن بۆ ئاوازی شمشال و دهف و گۆرانی.

۳. شەراب بخۆرهوه، گوی مهگره بۆ ئامۆژگاری و قسهی ئامۆژگاریکهری شار (مهگهر ئەوانه کهی لای خوا هاتونهتهوه تا بزانی، ئیشی ئەوان لای یهزداپهسنده، یا هی ئیمه).

۴. مهگهر بای بهیانی به بهر دهراکهتاتی پهریوه، که ههوا بۆنی موشک و عهبیر و عودی گرتوه و بۆن خۆش بووه!!

سحر: بهیانی. مرغ: بالنده. خروس: کهلهشیر. ساغر: پیالهی شەراب. بخواه: داواپکه. جام صیوحی: پیالهی شەراب. بخور: بخۆ. بنوش: نۆی که، بینۆشه. پند: ئامۆژگاری. چگونه: چۆن. درت: بهردهرگات. بوی: بوینی.

هه‌لبه‌ستی هه‌وته‌م

۷

۱. ساقی صباح عید صیام است و نوبهار
جانم بلب رسیده زغم جام می بیار
۲. بالله دمی زخانه ببستان خرام، خلق
فارغ کن از مشاهده سرو جویبار
۳. زخم خدنگ جور تو، به می، خورم چو زخم
بار غم فراق تو به می کشم چوبار
۴. دل بیقرار آن سر زلف است و چون بود
در زلف بیقرار تو پیویسته اش قرار؟
۵. چندین جفا به افسر بیدل مکن که هست
کمتر غلام خسرو جمشید اقدار
۶. فخر الولات خسرو ثانی که دست او
باشد ضمان روزی ابنای روزگار
۷. شمع و شراب و شاهد و مهتاب و نوبهار
ساقی غنیمت است بیا جام می بیار

۱. ئەى ساقى بەيانىيە، رۆژى جەژنى رۆژوو، تازە بەھارە، واگيانم گەيشتە سەر لىيوم لە خەم و خەفەتباريدا، دەى جامى شەرابم بۆ بىنە.
 ۲. بۆ خاترى خوا كەمىك لە مال بىرە دەرەو، برۆ بۆ باخ، تا خەلقى رزگار كەيت لەو كە كەم سەيركەن و بنوارن بۆ سەروى گوى رويار.
 ۳. زەخمى تىرى برژانگى تو، چاكتەر دەخۆم، تا زەخمم، بارى خەمى فيراقى تۆ چاكتەر هەلدەگرم تا بارى تر
 ۴. دل بى ئارامە بۆ ئەو سەرى زولفە، چون بەم جۆرە لە زولفى بى قەرارى تۆدا، قەرار و ئارامى گرتوو
 ۵. بەم جۆرە ستم لەگەل ئەفسەرى بى دلدا مەكە، كە ئەفسەر بچووكترين غولامى خوسرەوى وەك جەمشيد توانايە.
 ۶. ئەوئيش كىيە؟ فەخر و شانازى هەموو والىيەكانە، خوسرەوخانى دوومە، كە دەستى ئەو زامنە، بۆگوزەران و ژيانى كورانى رۆژگار، واتە هوى گوزەران و ژيانى هەمووانە.
 ۷. شەمعە، شەرابە، كچى روومەت جوانە، مانگەشەو، ئەوئەلى بەھارە، ئەمانە هەموو هەن، دەسا تۆ ئەى ساقى هەل لە دەست مەدە، جامى شەراب بىنە.
- جانم بلب رسيد: گيان هاتە سەرلىيوم. مى بيار: شەراب بىنە. بستان خرام: وەرە بۆ باغچە. زخانە: لە مال. چندين: ئەوئەندە. دل بيقرار: دلئى ئارام نەگرتوو. پيوستە اش قرار: ئارامى گرتوو. هست: هەيە. مهتاب: مانگە شەو. غنيمت است: فورسەتە، هەلە.

هەلبەستى هەشتەم

۸

۱. عشق ميورزم نهانى، باتو و دانم كە دانى
- آرى آرى عشق ورزیدن خوش است اما نهانى
۲. هجر جانان تا نبينى، زهر حرمان تا ننوشى
- أى شكر لب، تلخى شبهائى هجران را چه دانى
۳. بر فشانم آستين از جان و دل و زدين و دنيا
- بر مراد دل اگر روزى تو دستى برفشانى

۴. غیرت خلد برینی، حیرت خوبان چینی
 رهن دنیا و دینی فتنهء آخر زمانی
 ۵. کامرانی چیست؟ کام از وصل جانان برگرفتن
 تا میسر میشود دریاب و میکن کامرانی
 ۶. غایت است اگر نسبت هم رخسار و قدت
 آن بماه آسمانی، وین سرو بوستانی
 ۷. جان ستان شوخ نو آیینا ستمکارا بنازم
 دستبرد غمزهء شوخ ترا در جان ستانی
 ۸. از دل سر بسته بهتر، سوز عشق آهسته خوشتر
 افسر از این درد کمتر، ناله کن تا میتوانی

۱. به په نامه کی عه شقبازی ده کهم له گه ل تو، وه دهنانم که دهنانی، به لئ به لئ عه شقبازی خو شه.
۲. ئه ی لیو شه کر: تا دووری دلداران نه بینی، تا ژه هری ناهومیدی نه خو یته وه، ئه ی یاری تالی شهوانی دووری یار که ی دهنانی؟
۳. دهستم له گیان و دل و دین و دنیا م هه لده گرم، ئه گهر ئه ی یار تو یه ک روژ به ئارهنووی
۴. حوریانی به هه شتی رقه به ری ت له گه ل ده کن که ده بینن وا جوانی پییان ناخو شه، هه روا جوانانی چینیش له جوانی تو تالان که ری دین و دونیای، فتنه ی ئاخر زمانی
۵. کامه رانی چیه؟ به مراد گه یشتن له گه ل نازدارانا، به شادبوونه وه ی وه سلیمان، تا ده توانی بو ت ئه لوی ئه م خو ش و.
۶. له هیچ نه زانین و تی نه گه یشتنمه ئه گهر بی و بلیم ده موچاوت وه ک مانگی ئاسمانه، یا قهدت وه ک.
۷. دهنانم به ده ستوبردی تو دا له گیان سه نندا، که گیان له خه ل ق ده سین ی، دهنانم به شوخی و به جهور و سته کاریتا، به گورجی غه مزه ی چاوتا که چون خیرا گیان له خه ل ق ده سین ی.
۸. رازی دل م شاراوه بی چاکتره، سوژی عه شق هیوا شتری خو شتره، ئه ی (ئه فسه ر) تا ده توانی به هو ی ئه م دهر دانه که متر بنالینه.

نهانی: به نهیئی. دانم که دانی: ده زانم ده زانی. تا ینمیسنی: تا چاوت پی نه که وی. خلدبرین: به ههشت، حوری به ههشت. جان ستانی: گیان ستاندن. تامیتوانی: تا ده توانی.

هه لیهستی نویهم

۹

۱. ای ساقی روحانی زان باده ریحانی
- یک رطل گرانم ده، تا چند گرانجانی
۲. شهبای دراز این دل اندرخم آن کاکل
- چون روز کند یارب زنجیری و زندانی؟؟
۳. از زهر ندارد باک آنرا که تویی تریاک
- وز درد ندارد غم آنرا که تو درمانی
۴. در پس پرده نشینی و بکسی رخ نمایی
- حیرتم کاین همه دلها بچسان می برانی
۵. بسکه در حسن نظرت نه اگر کفر نبودی
- بخدا گفتمی ای آیهء رحمت که خدانی
۶. یک زمان گر بگشایی بحدیثی لب لعلت
- گره از کار فرو بستهء عالم بگشانی
۷. چشم جادوی تو چنانکه دلت خواست مراخست
- نیست محتاج که تا پنجه و کف، رنجه نمایی

۱. ئەوی ساقی روّحانی، لەو شەرابە ریحانییە، یەك رتلم بەدەری، بو ئەوەندە گرانجانی
۲. لە شەوانی درێژدا، ئەم دلی منە، لە خەمی ئەو زولف کاکۆلەدا، چۆن روژ بکاتەو، خوایا بەزەنجیری زیندان
۳. ئەوی که تو تریاکي بیت، لە ژەهري مار باکی نییە، لە دەردیش خەمی نییە، چونکه توی دەرمانی
۴. تو که خۆت دەرناخە لە ناو عەبا و پەچەدای لە پشت پەردەو، رووت بەکەس پیشان نادە عەجایب و سەرسام ماوم چۆن بەم جوړه دلی خەلق دەفریئی.
۵. لە باسی جوانیی تو، لە باسی بی وینەیی تو، (بەخوا) ئەگەر کوفر نەبوايە ئەوی

ئايەتى رەحمەت دەموت.

۶. يەك لەحزە ئەگەر لىو بکەيتەو دەست كەى بەقسەکردن ھەرچى گرىي ئيشوكارى
عالم ھەيە دەيكەيتەو.

۷. چاوى سىحراوى تۆ، بەجۆرىك دلى منى خستوو، ئىتر پىويست نىيە كە دەست و
پەنجەت ئازار بەدى بۆ ئازاردانى دلم

زن: ژن. زان: لەو. دراز: دريژ. بسكە: ئەوئەندە. اگر كفر نبودی: ئەگەر كوفر نەبوايە. گرە:
گرى. رطل: (۱۲) ئوقىيە، ئەكاتە (۲۵۶۴) غم. رطل گران: رەتلى قورس. تریاك: تریاك،
دەلین بۆ ماران گەستوو. جادو: سىحر. چشم جادو: چاوى سىحراوى. نیست محتاج:
پىويست نىيە.

ھەلبەستى دەيەم

۱۰

۱. ای پسر برخیز تا رو سوی ملك ری کنیم
- راه را در صحبت یاران همدم طی کنیم
۲. برفراز بارهء^۱ اقبال و دولت زین فہیم
- دست و پای بوره^۲ اِدبار و نکبت پی کنیم
۳. راه رفتن را بروز آرنج و زحمت میکشیم
- استراحت را بشب آهنگ جام می کنیم
۴. چشم بردیدار مہرویان سیمین، برنہیم
- گوش بر بانگ سماع چنگ و عودو نی کنیم
۵. هر چه ساقی میدهد، گر زهر اگر شہد آن خوریم
- ھرچی گوید یار، گر خوب است اگر بد، وی کنیم
۶. پاز سرسازیم و برتازیم تا درگاہ شاه
- چون بدان درگہ رسیدیم جای در آن فی^۳ کنیم

۱. باره: بەمانا ئەسپى تىژرەوہ (ئەسپى باويوران).

۲. بوره: بەمانا ئەسپى بۆرہ، رەنگى مەيلە و سوورہ.

۳. فى= سىيەر، پا . پى، پاز سر سازيم: سەرمان بکەين بە پى..

۷. روبخاك پاى شهماليم وزان رو فخرها
 برسر جمشيد و افريدون و شاهى كى كنيم
 ۸. ناصر ملت محمد شاه غازى آنكه ما
 بر زمانه هر زمان فخر از مدح وى كنيم
 ۹. كى كيش خوانم كه چون كى صد هزارش چاكر است
 حاش الله اين خطاى آشكارا كى كنيم
 ۱۰. چون دعای شاه افسر رخ بخش و جان فز است
 پس بيا زين پس دعای شاه پى در پى كنيم

۱. ئەى كور هەلسە تا رووبكهينه ولاتى (رهى)، ريگه لهگه‌ل ياران و ره‌فيقانى هاوده‌ما بېرين.
۲. (ئەسپى باوبوران) واتە ئەسپى تيزرەو زين كهين، دەست و پىي ئەسپى بووركار و نەگبەت بېه‌ستينه‌وه.
۳. ئەگەر له ريگه روويشتندا به‌پوژا زەحمەت بكيشين، به‌شەوان دەحەسپنه‌وه‌وه‌كه‌يف دەكهين و كاتمان به مەى نووشى دەبهينه سەر.
۴. چاومان بېرينه جوانانى لەش زيوين، گوئى بگرين بو ئاوازهى چەنگ و عوود و نەى. واتە: به شەوان به كهيف و ئاهەنگ و خووشى وەخت رابوئرين.
۵. هەرچى ساقى بمان داتى ئەگەر (ژەهره) ئەگەر (هەنگوين) ئەوه بخوين، ياريش چى بلى له چاك، يا له خراب به‌گوئى ئەوه بكهين، فەرمانه‌كانى چيپه‌جى بكهين.
۶. سەربكهين به پى واتە هەر به‌سەر بپوين و خيرا بپوين تا دەگهينه به‌رده‌رگاي شا، كاتيك گەيشتينه ئەوه به‌رده‌رگايه له سيبه‌ره‌كه‌يا دانيشين.
۷. خاكى به‌رپىي شا به‌روومه‌تمان بمالين و شانازى بكهين به‌سەر (جەمشيد و، فەرەيدون و، كهى) دا كه پاشايانى ناودار و گەوره‌ش بوون، ئەوان ناگەنه خاكى به‌رپىي ئەم پاشاي ئيمه.
۸. ئەو شاي ئيمه كئيه؟ يارمه‌تيدەرى گەله، (موحه‌مه‌د شايه) غەزاكەرە، ئيمه به‌شانازييه‌وه هەموو زەمانيك و دەورانيك تەعريف و مەدحى دەكهين.
۹. كهى من به (كهى) داده‌نيم، مەبه‌ستى له پاشايه‌كه ناوى (كهى) يه، حاشا ئەمه خەتاو

گوناهيكي گهورهيه تهگهر به (كهى) دابنيم چونكه ئەم سەد هەزار خزمەتكارى وەك
(كهى) هەيه.

۱۰. ئەى (ئەفسەر) چونكه دوعاكردن بۆ شا هۆى خۆى و سەرفرازييه، كهوابوو وەرە
لەمەولا يەك لەسەريەك دوعاى خەير بۆ شا بكەين.

پسمر: كوڤ، دختر: كچ، پدر: باوك، مادر: دايك، برخيز: هەلە، راه طى كنيم: ريگه بېرپين.
راه رفتن: ريگه رۆيشتن، مهرويآن: مانگ رپومەتان، آن خوريم: ئەوه بخۆين، وى كنيم:
ئەوه بكەين، پاى شه: پيى شا، رسيديم: گەيشتين، فخر: شانازى، چاكر: بەندە، خزمەتكار.
وى، او: ئەو، زين پس: لەمەودوا، بيا: وەرە.

چەند چوارخستەكويهكى ئەفسەر

۱. أفسوس كه عمر من ببازى شد صرف
وز دفتر معرفت نخواندم يك حرف
نه يافتم از بخت تمتع روزى
نه يكشبی از مراد بربستم طرف

۲. أفسر بخدا كه باده خوردن تاكى؟
در لهوولعب پاى فشردن تاكى؟
فرمان حق و اطاعت شيطان را
كردن تاكى بگونبردن تاكى؟

۳. افسر پس ازین ترك مى وباده بكن
ترك تركان مهوش و ساده بكن
در راه تو مرگ است و عذاب است و عقاب
أسباب نجات راه را آماده بكن

۱. بەداخهوه تەمەنى من هەمووى بەخۆرايى و يارى تپهپرئى، لە كتيبي زانيارى و زانين

پیتیکم نه خویند هیچ فیرنه بووم.

نه له بهختی خوم و ناوچاوانم پوژیکي خویشیم دی، وه نه به کامه رانی شوپک رامبوارد
۲. ئه‌ی (ئفسه‌ر) خوئی به‌خوئی ده‌لی: تاکه‌ی واز له شهرباب خواردن ناهینئی، تاکه‌ی هه‌ر
خه‌ریکی رابواردن و یاری و به‌زمی ده‌س ناکیشته‌وه، تاکه‌ی فه‌رمانه‌کانی یه‌زدان
به‌جی ناهینئی و به‌گوئی شه‌یتان ده‌که‌یت؟

۳. ئه‌ی (ئفسه‌ر) له‌مه‌ودوا واز له شهرباب خواردنه‌وه بی‌نه، وه هه‌روه‌هاش واز له مانگ
روومه‌تان و ساف و ساده و لوسانمی نازک وه‌ک تورک، تالانکه‌ر وه‌ک تورک (به‌کورتی
وازله جوانان بی‌نه)، تو‌مردن له ری‌تایه، سزای قه‌بر و ئه‌و دنیا له‌ری‌تا تا زووه هه‌ولئی
ئه‌وه بده که خوت له‌وانه رزگار که‌یت.

افسوس: به‌داخه‌وه. ببازی: به‌یاری (به‌فیرۆ). معرفت: زانیاری. پای فشرن: پی‌گوشین،
پی‌داگرتن. نبردن: نه‌بردن. کردن: بکن. بکه: بکن. هه‌لی که‌نه.

چهند تی‌بینیه‌ک

۱. ته‌مه‌نی ئه‌فسه‌ر دیاری نه‌کراوه چه‌نده، هه‌ر ئه‌وه نووسراوه که به‌گه‌نجی له سالی
(۱۲۶۲) ی کوچی کوچی دواپی کردووه.

۲. سالی کوچکردنیشی له کتیبی حه‌دیقه‌ی خوسره‌ویدا نه‌نووسراوه، به‌لکو له کتیبی
حه‌دیقه‌ی ئامان ئه‌لاهیدایه ئه‌ویش له‌لاپه‌ره (۱۱۲) دایه.

۳. ئه‌فسه‌ر له هه‌لبه‌ستی‌کا باسی خویشی و جوانی شاری (سنه‌ی) کردووه، لی‌ره‌دا ده‌توانین
بلیین گیانی نیشتمان په‌روه‌ری تیا‌بووه که ولاتی خوئی به‌لاوه خو‌شه‌ویست بووه.

۴. پاش لی‌کو‌لینه‌وه و سه‌یرکردنه‌وه‌ی ده‌ست‌نووسه‌که‌ی (ره‌ونه‌ق) که ناوی (حه‌دیقه‌ی
خوسره‌وی) یه له‌لاپه‌ره (۲۴۷) وه تا لاپه‌ره (۲۵۶)، وه به‌راوردکردنی له‌گه‌ل
(حه‌دیقه‌ی ئامان ئه‌لاهیدا) بو‌م پوون بووه‌وه که:

أ. (ئفسه‌ر) و (مخلص) هه‌ردووکیان یه‌ک شاعیرن ئه‌ویش (میرزا مرتضی قلی) یه
ب. له کتیبی حه‌دیقه‌ی خوسره‌ویدا باسی (میرزا مورته‌زا قولی ده‌کات) ده‌لئیت:

(کورپی میرزا عبدالکریمی معتمدا الأیاله‌یه) له‌ویدا له جیاتی ئه‌فسه‌ر به (مخلص)
ناوی ده‌بات

ج. وادیاره ئه‌م شاعیره له پيشتا نازناوی (مخلص) بووه، دواپی ئه‌و نازناوه‌ی گو‌ریوه
به (ئفسه‌ر)

د. له دهستنوو سه که ی رهونه قدا که له پېشه وه باسماں کرد (۱۲) هه لېه ستي (مخلص) بلا وکراوه ته وه ئه مانه ی خواره وه سه ره تاي ئه وه هه لېه ستانه يه (۱) چيست کان جسم جهان را جان است.، (۲) دوش که بودم يکخ آحزان (۳) خسرو ای انکه روز بدو عالم (۴) شب در وادی فکرت فتادم (۵) چنان دو چشم توام دوش کرده مست خراب (۶) نخل امید من دلشده روز ببر آید (۷) سحر چو ساز کند (۸) ساقی صبح عيد صيام است ونوبهار (۹) کرد تابخت آواره زکوی یارم (۱۰) اثر در آن دل سنگين نکرد وای بجانم (۱۱) بسی زوجور جفای تو آفت دل و جانم (۱۲) تو اگر بند نقاب از رخ زیبا بگشابی. ئه م چوار خشته که يش هه يه ئه مه ئه وه لکه يه تي. با دلبر ماه چهره زهر جبین... بهم جوړه بو مان ده رکه وت (ئه فسهر و مخلص) هه ردو وکیان ناوی يه ک شاعیرن ئه ویش (میرزا مرتضی قلی) يه.

کار دؤخی

۸. ئه ئیم

ناوی پیرۆزی (فضل الله بهگ) ه کورپی خو اليخوشبوو (احمد بهگی کاتب) ه، پياوئیکی تيگه يشتوو زيرک و زانا و دانايه کی قسه ره وان و نيکته دانه، رووخوش و شیرين زمانه، هونه رمه نديکه له حه سهرت هه لېه ست و هونراوه کانی دانه دانه ی گه وه هری روشته ی په روینی هه لپچراوه، په خشان نووسیکه له حه سهرت و ريکی و جوانی په خشانه کانی سه رنووسه ری نووسه رانی زه مان، نووکی پینووسی خو ی به سه ری خو یا شکاندوه عيسا ده می که مردوو زيندوو ده کاته وه، موساده سيکه له موعجزه ی ده ست و قه له می ره نگینی سچری نووسینی په خشان ی نووسه رانی ده ورانی به تال کردوو ته وه.

به کورتی زاتيکه له هونراوه و په خشاندا به هره يه کی يه زدانی ته وای هه يه، و له ريزی بويزه گه وره کاندا ناوی ده نووسريت، بو به لگه هونه رمه ندی ئه م زاته زانا مه زنه به سه که توانيو يه تي (که شکولی شيخ العارفين شيخ بهاءالدين محمد عاملی) ترجمه کردوو.

وه ئه م کاره ی له زه مانی به هه شتی (ئامان ئه لآخانی والی) دا کردوو، وه له سه ر داخوای ئه وه به م ئيشه هه لساوه.

ئه ئیم له هونه ری شاعیری و بويزيشا، سه ليقه و، به هره يه کی خوایی بووه، له جوړی شيعر و نووسینی ئه ده بی شاعيره کاندا زور شاره زايه، زورتر حه ز ده کات له گه ل شاعیر و زانا وهخت بباته سه ر و له گه ليان دانيشيت، هه روا ئه وانيش زوريان پيخوشه کاتيان

لهگهل ئه ودا بهرنه سهر، چونكه شيرين و زمان و نكتهدان بوو من زورجار دهچمه خزمهتي وه له بيرووردى و وتهى شيريني بههرمه مند ده بم و كهلك وهرده گرم له ديوانه بهنرخه كهى ئهم چهند غه زله م ههلبژارد و ليژدها نووسيمه وه.

باسى (ئه ئيم) له كتيبي حه ديقيه خوسره ويدا كه (١١) سال له كتيبي (حه ديقيه ئامان ئه لاهى) كوئتره هه ئهمه نده نووسراوه، به لام له كتيبي (حه ديقيه ئامان ئه لاهيدا) له لاپه ره (١٣٢) ئهمه شى تيايه:

له بهرئه وهى هه جوانييه ك سه رپوشكي هه يه، وه هه چاو پيگه وتنيك، له بهرچاو گوم بوونيكي هه يه روژگار به يه كگه يشتنى ديدارى ئه وى به ئاخو رگه ياند، گيانى پاكي به گو يره ئايه تي:

(ارجعى الى ربك) له له ش ده رپه رى و فرى بو به هه شت ئهمه ش له سالى (١٢٥٤) ي كوچيدا بوو.

به هه رحال ئهم زاته له هه موو جو ريك شيعرى به رزى هه يه، ئهم چهنده هه لبه ست و هوئراوانه م له ديوانه كهى وهرگرت وه له م كتيبه دا نووسيمه وه.

هه لبه سته كانى ئه ئيم

هه لبه ستي يه كه م

١

١. گذشت عهد خزان ورسيد فصل بهار

فگند شاهد گل باز برقع از رخسار

٢. پى عروس دلاراي گل بصحن چمن

ز هر طرف شده روشن چراغى از گل نار

٣. خرد شده متعجب ز چه چه هى بلبل^١

ز حسن گل متحير بصير در گلزار

١. نيوه شيعرى يه كه م له كتيبي (حه ديقيه آمان اللهى) دا به م جو ريه

ز صوت بلبل حيران خرد بطرف چمن

۴. کشیده سربفلک همچو آه عاشق سرد
 دیده بر لب جو سبزه چون خط دلدار
 ۵. نهال بید ز تأثیر باد صبحگاهی
 بپای لیلی گل سر نهاده مجنون وار
 ۶. کف گل و دهن غنچه پرزر است چتانه
 ز جود خسرو دوران کف صفا و کبار
 ۷. جهان جود سپهر جلال خسرو خان
 که دهر راست ز شخصش بنه سپهر فخار
 ۸. یگانه گوهر دریای مکرمت آن کو
 شرف ببار خدا یانش داده ایزد بار^۲

۱. فهسلّی پایز و خهزان نهماوه، بههار هاتووه، گولّی روومهت جوان پهچهی لهسه رومتهی لاداو.
۲. بو بووکی جوانی چهمن و باغ و گولزار له ههموو لایهکهوه گولّه ههنار چرایهکی داگرساندووه.
۳. عهقلّ سهسام ماوه له دهنگی (چهچههه)ی بولبولّ، له دیمهنی جوانی گولّ چاو چهیرانه
۴. سهروو، وهکو ئاهی عاشق سهری بهرز کردووهتهوه گهیشتووته ئاسمان، له قهراخ جوگهی ئاوا گیای سهوز
۵. قهدی دار بیی، به شنهی بای بهیانی، چهماوتهوه بو بهر پیی (لهیلئی گولّ)، ههروهکو (مهجنون)
۶. دهستی گولّ و دهمی غونچه ههمووی پرزیره وهکو زیپری دهستی گوره و بچووک بههوی کهرهمی خوسرهو.
۷. دونیای بهخشندهگی، ئاسمانی جهلال و گهورهیهتی (خوسرهوخان)ه که زهمانه شانازی پیوه دهکا.

۲. (بار خدا) یانی باری تهعلا، خوا، بهمهجازیش بو ههر پاشایهکی گوره بهکاردیت، ایزد بار، بچکولهی (ایزدی باری) یانی ئهو خوییه دروستکهری ههموو شتیکه، ئهه هونراوهی دواپییهش له کتیبی ههدیقهی خوسرهویدا نییه.

۸. گوهه‌ری تاقانه‌ی ده‌ریای که‌ره‌م و به‌خشنده‌گییه ئه‌مه که یه‌زدانی دروستکه‌ری
همه‌موو شه‌ره‌ف و، عیززه‌ت و سه‌ربه‌رزی داوه‌تی.
گذشت: تیپه‌پی، رو‌یی. رسید: گه‌یشت، هات.

هه‌لبه‌ستی دووهم

۲

۱. گرشبی بگشاید از طرف عذار آن مه نقاب
میرود از ما هتاب روی او، ماه تاب
۲. چشم مستش ترک خون آشامی دل میکند
گر رود مخمور را از سر بیرون فکر شراب
۳. چند ناصح می‌کنی منع (اثیم) از دیدنش
کی بود (حربا) ^۱ کند قطع نظر از آفتاب

۱. ئه‌گه‌ر ئه‌و یاره شه‌ویک رووبه‌ند له‌سه‌ر ده‌م و چاوی لابه‌ریت، به‌مانگه شه‌وی به‌تینی
رووی ئه‌وه‌وه، رووی مانگ بی شه‌وق ده‌بیت.
۲. چاوی مه‌ستی یار، واز له خوین خواردنی دل ده‌کات ئه‌گه‌ر مه‌ستی لاچیت، خومار
نه‌مینی فکری شه‌راب له‌سه‌ری ده‌رچیت.
۳. ئه‌ی ئاموژگاریکه‌ر تاچه‌ند مه‌نعی (ئه‌سیم) ده‌که‌ی له بینینی یار، ئه‌مه شتیکه قه‌ت
ریک ناکه‌ویت سوسه‌رما (حربا) چون ده‌توانی بو روژ نه‌نوارپی. که‌ی حربا ده‌توانی
واز له بینینی روژ بینیت.
نقاب: رووبه‌ند. گرشبی: ئه‌گه‌رشه‌ویک. ماه‌تاب: مانگه‌شه‌و. میرود: ئه‌روا. مه: مانگ.
خون: خوین. ناصح: ئاموژگاریکه‌ر. دیدنش: چاوپیکه‌وتنی. آفتاب: روژ.

۱. حربا: جوړیکه له سووسه‌مار، له‌گه‌ل روژا روو ده‌گوریت، به فارسی (آفتاب پرست) ی پی ده‌لین
(حدیقه‌ء آمان اللهی) لایه‌ره ۱۳۳.

هه‌لبه‌ستی سییه‌م

۳

۱. ساخت محروم ز خویش و غیر را محترم گرفت
- این سیه بختی نگر کاخر زغیرم کم گرفت
۲. گرد خاک آستانش چشم خونباری مرا
- توتیای بود‌أما راست چشم نم گرفت
۳. لذت ناسوربادا تا‌أبد بروی حرام
- زخم تیغ توگر بر زخم خود مرهم گرفت
۴. جز ظهور شمع رخسار تو منظوری نبود
- راه این دیر سپنج از جنت ار آدم گرفت
۵. این چنین کاوازهء حسنت گرفت آفاق را
- رسم عالمگیری از عزم شه عالم گرفت
۶. خسرو نی جاه خسرو خان که دایم چون (اثیم)
- تاجدارانش دو دست بندگی برهم گرفت

۱. له خوئی ناهومییدی کردم، بیگانه‌ی کرد به مهره‌می خوئی، ئەم بهخت ره‌شییه‌م سه‌یرکه له ئاخر منی له بیگانه به‌لاوه چاکتر بوو.
۲. توژی خاکی بهر ده‌رگای تووتیای چاوی من بوو، به‌لام چاوم ئەوه‌نده گریا به‌خوین ته‌ر بوو
۳. تووشی ناسور بیت تا ئەبه‌د، له‌ززه‌ت له زه‌خمی تیغی تو نه‌بینی ئەگه‌ر که‌سیک هاتوو منی به‌کاره‌ینا بو زامی ناسوری تیغی تو.
۴. خوا ویستی شه‌می رومه‌تی تو ده‌رکه‌وی، جگه له‌وه هیچ مه‌رامیکی نه‌بوو که ئاده‌می له به‌هه‌شت ده‌رکرد و هینایه‌ سه‌ر ئەم ئەرزه بو ئەم خانوو و هختیه، ئەم دونیایه.
۵. به‌جوړیک ده‌نگی جوانیت به‌عاله‌ما بلا‌بوو‌ته‌وه، وه‌کو ده‌نگی بلا‌بوو‌نه‌وه‌ی ولات داگیرکردنی پاشا (مانای ئەم هونراوه به‌ستراوه به هونراوه‌ی دوا‌یییه‌وه)

۶. ئەو پاشايەش كىيە؟ خوسرهوئىكى خاوهن شكۆيە، خوسرهوخانە، كە تاجداران دوو دەستى بەندەگىيان وەكو (ئەسىم) بە كەمەرەوہ بۆ گرتوۋە.

ساخت محروم: ناھومئىدى كردم. آستانش: بەردەرگای. گرد: تۆز. سپنج: خانووی وەختى، دونیای بى بەقا. این چنن: بەم جوړه. تاج دارانش: ئەوانەى كە تاجى پاشايييان بە سەر سەرەوہیە.

هەلبەستى چوارەم

۴

۱. بمستى عهد با واغظ شكستم تا چه پيش آيد
بپاي ساغر و مينا نشستم تا چه پيش آيد
۲. دلم را كجكلاھى برد واز ديگر پرى رويان
گذشتم، پاكشيدم، ديده بستم تا چه پيش آيد
۳. فلك با من اگر بى مهر بود از كينه و من هم
بناوكھاي آھش سینه خستم تا چه پيش آيد
۴. براه عشق بازى پاكبازى همچو من نبود
بهر طورى كە بودم باز هستم تا چه پيش آيد
۵. (اثيم) از بس نديدم بهرهيى از طاعت تقوى
از ين پس گردن مينا و دستم تا چه پيش آيد

۱. خۆم سەرخۆش كرد، پەيمانم لەگەڵ واعيزدا شكاند چى ئەبى با بى، لەلای مەى و سراحى و پەرداغا دانىشتم چى دەبى با بى.
۲. دلم كلاًو و لاريك بردى ئيتىر وازم لە پەرى پوويانى كە هينا، دەستم كيشايەوہ، چاوم نووقاند لە سەيرى مانگ رومەتانى تر چى دەبى با بى.
۳. ئەگەر فەلەك و چەرخى گەردوون لەگەلم خراپ و بى مەحەبەت بوون رقيان ليم بوو منيش سینهى خۆم بۆ تير و هەناسە ساردى ئامادە كرد چى دەبى بابى.
۴. لە ريگای عەشقبازيدا وەكو من راست و پاك هەر نەبووہ، من بەهەر نەوع و جوړيک بووم ئيستاش هەر وام چى دەبى بابى.

۵. ئەى (ئەسىم) لەبەرئەوهى كە بەهرە و دەسمایەيىكم دەس نەكەوت سوودىكم پى
نەگەيشت لە خواپەرستى و عىبادەت كردن، لەمەولا وازم هینا لەوه گەردنى سراحى و
دەستى شىشەى شەراب دەگرم چى دەبى باببى.

بمستى: بەسەرخوشى. عهد: پەيمان. شكستم: شكاندم. نشستم: دانیشتم. گذشتم: وازم
هینا. دیده بستم: چاوم بەست، چاوم نووقاند. بهر طوری: بە هەر جورى. باز: دووبارە.
نبود: نىيە. ازین پس: لەمەودوا.

هەلبەستى پینجەم

۵

۱. گر کند ناله دل از بار غم دوست بجا ست
مکنش عیب که بس بارگرانی دارد
۲. در رکابش دل و، ناصح کندم منع از آن
چکنم دل که نه در دست عنانی دارد
۳. سخن عشق بهر جا نتوان گفت (أثیم)
لب فرو بند که هر نکته مکانی دارد

۱. ئەگەر دڵ لە بارى غەمى دوست بنالینى، رەوايە، لۆمەى مەكە، بەراستى بارىكى
قورسى هەيە

۲. دڵم وا لەگەڵيا، ناسيحيش مەنعم دەكات، من چى بكەم، جڵەوى دڵ بەدەست منەوه نىيە
۳. قسەى عەشق ناتوانى لە هەموو شوينيك بيلبى (ئەى ئەسىم) دەمت داخە، لەو رووهوه
قسە مەكە هەر نكتە و قسەيەك شوينى خوى هەيە.

گر کند ناله: ئەگە، بنالینى. بارغم دوست: بارى خەمى دلدار و خوشەويست. بجاست:
جیبى خوێتە (رەوايە). بارگرانی دارد: بارىكى قورسى هەيە. عنان: دەستەجڵەو (لەغاو)
لب فروبند: دەم داخە، لێو بەيەكا بنى، لێو مەكەرەوه. چکنم: چى بكەم. سخن عشق:
قسەى دلدارى. بهر جا: لە هەموو جیگەيەك.

هه‌لبهستی شه‌شه‌م

٦

١. تکیه زد برتخت دل سلطان عشق
بعد ازین دست من و دامان عشق
٢. ای جنون بازآ بحمدالله که شد
ملك دانش سر بسر ویران عشق
٣. آزمودم من سرو، باید گذشت
پاگذار هرکه در میدان عشق

٤. ازچاک دلم خبر بگوید
هر گل که ز تر بتم بروید
٥. بیند خضرار زلال لعلت
از آب حیات دست شوید

١. له‌سه‌ر ته‌ختی پاشایه‌تی پالی دایه‌وه سولتانی عه‌شق، له‌مه‌ودوا ده‌ستی من و داوینی
عه‌شق
٢. ئه‌ی شیتی وهره‌وه، سوپاس بو‌یه‌زدان مولکی عه‌قل سهر‌به‌سه‌ر هه‌مووی بوو
به‌ویرانه‌ی عه‌شق
٣. وامن گرفتارم کرد سهرم له‌ریت، ده‌بی وه‌کو من هه‌رکه‌س پی‌ی نایه، مه‌یدانی عه‌شق
له‌سه‌ردانان ببوریت
٤. له‌چاکی داوینی دلم خه‌به‌رده‌دات، که چون دلم له‌ت له‌ت بووه، هه‌ر گولیک که له‌سه‌ر
قه‌بره‌که‌م سه‌وزده‌بی، ئه‌وه نیشانه‌ی خوین و دهردی دلمه.
٥. ئه‌گه‌ر (خزر) که هه‌رگیز نامریت و ئاوی حه‌یاتی خواردووته‌وه، ئه‌و خزره ئه‌گه‌ر
ئاوی لیوی له‌علی تو ببینی واز له‌ئاوی حه‌یات دینی.

تکيه زد: پالَى دايه‌وه. بعدازين: له‌مه‌ودوا. دامان: داوین. بازآ: وهره‌وه. بگويد: ده‌لَيت، بَلَيت. دانش: عه‌قل. تربت: گل (ليژده‌دا مه‌به‌ستی له‌گلی گۆره). برويد: سه‌وزده‌بی. بيند: ببینی. آزمودم: گرفتارم کرد.

هه‌لبه‌ستی هه‌وته‌م

۷

۱. شده از فرقتت هم چشم کان، از لعل، دامانم
بدامان ریخت از بس اشک لعل چشم گریانم
۲. نخواهم پاکشید از آستانت يك دم ارهردم
رسد برسر هزاران سنگ رد از دست دربانم

۳. نه همین برده زمن تاب و توان کاکل تو
به سر تو شده آشوب جهان کاکل تو
۴. لاله رست از گل و، شد دهر معنبر تاچند
خون فشان چشم من و مشک فشان کاکل تو

۱. له‌دووری تووه، چاوم وه‌کو کانی له‌عل و یاقووتی لی هاتووه، ئەوه به‌خوین گریاوم
فرمی‌سکم پژاوه‌ته به‌رده‌م و داوینم ده‌لَیتی چاوم کانگای کانی له‌عله.
۲. نامه‌وی پیم له‌به‌ر قاپی و به‌رده‌رگا‌ک‌ه‌ت بکی‌شمه‌وه یه‌ک سه‌عات و ده‌قیقه‌یه‌ک ئە‌گ‌ه‌ر
قاپیه‌که یه‌ک له‌سه‌ر یه‌ک هه‌زار به‌ردم تی گری له‌به‌رده‌رگا‌ک‌ه‌ت دوور ناکه‌ومه‌وه.
۳. وه‌نییه‌ته‌نیا هۆش و ئارام و قهراری له‌من سه‌ندبی، به‌سه‌ری تو زولف و کاکولی تو
ئارام و قهراری له‌هه‌موو که‌س سه‌ندووه، بووه به‌تیک‌ده‌ر و ئاشووب و ئازاوه‌ی دنیا
۴. له‌خاک‌دا لاله سه‌وز بوو، هه‌وای دونیایش بۆن خو‌ش بوو، هوی ئە‌مانه‌ش گریان
چاوی منه به‌خوین، شانه‌کردن و بابر‌دنی بۆنی خو‌شی زولف و کاکولی تو.
دامانم: داوینم. اشک: فرمی‌سک. آستانت: به‌رده‌رگات. سنگ: به‌رد. دربان: قاپیه‌وان. گل:
گل. خاک، قور.

ههلبهستی ههشتهم

۸

۱. آگه را میشدم از غمزهء خونخوارش من
این چنین کی شدمی زار و گرفتارش من
۲. گفت این سوخته را یار بخود بگذارید
که به یك نیم نکه ساخته ام کارش من
۳. بأمیدی که بیرون آید از حلهء ناز
دیدۀ را دوخته ام بر در و دیوارش من
۴. آنکه در دلبری آمد بجفا مایل تو
وآنکه از بندگی آمد ز شهی عارش من
۵. بهرمی زاهد سجاده نشین را دیدم
بخرابات گرو خرقه و دستارش من
۶. کاش میگشت گرفتار بعشق چو خودی
تا که دیدی بچه غایت کشم آزارش من
۷. چون ننالم من بیدل دیگری برد ائیم
لذت وصل وی و حسرت دیدارش من

۱. ئەگەر من دەمزانى بەغەمزه و تیری برژانگی خوین خۆری، بەم جوړه زار و گرفتاری
داوی نەدەبووم من
۲. دلدارهکەم وتی: واز لەم سووتاوه بێنن، تەنیا بەلاکردنەوهیەک نیوہ نوارینیک بوی
ئیشی ئەوم تەواو کردووہ.
۳. بەھیوای ئەوہوہ که لە ژووری رازاوہی ناز بێتە دەروہ، من ھەردووچاوم برپوہتە
دیوار و بەردەرگاکە.
۴. ئەوہی که بو دۆلبەری ھات مەیلی بەجەفا بوو، ئەوہی که بو بەندەگی تو ھات

پاشایه تیشی نه دهویست.

۵. بۆ شەراب من له مهیخانهدا چاوم به زاهید کهوت که خەرقه و جوبه و میزه ره کهی له بارمتهی شەرابا دانا.

۶. خۆزگه یاره کهم گرفتار ده بوو، به عەشقی یه کیککی وهک خۆی، تا به چاوی خۆی مهینهت و دهردی عاشقی بدیایه و بیزانیایه من بۆ ئه و چهند ناره حه تم و ئازار ده کیشم.

۷. ئه ی ئه سیم چۆن هاوار نه کهم و نه نالینم منی بی دل منی به دبه خت له زرتی وه سللی میوه ی باخی یه کیککی که بردی و منیش حه سره تی چاوی پیکه وتنیم بۆ مایه وه.

آگه ار میشدم: ئه گهر ده مزانی. این سوخته: ئه م سووتاه. گفت: وتی. بیرون آید: بیته دهره وه. حجله: ژووری رازاوه بۆ بووک. دوخته ام: دووریومه، نووساندووه. بهر، می: بۆ، شەراب. سجاده: بهرمال (ئه وشته ی نوژی له سه ر ده کری). گرهو: بارمته. دیدار: چاوی پیکه وتن، بینین.

ههلبهستی نویه م

۹

۱. کی خوانمت مهر کی گویمت ماه

أستغفر الله أستغفر الله

۲. در تابماهی^۱ از فرقتم آشک

برد تا بکیوان^۲ از حسرتم آه

۳. کس را ز خوبان کی باتو سنجم

هرگز نسجد کس بنده باشاه

۴. آه از وصالت آوخ ز هجرت

این بی دوام و، آن در دیست جانگاه

۵. مطرب سراید با نظم حافظ

شعر ائیمما در گاه و بیگاه

۱. واته: تا له پشتی ماسی تیپه پکات (جاران وایان زانیوه ئه رز له سه ر پشتی ماسییه)

۲. واته: تا بگاته کهیوان.

۱. کهی پیت دهلیم میهر کهی پیت دهلیم مانگ، ئهسته غفیرولا، ئهسته غفیرولا.
۲. تا پشتی ماسی له دوریت فرمیسکمه، تا ئاسمان و کهیوانیش ئاه و حهسرهته.
۳. کس له گهل جواناندا ناگونجینم، چونکی جوان وهک پاشا وایه، بهنده و پاشا چون پیکه وه دهگونجین واته هه موو شتیکیان وهک یهک بی ریک ناکه وی.
۴. ئاخ له بهیه کگه یشتنن، ئوف له دوریت، وهسلت بی دهوامه، ماوه کهی کهمه، دوریت دهردیکی کوشندهیه.
۵. موترب توبلی به ئاوازی خووش شیعی (حافظ) و شیعی (ئهسیم) له وهخت و بی وهختا.

تیبینی: ئهسیم: ئهه له بهستهی له سهه شیوهی غه زهلکی حافز ریکخستوو هیندی وشه ی غه زهلی حافزیشی لهه هه له بهسته دا به کارهیناوه غه زهله کهی حافز بهه جوړه دهست پی دهکا

۱. گرتیغ بارد درکوی آن ماه
گردن نهادیم الحکم لله
۲. من رند و عاشق آنگاه تو به
استغفرالله استغفرالله
۳. عاشق چه خواهی گر وصل خواهی
خون بایدت خورد درگاه و بیگاه

نسنجد: ناگونجی. گاه و بیگاه: وهخت و ناوهخت. زهجت: له دوریت.

هه له بهستی دهیهه

۱۰

۱. بدرد هجر بازم مبتلا کردی نکو کردی
بقول مدعی ترک وفا کردی نکو کردی
۲. شدم عمری در آن کو باسگانت همنشین اما
پس از عمری از ایشانم جدا کردی نکو کردی

۳. اُتیم از درد نالان شد، مدام اندر سر کویت

نه پرسیدی و نه در دوش دوا کردی نکو کردی

۱. به‌دهردی دووری، دووباره موبته‌لات کردم، باشت کرد؟ به‌قسه‌ی دوژمنان تهرکی
وهفات کرد چاکت کرد؟

۲. تهمه‌نیک‌ی زۆرم له‌به‌رده‌رگا و شوینی تۆدا له‌گه‌ل سه‌گه‌کانتا برده‌سه‌ر، ئیستاکه پاش
ئهو تهمه‌نه زۆره له‌وانت جیا‌کردمه‌وه چاکت کرد؟

۳. ئه‌سیم له‌ دهرد و نه‌خۆشی عه‌شق ده‌نالئینی و له‌ شوین و به‌رده‌رگای تۆدایه‌ که‌چی نه
هیچ لی‌ت پرسییه‌وه، وه نه‌ دهرمانی دهردیت کرد، ئایا چاکت کرد؟

بدرد هجر: به‌دهردی دووری. بازم: دووباره. نکو کردی: چاکت کرد. بقول: به‌قسه‌ی.
شدم عمری: تهمه‌نیک‌ی زۆرم رابوارد. پس از عمری: دوا‌ی تهمه‌نیک‌ی درێژ. از ایشانم:
له‌وانم. جدا کردی: جیات کردمه‌وه.

چهند تیبینییه‌ک

۱. له‌ هیچ یه‌کی له‌ کتیبی (حه‌دیقه‌ی خوسره‌وی) و (حه‌دیقه‌ی ئامان اللهی) دا سالی
له‌دایکبونی (ئه‌تیم) به‌رچاو نه‌که‌وت، وه هه‌روا نه‌نووسراوه، وه نازانریت، تهمه‌نی
چهند سال بووه که کوچی دوا‌یی کردووه له‌ سالی ۱۲۵۴ی کوچیدا واته: نازانین
(ئه‌سیم) چهند سال ژیاو.

۲. له‌ هه‌ردوو کتیبی (حه‌دیقه‌ی خوسره‌وی) و (حه‌دیقه‌ی ئامان ئه‌لاه‌ی) دا، هۆنراوه و
هه‌لبه‌سته‌کانی (ئه‌سیم‌ی شاعیر) به‌قه‌ده‌ر یه‌که، هه‌ریه‌که‌یان (۱۶) هه‌لبه‌سته و چوار
خشته‌کییه‌کی ئه‌تیمی تیا‌یه من له‌وانه ئه‌م (۱۰) هه‌لبه‌سته‌م بو‌ئه‌م کتیبه
هه‌لبه‌ژاردووه و نووسیمه‌وه که له‌ پێشه‌وه که‌وته به‌ر ده‌ست.

کاردۆخی

ئه‌حمه‌د

ناوی [شیخ ئه‌حمه‌ده] له‌ دی‌ی (بست) له‌ دایک بووه، ئه‌م دی‌یه‌ش یه‌کیکه له‌ دی‌هاته‌کانی
ناوچه‌ی (سنه‌)یه. ده‌لێن پیاویکی زۆر دیندار و له‌ خواترس بووه، زۆرتری کاتی به‌نوێژ و
رۆژوو خواپه‌رستی بردووه‌ته‌ سه‌ر، خۆی به‌یه‌کی له‌ مریده‌کانی باوه‌ر دروستی پاک (شیخ

ئىبراھىمى بستی) داوۋتە قەلەم. شېخ ئەحمەد پىاويكى يەكجار چاك رەوشت لەسەر خۆ و
دل پەسند بوو، وتەو گفتارەكانى زۆر رىكوپىك و وردەكارى تىادا بوو. پىاويكى دانا و
بىرتىزە، شىعرەكانى وەكو بىستراوۋە يەكجار زۆرە، زۆر رەنگە بەلام تەنیا ئەم غەزەلەى
دەست ئىمە كەوت وا لەم كىتەبەدا بلامان كردهو!

تاكە ھەلبەستەكەى ئەحمەد

غەزەل

۱. ھەر بىندە كە منظور بود در نظر صبح
پىويستە قسم ياد نمايد بسر صبح
۲. روشن دل آگاه نهد رو بسحر گاه
شبها ست كه خورشيد بود در سفر صبح
۳. از لذت شيرينى تو تاچند خدا را
در مزرع دل سبز شود نيشكر صبح
۴. آن لحظه كه مرغان چمن گرم وداغند
صد قافله فریاد بود پى سپر صبح
۵. در موج صفا، دیده چمن، صورت خود را
شبم بود آيينه نظاره گر صبح
۶. سايد فلك از موج شفق هر شبه صندل
شايد كه بتخفيف رسد درد سر صبح
۷. عمر كه در عالم ساخته احمد
در يوزه اقبال مرا در بدر صبح

۱. وادەردەكەوى (رەونەق) ئەم شاعىرەى چاۋ پى نەكەوتوو، ھەر بەبىستن لەم و لەو ئەم باسەى
نووسىو، وە لە شىعرەكانىشى تەنیا غەزەلەىكى بەرچاۋكەوتوو ھەروا سالى لدايكبوون و،
كۆچكردنىشى بەيەكجارى، يا تەمەنى، نە، لە كىتەبى (ھەدىقەى خوسرەوى) وە نە، لە كىتەبى
(ھەدىقەى ئامان ئەلاھى)دا ھەيە.
ئەو تاكە ھەلبەستەش كە لە ھەردوو كىتەبەكەدا ھەيە ئەمەيە:

۱. هەرکەسێک بەیانی بەلاوێ مەبەس بێت دیمەنی جوانی بەیانی ببینی هەموو کاتێک سویند بەسەری (بەیانی) دەخوات
۲. ئەوانە کە تێ گەشتوون، دلایان پڕوناکە (بەیانیان) زوو پوو دەکەنە، رۆژەلەت، کە شەو داھات هەزاران جار دەکەوێتە سەفەرکردن بۆ بەیانی بینین.
۳. لە جی کشتوکالی دلمدا (ئەوی خوا) قامیشی شەکری بەیانی برۆیت، تا لەزەتی شیرینی بەیانی لێ وەرگیری
۴. ئەو کاتە کە بالەندەکانی چەمەن و ناوباخ سەرگەرمی خواحافیزین، سەر قافلە هاوار دەکات بۆ ئاسمانی رۆژە و بوونی بەیانی.
۵. لە شەپۆلی سەفا و خۆشیدا، باغ و لالەزار وینەیی خۆی دیو، لە ئاوینەیی (شەونم) دا کە ئاوینە هەلگری بەیانیه.
۶. لە شەپۆلی رووناکیی بەرەبەیان چەرخێ زەمانە سەندەل لە هەسان دەدا و دەیسوینتەو، بۆ ئەوێ کە دەردیسەری سەر لە بەیانیان کەم بێتەو.
۷. تەمەنیکە کە لە عالەمی دلدا (تەحمەد) دەرویشی و کەم ئیقبالی و ئاوارەیی بەشیەتی سکوالی کاتی بەیانیان دەکات، بەختی دەریەدەری دەگەری بۆ (بەیانیان) عەودال و وێلە بەشوین بەیانیدا.

منظور بود: مەبەس بێت. پبویستە: هەموو کاتێک. مرغان: بالەندەکان. روشن دل: روناک دل (تێگەشتوو). نیشکر: قامیشی شەکر. وداع: خواحافیزی. موج: شەپۆل. صورت خود ر: وینەیی خۆی. شبنم: شەونم. ساید: دەیسوینت، دەیدا لە هەسان. صندل: دارێکی بۆن خۆشی ولاتی زۆر گەرمە. در یوزە: در یوز = در یوزە = در یوزە = در یوزە = کەم دەستی و بی ئەوایی. در یوزە: سوآلکردن، داواکردن (معجم الذهبی لاپەرە ۲۶۶). دەربدر: ئاوارە و سەرگەردان بوون.

۱۰. پرتەو

ناوی (ئاغا کاظم) ه کورپی خوالیخۆشبوو (ئاغا موحمەد)ه، لە ئەسلای خەلقى ولاتی (بروجرد)ن، باوکی هەر بەمنداالی هاتوووتە سنە، لە خزمەتی خوا لیخۆشبووی بەهەشتی (خوسرەوخانی والی) بەناوی خزمەتگوزارو کاربەر دامەزراو، بەرەبەرە تەرەقی کردوو و بەرز بوووتەو تا بوو بەیهکی لە خۆشەویستان تاوای لێ هاتوو هەرکەس ئیشیکێ بە (خوسرەوخانی والی) ببوایە بەو جیبەجی دەکرا وە پەنای بەو دەبرد، گەورە و بچووک بۆ

تېپەپوونى كارىيان پوويان تى دەكرد. (پرتەو) لە شارى سنە لە داىك بوو، لەو شوئنه پيرۆزە و ئاووھەوا گەورە بوو و پىگەيشتوو، دواى كۆچى دوايى باوكى ئەو ئيشوكارەى كە ئەو بوويە بەو سپىراوھ. ماوھىەكى زۆر لە مەرحەمەتى خوسرەوخانەو بەخۆشى راى بواردوو بەكامەرانى و بەختيارى و ريزەو، ژياوھ تا دوايى چەرخى چەپگەرد و دەدورانى دوون پەرور لىي ھەلگەراوھتەو ژيانى ناخۆش بوو و ھەژارى و كەم دەستى پووى تى كرددوو بەگويزەى ھەديتى پىغەمبەر (ص): الفقر فخرى دەستى لە خزمەتگوزارى و ئيشوكارى پاشا و واليەكان كيشاوتەو، بەرگى ھەژارى لە بەركردوو و بەئيشوكارى ژيانى خۆيەو، خەريك بوو.

ماوھىەك ھۆى گوزەران و ژيانى (وئەكيشان) بوو، بەعبيادەتكردنى (والى ھەقىقەت) كە (خوايە) خەريك بوو، بەھۆى بەھرى يەزدانىشەو دەستى شيعر و شاعيرى بوو لەگەل ئەوھشا كە شارەزاييەكى زۆريشى لە خوئندن و زانستى رەسمى ئەو زەمانەدا نەبوو، لە بەھرى ھەلبەست و شيعر دانانا دەستىكى بالاي ھەبوو، وە ناوبانگى شاعيرى بلاو بووھتەو.

(پرتەو) خوش تەبع و خۆش سەليقە و رەوشت چاك بوو، رەفيقيكى راست و بەوھفا بوو، بەرامبەر بەھەموو دۆست و برادەريك. لە شيعرناسىنا شارەزاييەكى تەواو و، چاويكى كراوھى بوو، خۆيشى شاعيريكى بەرزە و لە ھۆنراوھ و ھەلبەستدا دەستىكى بالاي ھەيە، لە ھەموو بابەتيك شيعرى ھەيە.

(مثنوى)ى يوسف و زليخاى بەناوى خوالىخوشبوو (خسرەو خانى دووھم)وھ ريكخستوو، بەلام بەھۆى تەنگ و چەلەمە و، قەزاوقەدەرەو، بۆى نەكراوھ بە خسروخانى بگەيەنى و پاداشتى لى وەرگريت. جگە لەمە (مثنويەكى كەى) لە بابەت گوزارش و ئەحوالى ھەزرەتى (ئىبراھىم)وھ، ريكخستوو، تا بللى زۆر جوان و ريكويپكە نزيكەى ۳۰۰۰ ھۆنراوھ دەبى ھەروا ديوانى غەزەل قەسیدە و شتى تريشى ھەيە. لەگەل ئەوھشا كە لە ھەرەبیدا شارەزا نەبوو، لە ھونەرى شيعرداناندا زۆر بەسەليقە بوو، شيعرى جوان و ئاودارى زۆر، ھەمووكەسك شارەزاي شيعرە بەنرخەكانى پەر لە دور و مرواربيەكانى ئەم شاعيرەن لەم ناوچەيەدا. لەگەل من^۱ دا زۆر پيوەنديەكى، دۆستسى بەھيزى ھەبوو، زۆرجار لەگەل ئەو پيكەوھ شەومان رۆژ كرددووھتەو، وە رۆژمان بە شەو گەياندوو، چونكى بەراستى كات بەسەربردن لەگەلئيا ژەنگى تالى ژيان رادەمالى، مەجليسى

۱. مەبەس: لە دانەرى ئەم كتيبەيە كە (ميرزا عەبدولای سنەيى)يە.

هميشه پر له زهوق و خوښ بووه، دانستن لهگه‌لڼا هيو و نوميد دهخاته دل وه له
ئاوڼه‌ي ژيانا، ژيان به‌خوشي ده‌بيني، هرچي دهرباره‌ي چاگه‌ي نه‌وه قه‌له‌مي
دووزمان، زماني زانا و قسه‌ره‌وان له‌و باره‌وه كوډ و لالڼ.

نم پياوه چاگه دواي نه‌وه كه (٥٤) سال به‌سهر ژيانيا تيپه‌ري له سالي ١٢٤٧ي
كوچيدا به‌نه‌خوشي رشانه‌وه (تاعون) كوچي دوايي كرد به‌چاوي خوځي مهرگي (٢) كور
و (٣) برا و برازي خوځي به‌نه‌خوشي تاعون دي. خوځي هر به‌و نه‌خوشييه له‌و ساله‌دا
كوچي دوايي كرد.

(پرتو) ديوانه‌كهي خوځي به‌ريكوپيكي نه‌نوسيوه‌ته‌وه، وتار و نوسينه‌كاني وه‌كو
لاپه‌ره تيکچووه‌كاني ژياني خوځي وا به‌شپرز و ژاكاوي بلا‌وبووه‌ته‌وه، كو نه‌كراوه‌ته‌وه.
من به‌بيري خوځم چند هه‌لبه‌ست و هوڼراوه‌يه‌كم بو نم كتيبه نووسييه‌وه نه‌وانيش
نه‌مانه‌ن:

هه‌لبه‌سته‌كاني پرتو

هه‌لبه‌ستي يه‌كه‌م

١

١. گمان مبر كه به يكرنگيم رسد تغيير
- اگر كنند بصد ظرفم امتحان چون آب
٢. هرآن دلي كه رضا شد بقسمت ازلي
- كي از بلندي و پستي كند فغان چون آب
٣. نشد ز باغ وصال تو حاصلم ثمری
- اگرچه اشك من از هجر شد روان چون آب

١. گومان مبه، وامه‌زانه، كه (يه‌ك رهنگيم) نه‌ماوه، گوډراني به‌سهر هاتووه، وانيم من
ناگوډرپم وه‌كو (ئاو) تاقيم كه‌نه‌وه، بمخه‌نه سه‌د قاپيشه‌وه، هر ئاوم، با شكلي
قاپه‌كانيش وهرگرم به ئاوي هر ده‌مينمه‌وه.

٢. هر دلتي كه رازي بوو به به‌شي خوايي كه له نه‌زله‌وه، هر له پيش پيدا‌بوونه‌وه خوا
كردوويه‌تي و ريكي خستووه، هر كه سيك به‌و به‌شه رازي بوو كه‌ي له خوځي و

ناخوشيدا يا له بهرزبونهوه و نزمبونهوهدا وهكو ئاو هاوار هاوار و هاژه هاژ دهكات كاتيك وهك تافگه له بهرزايييهوه ديت بوخوارهوه.

۳. له باخى وهسلئى تو هيچ ميويهكم دهست نهكهوت، نهگهچى لهبهردوورى تو، له داخى عهشقى تو فرميسكى چاوم وهك ئاو جوگهلهى بهست و راىى بوو.

بيكرنگيم: بهيهك رهنگيم. رسد تغير: گوراني بهسهره بيت. چون آب: وهكو ئاو. ظرف: قاپ وصال: بهيهكگهيشتن. قسمت ازلى: بهشى خوايى. رضا شد: رازى بوو. بلندى: بهرزى. پستى: نرمى. ثمر: ميوه.

ههلبهستى دووهم

۲

۱. لب چشمهء حیات و رخت کان آتش است
خطت بنفشه زار گلستان آتش است
۲. در ملك حسن ابروى طاقت بدلبرى
طغرا كش ۱ صحيفهء ديوان آتش است
۳. هندوى چشم من بسرشك است آب باز
تا خال هندوى تونگهبان آتش است
۴. پيوسته از شرار تف هجر تو مرا
دل عود و سینه مجمره گردان آتش است
۵. از غمزه ات فتدشبرى گر بسینهء ما
آن خارخارتو طغيان آتش است
۶. گويى سمندر است دل نونياز تو
خاشاك غم نچيده گريزان آتش است
۷. تاجان نسوزيم ندهى گرد من بباد
باور نمى كن كه به فرمان آتش است

۱. طغراکش: نووسهريکه له هونهرى نووسينى تورپکيشانا بههرهوهربى، به سهر نووسهريش دهلين.

۸. رخصت گرفت نالهء (پرتو) ز جور یار

یاران خذر کنید که طوفان آتش است

۱. لیوت سهرچاوهی ئاوی زیندهگانیه، پرومه تیش کانی ئاگره، خهتت به نه وشه
گولزاری باغچهی ئاگره که یه.

۲. سهرنوسهر له ولاتی جوانیدا، بروی تاقت بو دلبردن، تورهی، سهرله وحهی دیوانی
ئاگره

۳. گلینهی چاوی من واته، رهشایی چاوم ههر ئهگری و فرمیسک دهرژینی تا خالی
هیندوی تو، پاریزهر و پاسهوانی ئاگره.

۴. هه موو کاتیک له بهر گهرمای بلیسهی دوروی تو دلّم وهک عود لی ددها و دهنالینی،
سنگم ئاگردانی سکلی ئاگره.

۵. ئه گهر تیری پزیزیکی غه مزه و نازت بپه ریته سهر سنگی ئیمه درکی له شی ئیمه و رهقی
تیری تو ده بیته هوئی کلپه سهندنی ئاگره که.

۶. ده لینی سه مه نده ره دلی تازه نیازی تو، درکی خه می نه چه شتووه، له ئاگر راده کات.

۷. تا گیانم نه سووتینی، گهر د و خو له می شه که م نه دهی به ده مباوه، باوه ر ناکه ی که من
به ئاگری روومه تت وام به سهر هاتووه.

۸. له جه ور و سته می یار (پرتو) ناله ی بهرز بووه وه، ئه ی هاوریان خو تان بپاریزن
نه وهک لافاو و توفانی فرمیسکی چاوی بتانخنکیینی به هوئی ئاگری روومه تی یاره وه،
که چووه ته ده روون.

طغرا: خه تیکی چه ماوه یه (توره). سرشک: فرمیسک. هندوی چشم من: ره شی چاوی من.
خاشاک: درک. سمندر: مزوکلّه یه ناتوانی له گهر مییا بژی.

هه لبه ستهی سییه م

۳

۱. دست قدرت چون برات حسن خوبان مینوشت

این نقط بر صفحه از کله دبیر افتاده است

۲. گفتم این خال سیه در زیر ابروی تو چیست؟

گفت زیر تیغ این هندو دلیر افتاده است

۳. صید شیران ژیان آهوست چشم یارمن
بهر تسخیر غزالان شیرگیر افتاده است
۴. ساعدش برسینه عریان دید دل آهسته گفت
ماهی سیمین نگر در حوض شیر افتاده است
۵. هرگز در کشورتن دل دمی بی غم نبود
چون کنم این میزبان مهمان پذیر افتاده است
۶. برخدنگ غمزهء جانان دل صد پاره ام
بسمل ماند که در آماج تیر افتاده است

۱. دستی توانایی خوا کاتیک بهراتی جوانی دهنوسی، له قهلهمهکهی قهتریهک کهوته
سهر روومهت بوو بهو خاله جوانه، جا ئه و نوخته و خاله له قهلهمی نووسهر
بهربووهوه.
 ۲. وتم ئهه خاله رهشه له ژیر بروی تودا چیهه؟ وتی له ژیر تیغی بروی دولبهره کهوتووه.
۳. (چاوی یاری من) یا (چاوی ئاهوی یاری من) راوی شیری ژیان دهکات، عه جایبه که
ئاسک شیری بهگیرهیناوه و راوی دهکات.
 ۴. قولی رووتی لهسهر سنگی رووتی دانابوو، دلّم بهئهسپایی وتی: سهیری ماسی زیوین
بکه کهوتووهته ههوزی شیرهوه.
 ۵. دلّم له ولاتی لهشما هیچ کاتیک بیّ خهه نهبووه، چی لیّ بکهه میوانه و پهزیرایی لیّ
دهکهه.
 ۶. لهبهر تیری غمزهی جوانان دلّی سهد پارچه پارچهه وهکو نیوه سهر براویکه که تیری
بهرکهوتبیّ.
- برات: بهرات (خهلات). حسن: جوانی. مینوشت: دهنوسی. کلک: قهلهه. دبیر: نووسهر.
غزالان: ئاسکهکان. ساعد: قول. عریان: رووت، بیّ بهرگ.

ههلبهستی چوارهم

٤

١. زمن آن آتشین رو می گریزد
سپندغم منم او می گریزد
٢. چنان از من گریزان است آن شوخ
که از اعجاز جادو می گریزد
٣. پری زانسان گریزان نیست زان سان
که از من آن پری رومی گریزد
٤. نهاده آشیان عشقم بشاخی
که باز انجا ز تیهومی گریزد
٥. اگر داند دهندش جای در سنگ
کجا شیرین ز مشکوا می گریزد
٦. چنان شد شعله ور پرتواز آن رو
که از گرمیش هند و می گریزد

١. ئەو ئاگر پروومه ته له من رادهکا، سهپهندی غه م منم، ئەو رادهکات.
٢. ئەو شوخه وا له من رادهکا، وهکو پاکردنی سیحری جادووگه ر له موعجیزه ی پیغه مبه ران
٣. په ری به و جو ره له ئینسان راناکات، وهکو پاکردنی ئەم په ریبه له من.
٤. عه شقم له سه ر لقه داریک هیلانه ی کردوه، که له و شوینه دا (باز) له (سوئیسک) رادهکا.
٥. ئەگه ر شیرین بیزانیایه له کیوی بیستوونا جیی ده که نه وه چۆن له خه لوه تخانه ی خوسره و رای ده کرد.

١. مشکو: به مانا بوتخانه یه، لیره دا مه به ستی له خه لوه تخانه ی پاشایانه، مه قسه د و مه رامی خه لوه تخانه ی (خوسره و شیرینه).

آتشین رو: پرومەت ئاگرین. میگریزد: رادەکا. سپند: تۆویکی ورده دەیسووتینن بۆ
چاوهزار. جادو: سیحر. آشیان: هیلانه. شاخ: لقی دار. تیهو: سویسک. سنگ: بەرد. اگر داند:
ئەگەر بزانی. جای: جیگە. گرمیش: گەرمای.

هەلبەستی پینجەم

۵

۱. گشتم زخود بیهوده بیگانه در این شهر
طفلی نزند سنگ بدیوانه در این شهر
۲. مشاطه نزد بهر پریشانی عشاق
هرگز بسر زلف بتی شانه در این شهر
۳. نه زنده دلی، نه شنوایی است چه سازم
تا باز کنم گیسوی افسانه در این شهر
۴. غواص محیط الم هجر شدم دل
تا یافت یکی گوهر یکدانه در این شهر
۵. پرتو صفت از پرتو مهر أسدالله^۱
رشک حرم و دیر بود، خانه در این شهر

۱. لەم شارەدا بەخۆرایی بیگانه بووم، لەم شارەدا مندالێک بەرد بە شیتا ناکیشی
بەپێچەوانە شۆینانی تر که مندال شۆینی شیت دەکەون و بەردی تی دەگرن.
۲. ئارایشتکەر، بۆ پەریشانی عاشقان هەرگیز و هیچ کاتێک شانهی بەسەری زولفی
جوانان نەهیناوه لەم شارەدا، زولفی پەری روویانی شانه نەکردوو.
۳. لەم شارەدا هیچ نابینم قسە و حیکایەتی بۆ بگێرمەوه، کەسیکی دل زیندوو
تیگەیشتووی تیدا نییە، کەسیکی تیانییە کە گوی بگری و تی بگات.
۴. وەکو غەواسی دەریای دل پر لە ئیش و ئازار و دووری گەرام بەم شارەدا، تا
گەوهەریکی نایاب و دوریکی تاقانەم دۆزییەوه (مانای ئەم هۆنراویە بەستراوه
بەهۆنراوی دووهم).

۱. مەبەستی لە خۆشەویستی (ەلی کوری ابی طالب)ە.

۵. ئەو دورە تاقانەيەكى بۆ (شېرى خوا بوو، ھەزرەتى عەلى بوو) كە (پرتەو) خوشى دەويست و مالەكەى دېكى چاوى مزگەوت و كليسا بوو لەم شارەدا.
 طفلى: مندالېك. نژند: لى نادات. مشاطە: ئارايشتكەر. دىر: كليسا. نە شنواى: نە بيسەرېك. گيسو: زولف.

ھەلبەستى شەشەم

۶

۱. شد تنم چون ناله و، باشد ناله أم همدم هنوز
 دل زغم صد چاك و، برجانم غم عالم هنوز
۲. سجدهء بت، طاعت معبود، در دیر حرم
 سالها کردم، نیم بر هیچ يك محرم هنوز
۳. گر تنم مانند مویی گشته از بی مهریش
 از دلم مهرش سر مویی نگشته کم هنوز
۴. گرچه از داغ کهن نبود تهی پا تاسرم
 تازه سازد آسمان آن داغها هر دم هنوز

۱. لەشم، بە دەنم وەكو ناله، ئەو تالە باریكەى ناو قامیشی قەلەمى لى ھاتووہ و اباریك بووہ نالە نالیش ھاو دەم و ھاو پیمە، دلم بەھۆى خەم بووہ بەسەد لەتەوہ، ھیشتا خەمى عالەمیش لە دلمدايە.
 ۲. سوچدەم بۆ بوت برد، فەرمانى خواو گوپرايەلى ئەمرەكانىم كرد، چەند سال لە كلپسا و مزگەوتدا ئەوانەم كرد ھیشتا لەلای ھىچ يەككيان بە (مەحرەم) دانەنرام.
 ۳. ئەگەر بە دەنم، لەشم زەعیف و بى ھىز و باریك بووہ وەك (موو) لى ھاتووہ لەبەر بى لوتفى و بى مەحەبەتى كەچى ھیشتا دلم بەقەد سەرى موويەك خوشەويستى ئەوى كەم
 ۴. ئەگەرچى لە داخى كۆن، لە زامى كۆن، لە سەر تا پىم خالى نىيە ھەموو لەشم زامدارە تازه دووبارە ئاسمان داخ و زامى ترم بۆ دەنيړى زامدارترم دەكات.
- نالە: تالى باریكى ناو قامیشی قەلەمى نووسىن. نالە: ھاوارکردن. نال: نال. ھنوز:

هیشتا. سجدهء بت: سوجه بۆ بوت بردن. نیم: بینم. تنم: لهشم. مانند: وهکو. نگشته کم:
کهمی نهکردوو. کهن: کۆن. تهی: خالی. هر دم: هه موو کاتی.

ههلبهستی ههوتهم

۷

۱. فلك زکینه مرا سنگ زد بجام افسوس
ببزم وصل نشد دور من تمام افسوس
۲. در اشتیاق بنا گوش و زلف ماخری
نه بوی صبح شناسم نه رنگ شام افسوس
۳. بروز وصل تو هر عشرتی که (پرتو) کرد
ازو کشید شب هجرت انتقام افسوس

۱. بهداخهوه چهرخى زهمانه (فهلهك) رقى لى هه لگرتم بهردى كيشا بهپهرداخ و جامى
خوشیما و شكاندى بهئارهزووى خۆم بهئاوات نهگهيشتم و رام نهبوارد واته: دهورى
من بهئارهزووى خۆم نهبوو.
۲. له تاسه و، ئارهزوومهندى، بناگوئى و، زولفى مانگ روومهتيك نهدهزانم روژه، نهدهزانم
واته نهبوئى بهيانى وه نه بوئى ئيواره و شهو دهكهم سهرم لى تيکچوو.
۳. له روژى وهسللى تودا (پرتو) هه ر خوشى و كامه رانيكى دى و دهستى كهوت، شهوى
هيجران دووريت هه مووى لى ده رهينايه وه، بهداخه وه ئه و خوشييه بووه زهقنه بووت
بوئى.

فلك: ئاسمان. كينه: رقى. سنگ: بهرد. سنگ زد ب: بهردى داله. افسوس: بهداخه وه.
اشتياق: تاسه. هر عشرتى: هه ر خوشييك. ما هرخى: ما روومه تى. شناسم: دهناسم. بروز
وصل تو: له روژى وهسللى تودا. كرد: كردى. ازو کشيد: لى سهنده وه. انتقام: تو له. شام:
شهو.

ههلبهستی ههشتم

۸

۱. آی مصور نقش ابرویش مکش
بشنو از من تیغ بر رویش مکش
۲. بی مضرت دست کش از ساعدش
چون نداری زور بازویش مکش
۳. محوپرداز جفازان دل مکن
آب و رنگ از سینه بر رویش مکش
۴. ببند لب ز تکلم رقیب را چوکشی
که بهر کشتن سگ ناسزاست بسم الله

۱. ئەی وینەگر، وینەیی برۆی، مەگرە، لە من ببیسە تیغ بەروویا مەهینە، نەققاشی مەکه
۲. بەبی ئەوه تووشی زیان ببی، دەست لە قۆل و بازووی هەلگرە، چونکی هیزی دەستی ئەوت نییه
۳. دلی نارەحەت مەکه، جەفای پی مەنوینە، ئاوورپەنگ و بۆیە کاری سنگ و پرووی مەکه
۴. کاتێک رەقیب دەکوژیت دەمت داخە، (ناوی خوا مەهینە) هیچ قسە مەکه، چونکی بۆ کوشتنی سەگ جوان نییه بیسمیلا بکەیت، واتە: (رەقیب سەگە) کوشتنی سەگیش ناوی خوا هینانی ناوێت.

ای مصور: ئەی وینەگر. نقش: وینە، نەخش. ابرویش: برۆی. مکش: مەیکێشە. بشنو از من: لە من ببیسە. تیغ: تیغ. کشتن: کوشتن. دست کش: دەس بکێشەرەوه (وازیبێنە). از ساعدش: لە دەست و قۆلی. زور بازویش: هیزی دەست و بازووی. ببند لب: دەمت داخە، لیوت مەکه رەوه. ز تکلم: لە قسەکردن. ناسزات: ناپەرەوایە. نداری: نیته.

ههلبهستی نۆیهم

۹

۱. شیوهی شیون بعالم مشغل ز نجیر است و من
تا کمر در خون نشستن کار شمشیر است و من

۲. از کمنداران ابروی تو ای مژگان خدنگ
خون غذا خوردن تمنای دل تیر است و من
۳. در میان خاکساران درت ای دلستان
آنکه در کوی تو بی قدر است اکسیر است و من
۴. ناخن عقده گشایی آنکه را در کار خویش
نبود اندر بستگیها دست تدبیر است و من

۱. شیوهی شیوه‌نکردن له دنیادا ئیسی من و زنجیره، ئەو که‌سانه که شیوه‌ن ده‌کن، شانیان پروت ده‌کن، به‌زنجیر له خویان دهن، واته ئیسی من و زنجیر له دنیادا هەر شیوه‌نکردنه، تا ناو قه‌د له خوینا گه‌وزان ئیسی من و شمشیره.
 ۲. برو و برژانگی یار، به‌تیروکه‌وان، داده‌نیت، تیریش که بخریت بو گیانله‌به‌ریک له شوینه‌که‌ی خوین دیته دهره‌وه، شاعیر ده‌لایت: ته‌مه‌ننا و ئاره‌زووی دلای من له جیاتی خواردن، خوین خواردنه، ئەو خوینه‌ی که به‌تیری برژانگی تو، به‌که‌مانی بروی تو له دلما دیته دهره‌وه.
 ۳. له‌ناو خاکسارانی به‌ر دهرگاتا ئەی (دل لئ سین) ئەی دول‌به‌ر ئەوه‌ی که بی قه‌در و بی نرخ بی‌ت له‌به‌ر دهرگاتا منم له‌گه‌ل زیری خالیسدا.
 ۴. نینۆکی گری کردنه‌وه‌ی گری کویره‌ی ئیشوکاری خوی ئەوکه‌سه‌ی که نه‌بی‌ت ته‌نیا منم و ده‌ستی فکر و ته‌کبیری منه که هیچم پی ناکریت.
- شغل: ئیش (کار). خون: خوین. غذا خوردن: نان خواردنی نیوه‌رۆ. درمیان: له به‌ینی. ناخن: نینۆک. عقده: گری.

هه‌لبه‌ستی ده‌یه‌م

۱۰

۱. هوای مهر رخت از دلم چنان رفته
که آب و رنگ ز رویت ز حسنت آن رفته
۲. چه آبیاری باغی کنم ز دیده کزان
بهار رفته، ثمر رفته، باغبان رفته

۳. بباغ بی ثمری جز رقیب زاغ صفت
 که از برای تماشا پس از خزان رفته
 ۴. ترا بکشور خوبی نمانده دعوایی
 سپر فگنده رخت تیرت از کمان رفته
 ۵. نسیم چیست تو برگرد باد در بگشایی
 چو نرگس و گلت از صحن بوستان رفته
 ۶. مکن ملامت (پرتو) که رفت از کویت
 خسوف کرده متهمت پرتویش از آن رفته

۱. خوشه‌ویستی بینینی رومت وا له دلّم دەرچووه، وهکو نهمان و پویشتنی جوانی
 روت که ئەو جوانی و ئاوورپه‌نگه‌ی جارانی نه‌ماوه و رویشتووه.
 ۲. له ئاوی چاوم، ئاوی چ باغیک تازه بدیرم که به‌هار نه‌ماوه، میوه نه‌ماوه، باخه‌وان
 نه‌ماوه هه‌موو رویشتون
 ۳. جگه له (ره‌قیبی قه‌له‌په‌شکه) کیّ چووه بو سه‌یری باخی بی بهر، پاش ئەوه که هه‌مووی
 خه‌زانی کردووه
 ۴. تو له ولاتی جوانیدا تازه باوت نه‌ماوه، فه‌له‌ک ته‌خت و به‌ختی تیک داوی تیرت له
 که‌وان دەرچووه
 ۵. نه‌سیم (شنه‌ی بای به‌یانی) تازه چی بیئی له توژی بهر دەرگای تو، هیچ نییه تا
 بیه‌ینی چونکه نه‌رگس و گولت به‌سه‌رچوون له باخا نه‌ماون.
 ۶. لوّمه‌ی (پرتو) مه‌که به‌جیی هیشتی و له‌لات نه‌ما، چونکه مانگی روومه‌تت گیراوه ئەو
 شه‌وق و رووناکی جارانه‌ی نه‌ماوه.

تیبینی: پرتو له‌م هه‌لبه‌سته‌دا واپیشان ده‌دا (که جوانیک جوانی جارانی نه‌ماوه، وه
 له‌وه‌وپیشیش دل‌داری پرتو بووه) به‌هوی شوکردن یا شتیکی که‌وه، پرتو و
 له‌به‌رچاوی که‌وتووه، ئەم هه‌لبه‌سته‌ی بو نووسیوه.

ه‌وای: ئاره‌زووی. مهر رخت: خوشه‌ویستی روخسارت. آبیری: ئاودی. زاغ:
 قه‌له‌په‌شه. کشرخوبی: ولاتی جوانی. خسوف: مانگ گیران.

تېبىنى لەم بەشەدا

۱. (رەونەق) لە كتيبى (حەدىقەى خوسرەوى) دا تەنيا شەش پارچە ھەلبەست و ھۆنراوى (پرتەوى) نووسىو، كەچى لە كتيبى حەدىقەى (ئامان ئەلاھى) دا زياتر لە (۱۶) ھەلبەست و ھۆنراوى ئەم شاعىرەى نووسىو، بەمەدا بۆمان دەردەكەوى كە پاش نووسىنەوى كتيبى حەدىقەى خوسرەوى، (رەونەق) زياتر تىكەلى لەگەل (پرتەو) دا پەيدا كىردو و ھەو شىعرە تازانەى لى وەرگرتو و نووسىويەتەو.
۲. پرتەو، وەكو (رەونەق) دەلېت (۵۴) سال ژياو و لە سالى ۱۲۴۷ى كۆچىدا، كۆچى دوایی كىردو، بەنەخۆشى پشانەو (تاعون) مردو، بەگوپىرەى ئەو، دەبى لە سالى (۱۱۹۳)ى كۆچىدا لە (سنە) لە دايك بوويت.

كاردۆخى

۱۱. جەوھەرى

ناوى (خوسرەو بەگ) ھە كورپى (موحەمەد بەگى مەنوچەر بەگە) پياويكى دلپاك و پەشت چاك و دىندار و زىرەكە، ھەر لە مېژەو لە زەمانى كونا باو و باپىرى ناودار بوون، وە يەك لە دواى يەك، بەردەست و نووسەرى والىيە بەرپىزەكان بوون. ناوبراو تا ئىستاش سەرنووسەرى (خوسرەوخانى والى) يە^۱.

زاتىكى ھىمن و لەسەرخۆ و زىرەك و ھەلكەوتو. زانا و دانايە، لە شىعر و شاعىرىدا دەستىكى بالاي ھەيە. لە رىزى شاعىرە بەرزەكانا ناوى ئەنووسىت ھەلبەست و ھۆنراوى جوانى ھەيە شىعر و بىر و فكري بى عەيبە وە ھىچ كەموكورپى تىدا بەدى ناكىت، خەيالى ورد و قوولە، وتار و نووسىنەكانىشى زور رىويىكە لە ھەموو جورە بابەتەك شىعرى جوانى ھەيە. من ئەم چەند ھەلبەست و ھۆنراو ھەم لە ديوانەكەى ھەلبىزارد و لىرەدا نووسىمەو.

۱. لە كتيبى (حەدىقەى ئامان ئەلاھى) دا لە لاپەرە (۱۴۷) دا دەلېت: ئەم زاتە خۆى لەلاى خوا لىخۆشبوو، والى ناكام (خوسرەوخان) ئىشوكارى (نووسىنى) پى سپىررابوو، لە ناو دۆست و خەلقا زور بەرپىز و موختەرەم بوو.

كاردۆخى

هه‌لبه‌سته‌کانی جه‌وه‌ری

هه‌لبه‌ستی یه‌که‌م

۱

۱. شبانگه کز سواد ظلمت این گنبد مینا
بزیر دامن مغرب نهان شد چهرهء بیضا
۲. بصحن بوستان چرخ در بشگفت از آنجم
چو چشم خوبرویان پریوش نرگس شهلا
۳. نمایان طلعت مه آنچنان کز چاک پیراهن
بیاضی سینه‌ء زیبا عروسان قمر سیما
۴. نشسته مشتری از بهر بزم آرایی مجلس
چو دامادی که در محفل نشیند باصد استغنا
۵. قمر زین بگرفته ز هاله دایره برکف
وزان سواستاده بنده سان بهرام بریک پا
۶. بآهنگ عراقی زهره مأمورست در محفل
باواز حجازی تیر مشغول است بر آوا
۷. ز قید جمله غم رسته، زحل از دوور بنشسته
پی خدمت ز جان بسته کمر بهرام در جوزا
۸. بساط مجلس عیش آنچنان چیداند از آنجم
که محو چرخ شد از بس عجائب دیدهء مینا.
۹. پی نظارهء عیش اختر ثابت بود ناظر
پی نقالی بزم آنجم سیار شد گویا

۱. شه‌وله تاریکی ئەم دونیایه، روژ خوئی شارده‌وه گوم بو‌وله ژیر داوینی ئیواره‌دا (واته
خو‌ر نیشته)

۲. له باغچهی چهرخی زه‌مانه‌وه، هه‌سیره، ده‌رکه‌وتن، وه‌کو چاوی جوانانی پهری پوومه‌تی چاو‌نه‌رگسی شه‌هلا (واته بوو به شه‌و و هه‌سیره‌کان ده‌رکه‌وتن).
۳. مانگیش ده‌رکه‌وت وه‌کو ده‌رکه‌وتنی سنگ و له‌شی جوانان له یه‌خه‌ی (مانگ روومه‌تانی تازه بووکه‌وه
۴. هه‌سیره‌ی موشته‌ری دانیش‌تووه، بو‌پازاندنه‌وه‌ی مه‌جلیس، وه‌کو زاویه‌ک که له حه‌فله‌دا دانیش‌ت به‌سه‌د ناز و ته‌که‌بور و بی‌موبالاتییه‌وه.
۵. مانگ له عه‌شقا له‌م لاوه ده‌ستی گرتووه، له‌ولا شه‌وه هه‌سیره‌ی به‌هرام له‌سه‌ر یه‌ک پی‌وه‌ستاوه.
۶. هه‌سیره‌ی زوهره به‌ئاوازی عیراقی، تیریش به‌ئاوازی حجازی خه‌ریکی نه‌غمه‌خوانی و گۆرانی وتنن.
۷. هه‌سیره (زوحه‌ل) که به نه‌حس و شووم داده‌نریت دوور که‌وتووته‌وه له دووره‌وه دانیش‌تووه
- هه‌موو له خه‌م و ماته‌می رزگار بوون، هه‌سیره‌ی به‌هرام بو‌خزمه‌تکردن به‌دل و گیان که‌مه‌ر و پشتوینی خزمه‌تگوزاری به‌ستوووه، له جه‌وزادا، (مه‌به‌سی له بورجی جه‌وزایه)
۸. فه‌رشی مه‌جلیسی شادی و خو‌شی وا رازایه‌وه، له هه‌سیره‌کان مه‌به‌سی له (جوانانه) که چاوی مینا و پیاله‌ی شه‌راب له‌به‌ر ئه‌وان، له‌به‌رچاو گوم بوون بی‌سه‌ر و شوین ماون.
۹. هه‌سیره‌ی سابتیش که ناتوانی بجوولیت، بو‌بینینی ئه‌م ئاهه‌نگی ئه‌م شه‌وه خو‌شه ده‌ستی کرد به‌مل راکیشان و سه‌یرکردن، بو‌نه‌قلی ئه‌م به‌زم و ئاهه‌نگه، هه‌سیره گه‌رۆکه‌کانیش هاتنه‌ قسه و گفتوگو.
- نه‌هان شد: شاراوه بوو، گوم بوو. شبانگه: شه‌و. سواد: ره‌شی، تاریکی. ظلمت: تاریکی. چهره‌ی بیضا: پوومه‌تی رۆژ (خۆر). انجم: هه‌سیره‌کان. نمایان شد: ده‌رکه‌وت. چاک پیره‌ن: یه‌خه‌ی کراس. داماد: زاوا. وزان سو: له‌ولاوه. قید: زنجیر= پیوه‌ن. جمله رسته: هه‌موو رزگاریان بووه. زحل: ناوی هه‌سیره‌یه‌کی شوومه. بساط: فه‌رش. انجم: جه‌معی (نجم)ه، هه‌سیره‌کان. اختر: هه‌سیره. دیده: چاو. ثابت: نه‌جوولاو، دانیش‌توو. سیار: گه‌رۆک

هه‌لبه‌ستی دووهم

۲

۱. شب گذشته که از هجر یار و شوق دیار
دل ز رنج ملول و تنم ز غصه فگار
۲. گهی زگریه من مردمی ز رنج بخواه
گهی ز ناله من عالمی زغم بیدار
۳. نبود در همه گیتی رفیق من یک تن
نبود در همه عالم انیس من دیار
۴. شبی چنان بدرازی و من بغم همدم
ز جور هجر چنین کردم سخن اظهار
۵. که کی بروز رسم شکوه از فلک ببرم
بدر گهی که ندارد ملایک آنجا بار
۶. ولی حضرت عزت، علی عالیقدر
إمام شرق و مغرب، قسیم جنت نار
۷. آیا شهی که ز بیم سیاست بجهان
کشیده شیر ژیان پنجه را ز دوش شکار
۸. کسی بجای تو عیر إمام اگر خواند
بر آن رسد که شرف داده بر مسیح حمار
۹. فرشته بهر طوافش ز آسمان آیند
بهر زمین که فتد سایه سر زوار

تیبینی: چه وهه‌ری ئەم هه‌لبه‌سته‌ی بو (خوسره‌وخان) نووسیوه.

۱. شهوی رابردوو، له دووری یار و، شهوقی ولات، تاسه‌ی نیشتمان دلم زور نارحه‌ت و
عاجز بوو له‌شم خه‌م و خه‌فه‌ت نارحه‌ت بوو.
۲. هیندی جار، له‌به‌ر گریانی من، خه‌لق خه‌وی لی زراو ئیسراحه‌تی لی تی‌کچوو، هیندی

- جاریش له بهر ناله نالی من عالهمیک خه بهری بووه وه دَل تهنگ بوو.
۳. له هه موو دونیادا یهک نه بوو، ره فیق و دۆستم بیّت، له هه موو عالهدا یه کیك نه بوو دَلَم پیخوشبی و دلخوشیم بداته وه له هه موو ولاته دا.
۴. شهویکی وا توولانی و دریژ، منیش بهم جوړه غه م هاو دهممه، له جه ورو سته می دووری بهم جوړه قسه م درکاند (مانای ئەم هونراوه له گه ل هونراوه ی که دوا بی دادیت).
۵. ده لیم داخو که ی روژیک بی من ئیتر شکات له فه له ک و چه رخی چه پگه رد نه که م، له ده رگای یه کیکا که فریشته و مه لایکه له شوینه دا نییه (مانای ئەمه ش به ستراره به هونراوه ی دوا بییه وه).
۶. ئەوه ش کییه: وه لی عیززه ت و عالی قه دران و سه ربه رزانه، ئیمامی (روژهلالات و روژئاوایه)، به شکه ری به هه شت و جه هه ننه مه، (به هه شت و دۆزه خ).
۷. ئەی پاشایه ک که له ترسی سیاسه تی تو، له بهر هه بیه ت و دادپه رستی تو شیر ی ژیان په نجه ی له سه ر شانی (شکار) گیاندار ی داواکرا و کیشا وه ته وه.
۸. مه لایکه کان بو زیاره ت و ته وافی، له ئاسمانه وه دین بو (زهوی) تابین به سیبه ری سه ری ئەو که سانه که دین بو ته وافی باره گاکه ی.
- دیار: ولات. ملول: زویر، عاجز. غصه: خه م. نبود: نه بوو. در همه گیتی: له هه موو دونیادا. شکوه: شکات. آیا شهی: ئەی پاشایک. زبیم: له ترسی. ز دوش: له سه ر شانمی. شکار: راو (لیردها مه بهس له راوکراوه). بجای تو: له شوینی تو. غیری: که سیکی که. برآن رسد: له وه ده چی، به وه ده گات. حمار: کهر.

هه لبه سته سییه م^۱

۳

۱. روزی که شد بهر چنن ظلم آشکار

در حیرتم که چرخ چرا ماند پایدار

۱. ئەمه هه لبه سته کی زوره، بو: کاره ساتی شه هیدبوونی هه زره تی حسینی وتوو.

بریتیه له (۲۱) هونراوه، هه رچه ند هونراوه کان له سه ر یه ک وه زن و قافییه نه بوون من ئەم یه که یانم هه لپژاردو لیردها نووسیمه وه. هونراوه ی سییه م له کتیبی حه دیقه ی (ئامان ئەلاه ی) دا نییه، به لکو له کتیبی (حه دیقه ی خوسره وی) دا هه یه.

۲. در ماتم حبيب خدا زاده بتول
 ای سینه آه سر کن و ای دیده خون ببار
 ۳. ریزد فلک ز دیده آنجم سرشک خون
 هر صجدم زکینه آن قوم نابکار
 ۴. زین شورش عظیم که در دهر شد پدید
 گویی مگر قیامت دیگر شد آشکار
 ۵. مهری که بود رونق أفلاک دین از او
 شد منکسف بخاک زبیداد روزگار
 ۶. ای چرخ پرستیزه ز جور تو داد داد
 صبحت چوشام زینب زین العباد باد

۱. روژیک که ئەم ستمه رووی دا حسین شهید کرا سەرسامم چۆن دنیا ما و تیک نه چوو
 ۲. له شینی خوښه ویستی خوادا، له ماتمی کورپی فاطمهی پیغه مبهردا، ئەهی سنگ
 هەناسەیی سارد هەلکێشە، ئەهی چاو بەخوین بگری.
 ۳. لەم کارەساتە گەورەیه که له دنیا دا رووی دا دەلی قیامەتییکی که پەیدا بوو دەرکەوت.
 ۴. هەسپەرەکانی ئاسمان خوین له چاویان دەباری، هەموو بەیانیهک، له رقی ئەو قەومە
 هیچ لی نەهاتووانی بیکارانە که بەو ئیسه هەلسان و (حسین) یان شهید کرد.
 ۵. ئەو مانگەیی که رەونەقی ئاسمانی دین بوو گوم بوو شارایهوه له خاکا له بەر ستمی
 روژگار و زەمانە
 ۶. ئەهی چەرخێ ستمکار له دەستی تو (داد داد) بەیانیت وەکو شەوی (زەینەب و زین
 العباد) بیّت

در حیرتم: سەرسامم. چرا: بۆچی، چۆن. بتول: مەبەسی له فاطمەیی کچی پیغه مبهره
 (د.خ). ریزد: دەرژینی. سرشک: فرمیسک. گویی: دەلیت.

هه‌لبه‌ستی چواره‌م

٤

١. چون سحرگه خُسرو أنجم سراز خاور کشید
نیلگون چتر فلک را در غمت بر سرکشید
٢. ریخت بر رخسار اشک أنجم واختر فلک
پیر زال شب چو از دل آه و أفغان برکشید
٣. از غمت أفلاك اندر اشک وآه و آیر و برق
خویش را گاهی در آب و، گاه در آذر کشید
٤. گوئیا شد یوسف دیگر، فرود رقعر چاه
یا نهنگی یونس دیگر بکام اندرکشید

١. کاتیک پاشای هه‌سیره‌کان رۆژ سه‌ری، له، خاوه‌ر زه‌مین له (رۆه‌ه‌لات) کیشایه‌وه رۆژ
ئاوابوو، ئاسمان په‌رده‌یه‌کی خومی شینی، له خه‌می تۆو، ماته‌می تۆو، به‌رسه‌رخویا
کیشا و خوئی تازیه‌بار کرد.
٢. پیره‌ز زالی شه‌و که له دل و ده‌روونییه‌وه، ئاهی سارد و، ناله نالی ده‌ست پی کرد
ئاسمانیش روومه‌تی هه‌سیره‌کانی به‌فرمیسک ته‌ر کرد.
٣. له هه‌سره‌ت و خه‌می تۆدا بو ماته‌می تۆ ئاسمان هه‌ور و به‌رق و بارانی ده‌ست پی کرد،
هیندی جار خوئی له ئاوا ته‌ر ده‌کرد، هیندی جاریش خوئی ده‌خسته ئاگره‌وه
(مه‌به‌ستی له باران و هه‌وره تریشقه‌یه)
٤. ده‌لئی یوسفی‌کی که، که‌وته چاله‌وه، یا نه‌ه‌نگیک (یونسکی) که‌ی قووت دا، چیرۆکی
(یوسف)، وه چیرۆک و به‌سه‌ره‌اتی (یونس) له قورئاندا به‌یان کراوه، لیره‌دا مه‌به‌ستی
له (حسین) ه.

تیبینی: جه‌وه‌ری ئەم هه‌لبه‌سته‌شی هه‌ر بو شین و ماته‌می هه‌زه‌تی (حسین کورپی
عه‌لی) ریک خستوو به‌بۆنه‌ی شه‌هیدبوونییه‌وه له (که‌ربه‌لا).

خوسرو، أنجم: پاشای هه‌سیره‌کان (مه‌به‌س له رۆژه). خاور: رۆژه‌ه‌لات. خویش را:

خوی. ریخت: رژاندی. ابر: هور. آذر: ناگر.

ههلبهستی پینجهم

۵

ئەم ههلبهسته بریتیه له ههلبژاردهی چهند تاكه هونراوهكانی (جهوههری).

۱. سیاه روزتر از زلف مهوشانم کرد
- منجمی که ببختم نمود استخراج
۲. زچشم آتش آلودم اگر آشکی فرود آبد
- گل حسرت از او روید، وز آن گل بوی دود آبد
۳. مانند رخ و قامت زیبات (مه و سرو)
- در دهلی و بنگاله و کلکته نباشد
۴. نه همدمی که دهم شرح تیره بختی خویش
- نه دوستی که کنم درد بی کسی اظهار

۱. ئەو ههسیره ناسه، كه سهیری ههسیره، بهختی منی کرد، وتی: بهخت رهشی، رهشی بهختت، له زولفی پهری پوویمان، رهشتره.
۲. له چاوی گهرم ئەگەر فرمیسك بکهوئته خوارهوه سه رن، لهو شوینه دا گولیک سهوز دهبی، ئەو گولە بوئی ههسرهت و دووکهلی دهروون دهوات.
۳. مانگ وهکو پوومهتت، سهرو وهکو قامهتت وان، بهلام وینهی ئەوان له شارانی (دهلی و، بهنگال و، کهلکهته) شانین.
۴. بهداخهوه، هاودهمیکم نییه، شهرحی بهخت رهشی خوئی لا بکهم، دوستیکیش نییه دردی بی کهسی خوئی پی بلیم.

سیاهروزتر: رهش، بهختتر. منجم: ههسیرهناس. روید: سهوز دهبی. مانند: وینه.

هه‌لبهستی شه‌شه‌م

٦

١. سرو باغ آرزو، یاقامت دلجوست این؟
شمع بزم دلربایی، یا قد دلجوست این؟
٢. صبح روز محشر است این سینه یا پستان تست؟
سایه‌ سیب است، یا نارنج، یا لیمو است این؟

٣. نه قاصدی نه رسولی نه مرغ نامه‌بری
نه من زیارو، نه یارم ز حال من خبری

١. ئەمه سه‌روی باخی ئاره‌زوویه، یا قهد و بالای جوانی تویه؟ شه‌معی به‌زمی دل
رفاندنه یا قهدی دل په‌سندی تویه ئەمه؟
٢. به‌یانی روژی چه‌شهره ئەم هه‌راوبه‌زمه، یا سنگ و مه‌مکی تویه، یا خو سیوه، یا نارنج
و لیمویه ئەمه؟
٣. نه به‌فروستاده‌یه‌کدا، نه به‌نامه هینه ر و پیاویکدا، نه به‌کو‌تریکی نامه‌به‌ریکدا هیچ
کام هه‌والی هیچ کاممان نه‌پرسی نه من له یاره‌که‌م، نه یاره‌که‌م له من، بی‌خه‌به‌رین
له یه‌کتري.

قامت: بالا. این: ئەمه. صبح: به‌یانی. روز: روژ. پستان: مه‌مک. سیب: سیو. سایه: سیبه‌ر
قاصد: نامه‌به‌ر و نامه‌هینه‌ر. مرغ نامه‌به‌ر: بالنده‌ی نامه‌به‌ر (کو‌تر). دلربایی: دل
رفاندن.

تییینی له‌م به‌شه‌دا

١. (ره‌ونه‌ق) به‌داخه‌وه له‌کتیبه‌که‌یا باسی سالی له‌دایکبوون یا کوچی دوایی یا،
به‌دریژی باسی ژیان نووسینی (جه‌وه‌ری) نه‌کردووه.
٢. له‌زور کتیب و که‌شکو‌لی شیعریشا گه‌رام بو ژیان و شیعری ئەم شاعیره له‌مه زیاترم

دهست نهكهوت.

۳. شوييني لهدايكبووني (جهوههري) ديارى نهكراوه، نازانريت ئايا له (سنه) يا جيگايهكي كه له دايك بووه، بهكورتى ژيانى ئەم شاعيره بهتهواوى روون نهبووتهوه.
۴. له كتيبي حهديقهى خوسرهويدا رهونهق (۱۱) ههلبهستي (جهوههري) نووسيوتهوه. لهوانه من (۶) ههلبهستم ههلبژارد.

كاردوخي

۱۲. حهيران

سهرسام و حهيرانم لهوه چوون نازناوى (حهيران)ه، چوون بهوه موو زانيارى و، ژيرى و، بير تيژى و، هونه رهندييهوه، كه ههيهتى و، عهقتى لىي حهيران و، سهرگردانه، (حهيران)ى بهنازناو، بوو خووى ههلبژاردى، عالميكي گهورهى زانا و پايه بهرز، لى كو له رهويهكي داستان نووسى وايه، ئەگه رگيانى داستان نووسى (طوسى)^۱ بهخه و بيبينى پيى ماچ دهكات، يهكتاناسيكي خواناسى وايه، ئەگه رگيانى يهكتاناسى (بهلخى) له لاي دانيشيت له كاتى روونكردهوه و گيروگرفتى يهزدان ناسينا، داواى پوزش و لىبوردى لى دهكات، له زانيارى زانينى (رياضيات و ههيهت و فهلهك) دا عالميكي بى وينهيه، له (منطق و حكمت) دا بههرمهند و، هونه روره، له گهل ئەمهشا بير و فكر تيژى بهپلهى (علم الانسان مالم يعلم) گهيشتوه، بههوى رووناكى چراى زانيارى ئەوهوه، تاريخى و تارمايى شهو، بارى كردوه.

دنيا وهك پوزى رووناكه، بهلى چراى، رى لى ونبوانه، دل و خاتر و كردهوه و پهفتارى له هه موو خراپهيهك دووركهوتتهوه، و ناتهواوى و كهموكوپى تيا بهدى ناكريت.

بههوى زانست و پايه بهرزى و ديندارييهوه له ناو عالمانا سهر بهرز و مل بهرز و بهريزه كاتيگ دم دهكاتوه باسى (فهلهك و ههيهت) دهكات وا دهزاني پهيكهري چهرخ وهستاوه و هه مووى له بهرچاوه، ههروا ئەگه ر باسى عيلمى (بهلاغهت و حيكمهت) بكات بهجوړيكي وا بهريكوپيكي شى دهكاتوه مروف سهري سوپدهمىنى، خو ئەگه ر باسى تهنيابى و بهزهيبى و رهحمى خوا بكات وا بهجوانى و شيرينى قسهى لى دهكات گيانى مردووى پى زيندوو دهبيتتهوه، له گهل ئەمهشا له عيلمى (نحو و صرف و منطق) دا غهواصى دهرياي هه موو سهرلى سورمانيكه، كه هاته قسه و گفتوگو زانا و قسه زانانى

۱. طوسى: مهبهستى له فيردهوسيه كه شانامهى داناوه.

دنیا له مهجلیسیا لال و بیددنگ دهن..

بهکورتی هرچی لهبارهی زانایی و، دانایی و، گورهیی ئەم زاتوه بنوسریت هیشتا
هرکهمه.

ئەم زانا بهنرخه ناوی (شیخ موحهمهد)ه کورپه گورهی (شیخ امام الدین)ه، به بهلگهی
(العلماء ورثة الأنبياء) جیگهداری پیغهمبهر و هوی بلاوکردنهوی فرمانهکانی ئاینه.
جا چونکه لهبارهی ئەم ژیره زانا یهکتایه هرچی بنوسریت هر کهمه، وچاکه ئیتر
له نووسین دهست بکیشمهوه و دەمم نهکهمهوه تهنیا ئەوهنده بلیم گهوههری بهنرخ
پیویستی بهتعریف و باسکردن نییه.

ئەم زانا بهنرخه له لای والی ئەوپهپری ریز و حورمهتی ههیه، شهو و روژ وا له مهجلیسی
دوستیکی خوشهویستییهتی.

حهیران لهگهڵ منیشا زور لرتفی ههیه، دوستیکی بهرپز و خوشهویسته.

(حهیران) جگه لهوه که خاوهنی ئەم ههموو عیلم و هونهریه، له دانانی ههلبهست و،
دارشتنی پهخشانیشا، بههرهیهکی خوایی ههیه.

کاتیك دهست هداته، قهلهم و، شت دنووسیت، دانهدانهی دور و، گهوههر و، مرواری، له
دهریای خهیاڵ و خاتریهوه، دهردیت و، ئەپرژیتته کهنار، شاعیریکی بهرزه و، شیعرهکانی
پر مانا و وردن.

لهسهر وهزنی (مهولهوی) (مهسنهویهکی) ریکخستوه، ئەو پهپری هونهر و قسهپهوانی
و، وردهکاری، تیا بهکارهیناوه، ههروا له دانانی قهسیده و غهزلهیشدا (شههیدهئهلا) بی
وینه و بی هاوتایه.

من بو ته بهرک هیندی لهو ههلبهست و هونراوانهیم بو ئەم کتیبه نووسییهوه ئەوانیش
ئهمانهن:

تیبینی: بو ئەوهی که زیاتر لهم شاعیره تیبگن تکایه سهیری لاپهپه (۱۷۷)ی ئەم
دهستنوسه بکهن لهویدا زور شت پرون کراوتهوه.

کاردۆخی

هه‌بیه‌سته‌کانی‌هه‌یران

قه‌سیده^۱

۱

گشت زخم روزگارم چون نزارم
چون نزارم گشت زخم روزگارم
گوئیم کز کف ز مام صبرم گسل
گر بکف باشد عنان اختیارم
گر نه بر پیمان و میثاق و قراری
بر همان میثاق و پیمان قرارم
کاش طالع راه‌نر بودی مداری
یا هنر را کس ندانستی مدارم
حیف کز خلق جهان برخاست یکسر
إعتماد و اعتبار از اختیارم
حیف کاندر دهر عارم داد آخر
آنکه اول داد بر دهر افتخارم
والی‌والا (آمان‌الله ثانی)
آنکه مدحش را نیارم دم بر آرم
زانکه دم از باد بالاتر نیارد
باد کووان عنصر والا تبارم
مدحش از حدّ و بیان بگذشته گویی
حالت زار منست و روزگارم
هر که دیدم پایه‌یی دید از عطایت
جز من بیمایه کاندر انتظارم

منصبی دارم همانا یاوه گویی
مکسبی خوانم همین شعر و شعارم
همچو خود دستی بر آر و دست گیرم
تاببینی پشهء عنقا شکارم

تیبینی:

۱. ئەم قەسیدەیه بریتییە له (۳۹) ھۆنراوە، من تەنیا ئەم (۱۲) ھۆنراوەیەم لێ ھەلبژاردو نووسیمەوہ
۲. نەکرا لەبەر زۆری ھۆنراوەکان، وکەمی وەخت، شیعەرەکان، یەکە، یەکە، مانایان لێک بدەینەوہ، تەنیا مانای وشە گرنگەکان کران بە کوردی
۳. ھەیران ئەم ھەلبەستەیی بۆ [ئامان ئەلاخانێ دووہم] داناوہ و تەعریفی دەکات دەلی ھەرکەس دەبینم تۆ شتت پێدراوہ، تەنیا من نەبم ھەر چاوەنوارم.

کاردۆخی

زخم: برین. چون: وەکو. مگسل: مەپچرینە. عنان: جڵەو. کف: لەپی دەست. یاوہگویی: وراوہ. کاشی: خۆزگایە. میثاق: پەیمان. پشە: مێشووہ. ھەرکە دیدم: ھەرکەسم دی. جز من: جگە لەمن. دست گیرم: دەستم بگرہ.

ھەلبەستی دووہم

۲

۱. باز لیلی ز خیمە بیرون شد
- بند ببری، عقل و مجنون شد
۲. برق از رخ فکند و جلوه کنان
- آفت عاشقان محزون شد
۳. بهوای دوزلف شبرنگش
- باد شبگیر در شبیخون شد
۴. باز فرهاد در غم شیرین
- دامنش ز اشک دیده گلگون شد

۵. جلوه‌یی کرد عشق و تودهء خاک
 پر زنان تا فرازگردون شد
 ۶. قرعهء عشقشان بنام افتاد
 فال دیوانه‌گان همایون شد
 ۷. روغن اندر لباس شیرآمد
 باده اندر مزاج اُفیون شد
 ۸. درد در خُم نشست چندگهی
 صاف باز آمد و فلاتون شد
 ۹. زره یی جلوه‌گاه مهرآمد
 قطره‌یی سدر راه صیحون شد
 ۱۰. دوش جان در فضای عالم قدس
 بتماشای صنع بیچون شد
 ۱۱. دیده نقش و هر چه افزون دید
 عقل کاهید و حیرت افزون شد
 ۱۲. هیچ رازی برگشاده نشد
 تا دل اندر تحیرش خون شد
 ۱۳. ناگهان از سراوقات جلال
 بی زبان این ترانه بیرون شد
 ۱۴. کای جهان جلوه‌گاهی قدرت تو
 هر دو عالم گواهی وحدت تو

۲،۱. دووباره له‌یلی له دهوار هاته دهره‌وه، مهجنون بهندی بری و عه‌قل شیت بوو،
 رووبه‌ندی له‌سه‌ر رووی لادا، خوئی دهرخستبوو به‌ئافه‌تی عاشقانی خه‌مبار
 ۴،۳. بو ئاره‌زووی گرتنی دوو زولفی شهو رهنگی، بای شهو هی‌رشی هینا، دووباره
 فه‌هاد له خه‌می شیریندا ئه‌وه‌نده گریا، به‌خوین به‌رده‌می گول گول بوو
 ۶،۵. عه‌شق خوئی نواند، له خاکه‌وه تا ئاسمان هاوار هه‌لسا، قورعه‌ی عه‌شقیان راکیشا

فال بهختی چاک بوو بهشی شیتتهکان

۸،۷. روڼ له شکلی شیرا دهرکهوت، مهی مهزاجی تریاکی وهرگرت، خلته شهرباش
مانهوهی ساف بوو،

۱۰،۹. زهرهیهکی خوښهویستی هات، دلۆپیک وای لی هات بهری جهیمونی کر، گیان له
عالمی قدسیدا هات بو تهماشای سنعهتی خوا

۱۲،۱۱. چاو له سهیری زیاتر سهرسام بوو، عهقل پهکی حیرهت زیاتریوو، له هیچ شتیك
ئاگادار نهکرا، دلی له سهرسامییدا بوو بهخوین

۱۴،۱۳. کتوپر له بارهگای خوا، جی ئهوه که زبان بیلی، ئهم دهنکه بهرز بووهوه (ئهی
کهسی که دنیا جی نواندنی قودرتهتی تویه ههردوو عالم شاهدی تهنیایی تون)

تیبینی: ئهوانه چاکتر لهم ههلبهسته تیدهگن که شارهزای علمی الوهیت بن.

ههلبهستی سییهم

۳

بسکه مستغزق خیال توأم
بیخود از لذت وصال توأم
ای تو مولی و بندهء تو جهان
احمدی کن که من بلال توأم
تشنه لب جان سپردم ارچه مدام
بر لب چشمهء زلال توأم
پای دارم که بردی از دستم
دست گیرم که پایمال توأم
عاقلی رابه نیم جو نخزم
من که دیوانهء جمال توأم
خوا جگان در صف التعال منند
تا من اندر صف النعال توأم
سرکش از عشق بیزوال منی

سرخوش از حسن لایزال توأم
 گرچه وصل تو بس محال افتاد
 نیست در سر جز آن محال توأم
 دلبران گو که عشوه نفر و شند
 زانکه من بیدل از دلال توأم
 فارغ از قیل و قال شاه و گدا
 سر پر از شور وجد و حال توأم
 گر ضلال است مستی از می ناب
 ساقیا من درین ضلال توأم
 حسب حالی ز دوست می گوید
 مطرب این نغمه از مقال توأم
 کای جهان جلوه‌گاه قدرت تو
 هردو عالم گواه وحدت توأم
 این همه نقش تست میدانم
 لیک در معنی توحیرانم

تیبینی: بوئم هه‌لبه‌سته‌ش ته‌نیا مانای وشه گرنه‌گه‌کان ده‌کهن به‌کوردی:

بسکه: چند. مستغرق خیال: مشغولی خه‌یال (نوقمی ده‌ریای خه‌یال). مولى: مه‌ولا،
 گه‌وره‌وسه‌روه‌ر. احمد: مه‌به‌س له پیغه‌مبه‌ر (د.خ). بلال: مه‌به‌ست له بیلالی حه‌به‌شیه.
 جان سپردم: گیانم ته‌سلیم کرد، مردم. چشمه: سه‌رچاوه. نخزم: نای کرّم. دیوانه: شیّت.
 نیمه جو: نیوه ده‌نکه جو‌یه‌ک. می‌گوید: ده‌لّیت. صنف النعال: شوینی قوئدره داکه‌ندن.
 بی‌زوال: ته‌واونه‌بوو، کو‌تایی نه‌هات. دلبران گو: به‌دولبه‌ره‌کان بلّی. نفروشند: نه‌فروشن.
 عیشه‌ نفروشند: ناز نه‌کهن. وجد: عشق. ضلال: گو‌مرا، سه‌رلّیشی‌واو، له دین ده‌رچوو. گواه:
 شاهید. وحدت: ته‌نیایی، بی‌شهریکی. میدانم: ئەزانم.

هه‌لبه‌ستی چواره‌م

٤

باز درپرده داستان تاکی
سوختم سر جان نهان تاکی؟
همه سر بر خطیم و جان برکف
جور و بیداد و امتحان تاکی؟
بر رُخم أَشک ارغوانی بین
دوری ای شاخ ارغوان تاکی؟
از تو یک جلوه و زما صدجان
نرخ کالای جان گران تاکی؟
بگذر از عارو ننگ و نام و نشان
مانده در نام و در نشان تاکی؟
از کمند زمانه بیرون شو
دست و پابستهء زمان تاکی؟
دامن وقت خویش گیر بکف
در پی عمر کف زنان تاکی؟
هفته و روز سال و ماه گذشت
پند پیران شنو جوان تاکی؟
پیشرو باش و تیزگام براه
مانده دنبال کاروان تاکی؟
جام خود گیر و جای خالی کن
زحمت بزم میکشان تاکی؟
در بهاران گلی بچین و برو
تکیه بر موسم خزان تاکی؟
گاه مست سرور و گاه غرور

گه چنين وگهي چنان تاكي؟
پنبه از گوش جان نكو بردار
غافل از فهم اين بيان تاكي؟
كاي جهان جلوه‌گاه قدرت تو
هر دو عالم گواه وحدت تو
اين همه نقش تست ميدانم
ليك در معني تو حيرانم

تبييني:

له‌به‌رئ‌هوي كه زور له وشه‌ي ئهم هه‌لبه‌سته‌ش له پيشه‌وه مانايان ليك دراوه‌ته‌وه
(به‌پيوست نه‌زانرا) دي‌ر به‌دي‌ر ماناي هونراوه‌كان ليك بده‌ينه‌وه ته‌نيا چهند وشه‌يه‌كي
ئهم هه‌لبه‌سته‌مان ليكدايه‌وه كه به‌لامانه‌وه گرینگ بوون.

سوختم: سووتام. نهان: شاراوه. جان: گيان. برکف: به‌سه‌ر ده‌سته‌وه. ارغوان: ئه‌رخه‌وان
(سوور). بين: ببينه. بگذر از: وازبينه له. بيرون شو: ده‌رچو. بشنو: ببيسه. مانده دنبال:
دواکه‌وتوو. جاي خالي کن: جيگ به‌تال که. پنبه: لوکه. گوش: گوي. خدا گواهد: خوا
شاهيده. من ميدانم: من ئه‌زانم. حيرانم: سه‌رسام، حه‌يرانم.

هه‌لبه‌سته‌ي پينجه‌م

ه

از جفاهاي يار جز بربار
ناکسم گر بکس برم زنه‌ار
بگرفت از سپهر زنگاري
باز آينه‌ء دلم زنگار
چون کنم آرزوي روی کسی
کارزورا نداده ره بکنار
اي ترا آستان مدار جهان

وی ترا آستین جهان مدار
دست ما را بر آستان بستند
دستی از آستین عنب برار
بیخود از باده میدویدم دوش
تا بدیرم در اوفتاد گذار
پیردیراز درون صلا در داد
کای تو ناخوانده سربخانه در آر
سردرون بر دم از در و دیدم
خلوتی خاص و خالی از اغیار
یار در جلوه با هزار شئون
گاه با سبحه گاه با زنار
نقشها مختلف سیاه و سفید
جمعها مؤتلف مشیر و مشار
معنی اندر مقام خود یکتا
صورت اندر لباس خویش هزار
من بحیرت چه خلوت است و چه جمع
من بدهشت چه وحدت و چه شمار
ناگهم بی حروف و صوت شنید
گوش جان این ترانه از لب تار
کای جهان جلوه گاه قدرت تو
هر دو عالم گواه وحدت تو
این همه نقش تست میدانم
لیک در معنی تو حیرانم^۱

۱. ثم تهرجتيع بهنده بریتیبیه له (۵) غزله که دوایی هه موو غزله کان بهم دوو هؤنراوهیه دیت:
(کای جهان جلوه گاه قدرت تو + هر دو عالم گواه وحدت تو) (این همه نقش تست میدانم + لیک در
معنی تو حیرانم). من له م (۵) غزله (چوار) یانم نووسیبیه وه.

آستان: بهر دهرگا. بستند: بهستیان. آستین: قول (فہقیانہ). دوش: دویئی. کای تو: ئہی
تو. ناخوانده: نہخویندوو. صوت: دہنگ. سربخانہ دراز: سہر لہ مال بیئہ دہرہوہ. دیدم:
چاوم پی کہوت. گاہ: ہیئدی جار. باسبحہ: بہتہزیحہوہ. سیاہ: رہش. سفید: سپیی.
ناگہم: کوتوپر.

ہہلبہستی شہشہم

۶

ساقی نامہ

دیگر دشنہء دہر خون ریز شد
زمین و زمان فتنہ انگیز شد
ز روز و شب چرخ دولاب گرد
پلنگ دورنگ است اندر نبرد
سپہرا سیہ چہر و چیر آمدی
بخون دلیران دلیر آمدی
عجب سست پیمانی و سخت چہر
زچہرت نہ پیدا است آثار مہر
کسی را کہ بر خوان صلا میدہی
ز خوانش بلا بر بلا میدہی
جز از تو ندیدم کہ بر خوان خویش
بریزد کسی خون مہمانی خویش
نہ مادر ہمہ مہربان کند
بہ نوزاد خود ہمزبانی کند
ز خون سازدش شیر و پستان دہد
خلد گر بپا خاریش جان دہد
تو ای زال گردون چہ بد مادری
کہ چون شیر، خون جوانان خوری

بزخم توتا چند آلا یشم
بیاسا زمانی در آسایشم
بساقی بگونخوت از سرنهد
بکف جام یاقوت احمرنهد
قدم یکدم در شبستان نهد
یکم جرعه از جام مستان دهد
کجا موکب شهر یاران دهر
کز ایشان نبینم نشانی بشهر
همه مست جام اند و سرگرم می
چه کیخسرو جم، چه جمشید و کی
بده ساقی آن بادهء جان نواز
جهان میزبانی ست مهمان گراز
گروهی که عار از شهی داشتند
همه جام خود را تهی داشتند
زدام خیالات بگریختند
برفتند و پیمانها ریختند
بیاساقیا آتشم تیزکن
مرانیز پیمانها لب ریزکن
بریزم یکی جام می در بکام
از ان پیش کم می بریزد بجام
از ان می که چون نشئه بار آورد
سحرگاه محشر خمار آورد
بیاساقی آلوده شد دا منم
غم نیک و بد تا به کی در تنم
میم ده که مخمور خواهم شدن

وز آلوده گی دور خواهم شدن
بیا ساقی این چرخ گردان نگر
به چرخ آفت شیر مردان نگر
مدار جهان را قراری است سست
به پیمانہ بایست پیمان درست
فلك را مجالی ز تدبیر نیست
بده می که هنگام تأخیر نیست
از آن می چو جامی بسر نهم
فلك را ز نو دوری از سر نهم
بیا ساقیا چست و چالاک باش
زمانی نه بر دور افلاک باش
مرا دور عمر آخر آمد بپا
نگهدار فرصت بیا ساقیا
بکف برنهم جام کاین چرخ زود
زدست تو هم جام خواهد ربود
ببین ساقی این بخت برگشته ام
که عهدی است حیران و سرگشته ام
چو موسی نه یاری ز بخت آیدم
نه نارو، نه نور از درخت آیدم
بده می که سر ظهورم دهد
دمی سینه سینای طورم دهد
بده جام و جوش تجلی ببین
ظهوری از آن نور کلی ببین
که هر زره مرگوش آگاه را
ندائی است (إنی انا اللّٰه) را

بده می که باچشم بینا روم
بهمرازی طور سینا روم
آن می که در شیشه مستور بود
زمانی که نه نار و نه نور بود
الهی بمستان میخانه آت
به رندان بیخود ز پیمانہ آت
بآن سبزه پوشان رخسار زرد
همه درد نوشان و جویای درد
به آنان که سرگرم جام تواند
همه گوش دل بر پیام تواند
الهی بآن رند بی پا و دست
که مینا و ساغر بهم در شکست
به (حیران) به (حیران) بده می بده
نه يك جرعه رطل پیایی بده
که یکباره از خویش بیرون شود
سزاوار بخت همایون شد
بکن ساقی آهنگ رحلت روان
که بانگ جرس آیداز کاروان
چنان گرم کن ز آتش تو مرا
که رویدز پاتا به سر پر مرا
ازین دام ناسوتم آزاد کن
به مرغان لا هوتیم شادکن
بیاساقیا پاس دارم نفس
دم آخر است این به فریاد رس
چوجان برلیم در رسیده است هان

لېم برلېم جام باقى رسان
چه غم مرگم ار کشمکش میدهد
که مستی تقاضای خوش میدهد
چو در گردش افتاد (کأس الكرام)
بمن دور خود ختم کن والسلام

مانای هونراوهی یه کهم بهم جوړه یه: دووباره خه نجهری زه مان دهستی به خوین رشتن کرد، ناسمان و زهوی پر بوو له فیتنه.

تیبینی: ساقی نامه ی (حهیران) ماناکه ی به کورتی ئه مه یه: خه نجهر و نشتهری زه مان دووباره دهستی به خوین رشتن کرد به زه مان و دنیا دهلی: من جگه له تو که سیکم نه دی، که خوینی میوانی خو ی برپژیت، تو دایکیکی خوینی جوانانی خو ت وهک شیر ده خویته وه دونیایه کی بی وه فایت که و ابو: به ساقی بللی په رداغی شهرباب پرکا بوم. بیئی تا بیخومه وه تیکه م بزانه چی لی هات ده بده به و به زمی پاشایانی پیشوو بو دیارنن؟ زور کهس که پاشاییشی له لا نه نگ بوو شهربابی خو یان خوارد و چون شوینیان چول کرد. وهره ساقی ئاگره کهم باوهشین بکه هلی گرسینه وه پیاله یه کی پریم بو تیکه له و شهربابه تا روژی قیامه تیش بهرم نه دا و ههر سه رخوش بم بمبووره خه می چاک و خراب خواردن تاکه ی؟ شهربابم بدهری له داوین پیسی دوورم خه ره وه.

ساقی وهره سهیری چه رخی زه مانه که چه رخی ئافه تی شیران سهیرکه فه له که چونکه بی باره کاتی وه ستان و دواکه وتن نییه، با جامی له و شهربابه، بنیم به سه رمه وه ده ورکی تازه ببینم وا ته مه نم دواپی هات هه له ده ست مه ده با ه دهستی تویش جامی بخوینه وه ساقی سهیری به ختم که ماوه یه که ههیرانم ماوه یه که له ئاگر و رووناکی دوورم داری من بی گهرمی و بی رووناکییه جامیکم بدهری تا سنگم وهک کیوی توور بسووتینم جامیکم بدهری نووری خواییم بو درخات، تا له هه موو لایه که وه گویم له رسته ی (انی انا الله) بیئت. خوا بو خاتری سه رخوشانی مهیخانه ت شهربابی حه قیقی به (حهیران) بده له م داوه ناسووتیه رزگارم بکه به به هه شت شادم بکه. وهره ساقی واگیان گه یشته سه رلیوم لیوم بنی به پیاله ی شهربابه وه.

مثنوی (مرشد العشاق)ی حهیران

ههلبهستی ههوتهم

۷

بشنو ار خود نیستی دمساز دوست
از لب جان بخش نی آواز دوست
پارسایی بینی که نایی می کند
زان دولب خوش رهنمایی میکند
سوی شهر دلستانم میکشد
تن رها کرده است و جانم میکشد
ز آتش ترسا عزم لبریز کن
زاهد ار خشک است گو پرهیز کن
کیست ساقی؟ مظهر آثار (کن)
مطلع انوار و أسرار (لندن)
جرعهء داد و جهانی زنده داشت
جانهارا جاودان پاینده داشت
صد هزاران پرده از یک دم زد
هریکی را دو صد آدم زد
یا مضعیف الجود مناح الوجود
یا خفی الذات من عین الشهود
یا خفی الذات من فرط الظهور
انت نور فوق نور فوق نور
داستان چون از تو در هر نیت است
(انت) گفتن (شبهه غیریت) است
غیر اگر بودی فضولی کردمی

داستان انور حلول آورد می
کو حلولی تا دم از دوری زخم
یا ز وحدت لاف منصوره زخم
من چه گویم با وجود مستعار
هستم اماً با هزاران گونه عار
عارم این کز زی خود بیرون شدم
نیستم تاهست عینی چون شدم
هان هدر شد خون من گو بر ملا
خون بریزندم به تیغ تیزی (لا)
تیغ لا داری بکف بشتاب تیز
العجل هان العجل خونم بریز
ای جهان خنده مشتاق غمت
(مرشد العشاق) اوراق غمت
از خودم بیگانه کن تا در غمت
شاد و خندان خوش زخم دم بادمت
ور نتوانم بس دم از ناتنت زخم
دست در دامان مرآتت زخم
جسم او جان دو عالم جان او
ماورای عالم و امکان او
کوبکوگر میروی و رسو به سو
باز گشت تو بسوی اوست او
ای هزاران جامه از اطوار کون
بر بدن پوشیده بی تبدیل میون
گر بدل شد جامه تن را پاک نیست
بادهء باک از سبوناپاک نیست
کیمیاکاری تو من بس مفلسم

جزوی از اکسیر خود زن بر مسم
 ای مقلب قلب ما را قلب کن
 زانکه هستی قلبها را قلب کن
 و بر بدین دولت ندانی قابلم
 زانکه بس نا پاک و زشت و کج دلم
 بر چنین ناقابل غمناک بخش
 خاک نا پاکی به نور پاک بخش
 آن دوم نور و، دوم عکس از ظهور
 مطلع دیباچه^۱ (اللّه نور)
 آنکه با احمد زیک نور آمدند
 هر دو از یک جرعه مخمور آمدند
 آن یکی می خورد و این یک مست شد
 آن بدستش جام و این از دست شد
 همچوان فصاد تا چون فصد کرد
 در به حی^۲ رفت و زلیلی فصد کرد
 خون به نجد از دست مجنون پازدی
 نمرهء (إنی أنا اللیلی) زدی
 احولم من گرنه احول بودمی
 این دوم را فتنه ز اول بودمی
 مانبی را خود ولی دانسته ایم
 پس محمد را علی دانسته ایم

۱. مهبس له ثایه تی: (اللّه نورُ السموات والأرض.....).

۲. حی : دی، لیره دا مهبس له قه بیله یه... واته عه شره تی له یلی واته: خوینگه ر له وی خوینی (له یلی) ی دهگرت (مهجنون) له نه جدا خوینی به ربوو.
 (مه نسور) دهیوت: (أنا الحق) . من خوام.
 (موجنون) دهیوت: (إنی أن اللیلی) . من له یلیم.

يانبى ويا ولى و مرتضى
يا محمد يا على يا مصطفى
گرز ترسائيم ورزان شما
دست ماو حشر دامان شما

تېبىنى: ھەرچەند لە لاپەرە (۱۷۵) ى ئەم كتيبه دا لە بەشى تېبىنىدا داواى لىبوردم كرد
بۆ لىكدانەوى ماناى ھۆنراوەكان بەكوردى بۆ ئەوى كە وا نەزانریت، ماناى
ھۆنراوەكانم نەزانىو، وا لە خواروہ ماناى ھىندى وشەى گرانى ئەم ھەلبەستەش
بەكوردى لىك دەدەمەوہ:

كىميا گارى: كىميا گەريت. جزوى: پارچەيەك، زەرەيەك، كەمىك. از اكسير خود: لە زىرى
خۆت. زن برسم: بدە لە مسەكەم. مقلب: ھەلگىر، گۆرەر. قلب: دل. قلب كن: ھەلى گىرەوہ،
بىگۆرە. زشت: ناشيرين. فصد: خوين گرتن (حەجامەت). أحول: خويل: (يەك بە دوو
دەبىنى). نعره: ھاوار. فصاد: خوين گر. ترسا: گاوار، كافر. دامان شما: داوينى ئىوہ. كج
دل: دل كەچ، لار و خوار.

چەند تېبىنىيەك لەم بەشەدا

۱. باسى (حەيران) و شيعرەكانى لە كتيبى (حەديقەى خوسرەوى) دا نىيە، من ئەم باسەم
لە كتيبى (حەديقەى ئامان ئەلاھى) وەرگرتووہ و كردووہ بەكوردى.
۲. ساقى نامەى (حەيران) لە كتيبى (حەديقەى ئامان ئەلاھى) دا برىتييە لە (۷۷)
ھۆنراوہ من لە ناو ئەوانەدا تەنيا (۴۹) ھۆنراوہم ھەلبژارد و نووسيمەوہ.
۳. مثنوى (حەيران) يا مرشد العشاق لە كتيبى (حەديقەى ئامان ئەلاھى) دا زۆر زۆرە
برىتييە لە (۴۳۰) ھۆنراوہ من لەوہش تەنيا (۳۶) ھۆنراوہم لە پيشەكئىيەكەى
ھەلبژارد و نووسيمەوہ.
۴. لە مثنويەكەيدا ئەم چەند سەرباسانە دەكەوئتە بەرچاؤ:

ا. بەيان تطبيق عالم غيب، بە عالەم شھادەت

ب. راكردنى سلطان بايەزىد لە مەكتەب

۵. ئەوى بىھوئت زياتر لە شيعرەكانى حەيران بخوئىتەوہ، يا باسەكەى بەتەواوى
بزانيت با سەيرى كتيبى (حەديقەى ئامان ئەلاھى) رەونەق بكات لە لاپەرە (۱۵۳) تا

(۱۸۷) که ئەمەى خوارەوہ دوا ھۆنراوہیەتى:

آنکە بگریزد قضا از دست او شد ھدر خون قدر بردست او

واتە: ئەوکەسەى کە (قەزاوقەدەر) لە دەستی پراکات، خوینی (قەزاوقەدەر) لەسەر دەستی ئەوا بەھەدەر چووہ واتە: حەقى بۆ نەسەنراوہتەوہ، مافى تۆلەسەندنەوہى ون بووہ.

۱۳. حاوی

زاتیكە ھەموو سیفاتی کەمالاتی (صوری) و (معنوی) تیدا کۆ بووہتەوہ، لە دەفتەر و کتیبی دانش و ھونەر مەندییدا، (زیرەکی و ژیری) تیدا بەدی دەکریت، لە فەزلا (فظل ربیع) وە لە بەخشندەگییا فەسلى بەھارە، تا بلئی قسەزان و، سیاسەتمەدار و، زانا و، تیگەیشتووہ، لە منطق و، حکمەتدا، زۆرشارەزایە، ناگاداری رەمزی ریاضیات و، عیلمی ھەیئەت و فەلەکە، فەرمانرەوا و ھوکمداریکی بی ھاوتاو بی وینەییە.

ناوی پیرۆزی (حسینقلی خان) ھە کوپی زانا و دانای بەرپز خوا لیخۆشبوو (ئامان ئەلاخانى والى) یە، خوشکەزای دانەری ئەم کتیبی حەدیقەى خوسرەویییە (میرزا عبداللہ) ى رەونەق. ولات بەھۆى فکر و بیرى ژیرانەییەوہ پشت ئەستوو و ئاسوودەییە، زۆر سەخییە، کەرەم و بەخشندەگی بەھەموو لایەکدا بلأوبووہتەوہ، بەھرە و شارەزاییەکی زۆری ھەییە لەزانبارى تەبیعی و خواناسیندا، لەگەل ئەمەشا بی فیز و دەرویش تەبیعەت و مېھرەبانە، خەلقى لە رەوشت و کرداری رازی و سوپاسگوزارن، لەبەر پاکی گلى و، دللى و، سافى نییەتى نە ئیستا و نە لەمەوداوش خەلکی پئویستییان بە چوونە لای قازى و شەرەکردن نییە، ھەموو بەخۆشى و ئاسوودەیی دەژین ئەمەش ھەمووی لەبەر کردار چاکی و رەفتار جوانی ئەم زاتەییە، بەکورتی بلین باسى وەسف و تەعریفی لە حەد بەدەرە و لە نووسین نایەت.

لە سالی ۱۲۶۲ی کۆچیدا، بەھۆى تیکچوون و ناخۆشى ولاتەوہ کوردستانی ئیران بەجی ھیشتووہ و لە ولاتی (بابان) جیگیر بووہ، زۆر ریزی لی گیراوە وە بەدەسەلات و خۆشییەوہ رای بواردووہ. منیش^۱ لەو کاتانەدا لەو ناوہدا بووم ھەموو جارێک ئەچوومە لای و چی پئویست بوایە بۆم جیبەجی دەکرد.

بەم جۆرە ماوہى سالیك بەسەر دانیشتنیا لە ولاتی (بابان) تئپەری ئیتر نەخۆش

۱. منیش: مەبەست لە دانەری کتیبی حەدیقەى خوسرەویییە، کە رەونەقە و ئەویش لەگەل مەستووہ خانمی برازایا لەو سالەدا ھاووەتە ولاتی بابان.

کهوت له توفی گهنجی و جوانیدا (ساقی مهرگ) جامی نهجهلی پی نۆشی له سالی ۱۲۶۳دا گیانی پاکی پی نایه ده‌رگای به‌هه‌شت و دونیای پر له رهنج و دهر دو به‌لاو ناخۆشی به‌جی هه‌بشت و زویری و ماته‌می خسته دلای خویشان و دانیش‌توانی ئەم شوینه. هیوادارم یه‌زدانی پاک گیانی پاکی ره‌وانه‌ی لای ئیمامه‌ پاکه‌کان کات.

له کاتی‌کا خه‌ریکی نووسینی باسی ئەم زاته بووم بۆ میژووی کۆچی دوا‌یی ئەم زاته ئەم تاکه هۆنراوه‌م بۆ هات که نیوه شعری دوا‌یی به‌حیسانی ئەبجد ده‌بیته میژووی کۆچکردنی ئەویش ئەمه‌یه:

به ت‌اریخ او کلک رونق نویشت

(بخلد برین کرده حاوی مکان) = ۱۲۶۳

خولاسه ئەم زاته له پایه‌ی قسه‌زانی و پله‌ی هۆنراوه و په‌خشاندن به‌فارسی و عه‌ره‌بی به (حسن) و (سحبان)ی دووم ئەژمیرری، شیعره‌کانی هه‌موو دور و گه‌وه‌ر و مرواری ئاوداره په‌خشانی د‌ارشتنی به‌ناوبانگه و له هه‌موو شوینیکدا دیاره

(حاوی) له جو‌ری دانانی قه‌سیده و شیعردا ره‌ئی شاعیرانی پیشوو و ئیستای هه‌یه له هه‌ر نه‌وع و باب‌ه‌تیک هه‌له‌به‌ست و هۆنراوه‌ی دلپه‌سه‌ندی به‌یادگار بۆ به‌جی هه‌بشتووین.

مننویه‌کی له‌سه‌ر وه‌زنی (تحفه‌ العراقین)ی خاقانی ریک‌خستوو. به‌راستی درکی له دلای ئەو زانا و تیگه‌ب‌ه‌ب‌ه‌شتووهدا شکاندوو، له‌م پرووه‌و زۆر به‌جییه‌ ئەگه‌ر بلێین:

[خاقانی بندوش بساقین + خلخالز (تحفه‌ العراقین)]

به‌هه‌رحال من ئەم چهند شیعره‌م له هه‌له‌به‌ست و هۆنراوه‌کانی (حاوی) له‌م کتیبه‌ما نووسییه‌وه ئەوانیش ئەمانه‌ن:

هه‌له‌به‌سته‌کانی حاوی

قه‌سیده ۱

۱. نطع بازی تافضا در تخته‌ کیهان گشاد

مه‌ره‌ء بد نامی اندر طاس کردستان فتاد

۲. حیف کردستان که تا نامی بده‌ر از رشد و غی

غی او مه‌ر نمایان چون سها پنهان رشاد

۳. خاصه عهد این دو حاکم ای مسلمانان که دید
ملك سرحد را [زروی طفیل و رای زن سداد]
۴. طفل جز چوگان و طوطی فکر کی دارد بدل
زن^۱ جز از منجیق و قوطی چین، کی آرد بیاد
۵. ملك از چوگان و طوطی نیست حدش جز خراب
کشور از منجیق و قوطی نیست مسدش جز فساد
۶. با چنین رای و، چنین روی و، چنین خلق، آفت است
نام آن احدثه گان را مام چونان ملك زاد
۷. معذرت بس مدعا گویم که از (بابان) زمین
کهنه پاشای مفتن رخ به کردستان نهاد
۸. فتنه را گفتا که یک پور برادر داشتم
من چو چوب خشک و او چون تیشه بر جانم فتاد
۹. ملك من بگرفت و مالم بردو بیرونم نمود
واین چنین ظلمی نکرده جز مگر بر هود و عار
۱۰. آمدم بیچاره بر در ناگهان تاحق من
زو بگیرد آنچنان کز عاد حق هود باد
۱۱. باد نخوت در دماغ آن دو چون شیطان دمید
طوطی و چوگان ابا، منجیق و قوطی وعده داد
۱۲. پیشکشها داد و زرها خواند و حجتها نوشت
تا که آن بیچاره گان را چون خود آرد در فساد
۱۳. گشت فرمان تا زهر سولشکر زور آزمای
همچو بحر بیکران در جنبش آید زی جهاد

۱. زن: مهبسی شاعیر وهکو له دهمی ماموستا (مهلا عهبدولکه ریمی موده ریس) م بیست له روژی
۱۸/۵/۱۹۷۹ دا رهنه تووبای ژنی خوسره و خانی یه که م بیت، بهم هه آبه سته دا دهر ده که وی
(بابان) به سه ر ئه رده لاند سهر که و تون.

۱۴. کوه پرشد از سوار و دشت سنگین شد ز خلق
 کهنه پاشا بر کهن یا بوئی آمد در طراد^۱
 ۱۵. لشکر اندر جنبش آمد میر آن لشکر که بود
 طفلك غازی^۲ طلب بر بارهء تازی نژاد
 ۱۶. راکب حامل بچشم اندر فزون بود و نبود
 يك تن از راکب جواد و، يك سر از حامل جیاد
 ۱۷. جیش را شرط است اول یکدلی وین مشت خلق
 آن به این اندر لجاج و، این به آن، اندر عناد
 ۱۸. شرط دیگر اینکه راه صلح جویی چون بود
 از سپاهت دشمن خونخواه، افزون در عداد
 ۱۹. کمتر از ریگ بیابان لشکر اعدا نبود
 لشکر والی چوریگی در بیابانش سواد
 ۲۰. حرب را رکنی دیگر، رای وزیر، آوخ وزیر
 با مؤالف در عداوت، باعدو در اتحاد
 ۲۱. نامهء بنوشت زی دشمن که اُسب کین بتاز
 (میر) در سکر^۳ سکر است و من در فکر فردا بامداد
 ۲۲. آندر آن ساعت که دستور معظم گفته بود
 بیخبر (والی) نظر بر چهرهء دشمن گشاد
 ۲۳. نیمهء در لهوو غفلت، نیمهء مخمور دوش
 نیم دیگر بارها برده برای بار زاد
 ۲۴. تازجا خیزند و، بر تیغ و نجخ^۴ یا زند دست
 آتش افشان شد بجانها تندر آتش نژاد

۱. طراد: ههلمت و هیرشیردن.

۲. غازی: (گوریسه و مگر) که هیندی جار سواری ئهسپی دارین دهبی (آندراج)

غازی: غهزاکهر: شهرکهر = ولات داگیرکهر له (غزا) (یغز) ههاتووه.

۳. سکر = سهرخوشی = مهستی (واته: میر سهرخوشه)

۴. نجخ، نجق، نجك = تهوهرزین.

۲۵. روز نامد بود ورنه (أردلان) خالی نبود

مرد را نامرد نامد، میکند نامد مباد

نطع بازی: خوینریژی. کیهان: ههسیره. مهرهء بدنامی: مؤری بهدناوی. غی: گومراهی. سها: ههسیره. منجیق، منجوق: ئهوشته برق و باقانهیه که ژن دهیکه به جلهکانیان، پولهکه. طفل: مندال. زن: ژن. چوگان: گوچان. جز خراب: جگه لهویرانی. کشور: ولات. باچنین رای: لهگهل بیروپای وادا. باچنین روی: لهگهل رومتهی وادا. باچنین خلق: لهگهل رهوشتی وادا. گویم: دهلیم. کهنه: کوئن. بابان زمین: ولاتی بابان. پور: کوپ. چوپ خشک: داری وشک. تیشه: تیشوی. مالم برد: مالی بردم. بیردتم نمود: دهری کردم. باد نخوت: بای غرور و تهکه بوروده عیه. زهر سو: له هه موو لایه که وه. کوه پرشد: شاخ پرپوو. کهنه پاشا: پاشای کوئن. کهن یابو: ئهسپی پیر و کوئن. آمد: هات. راکب: سوار. حامل: هه لگر. بودونبود: هه بوونه بوو. جیش: سوپا. لجاج، لجاجت: نارپکی و دوژمنایه تی. عناد: رقه به ری. شرط دیگر: شهرتیکی که ریگ بیابان: لمی بیابان. نبود: نه بوو. باعدو: لهگهل دوژمن. زاد: تو شه، تیشوو. حرب: شهر. فردا: بهیانی. بامداد: سه رله بهیانی. اسپ کین: ئهسپی رق. بتان: تاوده. دوش: دوینی. روز نامد بود: روژی نه گبه تی بوو. نیمهء مخمور: نیوهیان هیشتا سه رخوشییان مابوو.

هه لبهستی دووهم

۲

۱. ز نسل أردلان أصل سنندج تاکه بنیان شد بطومار ممالک (أردلان آباد) عنوان شد
۲. نخستین والی آنجا پس از عهد بنی ساسان ز فر همت مولای سیم آرد آلان شد
۳. و زو تا دولت عادل، (محمد شه) بجز نسلش کسی در ملک کردستان نشد والی و نتوان شد
۴. مگر سالی که والی فتنه^۱ محمود پاشا را بعزم مملکت گیری سوی سرحد (بابان)^۲ شد

۱. مبهس له م محمود پاشا لیژدها: محمود پاشای مامی ئه حمهء پاشای بابانه که لهگهل ئیراندا =

۵. شه فیروز جنگ از این خبر کش هر کجا لشکر
 رخ آرد سوی دشمن فتح سازد سخت غضبان شد
 ۶. ز برج سلطنت ماهی، ز اوج مکرمت برجی
 که والی را چو جان در بر، برشه حامی جان شد
 ۷. چو جان بخشید شاهنشاهش از نیروی آن جانان
 تنش با جان جانان، مستمند شهر (طهران) شد
 ۸. وزیری داشت کاندز (پشته ریشان)^۱ رای صایب را
 دبیر ننگ والی بود و، میر جنگ بابان شد
 ۹. بفرمان جهانبانی و، حکم غوث اسلامی
 آیالت را سوی ملک سنندج شاد و خندان شد
 ۱۰. ندیده هیچ وقتی دیده، گوشه هیچ نشنیده
 پنیری را که روغن، یا وزیری را که سلطان شد
 ۱۱. بلی من دیدم و دمزد، زیاس شه نیار ستم
 ولی دیدم که ملک از وی، پس از یکسال ویران شد
 ۱۲. ضمیر آه مسکین، دود داغ، شهری و دشتی
 ز کردستان بطهران شد، ز طهران تا خراسان شد
 ۱۳. خبر شد غوث الإسلام و، شهنشاه ممالک را
 شه از فرمان سابق، نادم و، آقا پشیمان شد

= ریکهوت و هاته سهر سلیمانی تأریخ الکرد وکردستان. امین زکی . ۱. لاپره ۲۳۶.

۲. بابان = دئییکه: له دیکانی حاجیای بهخشی کبود تابعی هنگی (همه‌دان) ه، وه هه‌روه‌ها ناوی دئییکه له دیکانی (مایدشت) له پئینی بهخشی مهرکه‌زی (کرمانشا) دایه. (ر.ک فرهنگ جغرافیای ایران . له بلاوکردنه‌وی آرتش جلد (۵) لاپره (۳۷) بابان: مه‌بس له ولاتی بابانه ناوچه‌ی سلیمانی و ده‌روپشتی.

۱. پشته: له‌سهر وه‌زنی کوشته: دئییکه له دیکانی (بیله‌وار) بهخشی کامیاران تابعی سنه‌یه، به‌لکو = لی‌ره‌شا مه‌بس له (پشته ریژه) بی که دئییکه له دیکانی (مای ده‌شتی سه‌روو) عائی شاری کرمانشاه. (ر.ک. فرهنگ جغرافیای ئیران جلدی (۵) لاپره (۷۷).

۱۴. پس آنکه، والی از طهران، مرخص شد بکردستان وزیر از ملك كردستان أمير مرز قصلان^۱ شد

۱۵. وزیر من طبع را، أهل بیت از شهر در قصلان محل بهر کو چیدن زشه قنبر علیخان شد

۱۶. چوطی کردیم بیلاق و^۲ بلوکات و مراحل را نشسته رویها از گرد منزل جامه شوران شد

۱۷. هی گفتیم خوش نعمت، که جستیم از کف (والی) همی گفتیم ای راحت که مشکلها بس آسان شد

۱۸. یکی از ماندگی بیجان، یکی از خستگی خوابان یکی زیر درخت آمد، یکی زی ده پی نان شد

۱۹. عیان شد، گردی از ره، مسرعی پیداشد از صحرا نفسها جمله، بند آمد، قفسها پاک لرزان شد

۲۰. چرا بنشسته اید، ای غافلان (والی) رسید انیک که از طهران خبر آمد، که سلطان سوی خاقان شد

۲۱. یکی زین برد در مطبخ، یکی پالان به نیمدان زد یکی توی جوال آمد، یکی در زیر قزغان^۳ شد

۲۲. طبیعت از تصرف، دست کوتاه کرد و، آن هامون همی از قسوه، صرصرشد، همی از بدل، عمان شد

۲۳. ز نان تنبان بساق افکنده، بعضی هم ز پا کنده بجز گندیدهء بنده، که در گندیده، تنبان شد

۱. قصلان: ناوی دئییکه له دیکانی (أسفند آباد) بهخشی فروه تابعی سنهیه.

(رك. فرهنگي جغرافیای ئیران جلدی (۵) لاپه‌ره (۳۲۸).

۲. ئیلاق = شوینی هاوین، هاوینه‌ه‌وار، وه ئه‌مه بیلاقی تورکییه، بهرام‌به‌ره به (قشلاق) یانی شوینی زوستانان، له له‌ه‌ج‌ه‌ی خوارووی ترکی ئه‌سته‌مبوولدا پیتی دوایی لا ده‌بریت ده‌لین: (بیایلا) یا (قشلاق).

۳. قزغان: وشه‌یه‌کی تورکییه به‌مانا (قازان) یا دیزه‌یه.

۲۴. بلی (بوالفتح خان)^۱ آورد، دستی، سوی تیغی، کین
 کزو هنگامه های پور، دستان، جمله دستان شد
 ۲۵. زبیمش رنگ مردان، همسر زرو، زیریر^۲ آمد
 ز تیغش خاک میدان، معدن یاقوت و مرجان شد
 ۲۶. سحاب تیغ خونبارش، چو خون بارید بر هامون
 همه هامون از آن نیسان، در آن بهمن گلستان شد
 ۲۷. پس از نوشیدن، پیمانہء، دہشت، بہ کلیائی^۳
 پناہیدن، زبیم مدعیان، عہد و پیمان شد

۱. له نہتہوہی ئہسلی بہنی ئہردہلان کہ سنہ دروست کرا بہ ناوی (ئہردہلان ئاباد) یا ولاتی ئہردہلانہوہ ناونرا و توّمار کرا
۲. بہکہمین والی ئہو شوینہ دوای زہمانی ساسانیہکان لہ بہرہکہتی ہیممہتی مہولای سییہمہوہ (بابا ئہردہلان) بوو.
۳. لہوہوہ تادہورہی پاشایہتی پاشای عادل (موحہمہد شا)، جگہ لہ نہتہوہی ئہو کہسی کہ والی کوردستان نہبووہ.
۴. مہگہر ئہوسالہی کہ والی بہ ہوئی فیتنہی (مہحمود پاشا) بہخہیالی ولات داگیرکردن ہاتن بو سہر سنووری ولاتی بابان کہ (مہحمود پاشای بابان مامی ئہحمہد پاشای بابان) لہشکری ئیرانی ہینایہ سہر ولاتی بابان
۵. پاشای پیروزی شہر لہم خہبہرو ہہوالہ کہ لہ ہہر لایہکہوہ لہشکر رووبکاتہ دوژمن و ولات داگیرکات بہتوندی توورہ بوو.
۶. لہ بورجی سہلتہنہتدا مانگی، لہ ئہوجی ریژ و سہرکہوتنا بورجیک، والی وہکو گیان گرہبہر بو شاپاریزہری گیان بوو.
۷. کاتیک کہ شاہہنشا لہبہر ہیژی ئہوان گیانی پی بہخشی، لہشی لہگہل گیانی گیانانا

۱. بوالفتح: فتحعلی شای کوری محمد شای قاجارہ.

۲. زیریر: لہسہر وہزنی حریر = زہرد ئاوی گیایی (سپرک)ہ کہ کراسی پی زہرد دہکن.

۳. کلیائی: دی بیکہ لہ دیکانی مای دہشتی خواریو، تاببعی کرمانشایہ، وہ ہہرواش ناوی دییہکی ترہ لہ دیکانی بہخشی (سنقری کولیایی) ئہمیش ہہر تابع بہکرمانشایہ. (رک. فرہنگی جغرافیای ئیران جلدی (۵) لاپہرہ (۳۷۳).

هاته (تاران) و پالی دایهوه

- تیببینی: هونراوهی پینجهم لهه لههستهدا له کهشکولیکی دهستنوسی شیعرا بهم جوړهیه: (شه فیروز جنگ خنجر کشید هر کجا لشکر + رخ آرد سوی دشمن فتح سازد سخت غضبان شد).
۸. وهزیریکی بوو خه لقی پشته بوو، پشت ریش بوو رهئی ریکی نه بوو، کاتبی نهنگی والی بوو، بوو بهمیری جهنگی بابان
۹. بهئهمری پاشا و بهحوکمی غهوسه لئیسلامی بوو بهوالی ئه یاله تی کوردستان و، ولاتی سنه، بهوه شاد و دلخوش بوو
۱۰. نه چاو دیویه تی، نه گوی بیستویه تی، (پهنیر) ببی به (رؤن) یا وهزیر ببی به پاشا.
۱۱. من به چاوی خوم ئه مه م دی، له ترسی پاشا نه مویرا قسه بکه م، به لام دیم پاش سالیک ولات ویران بوو
۱۲. هه ناسهی ساردی هه ژاران، دووکه لی دهر وونی ئه هالی شار و لادی له کوردستانه وه گه یشته تاران، له تاران هوه چوو بو خوراسان.
۱۳. هه وال و خه بهر گه یشت به (غهوسه لئیسلام) و پاشای ولات که، شاهه نشاه له ئه مره پیشووه که هی په شیمان بووه ته وه
۱۴. ئه مجا (والی) بهر در، هاته وه بو کوردستان، وهزیری مولکی کوردستان بوو به ئه میری مهرزی قکه سلان که دئییه که له دئییه اته کانی (ئه سفه ند ئاباد) تابعی ناوچه ی (سنه) یه.
۱۵. وهزیر و دهست و پیوه نه که هی له دئی (قه سلان) شوینیکیان له سه ر فه رمانی (قه نبره عه لی خان) ئاماده کرد بو دانیشن
۱۶. که هاوینه هه وارمان به جی هیشت چهند مه سافه یه کمان بری ده م و چاو و کراسی خو مان له توژی ریگا پاک کرد
۱۷. ده مانوت: به خوا نیعمه تیکی چاکه، که به هوئی دهستی (والی) یه وه ده ستمان که وت، ده مان وت موشکی گرانمان ئاسان بوو.
۱۸. له م سه فه رده ا یه کی له بهر به جیمان له پی که وت بوو، یه کی له بهر ماندوویه تی خه وی لی که وت بوو، یه کی هاتبووه ژیر سیبه ری دار، یه کی چوو بوو بو دی که نان په یدا کات ئه مه بوو وه زع و حالمان پاش گه یشتنمان به دئی (قصلان).

۱۹، ۲۰. له دووره وه، تۆز و گهر دېك ههلسا، دوايي پياوړېك دهر كهوت به په له هات، هه موو بئ دهنك بوون، هه ناسه مان لئ برا دلّمان هاته له رزه، پياوه كه وتي: بوچي ليرهدا دانيشتون ئه ي بئ خه بهر كهان وا (والى) گه يشت له تاران ه و هه وال هات كه سولتان چوو بولاي خاقان، سوپاي فتحلى خان هيرشى هينا يه سه رمان.

۲۱، ۲۲. يه كئ زيني برد بو مه تبه خ، يه كئ كورتانى خسته يه غدانه وه، يه كئ خوى له خه رارا شارده وه، يه كئ چوو ه ژير قازان، ته ببعه ت لهو شوينه دا گوړا، ئه وه نده ترسان، تسيان ره شه باي په يدا كرد، ميزيان كرد به خوياندا بوو به به حرى عومان.

۲۳. ژنان دهر پيكانيان داخزا و هاته سه ر قاچيان، هيند يكي شيان به يه كچار له پيانا داكنزا، جگه له بونى پيسى دهر پي من نه بي كه هه ر له دهر پي كه دا ما يه وه (شاعير ده لئ) پاش ئه وه كه له ترسا هه موويان خويان پيس كرد، دهر پيكانيان دا كه ند تا بيشورن يا بيگوړن جگه له ه ي من نه بي هه روا به پيسى و بوگه نى ما يه وه).

۲۴. به لئ (أبو الفتح خان) ده ستى رق و كيني هينا لهو هيز و هيرشه دا سه ر كهوت لهو كاته وه هه موو كه وتنه ژير ده ستى

۲۵. له ترسى ئه وه رهنگي پياوان زهرد هه لگه را وه كو ئه وه كراسه ي كه به ئاوى گه لاي ئه سپيرك زهرد كر ابئ له تيغى ده ستى شه ركرد نيشى ئه وه خاك و گلّه سوور بوو له خويانا وه كو ياقووت و مه رجاني لئ هات

۲۶. هه وري تيغى خويى كه خويى باراند به سه ر ئه وه دوّل و سه حرا يه دا هه موو دوّل كهان لهو مانگي نيسانه دا بوو به باخ و باخات لهو مانگي به همه نه دا.

۲۷. دواي نو شكدنى په يمانه ي ترس و ناخوشى له (كوليايى) دا له ترسى دوژمنان په نامان هينا و عه ه و په يمانان له گه لا به ستن.

هه لبه ستى سنيهم^۱

۳

بچه تقصير گرفتارم ورنجور و اسير

كى نديده است گرفتار مگر با تقصير

۱. ئه م هه لبه سته زور دريژه، بريتييه له (۴۶) هونراوه. من ته نيا (۱۸) هونراوه م لئ نووسييه وه (حاوى) باسى و وه زعى گيران و زينداني خوى ده كات، وا دياره له سه ر ئه وه گيراوه كه (على) خو شويستوه، زياتر له عومرى به لام به داخه وه نه نووسراوه (كى گرتوويه؟ يا له چه شوينيكدا حه بس كراوه؟)

دست ناکرده گنه دید کسی اندر غل؟؟
پای نارفته خطا دید کسی در زنجیر؟؟
پای من در دم ماری است که زهرش بر من
بتر از مرگ غم و غایله دارد تأثیر
جای من بر بن غاری است که بر من نرسد
روشنی، شب ز مه و، روز ز خورشید منیر
مار و مورا است مرا مونس و میر زندان
بتر آن مورز مار و بتر آن مار زمیر
دریمینم غل و غولان به یسارم بینی
قالی در زیر و کهنه پلاسی در زیر
گر بخیزم که وضو ساز کنم گوید باش
که خبیثی تو دور است خبیث از تطهیر
در بخوابم که بخسیم زدم لطمه که خیز
تیغ و جلاد ز پی میرسد آرام مگیر
نان اگر خواهم گویند که تفیده تنور
آب اگر جویم گویند که خشکیده غدیر
در زندان چو ببندند بگل اند ایند
که بجانم نوزد باد درین حر هجیر^۱
کف پایی است مرا سختتر از زانوی پیل
ناخانند مرا تیزتر از پنجهء مشیر
سرم از موی جوالی شده آگنده به پشم
تنم از چرک مثالی شده اندوده بقیر
جسم نالان چکنم من بچنین قوم ظلوم
تن تنها چکنم من بچنین جمع کثیر

۱. (ههجیر) له سهر وه زنی (غه دیر) به مانا شده تی گه رما.

بغض حيدر بدرون زينت ايمان دانند
 كه نه افزون بود از شعر و نه كمتر ز شعير
 تا دل من زچنين شعر و شعير است تهى
 پس گناهست مرا جرمى است غفير
 آن گنه چيست؟ تولا على بعد نبى
 وآن على كيست؟ شه عمزدى خيبرگير
 آنكه جان داد و بخوابيد بجای شه دين
 تاكه از كيد عدو كرد به يثرب شبگير
 آنكه فرمان وليعهدى او را احمد
 بر أمم خواند بفرمان خدا روز غدیر

تیبینی: پاش ئه‌وه كه كه‌مێك له باسى هۆی دانانى ئەم هەلبەسته‌هه‌ كراوه و شه
 گرانه‌كانى مانايان به‌كوردی لێكدرایه‌وه ئیتر به‌پێویستم نه‌زانى یه‌كه‌یه‌كه‌ی
 هۆنراوه‌كان به‌جیاجیا شی كه‌مه‌وه و مانایان لێك بده‌مه‌وه، چونكى وائنه‌زانم
 خوینده‌واران تاراده‌یه‌كى زۆر شاره‌زایییان له فارسیدا په‌یدا كردوه

کاردۆخی

بچه‌تقصیر: به‌چه‌گوناھێك. غان: ئەشكه‌وت. زین: ژیر. كه‌نه: كۆن. خیز: هەلسه‌. شعیر:
 جو. درزندان: ده‌رگای به‌ندیخانه. چرك: چلك. ته‌ی: خالی. بخوابید: نووست. كید:
 حيله‌وفیل. یثرب: مه‌دینه.

هەلبەسته‌ى چواره‌م^۱

٤

١. ای آسمان تیره‌ ظلوم و ستمگری

قصاب بی مروت و جلاد کافری

٢. ببری همی علاقه‌ و آنگه‌ معلقی

بنه‌ی همی بر آنر و خودهم بر آنری

١. حاوی ئەم هەلبەسته‌ی بۆ (ره‌ونه‌ق) نووسیوه‌ به‌هۆی كۆچی دواى براكه‌یه‌وه كه خالی (حاوی) بوو.

۳. جانها مَکدر از تو ازیرا مکردی
دلها مجدر^۱ از تو ازیرا مکردی
۴. اَطوار مادر از چه نمایی چو دشمنی
اوزار دشمن از چه گشایی چو مادری
۵. خواهی چو عاقبت بچشانی فنا چرا
از شیر تربیت بچگان را بپروری
۶. آخر چو بر زمین بزنی از چه مردمان
از دست می بگیری و افراز سربری
۷. در نطع روزگار چو طفلی فروفتد
اول بدو خطاب تو کاخر بششدری
۸. دانا براه رفت چو خواهد (تو خارهای)
کودن فرا پرید چو خواهد (تو شهپری)
۹. در راه عقل خار مغیلان بپرکنی
در پیش جهل اطلس و اکسون^۲ بگستری
۱۰. آنجا که شهد خوی بود اصل (عنصلی)^۳
و آنجا که یاوه گوی بود وصل عنصری
۱۱. دوخال من دوخال جمال فریشتگی
دوخال من دوزلف بنا گوش مهتری
۱۲. لقمان عصر خویش نسختین زبخردی
سحبان روزگار دویم از سخنوری
۱۳. آن را بسر نهاده چو افسار زر جمهر
وین را بپا فتاده چو افراز عنصری

۱. مجدر: له‌سه‌ر وه‌زنی (مقرر): ئاول‌ه‌دار.

۲. اکسون: له‌سه‌ر وه‌زنی (أفسون): جوړیکه له قماشې ره‌شی زوړ به‌قیمه‌ت و گرانبه‌ها.

۳. عنصل: پیازی ده‌شتی = پیازی کیوی.

۱۴. آن را بشارستان عدم بردی و فنا
 وین را بخاک عدم^۱ فشانندی و مضطری
 ۱۵. از هجر آن ز دیده مرا آشک دجله‌یی
 وز داغ این ز سینه مرا آه صرصری
 ۱۶. رفد که مرگ او بشنودم کنار من
 از گونه گونه اشک چو دکان جوهری
 ۱۷. رفدی که خط این برسیدم قرار من
 چون برگذار صرصر کوه افگنی پری
 ۱۸. خالوی درد ناک من ای (رونق) فگار
 ای کرده بکرهای تورا چرخ دفتری
 ۱۹. غمگین نیم ز عدم تو زیرا که زنده‌ای
 تا زنده‌ای منازع رزق مقرری
 ۲۰. غمگین نو جوانی آن ناز پرورم
 کورا منم یگان^۲ و تو او را برادری
 ۲۱. آوخ آزان تنی که برنجیدی از حریر
 اندر میان خاک نه فرشی نه بستری^۳

هه‌لبه‌ستی پینجه‌م

۵

بر آی باد صبا زین زار مه‌جور
 بدان عیسی دم بقراط مانند

۱. عدم: هه‌ژاری و نه‌بوونی.

۲. یگان: وشه‌یه‌کی تورکییه، مانای (برازا) یا (خوشکه‌زا)یه، دورن‌ییبه لیره‌دا ئه‌لفه‌که بو ریکی و ه‌زنی شیعره‌که، هاتبئی چونکی له تورکی ئه‌سته‌مولیدا (بیگن)ه.

۳. له‌م هه‌لبه‌سته (۴) هونراوه نه‌نوسراوه‌ته‌وه هه‌لبه‌سته‌که هه‌مووی (۲۵) هونراوه‌یه.

سلامی کآردش افتان و لـرزان
 یکی بنده بدرگاه خداوند
 پس آنکه عرضه ده از من که هستم
 برویش برتر از حد آرزومند
 شنیدستم که از من بنده گشته
 ملول آن سان که ازوی بنده فرسند
 که کرد ستم ز قول وی بغیری
 بنمامی حکایت قصه‌یی چند
 بهجوم قطع‌ه‌یی خوانند از وی
 معاذاللّه گله است آن قطعه یا پند
 اگر هجو است آن درشان من مدح
 وگر زهرست آن در کام من قند
 بیا ای محترم مخروش و مستیز
 بمن ای مقتدا این جرم میسند
 بد آن ذاتی که بی امداد آلت
 بقدرت طرح این ابداع افگند
 أساس خوشه را باهم پیوست
 (بنات النعش)^۱ را ازهم پراگند
 بد آن شاهی که بادت ولایت
 أساس کفر را از بیخ بر کند
 ورت زین نیست باورتا بیارم
 بهر ملت که خواهی سخت سوگند
 گرم دهری همی خوانی به (دیهور)^۲

۱. بنات النعش = ناوی چند هسیریکی گه‌شن له نزیك یه‌کا له ئاسمان.

۲. دیهور: = ئاسمان، عاسمان.

و ر از گبران همی دانی به (پازند)^۱
 گر اسرائیلیم دانی به (یعقوب)
 وگر نصرانیم خوانی به (فرزند)^۲
 به شطرالغب^۳ که بنمایش ترد^۴
 به استسقا که فرمایش گل قند
 به أفتیمون^۵ به بفسایح^۶ به ترمس^۷
 به خولنجان^۸ به سورنجان^۹ به ریوند^{۱۰}
 بدان نهری که در روی بروجرد
 بدان بحری که در زیر نهانند
 که گرمین بنده دارم اختیاری
 برین الکن زبان نابرو مند

تئبینی:

پاش ئه وهی که وشه گرنه گانی ئه م هه لبه سته به م جو ره مانا کانیان لی کدرایه وه، ئیتر
 به پیویستم نه زانی هو نراوه، به هو نراوه، شییان که مه وه و مانا کانیان به کوردی لی ک بده مه وه.
 کاردوخی

۱. پازند: = گوپین و لی کدانه وهی کتیب [زه ند ئاوستایه]
۲. فرزند: = مه به س له چه زه تی عیسیایه
۳. شطرالغب: = سیبه رو = جو ری که له تا و له رز
۴. ترد: = ده رمانیکی رهوانییه (تربت) یشی پی ده لئین
۵. أفتیحون: = زیره ی رو مییه، رهنگی سووره
۶. بفسایح: = گیایی که گری گرییه له شکلی هه زار پئدایه
۷. ترمس: = گیایی که ترشه له تامدا ده کری به چیش
۸. خولنجان: = رهگی که بو ده رمان به کار ده هیتری.
۹. سورنجان: = ناوی ده رمانیکه.
۱۰. ریوند: = له سه ر وه زنی (بی بند) ده رمانیکی رهوانییه.

هه‌لبهستی شه‌شه‌م

٦

١. چند آی بیچاره غار خاطرت
از هجوم آرزو پراژدهاست
٢. گاه گویی کاشکی از من بدی
ملك آن همسایه ام کان پربهاست
٣. گاه گویی کی به بند آوردمی
آن مسلمان را که از چنگم رهاست
٤. نام تو بیمایه آمد زین هوس
کارزو سرمایه ی بیمایه هاست

١. شاعیر خوئی به خوئی ده‌لئیت: ئه‌ی به‌دبه‌خت ئه‌شکه‌وتی خاترو دهر وونت واله
ئه‌ژده‌های نیاز و ئاره‌زوو پربوو، هه‌موو داواکارییه خه‌یالییه‌کانت هه‌لمه‌تیا ن هینا،
ئه‌شکه‌وته‌که‌یان پرکرد.

(مانای ئه‌م هۆنراوه له‌گه‌ل مانای هۆنراوه‌کانی دواپی پیکدی‌ت)

٢. هیندی جار ده‌لئیت: خوژگه ئه‌و مولک و مالی دراوسی هی من بوایه، ئه‌و باخ و ماله و
شته به‌نرخانه‌ی ئه‌و هی من بوایه (ناته‌واوی مانای ئه‌م هۆنراوه‌ش به‌ستراوه
به‌هۆنراوه‌ی دواتره‌وه)

٣. هیندی جار ده‌لئیت داخو‌که‌ی ئه‌و موسلمانه‌م ده‌خسته داوی خو‌مه‌وه، که له ژیر ده‌ستما
ده‌رچوووه ملکه‌چی قسه‌ی من نییه، که‌ی وای لی بی‌ت و بی‌ته ژیر حوکم که له قسه‌م
ده‌رنه‌چیت.

٤. ئه‌م هه‌موو هه‌وه‌س و ئاره‌زوو داخو‌ازیانه‌ت هه‌مووی سه‌رمایه‌ییکی بی سوود و بی
که‌لک و بی مایه‌یه ته‌مه‌عکاری شتیکی چاک نییه، داخو‌ازی دونیا هه‌ر ته‌واو نابیت.

أی بیچاره: ئه‌ی هه‌ژار، ئه‌ی به‌دبه‌خت. چند: چه‌ند، تاچه‌ند. غار: ئه‌شکه‌وت. هجوم:
هیرش. ازدها: هه‌ژدیها (ماری گه‌وره). کاشکی: خوژگه. آمد: هات. گاه: هیندی جار.

گویی: دهلیی. همسایه: دراوسی. بها: نرخ. رها: رایى بوو، له دست دهرچوو. نام تو: ناوی تو.

ههلبهستی ههوتهم

۷

۱. فصاحت خدای که باطرز نظمت
کلام (فرزدق)^۱ چوژاژ^۲ عجزه
۲. گرت خصم^۳ حسان ثابت زد ستت
به قیچاق^۴ بگشاید از پای موزه
۳. اگر جستم از بازدیدت تخلف
سه روزه نه بنمودم این نحس پوزه
۴. سبب روزه یی بود پیرار ساله
نیفتاده از گردن من هنوزه
۵. بحکم شریعت بفرمان شارع
نه بالله بفتوای ملا کلوزه^۵
۶. سه روز است تا حلق (حاوی) ندیده
نه نانی ز سفره، نه آبی حوزه
۷. بکاشانه شاگرد هایش بنسته
پی درس مجلس پی بحث حوزه

۱. (فهرزدهق) ناوی شاعیریکی عه ره به.

۲. ژاژ: گیایهکی بی تامی بی له زه ته، هه چهنده حوشر دهیجویت بوئی نهرم نابیت

۳. حسان کوری ثابت: شاعیریکی به ناویانگی عه ره به له سالی (۵۴) ی کوچیدا کوچی دوایی کردووه.

۴. قیچاق دهشتی قیچاق بریتی بووه له ئه رزی بهینی زنجیره ی شاخی ئورال و مهجرای رووباری فولگا

له خوارووی رووسیاوه. کاتیک چهنگیزخان ئه و ناوه ی داگیرکرد دای به کوره گوره که ی که ناوی

(جوجی) بوو، دواى ئه و منداال و نه ته وه که ی شوینه که یان داگیرکرد و گه وره یان کرد به تایبه تی بو

لاى سه ره وه و، روژئاواوه، دهوله تی (دهشتی قیچاق) یان پیکهینا.

۵. کلوزه: قوزاخه ی په موو: مه به سی له سه ری مه لایه.

۸. بذاتی که چون خواست تا فیضی بخشد
بنطق اندر آورد طفل دو روزه
۹. که وصل تو خواهم بدان سان که حلوا
یکی طفل نوروزه در شام روزه
۱۰. ثنای تو گویم ولای تو جویم
بهل تادل بدسگالان بسوزه

- لیکدانه‌وه و شیکردنه‌وهی مانای هونراوه‌کان و وشه گرانه‌کانی ئەم هه‌لبه‌سته:
۱. خو‌شخوانی و ره‌وان ته‌ببعیه‌ک که یه‌زدان به‌توی داوه، به‌جوړیکه شیعره‌کانی (فه‌رزه‌دهق) وه‌کوئه و گیایه که حوشت‌ریش نا‌یخوات بی‌تام و مه‌زه‌یه
 ۲. ئەگه‌ر دوژمنت بگاته‌پله‌ی (حسانی بن ثابت) له‌دهستی تو‌پی ده‌خاته‌دهشتی قیچاق
 ۳. ئەگه‌ر نه‌متوانی‌بی‌ت بیم بو‌لات وه ئەم سی‌رۆژه شوومه دواکه‌وتیم له‌به‌خزمه‌ت گه‌یشنت (مانای له‌گه‌ل هونراوه‌کان
 ۴. هوی ئەوه بووه، که (پیرار) یانی (۳) سال له‌مه‌وی‌یش (۳) رۆژ رۆژوو قه‌رزار بووم، تا ئیستا نه‌م گرتبووه‌وه.
 ۵. به‌حوکمی ئاین و، به‌فه‌رمانی (ئایندانه‌ر) واته‌پیغه‌مبه‌ر، ناوه‌لا به‌قسه‌ی مه‌لای قوزاخه‌به‌سه‌ر
 ۶. سی‌رۆژه (حاوی) هیچی نه‌خواردووه، گه‌رووی نه‌ئاو، نه‌نانی دیوه، نه‌له‌سه‌ر سو‌فره نان، وه‌نه‌له‌گۆزه‌ئاوی دیوه
 ۷. ئەم سی‌رۆژه حاوی نه‌هاتووه‌ته‌حوجره‌ و دهرس به‌قوتابییه‌کانی بل‌یت و له‌کو‌بوونه‌وه‌ی دهرس و، به‌حسا ئاماده‌نه‌بوو
 ۸. قه‌سه‌م به‌و خواجه‌که مندالیکی دوو رۆژه‌ی هی‌نایه‌ قسه‌ (مه‌به‌سی له‌عیسایه) تابی‌ به‌هوی خو‌شی و خه‌یر
 ۹. قه‌سه‌م به‌و خواجه‌من هه‌ز به‌وه‌سلی تو‌ده‌که‌م، هه‌ز ده‌که‌م بیم بو‌لات، دیداری تو‌بو‌ من وه‌کو (هه‌لوا) و نو‌قل و شیرینی‌که که مندال هه‌زی لی‌ده‌کات، یاوه‌کو رۆژه‌وانیک له‌کاتی ئیواراندا.
 ۱۰. من ته‌عریفی تو‌ده‌که‌م، خو‌شه‌ویستی تو‌م ده‌ویت، وازی‌نه‌بادلی (به‌دکارانه) با‌هه‌ر بسو‌وتی.

هه‌لبه‌ستی هه‌شته‌م^۱

۸

۱. این منم یارب که زین سان زندگانی میکنم
(بوالمحمد) رفته و من نوحه خوانی میکنم
۲. من مرثیه خوان روزگارم
جز (مرثیه) نیست هیچ کارم
۳. در کف بهرام هم شمشیر و هم خنجر شکست
برسر ناهید هم مینا و هم ساغر شکست
۴. نونهالی را أجل از باغ کردستان ربود
گیسوی سنبل برید و قامت عرعر شکست
۵. در فراق بولمحمد شهسوار شه جوان
خاطر ما چون دل خلق از غم اکبر شکست
۶. پشت والی زاده‌گان بشکست ازین ماتم چنان
کز وفات حمزه پشت رهط پیغمبر شکست
۷. تا فلک اندر محاق افگند ماه آردلان
در کلف ماه فلک آمد ز آه آردلان
۸. باز گویدم خدارا این چه سوک و ماتم است
وین چه آه است و فغان کاندرا جهات عالم است
۹. آن هیونهارا بریده یال و دم از بهر کیست؟
وان جوانها را چرا برچهره سیلاب غم است

۱. ئەم هه‌لبه‌سته بریتییە له چەند هۆنراوەیەك (حهوت بهندیك) كه بۆ كوچی دوایی (ابولمحمد)ی خالۆزای خۆی، وه برزای (رهونهق) رێکی خستوو، هۆنراوه‌كان زۆرن من ته‌نیا ئەمانه‌م لێ هه‌لبێژارد.

۱۰. نازنینانی که بر عنبر نمی سود ند پای
پای تا سر چیست تنشان ازگل غم دریم است
۱۱. بولمحمد گرز دنیا رفته اینها هیچ نیست
بهر (نو دامادی) او اینچنین عشرت کم است
۱۲. (حاوی و مستوره) را مردن به، ازاین زیستن
زانکه این غم تا دم مرگ است و مردن يك دم است
۱۳. خامهء حاوی همی با نوحه خوش دارد مجال
زین سبب مستوره را كلك بلاغت أبكم است
۱۴. راه گم بادا برو، این حزن روز افزون چه بود
کز سپهر آمد فرو بگرفت راه أردلان
۱۵. ای دیده گهر بریز برخاك
كت رفت برخاك گوهر پاك
۱۶. ای ژاله میبیز قطره برگل
ای ابر مریز ژاله بر تاك
۱۷. ای فلك از اول عمرت که دوران کرده ای
این چنین بیداد کی بر هیچ انسان کرده ای
۱۸. طعمه از مغزو دل شیران نمودن مشکل است
در دهان خاك این دشوار آسان کرده ای
۱۹. بولمحمد را شبیخون برده ای بنگاه عمر
خانهء صبرو سکون بر خلق ویران کرده ای
۲۰. در جوانان گوی چالاکی کسی چون وی نزد
باچه جرم آن قد موزونش چو چوگان کرده ای
۲۱. بیژن اندر چاه ترکستان بزندان قصه‌یی است
رستم اندر خاك کردستان بزندان کرده ای

۲۲. گرنه سالار سپاه اردلان آمد چرا
بروفاتش درسیاهی شد سپاه اردلان
۲۳. بوالمحمد شهسوار عرصهء هیجا کجا است
رفته با همقامتان در باغ و صحرا، یا کجا است؟
۲۴. همسرانش جمله همراهند در عیش و طرب
زان میان اونیست پیدا یارب اوتنها کجا است؟
۲۵. صد هزاران دیده می بینم چو وامق غرق اشک
هرچه می جویم نمی بینم رخس عذرا را کجا است؟
۲۶. من ازین پس می ندانم وصف سرو و گل نویشت
آن رخ چون گل چه شد آن قد سرو آسا کجا است؟
۲۷. بلبلان خاموش گشتند ای گل آخر جلوه یی
طوطیان بستند لب طوطی شکر خاکجا است؟
۲۸. حاوی ماتم سرایی کن دیگر مستوره را
آن بنان درفشان و طبع گوهرندا کجا است؟
۲۹. روی بیدادت سفیدای آسمان نیلگون
خوب کردی رحم بر روز سپاه اردلان؟
۳۰. آن بهار تازه را بی وعده آمد ای دریغ
وان قد شمشاد سان در خاک پنهان ای دریغ
۳۱. جمله اشیا با و جودت غرق وجد عشق بود
آن وجود کامل اندر جمله لاشیء ای دریغ
۳۲. کی کیان را داغ فرزندى چوتو بر دل نشست
چارهات آخر بجستم با دل پر کی دریغ
۳۳. زین سپس (مستوره) را (خنسای) دویم شد لقب
گر چه شد طومار سحر آثار طبعش طی دریغ
۳۴. چون دریغت بود کاندرا آتش آن نازک بدن
گوش و لب را داشتی دایم ز رودومی دریغ

۳۵. چاه نخشب گرشنیدی ماه از او گشتی پدید
 اینت ماه، اردلان، پنهان بچاه اردلان
 ۳۶. بزم نو دامادی از بهرش نهادی ای فلک
 سفره اندر دعوت عیشش گشادی ای فلک
 ۳۷. دوستان را دست وصل از دامنش بگسیختی
 بر سر دل‌های پر حرمان نهادی ای فلک
 ۳۸. بولمحمد نوعروسش مرگ و قبرش جمله است
 خوش عروس را باین داماد دادی ای فلک
 ۳۹. خانهء امید او را ناگهان کردی خراب
 مرحبا خیرت جزا آباد بادی ای فلک
 ۴۰. نامراد داغ در گل برده در دنیا بس است
 ختم شد بر بولمحمد نامرادی ای فلک
 ۴۱. ای جوان بیگناه این غرقهء دریا چه بود
 کشتیت بشکست از سیل گناه اردلان
 ۴۲. یارب آن مظلوم را آسودگی روز بیم
 یارب آن مهمان گرامی دار در ظل نعیم
 ۴۳. یارب آن گل را که در دنیا کمش دادی مقام
 بر در پیغمبر و آل پیغمبر کن مقیم
 ۴۴. نظم و نثر من بدایع بود و شد بر مرگ او
 همچو جسم او علیل و همچو چشم او سقیم
 ۴۵. سیم جسم و زرجان قومش نمودندی فدای
 گر اجل مهلت پذیرفتی همی بازر و سیم
 ۴۶. یارب آن ساعت که (حاوی) در عرق غرق از گنه
 بولمحمد را وزان کن بر سراز جنت نسیم
 ۴۷. من یقین دارم که عطین نشین شد روح او
 لحم نا گردیده رمل و عظم ناگشته رمیم

۴۸. یارب این واماندگان را چون شود کز لطف خود
عمر بخشی پایدار صبر بدهی مستقیم
۴۹. هان نیم من نا امید از رحمت پروردگار
(إنه رب رؤف إسمه الأسمى رحیم)
۵۰. من نخواهم مهر و مه را بعد ازین من با فروغ
چون بخاک تیره زندانی است ماه اردلان

تیبینی: له بهرئوهی بهشی زوری [وشهکانی ئەم ههلبهسته] له لاپه پهکانی پيشوودا
به کوردی مانایان لیدراوتهوه، تکرار کردنهوهی لیکدانهوهی ئەمانهم، به زیاده زانی.
کاردۆخی

چهند تیبینییهک لهم به شهدا

۱. باسی (حاوی)ی شاعیر له کتیبه دهستنوسهکهی (حه دیکه ی خوسرهوی)دا نییه، من
ئەم باسه م له کتیبی (حه دیکه ی ئامان ئەلاهی)یهوه وهرگرتوه، کردومه به کوردی.
۲. حاوی چونکه خوشکهزای دانهری ئەم کتیبه (میرزا عهبدو لای سنهی)یه، بههوی
خزمایه تیبیهوه (رهونهق) زیاتر شارهزای پهوشت و تهبیعت و شاعر و ههلبهستهکانی
بووه، له باره ی ئەم شتی زوری نووسیوه، وه زور له هونراوهکانی بلاو کردووه تهوه.
۳. به خویندنهوهی ههلبهستی یهکه می (حاوی)دا که لهم دهفته رده نو سراوه تهوه بۆمان
دهرکههوی که شه پیک له بهینی (ئهرده لانییهکان) و (بابانهکان)دا پرووی داوه، لهم
شه رده بابانهکان سهرکه وتوون. هوی شکانی ئهرده لانییهکان دهخاته ئەستوی ژنی
حاکم و وهزیری والیهوه دهلی که ی ئیشوکاری ولات سپیراوه به ژن و مندال، منال
ههیه خهریکی یاریکردن و بالنده به خپوکردنه، ژنیش هه خهریکی پولهکه و خو
خوشکردنه ولات بههوی ئەو مندال و ژنانهوه هه ویران ده بیست و به ره و خراپه
ده پروات.

له هونراوهی (۲۰) و (۲۱)ی ئەو ههلبهسته دا دهلیت: وهزیر ناپاک بوو، له گه ل دوستا
دوژمن، وه له گه ل دوژمننا دوست بوو. وهزیر نامهیهکی بۆ دوژمن نار دبوو که (میری
کوردستان سهرخوشه، بهیانی زوو ههلمهت بینهوه کوردوستان بگره (والی)یش لهمه

ئاگادار نەبوو تا سوپاي دوزمن گەيشته شار، نيوەيان خەريكي رابواردن و خواردنەو بوون، نيوەيان خومار بوون، هيشتا نەھاتبونەو سەرخۆ، هينديکيش گەنميان بر دبوو بو ئاش بيهارن بو نان بەمجۆرە دەستيان بەچەك نەگەيي و شکان، لە دوا هۆنراو دا دەليت: رۆژيكي نامەد بوو بو (بەني ئەردە لا)، ئەگينا ئەردە لان خالي لە پياوي ئازاد و ليھاتوو نەبوو، پياوي نامەرد ناوي نامەردی و پەندت بەسەرا ديني نابووتت دەکا وەکو ئەم کارەساتەي کە رووي دا لە بەني ئەردە لان.

٤. لە دوا هۆنراو کانی هەلبەستی (هەشتم) دا کە لە دەفتەرە کەدا نووسراو تەو دەليت: هۆنراو و پەخشانی من زۆرجوان باش بوو بەلام بەهۆي کۆچي دوايي ئەبولمحمەدو ئەویش نەخۆش کەوت و جواني و ريکي نەما، لە پاشا لە يەزدان دەپارپتەو بو ي کە لە گوناھي ببووريت و بيخاتە بەهەشت و دەلي من دلخۆشم ناھوميد نيم چونکە خوا خوايەکی بەخشندە و ميھربانە. ماناي دوا هۆنراو شي ئەمەيە:

من ئيتر حەز بەمانگ و ھەسیرە و پروناکي ناکەم چونکە (مانگي ئەردە لاني من) وا لە خاکا و ئەسیرە لە قەبرا واتە پاش کۆچي دوايي ئەو ئيتر دنيا م ناويت.

١٤. حەيدەر

ناوي (مەلا حەيدەر) ھەر لە ميژو، باوبايري خەلقي ئەم شوينە گيان پەرورە بوون. پياويکي زانا و ھونەر مەندە، قسەزان و تيگەيشتو، حەز بەتەنيايي دەکا و گۆشەنشينە. ريپەري، ريپي يەزدان پەرسيتيە و، چۆل گەردی دۆلي عيرفانە، هيندي جار حەز لە سەفا و زەوق دەکات و، هيندي جاري تريش روو دەکاتە خوا، بەزانا و فازيل دەژميرري.

چاوي بەتيشکي زانست کراو تەو، دانا و توانايە، ژيان و گوزەرائي باشە و بەخۆشي دەژي بەکورتی عالميکي دەرويش تەبيعەتە و، يەزدان پەرسە و باوەر دروستە، بەدل و گيان حەز ئەکا لەگەل زانايان و تيگەيشتوان کات بباتەسەر. جگە لەو کە لە ھونەرەکاندا ھونەر مەندە و شارەزاييەکی زۆري لە زانستەکان ھەيە، ھەروا لە شاعيري و ريکخستني هۆنراو و ھەلبەستيشا دەستيکي بالاي ھەيە، ھەول دەدات زياتر پيشکەويت.

لە ھەموو جۆر و بابەتيک شيعري ھەيە. لەسەر وەزني (مەسنەوي) کتیبیکی ريکخستو وە من ئەم چەند هۆنراو م لي هەلبژارد و لەم کتیبەدا نووسيمەو، ئەوانيش ئەمانەن.

مه‌سنه‌وی

نکر آن نبود بتقریر و بیان
یادگیری از فلان ابن فلان
نکر آن باشد که عشق ذوالجلال
باتو گوید بی زبان و قیل و قال
نکر بیچون همچو او بیچون بود
وز حروف و صوت ما بیرون بود
چون شدی فانی و گشتی محوکل
نه زبان در کار می‌آید نه دل
جمله بتهار را شکسته چون خلیل
رسته از قید قیاسات و دلیل
ذات جوید از وری ثم الوری^۱
وحدت اندر کثرتش بندد روا
مطلب آن باشد که ایمانی بغیب
حاصل آید خالی از تقلید زیب^۲
هست بالا زین سلوک جز به هم
لیک کم کس مینهد آنجا قدم
عشق پیغام خدارا سوی جان
برد تا شد جانب قالب روان
ممکنی کی سوی واجب پی بری
مرببال عشق او آنجا پری
عشق را راهی ست پر خوف و خطر
کس ندارد غیرا و آنجا گذر
عشق احمد برد اندر لا مکان

تابه (أودنی) ۳ رسانیدش نشان
 عشق بتواند که در پرده صفات
 بگذرد تا بارگاه خاص ذات
 چون خدا اندر ملك عشقی ندید
 آمدو از غیرت آدم آفرید
 مظهر جمله صفات خویش کرد
 عاشق محرم بذات خویش کرد
 جلوه گرشد در دل او عشق ذات
 محو شد سر تا قدم اندر صفات
 چون حضورت دایم و کامل شود
 وصف بیچونی از او حاصل شود
 نکر بیچون را کند بی کیف و کم
 بی حروف صوت بی نقش قلم
 نکر بیچون غیر بیچون ای فنا
 چون تواند آورد آن را بجا
 چون شدی محرم به اسرار خدا
 بشنوی مر نکر بیچون را صدا
 نه بود آن داخل و نه منفصل
 نه بود آن خارج و نه متصل
 آن صدا چه بود تجالی کلام
 گفتتم رمزی و باقی والسلام

یادگیری: فیّری. ذوالجلال: یه زدان. بیچون: خوا (بی وینه). بالا: سه روو. قدم: ههنگاو.
 روان: گیان. راه: ریگه. آنجا: لهوی. بشنوی: بیسی. او ادنی: مه بهس له نایه تی (۹)
 سورهی (۵۳). فکان قاب قوسین او ادنی. تابگذرد: تیپه ری تا. ندید: چاوی پی نه که وت،
 نهیدی. آفرید: دروستی کرد. خویش: خوی. بیچونی: بی وینه یی. چون تواند: چون

دهتوانی. صدا: دهنگ. گفتمت: پیم وتی.

تیبینی لهم بهشه‌دا

۱. (ره‌ونه‌ق) باسی ئەم شاعیره‌ی زۆر به‌کورتی کردوو، نه‌ینوو‌سیوه‌ که‌ی له‌ دایک بووه، یا ته‌مه‌نی له‌ چه‌ند سالی‌دا بووه، که‌ چاوی پی‌ که‌وتوو، به‌و جووره‌ی که‌ باسی (حاوی) خوشکه‌زای خو‌ی کردوو باسی ئەمی نه‌کردوو.
۲. به‌جوړیک به‌کورتی باسی (حه‌یده‌ری) کردوو، ته‌نانه‌ت نازانریت ناوی باوکی‌شی چییه. هه‌رواش له‌ شیعره‌کانی ئەم شاعیره‌ ته‌نیا (۲۲) هۆنراوه‌ی نووسیبوو که‌ منیش لێ‌رده‌ا نووسیمه‌وه. ئەویش له‌ باب‌ه‌ت یه‌زدان په‌رستی و خواناسینه‌وه‌یه.
۳. باسی (حه‌یده‌ر) له‌ کتیبی (حه‌دیقه‌ی خوسره‌وی) دا نییه، من ئەم باسه‌م له‌ کتیبی حه‌دیقه‌ی (ئامان ئە‌لاه‌ی) وه‌رگرت و کردم به‌کوردی.

کار‌دۆخی

۱۵. هه‌سره‌ت

ناوی (نه‌قی) یه، کو‌ری پیاو‌یکی ره‌عیه‌ته، خه‌لقی (سنة‌یه، باوک و با‌پیری به‌نه‌خوینده‌واری و هه‌ژاری ژیاون، هه‌سره‌ت ئەم ژیا‌نه‌ی به‌دل نه‌بووه، چوو ده‌ستی به‌خویندن کردوو، وه‌ له‌ ماوه‌یه‌کی که‌مدا له‌ پله‌ی خویندنا به‌رز بووه‌ته‌وه و سه‌رکه‌وتوو. له‌م رووه‌ ناوبانگی زانایی و زیره‌کی بلا‌و بووه‌ته‌وه، هه‌زیشی به‌شعیر کردوو، ته‌ببیه‌تی ریک‌خستنی هه‌لبه‌ست و هۆنراوه‌شی بووه شاعیریکی چاک و هه‌لکه‌وتووی لی‌ ده‌رچوو.

وه‌کو زۆربه‌ی شاعیران که‌ به‌شیان (هه‌ژاری و زه‌بوونییه) ئەمیش که‌م ده‌س بووه و، به‌رگی ده‌رویشی له‌به‌ر کردوو و به‌ولاتانا گه‌راوه، عه‌ودال و گیرۆده‌ی جوانان بووه. هه‌رچه‌ند له‌ جلو‌به‌رگی ده‌رویشیدا ژیاوه به‌لام زۆر گو‌یی به‌و فه‌رمان و کردارانه‌ نه‌داوه که‌ یه‌زدان ئەم‌ری به‌ نه‌کردنیا‌ن داوه، ده‌ربه‌ستی (حه‌رام و حه‌لال) نه‌بووه، دل‌ی به‌ئاگری عه‌شقی جوانان سووتاوه، پێبه‌ندی سه‌ودای نازداران بووه، به‌جوړیک که‌ (مولکی وجود دووگیانی) بووه، یه‌خسیری پاشای عه‌شق و خو‌شه‌ویستی.

به‌ده‌رویشی و سه‌یاحی به‌ شار و دیه‌اته‌کان گه‌راوه تا گه‌یشتوو‌ته (ئه‌سته‌مبول) له‌وی هه‌لبه‌ستیکی به‌ناوی سو‌لتانی ئەو شوینه‌وه ریک‌خستوو، وه‌ له‌ پادا‌شتیا سی هه‌زار

رۆپپەيى وەرگرتووه.

پاش ماوهيەك سۆزى نيشتمان دلى ھيئاووتە جۆش، بەرەو كوردستان رىي گرتووتە بەر بەلام بەداخووە بەم ئاواتە نەگەيشتووه، لە (دار الأرامنە) ى (تفليس) كۆچى دوايى دەكا دەلّين لە كاتى سەرەمەرگا بەھاوړپياني خوى وتووه:

(لە گۆرستانى موسلمانانا مەمنیژن، چونكە لە عاستى گيانى پاكي ئەواندا، بەراستی شەرمەزارم)

حەسرەت شاعیریكى بەرز و ھەلكەوتوو بوو، ھەرچەند خەلقى ئەو بە (ھەمەدانى) دەزانن بەلام وانىيە، خوى بەم تاكە ھۆنراو دەرى خستوووە كە (كوردە) و خەلقى (سنە)یە، ھۆنراو كەش ئەمەيە:

(خوانند خەلايقم بە تاجيك من زادەء أردلان و كوردم)

واتە: خەلقى من بە تاجيك تیدەگەن، بەلام من ئەردەلانىم و كوردم. ھەرچۆنكە بى لە ھونەرى ھەلبەست و ھۆنراو دەستىكى يەكجار بالای بوو. خاوەنى زەوق و، تەبەئىكى رەوانى شاعیری بوو.

زۆرتى ھۆنراو كەنى حەسرەت (غەزەل) و (دەلدارى)ن. ديوانەكەى زياتر لە (۷) ھەزار ھۆنراو دەبى، بەلام من تەنيا (۲) ھەزار ھۆنراو يانم بەرچاو كەوتوو لەوانەش ئەم چەند ھەلبەستەم ھەلبژارد بۆ ئەم كتيبەم و لێردا نووسيمەو (۱).

تايپىنى:

۱. (رەونەق) لە كتيبى (حەديقەى خوسرەويدا) دەلّ ديوانەكەى حەسرەت زياتر لە (۷) ھەزار ھۆنراو يە، كەچى لە كتيبى (حەديقەى ئامان ئەلاھى)دا لە لاپەرە (۲۹۶)دا دەلّ:

ديوانەكەى حەسرەت زياتر لە (۱۰) ھەزار ھۆنراو دەبى، بەينى نووسينەوھى كتيبى حەديقەى خوسرەوى و حەديقەى ئامان ئەلاھى (۱۱) سألە، دەبى لەم يانزە سألەدا (۳) ھەزار ھۆنراو تری وتبى.

۲. (رەونەق) لە كتيبى حەديقەى خوسرەويدا (۴۷) ھەلبەستى حەسرەتى نووسيوو، بەلام لە كتيبى (حەديقەى ئامان ئەلاھى)دا (۴۹) ھەلبەستى حەسرەتى نووسيوو.

۳. من بۆ نمونەى شيعرى حەسرەت ئەم (۸) ھەلبەستەم ھەلبژارد و لەم كتيبەدا نووسيمەو، ئەوھى كە بيهوى زياتر شيعرى حەسرەت بخويئيتەو بە سەيرى كتيبى

حه‌دېقه‌ی خوسره‌وی و کتیبی حه‌دېقه‌ی ئامان ئه‌لاهی بکات

کارډوخی

هه‌لبه‌سته‌کانی حه‌سره‌ت

هه‌لبه‌ستی به‌که‌م

۱

۱. بر در میخانه دوشم گفت پیر می فروش
- می چنان خورکت ملایک ز آسمان گویند نوش
۲. باده نوشان خرابات موغان را مژده باد
- باده در خم، چون دل صاحب دلان، آمد بجوش
۳. لب شیرآیدش از لعل شکر باد، هنوز
- میمکد خون دل عاشق خونخوار هنوز
۴. یار طفل است و نداندره و رسم یاری
- (یار) را فرق نکرده است، ز آغیار هنوز
۵. ترسم آزرده شود خاطر نازک که تراست
- ورنه دارم گله از دست تو بسیار هنوز^۱

۱. ئهم هونراوه‌یان له کتیبی (حه‌دېقه‌ی خوسره‌وی) دا نییه، به‌لکو له کتیبی (حه‌دېقه‌ی ئامان ئه‌لاهی) دا هه‌یه مه‌به‌س له هونراوه‌ی پینجه‌مه (ترسم آزرده شود....)

کارډوخی

۲. له‌به‌ر ده‌رگای مه‌یخانه دوینئ پیری مه‌ی فروش پیی وتم، وا شه‌راب بخوره‌وه که فریشته و مه‌لائیکه‌ی ئاسمان پیئت بلین عافیته‌ت بی، نوشت بی.
۳. مزگینی بی به شه‌راب نوشان و مه‌ی خوران که شه‌راب له کوویه‌دا وهک دلئ خاوه‌ن دلئ هوشیار هاته‌جوش.
۴. هیشتا ئه‌وه‌نده منداله، بونی شیر، له لیوی شیرینی وهک له‌عل سووری دیت که‌چی به‌و مندالییه وا خوینی دلئ عاشقان ده‌خوات.
۵. یار ئه‌وه‌نده منداله ئادابی یاری نازانیت، هیشتا دوست و دوژمن له‌یه‌ک جیا ناکاته‌وه

دەترسم دلى ناسكت گەرد بگریت، ئەگینا گلەییكى زۆر زۆرم لە تۆ ھەیه.
دوش: دوینى، گویند: دەلین، بلین. ھنوز: ھیشتا. ناند: نازانى. بسیار: زۆر. ترسم:
دەترسم.

ھەلبەستى دووھم

۲

۱. ندیدم جز غمت کس محرم دل
از آن سوشادمانم باغم دل
براه مرغ دلها زلف و خالت
یکی دام است و دیگر دانهء دل
۲. چنانم زلف و خالش زد ره هوش
که کردم دین و دنیا را فراموش
چو دیدم حلقه زلفش در بنا گوش
شدم اُورا غلام حلقه در گوش
۳. گرنه از بهر نثار ره یار است مرا
جان شیرین بکف از بهر چه کار است مرا
از جفا دوش نیامد بسر بالینم
امشب از روی وفا شمع فرار است مرا

۱. جگە لە خەمت کەسم نەدی کە مەحرەمى دلم بێت، لەبەر ئەو ھەیه کە دلخۆشم بەخەمى
دل. لە رێگادا بۆ راوکردنى دلەکان زولف و خالت داناو، یەکیکیان دانهیه ئەویشیان
داوہ خالى داناوہ بە دانە، زولفیشى بە داوہکە، دلش بەبالندە و یار راوی دەکات و
دەبگرى

۲. زولف و خالى یار بەجۆرێک عەقل و ھوشیان لى سەندووم، کە دین و دونیام لەبیر
چووھتەوہ ... زولفى کە حەلقە حەلقە چەمابوو ھوہ لەسەر بنا گووى و من چاوم پى
کەوت خیرا بووم بەغولامى حەلقەى بەگووى یار، بووم بە بەندەى.

۳. ئەگەر بۆ دانانى رێگەى یارنێبە، بۆ بەختکردن نێبە، من گیانى شیرینم بۆچى بەسەر

دهسته وه گرتووه

واته گیانی خوّم ئاماده کردووه، له سهه دهستم دامناوه تا له پئی یارا بهختی کهم.
دوینی نهخووش بووم جهفای نواند نههات بو سهه سهه رینم ههوالم بپرسیت سهه رم لیدا،
ئهمشه وه که مردووم وهفای بهجی هیناوه تهشریفی هاتووه بوووته شه معی سهه رگورم.
ندیدم: نه مدی. ازان سو: له بهه ئه وه. براه: له ریگای. مرغ: په له وهه، بالنده. چنان: وهها.
کردم فراموش: له بیرم چوو وهه. دوش: دوینی.

ههلبهستی سییه م

۳

۱. رسته شد گلها بسی از گل مرا
- مهر رخسارت نرفت از دل مرا
۲. میکشد دل جانب قاتل مرا
- میدهد آخر بکشتن دل مرا
۳. تیغ برکش بهر بسمل کردنم
- میکنی بسم الله ار بسمل مرا
۴. میل طفلی سوی من دانی زچيست
- تا بسوی خود کند مایل مرا
۵. کشیدم همچو جانس در بر امشب
- گرفتم زندگانی از سر امشب

۱. له گلی من زور گول سهوز بوو پروا، خو شه ویستی مانگی پرومه تت له دلّم دهر نه چوو.
۲. دلّم ئەمبا بو لای قاتله کهم، واته دلّم رامده کیشی بو لای یه کی که دهیه وی من بکوژیت
دلّم ئاخری من ئەدا به کوشتن.
۳. تیغت دهر بینه بو کوشتنم ناوی خوا بینه، ئەگەر من ده کوژی و ناوی خوا دینی
۴. ئەزانی بوچی یار مهیلی مندالی له گه ل مندای هیه، تا من بو لای خو ی راکیشی تا بو
لای خو ی من مایل کات.
۵. یارم ئەمشه وه کو گیان کرده بهه، گرتمه باوهش، بهلی ئەمشه وه ژیانی تازهم

این همه: ئەمە هەموو. کار: ئیش. ریش: زامدار. خوانمش: بانگی دەکەم. جویمش: بەشوینیا دەگەرێم. درپیش منت: لەلای منە. بیدارشد: خەبەری بوووەتەو. جاآفرین: خوا، یەزدان. آنکەدید: ئەوکەسەى چاوى پى کەوت. جان نداد: نەمرد، گیانی تەسلیم نەکرد. می بینمت بخواب: بە خەو دەتبینم. می بینم بخواب: خەو دەبینم. صیاد: راوکهەر (راوچی) بی مەهری: بی مەحەبەتی.

هەلبەستی پینجەم

۵

۱. آخر همه ناله های شبگیر
يك شب بدلت نکرد تأثیر
۲. دانی که چه بخشدت جوانی
آن می که بگیری از کف پیر
۳. نقاش قضا چون نقش رویت
بر لوح ازل نکرده تصویر^۱
۴. ای برده دل از جوان و از پیر
با عشق تو ای جوان چه تدبیر؟
۵. پای دل عاشقان شیدا
در زلف مسلسلت به زنجیر

۱. ئەو هەموو هاوار و نالە نالەى منە لە شەواندا کە دەمنالاند، ئاخىرى ههچ سوودى نەبوو، شەوێک هاوارو نالەم کارى نەکردە سەر دلى تو و دلت نەرم کات.
۲. دەزانی ئەو شەرابەى لە دەستی پیری شەرابخانەو وەرى گری بیخوێتەو وە جوانیت پى دەبەخشیتەو وە جوانت دەکاتەو.
۳. وینەگری، قەزا، کە وینەى جوانان دەکیشى لەسەر تەختى ئەزەلیدا وەکو نەخشی پرووى

۱. ئەم ھۆنراوەى سێھەمە لە کتێبى (حەدیقەى خوسرەوى) دا نییە، لە کتێبى حەدیقەى ئامان ئەلاھیدایە کە ئەلى (نقاش قضا چو نقش رویت + برلوح ازل نکرده تصویر)

تۆى ياوينهى تۆ تا ئىسته نهكيشاوه، واته تا ئىستا جوانىكى كهى وهك تۆى دروست نهكردوه.

۴. ئەى كهسېك كه دلت له جوان و پير سهندوه، ههموو عاشقت بوون و دلت لى سهندوون چارهى عهشقى تۆ ئەى جوان چييه؟

۵. پيى دلى عاشقانى شهيداي تۆ وابه سراوه به زنجيرى زولفى تۆوه، پيوهنت كردوون.

بخشدت: پيىت ده به خشى، پيىت ئەدا. آن مى: ئەو شەرابه. از كف پير: له دهستى پير. اى برده دل: ئەى كهسېك كه دلت بردووه. پاى دل: پيى دلى.

ههلبهستى شه شه م

۶

۱. وه، وه، چه عذار و خط و خال نمکینی

فردوس برین، مشک خطا، نافهء چینی

۲. آشوب فرنگی و، غارت گر اسلام

برهمزنی ایمان و هم رهزن دینی

۳. پرسد اگر از حال دل (حسرت) بی دل

گو داده، (دل و دین) بکف بی دینی

۴. مه من برقع اگر رخ زیبا بگشایی

بسر زلف پریشان دل جمعی بربایی

۵. بخدایی خدا باهمه حسنی که توداری

میتوان گفت اگر کفر نباشد که خدایی

۶. مطرب این طرفه غزل را بسرود دف و بریط

خوشر آنست که از گفتهء (حسرت) بسرایي

۱. بهخ بهخ چه دم و چاوو، خهت و خالیکی جوان و (خوی دارت) ههیه، بهههشتی بهرینی، موشکی خهتای ناووکى ئاهووی چینی.

۲. هوی ئازاوه و، ئاشووبی گاورهکانی، تالانکهری ئیسلامهکانیت، تیكدهری ئاین و ئیمانی، جهرده و ریگهگری دینی.

۳. ئەگەر ھەوالى ھەسرەتى پىرسى بلى: دل و دىنى خوئى داوھتە دەستى بى دىنىك.
۴. ئەى مانگى من ئەگەر رووبەند لەسەر رومەتى جوانت لا بەریت، بەسەرى زولفە بلاو و پەرىشانەكانت دلى خەلقىكى زور دەبەى.
۵. بەیەزدانى، یەزدان سویند دەخۆم دەلیم ئەم ھەموو جوانییەى كە تۆ ھەتە ئەگەر كوفەر نەبوايە ئەتوانى بلى (كە تۆ شای جوانانى).
۶. ئەى موتريب ئەى گۆرانىبىژ چاكتەر و خوشتەر ئەوھىە لەگەل (دەف و بوربوتا) كە دوو شتى مۆسیقان ئەم غەزەلەى ھەسرەتە بخوینیتەوھ واتە: غەزەلەكە بەئاوازی دەف و بوربوتەوھ.
- غارت گر: تالان كەر. برھمزن: تىكەر. رھزن: رىگر، جەرەدە. پىرسد: دەپرسى. گو: بلى.
- بربائى: دەفرىنى.

ھەلبەستى ھەوتەم

۷

چەند تاكە ھۆنراوھ:

۱. از آن زلف سیه (حسرت) ندارم
بجز روز سیاه و شام تارى
۲. من كه در بر نبود جامه ام از كهنه نو
مىفروش از من مسكين چه ستاند به گرو؟
۳. از مسجد و همصحبتى زاهد خودبين
خود را بدر خانهء خمار كشيديم
۴. (حسرت) بت سال خــــورد دارم
محتاج شراب سالخوردم
۵. دى وعده مراداد، كه فردا كشت
يارب كه پشيمان نشود قاتلم امروز

(مانای چەند تاكە ھۆنراوھىەكى ھەسرەت)

۱. ئەى ھەسرەت خوئى بەخوئى دەلى: جگە لە پۆژىكى رەش و، شەوئىكى تارىك بەولاوھ

- هیچی کهم نییه رووناکیهك شك نابهم بههوی ئه و زولفه ره شهیه وه.
۲. من که هیچ کراسیکی کۆنه و تازهم نییه له بهری کهم، ئیتر مهی فروش له منی ههژار داوای چی دهکات که له بارمتهی شهربا داینیم.
۳. له مزگهوت و، رهفیکی کردنی زاهیدی خۆپهرست و خۆبینه وه وا وازم هینا خۆم خسته بهر دهرگای مهیخانه.
۴. خۆی به خۆی دهلی: ههسرهت، من دولبهریکی تازه پیگه یشتووم ههیه، ساله وهختیکه بووه بهدۆستم، بهو هویه وه پیویستم به شهرباییکی کۆنی ساله وهختیش ههیه.
۵. دوینی و هعهدهی بهمن دا که بهیانی دهتکوژم، خویا له تۆ دهپاریمه وه قاتله کهم ئه مرۆ لهو وهعهدهی خۆی پهشیمان نه بیته وه.
- بجز: جگه له. نو: تازه. جامه: کراس. دی: دوینی. گرو: بارمته. کهنه: کۆنه.

ههلهستی ههشتهم

۸

چوارخشتهکی

۱. یارب زکرم مرا تو مشکل بگشا
این قفل گرانم از در دل بگشا
کامل کنم از کمال بخشایش خویش
چشم برخ حضرت کامل بگشا
۲. دلبر ز برم چو بارقیبان گذرد
از چشم ترم هزار طوفان گذرد
آه از پس عمری که گذشت از برین
آن عمر گرانمایه بدین سان گذرد
۳. ساقی قدحی بده که دلشاد شوم
از دست دل و غم دل آزاد شوم
خواهی غم از تمام بر باد دهی
چندان بدهم باده که بر باد شوم

۱. ئەى خوا بە كەرەمى خۆت ئيشوكارو موشكولاتى من جېبەجى بكة، ئەم قوفلە گرانە
 كه دراوه له دەرگای دلم بېكەرەوه، ناتەواویم تەواوکه له كەمالى، بەخشندەگى خۆت
 عەقل و كەمالم بدەرى، كارى بكة چاوم بەروخسارى حەزرتى كامل بكةوئیت.
 ۲. كاتيك دولبەر لەگەل رەقىبەكان بەلاما تېدەپەرئیت، له چاوى فرميسكاویم هەزار
 توفان پەيدا دەبئیت، ئەوئەندە دەگریم، ئاخ و داد دواى تەمەنىكى دريژ ژيان و عومرى
 من بەم جوړه بەناخۆشى تېدەپەرئیت.
 ۳. ئەى ساقى پيالەيهك شەرابم بدەرى كه دلخۆش بم، له دەستى خەمى دلم، دلشاد بيم،
 ئازاد و رزگاريم له خەم و خەفەت، ئەگەر دەتەوئى بەتەواوى خەم نەهئىلى هەمووى
 لا بەیت ئەوئەندە شەرابم بدەرى تا بەتەواوى بەربادبم، ئاگام له هیچ شتیک نەبى.
 مشکل بگا: موشكلم حەل كە. چشم: چاوم. گذرد: تېدەپەرئیت. بدین سان: بەم جوړه.
 اگرخوا هی: ئەگەر دەتەوئى. چندان: ئەوئەندە.

تیبینی لەم بەشەدا

۱. دەتوانین بلیین (حەسەت) شاعیریک بووه، نیشتمانەكەى خۆى خۆشویستوو، وه
 شانازی بەكوردایەتى خۆیهوه كردوو، بەم هۆنراوهدا كه دەلئیت:
 [خوانند خلائقم به تاجيك من زادهء اردلان و كوردم]
 واتە: خەلقى من بە (تاجيك) دەزانن، بەلام من له ولاتى (ئەردەلان) له دايك بووم، (من
 كوردم).
 ۲. له شیعەرەكانى (حەسەت) له كتیبى حەدیقهى خوسرهويدا لەلایەپرە (۶۵) وه تا لایەپرە
 (۸۲) سى و حەوت، هەلبەست هەیه. من لەوانە تەنیا ئەم هەشت هەلبەستەم بو
 نمونەى شیعری هەلبژارد و نووسیمهوه.

كاردۆخى

۱۶. خوسرهوخان

ناوى پيرۆزى (خوسرهوخانى والى)يه، باپيره گه‌وره‌ى والى واليان (خوسرهوخانى والى
 يه) كه به‌خوسرهوى دووم ناوده‌برئیت و له پيشا باسماں كرد.
 دەلئین: گه‌وره و سەردارىكى وها بووه كه هەرچى جەربەزه و، ياخى و، سەركيشانى

دونييا بوون، هه موويان ملي فهريمانبيرييان بو دانه واندووه، وه له بهردهرگاي ناوه دانيا ملكهچ و سهريشور وه ستاون، دوژمن له ناوبهريك بووه، بهئاگري چهكي تيژو بورندهي خهريمانى ژيانى ناحهزاني خوئى سووتاندووه، دوست پهروهريك بووه به باي شنهي خوئشهويستي ئهو، ده مي خونچهي گولئى هيوا و ئامانج كراوه ته وه، گولئى ژيانى دوستانى بهگه شاوهيبي و كامه راني له باخي ژينا ژياون.

پالھوان و نازايهك بووه: هه به ناوچاو هيئانه وهيهكي و تووره بووني نه مامي بالاي دوژماني له پهگوريشه دهرهيناوه، خوسره ويكي كيسرا رهوشيكي وابووه هه به دهنگي له رينه وهي زهنجيري دادپه رستيه كه ي، زهنجيري دادپه رستيه كه ي (نهوشيروان) له يهك جيا بووه ته وه و پچرپچر بووه، به خشنده يهكي وابووه به بلاوبوونه وهي ناوبانگي كه ره م و به خشنده گي ئه م (كه ره مي حاته مي) بي ناوونيشان ماوه ته وه. سه ركرده و له شكر ريكخه ريكي وابووه هه بهگه يشتن و هاتني بو مهيداني شه ر ئالاي سوياي دوژمن خيرا سه ربه ره وخوار بووه ته وه.

ولات داگيركه ريك بووه به دهر په ريني ئه ژده هاي ئاگريني گولله توئي، خيرا قه لاي هساري دوژمان خاپوور بووه و له ناوچووه، سه رداريكي به هه يبه تي وابووه له ترسي توله و هه يبه تي شيرانه ي (شيرى به ردار) به ري خستووه. ده ست راست و نيشانچيه كي وابووه هه به هه لگرتني چهك تيري تيروه واني بارامي زه مان له كه مانا چه ماوه ته وه و گرموله بووه، سوارچاك و پالھوانيكي وابووه كاتي ك كه سوا ري ولاغ بووه و ناوزهنگي له ئه سپ داوه، گياني (ره خشي روسته مي) له مهيداني شه ردا زيندوو كر دووه ته وه. روبيته ن شكوه ي بووه كه سوا ري ئه سپي بوور بووه له كاتي ولات داگير كر دنا گياني (ئه سفه ندياري) مه زن بو پوزش و پارانه وه ليئ هاتووه ته پيشه وه.

سه ردار و گه وره يهكي وابووه هيچ پيوستي به ته عريفكر دن نه بووه، چونكه دهنگي نازايه تي و دليري و جوان مه ردي ئه وه وهكو تيشكي روژ دهر كه وتوو دياره به هه موو دونيادا بلاوبووه ته وه. چاكترين به لگه ش بو نازايي و گه وره يي ئه م زاته ئه وه نده به سه كه (3) پاشا به جياجيا، به (30) هه زار شه ركه ره وه به توپ و چهكي چاكه وه هاتوونه ته سه ري دواي كوشتاريكي زور ده ست دريژه روو ره شه كان به شكاي و سه رشوري گه راونه ته دواوه به جو ريك شكاون (ئه سفه هان) پيشيان به جي هيشتووه.

به م جو ره ئه م (خوسره وه، كه يخوسره وه) هه ر له (سنة) وه تا (ئه سفه هان) به پاني و دريژي ئه م ولات و شوينه حوكمي كر دووه و له ژير ده ستيا بووه.

ئه گه رچي داگير كر دني (هه موو ئيران) له لاي ئه وه سه رو كه گه وره يه شتيكي سووك و

ئاسان بوو بەلام لەبەر پارانەوه و داواکاری و خاترداری هیندی پیاوچاکی دەولەت وازی لەوه هینا وه بەشوینی کەلەپووری باوک و باپیری خۆی رازی بوو.

ئەم دادپەرورە ناودارە، ئەم خوسرەوه بەویقارە، ماوهی (٤٠) سالل حوکمداریهتی سنه و دەورویشتی کرد تا له سالی (١٢٠٤)ی کۆچیدا بالندهی گیانی پاکی له قەفەسی لەشیا هاته دەرەوه و هەلڤری و بەسەر (داری تووبا)ی بەههشتهوه نیشتهوه.

ئەگەرچی له هەلبەست و هۆنراوهکانی ئەو سەردارە مەزنە تا ئیستا شتیکی وامان لانییه، بەلام بەم پارچە هەلبەستهیا کە له وەرانی نامە (عەبدوڵا بەگی سەرنوسەر)دا نووسیویهتی بۆمان دەرەکهوئ ئەو زاتە تا چە رادەیهک له شیعەر و شاعیریدا دەستی بووه، هەلبەستهکەش ئەمەیه:

هەلبەست

مخلص دیرینه عبداللہ بیگ
آنکه فضل اوست برخلق آشکار
قطعہء در مدح ماگفت و نوشت
جمله أفاظش چو در آبدار
لیک از مسکن شکایت کرده بود
کاندرو ساکن شده او (جغد) وار
أی وکیل الشان رشید دولتم
یک براتش ده (دوعباسی) هزار
تابسازد آشیانی بهرخویش
همچو شهبازی درو گیرد قرار

مخلص دیرینه: دلسۆزی کۆن. جغد: بایهقوش. تابسازد: تا دروست کا. بهرخویش: بۆخۆی.

تیبینی:

بەخویندنهوه و، دەرکەوتنی مانای ئەم هۆنراوانەدا بۆمان ڕوون دەبیتەوه، کە پیاویک ناوی (عەبدوڵا بەگی نووسەر) بووه، ناویانگی چاکە و زانایی و شاعیری بلأوبووتهوه، ئەم هونەرمنده وهکو بەشی زۆریهی شاعیرانی ئیستا کەم دەس و بی دەرامەت بووه، له

خانويكى كۇندا بە سەغلەتى ژياو، وەكو (كونەبەبوو) تىي خزاو و شەوى تيا روژ كىردوۋەتەو. وادەردەكەوى ھەلبەستىكى بۇ (خوسرەوخان) ناردوۋە و تەعريفى كىردوۋە و ھاتوۋە بەشان و باليا، دوايى باسى ناخوشى و بى خانويى خوى بۇ كىردوۋە كە چۇن بەشەو لەو خانوۋەدا وەكو (كونەبەبوو) ستار ئەكات. ئەويش لە وەراميا ئەم (۵) ھۇنراۋەيەى نووسيوە كە لە عەينى كاتدا فەرمانىكە بۇ (خەزىنەدارەكەى خوى) و پىي دەلى:

(دلسۆزى راستەقىنەى كۇنمان عەبدوللا بەگ) ئەو زانايە كە چاكەى ئەو لە لاي ھەموو كەسيك پوون و ئاشكرايە، بە ھەلبەستىك ستايشى ئيمەى كىردوۋە، ھەموو وشە و شيعرەكانى وەكو دورى تاقانەن، بەلام لە ژيانى خوى و كەلاۋە كۆنەكەى كە چۇن شەو وەك (كونەبەبوو) تيايا بەسەردەبات، شكاتى كىردوۋە، جا پيشەكى بەراتى بدەرى، دوۋەم جاريش (ھەزار عەباسى) بدەرى تا خانويكى چاكى پى بكات نەك وەك (كونەبەبوو) بەلكو وەكو (شەبازىك) تيايا بەسەتەو.

نيوہ ھۇنراۋەى دوايى چوارەم (دو) مانا دەبەخشىت، ئەوانيش ئەمانەن:

۱. بەراتىكى بدەرى كە برىتى بى لە (۲) ھەزار عەباسى.

۲. بەراتىكى بدەرى لەگەل ھەزار عەباسىدا.

(بەرات) برىتتيە لە موچەى (مانگانە) يا (سالانە) لە پۇن و گەنم و برنج و شتى خواردن چى پيوستى خواردننى خيزان بىت لەلايەن پاشايان و گەوران و دەستەلاتدارانەو دەپرېتەو بۇ كەسانىك كە دلسۆز يا كارگوزارىكى ئەو پاشا و گەورانەبن، يا ھەزار و كەم دەست بن ئەو پاشا و گەورانە (بەراتى مانگانە يا سالانەيان) بۇ برېنەو.. (عەباسى) ش وەكو بىستوومە سكەى زىپىنى (شاعەباسى) بوو.

جا (خوسرەوخان) ئەمر بە وەكىل خەرجهكەى خوى دەكات و دەلىت: (۲) ھەزار (عەباسى) بە (عەبدوللا بەگ) بدە تا خانويكى چاكى پى بكات.

خۇ ئەگەر بەجورىكى تر مانا كە ليك بدريتەو ئەمە دەگەينى: (بەراتى سالانەى بدەرى لەگەل ھەزار عەباسى) دا تا ھەم ژيانى چاك بى و، ھەم خانوويش بكات.

۱۷. خەليل

لاويكى جوان و، تەواو پياو و، تيگەيشتوو، قسە خۇش و، زيرەكە.

بەخۇدا راپەرموون و بليمەتى لە ناو خەلقا ناوبانگى دەر كىردوۋە، دل دەولەمەند و نەفس بەرزە بۇجىبەجىكردى ئيشوكارى ھيواي بەيەزدان و خويەتى.

ناوی (خهلیل) به چاکه ناوبردنی له ناو دۆست و دوژمنا دهلیل و بهلگهی چاکی و دلپاکییهتی، له هه موو ههله و ناته واوییه کهوه دووره، ژیا نی پر له کامه رانی و خوئی و سرووره، کوپی زانی خوالیخو شبوو (حاجی موسته فای کاتب) ه. له لای والیه بهرپزهکان له باوو باپیروهه ریژیان لی گیراوه پله و پایه یان بووه.

ئهم زاته له روژانی گهنجیدا وهخت و کاتی خوئی به خویندن و فیروونهوه بردووه ته سهر هه ولی زوری داوه تا له زانست و خویندنه که یا سهرکه وتوووه. ئیستا به (زاناچاک) ناوی ده رکردوووه، زور قسه خویش و میهره بانه. له ناو عالم و خوینده وارن پایه و پله یه کی به رزی هه یه. له عه رهبی و فارسیدا زور شاره زایه به تاییه تی له شاعر و هه لبه سته کان پیاویکی ده رویش په نگ باوه پر دامه زراوه. راستگو یه و زور هه ز به تیکه لی زانیان و پیاوچاکان ده کات. به کورتی له هه ر هونه ریك له هونه رهکانا شاره زاییه کی ته واوی هه یه و بالادهستی که مه، به تاییه تی له شاعر دا له شیوه و جو رهکانی شاعری عه رهبی و فارسی شاره زایه و، تیگه یشتوووه، هه روا له دانانی شاعری جوان و پاراویشا زور پی شکه وتوووه، له گه ل ریژی زانا و داناکاندا ناوی ده بریت. من ئهم چند هه لبه سته م له دیوانه که ی هه لیزارد و، له م کتیبه دا نووسیمه وه، ئه وانیش ئه مانه ن^۱:

تییینی:

۱. له کتیبی حه دیقه ی ئامان ئه لاهیدا (رهونه ق) ته نیا (۸) هه لبه سته ئهم شاعیره ی نووسیه ته وه که بریتیه له (۱۱۱) هونراوه، له وانه منیش بو ئهم کتیبه (۵۸) هونراوه م لی هه لیزارد و نووسیمه وه.

باسی (خهلیل) ی شاعیر له کتیبی (حه دیقه ی خوسره وی) دا نییه، وادیاره (رهونه ق) پاش نووسینه وه ی کتیبه که ی (له دووه م جارا) ناو و، باس و، شاعری ئهم شاعیره شی خستوووه ته سهر کتیبه که ی. به هه لبه سته یه که می (خهلیل) دا که ته عریفی (ئامان ئه لآخان) ده کات، ده رده که وی که له ده وری ئه وا ژیاوه، واته له زه مانی (ئامان ئه لآخانی دووه م) دا بووه.

کار دۆخی

هه‌لبه‌سته‌کانی خه‌لیل

هه‌لبه‌ستی یه‌که‌م

۱

کشید گرد جهان، باز دی حصار از برف
کند حصار به‌روزه استوار از برف
یزک^۱ به‌طرفی نامزد شد از سرما
طلایه ساخته در دشت و کوه‌سار از برف
سپه بچار جوانب زی‌باد شد تعین
بطمع اینکه کند دهر خاکسار از برف
دبور باس‌پر شور کرد رو بچمن
فگند زلزله در جان سبزه زار از برف
زبرد برد دل اندیشه‌ء سکونت را
نماند هیچ دلی را قرار کار از برف
خیام بر زیر که فراشته ز (دمه)^۲
که تانزول کند میرکار زار از برف
فشرد حلق زمین را هوا بدست (جمد)^۳
فسرد (آذربزین)^۴ لاله زار از برف
عقود تاك بدل شد بشوشهای جمد
فتاد تاك بخاک سیه نزار از برف
گسیخت رشته‌ء اوراق باغ از دم باد

۱. (یزک) له‌سه‌ر وه‌زنی (نمک) = قه‌ره‌وَل = چند که‌سیکن له‌پیشی له‌شکره‌وه ئه‌چن و ئیشک ده‌کیشن.

۲. (دمه) له‌سه‌ر وه‌زنی (رهمه) = با و سه‌رما، به‌به‌فره‌وه، کریوه‌شی هه‌ر پی ده‌لین.

۳. (جمد) له‌سه‌ر وه‌زنی (صمد) = سه‌ه‌وَل و یه‌خ.

۴. (آذربزین) ئاته‌شکه‌ده‌یه‌ک بووه له‌ئیرانا پیاویک دروستی کردبوو که ناوی (برزین) بووه.

گریخت مرغ سحرخوان سحرکار از برف
 سترد نقش خوش را هوا بگزلک باد
 سپرد خرمی دل ره فرار از برف
 عروس گلین اگرچه زیورست عری^۱
 صبادرم کندش هر قدم نثار از برف
 درید طبل هزار برید نای تذرو
 هوا بجرم هوا داری بهار از برف
 چو دید پادشاه وی قرار خویش بملك
 بداد کار زمین را همی قرار از برف
 نه باز صحن سرا مینهد بیرون عقرب
 نه سر بیرون کند از حجر خویش مار از برف
 نه عندلیب ز ندم ز عشق گلبنی گل
 نه میل فاخته زی سرو جویبار از برف
 بمرد خرمی اعتدال وقت از دی
 کنون ز برد کفن سازد مزار از برف
 مرا بملك سنندج گسیخت رشتهء کار
 بگاه آنکه جهان بود زیر بار از برف
 فتاد هر یک از اخوان به قطری از اقطار
 چنانکه میفتد اوراق تارو مار از برف
 به پیر عقل بگفتم که ای دلیل طریق
 بود کسی که کند بنده رستگار از برف؟؟
 بخند گفت ز اهل بلد چه عرضه دهم

۱. (عری) = بهری له هموو شتیک و ناته واؤیک.

تیبینی: شاعیر لهه هلهبسته دا باسی سه رماو به فریک دهکات له زستانا، له بهرئه وهی که زوربهی
 خوینده واران له مه و پیش مانای وشه فارسیه کان فیربوون وا دهزانم له ماناکه ی تی دهگهن
 له بهرئه وه نه مکرد به کوردی.

فسرده اند تمامی چورهگذار از برف
شود زدیدنشان تیره دیده امید
چنانکه تیره شود دیده گان و تار از برف
ولی اگر بودت بخت باز گردد آنک
چکد ز طبع ترش شعر آبدار از برف
خدیو عهد، امان خدای و عنصر جود
که مکث کرده بدر بار شهریار از برف
به گاه جود چو ابربهار، گوهر بار
بوقت غیظ بیرون آورد شرار از برف
گذاردار بمعارك قدم فروریزد
روان فرقهء اعدا چو برگ خار از برف
شگفت نیست در آیام عدل او ظالم
کند بزیر زمین جا سوسمار از برف
کند ز عدل، دل زیر دست گرم چنان
که عور را نفتد سردی گذار از برف
عروس ملک ز جاهش جوان شود ورنه
سفید کرده سرو موی ز انتظار از برف
دهد سخا و عطایش امان ز دل سؤال
چنانکه میدهد آرار زینهار از برف
عدیل بخشش اورا طمع ز ابر مدار
که آن روان ده و، این کرده اختصار از برف
هر آنکه لاف زند از خلاف بندگی یش
فتد هر آنیه مجروح دلفگار از برف
کسی بهشت حضور ترا ز دست دهد
سزا بود که کند جای اختیار از برف

ز کبر نخوت این ناکسان چه عرضه دهم
 خنک‌ترند ز نخوت هزار بار از برف
 بغیر تو اگر چشم عاطفت باشد
 تمنی است که خیزد همی غبار از برف
 بسرد مهری آیام عشق گردد کم
 چنانکه دفع کند نشأه میگسار از برف
 همیشه تا که به نیسان مطر بود مطلوب
 مدام تا که به دی هست اعتبار از برف
 موافقان ترا باد در هجیر^۱ تموز^۲
 میاه شربتشان عذب خوشگوار از برف
 حسود جاه تو در دی بچاه نل هوان
 فتاده باد یمین از یخ یسار از برف

تئیینی: لهم هؤنراوانه‌شدا شاعیر هر له‌سهر باسی ئهو سه‌رما و به‌فره ده‌رپوات که باس
 کرا.

هه‌لبه‌ستی دووهم

۲

۱. چشم تو گرمستی از شراب ندارد
چیسست که سر بر دمی ز خواب ندارد^۳
۲. هیچ شوم گرنباشدم غم عشقت
وعد^۴ چه دارد اگر رباب^۵ ندارد

۱. هجیر: له‌سهر وه‌زنی (أمیر) = شیدده‌تی گهرما، گهرمای زور.

۲. تموز له‌سهر وه‌زنی (هنوز) ناوی مانگی هاوینه.

۳. واته بوچی که می‌ک سهر به‌رز ناکاته‌وه و خه‌به‌ری نابیتته‌وه.

۴. وعد = دعد = ناوی عاشقی‌که

۵. رباب = ناوی مه‌عشوقه و خو‌شه‌ویستی (ده‌عد)ه.

۳. گوغم عشق تو جان برد دل عاشق
هیچ ز جان دا دن اجتناب ندارد
۴. گرگذری، باچنین جمال، بره، بر
هیچ دلی نیست کإضطراب ندارد
۵. گر ز (خلیل)ت تغییری است بکش هین که
بیش از این طاقت عتاب ندارد

۱. واته: ئەگەر چاوت مهستی شهراب نییه یا مهست نین، بۆ بهرز نابنهوه و، هه‌لنایهن، وه له خه‌و خه‌به‌ریان نابیته‌وه
 ۲. ئەگەر غه‌می عه‌شقی تۆم نه‌بی چی ده‌بی، عاشق ئەگەر دل‌داری نه‌بی چیه‌ ژیان‌ی. لیره‌دا دوو وشه‌ به‌کاره‌اتووه‌ یه‌کیکیان (وه‌عد) یا (دعد) ئەمه‌ ناوی عاشقیکه، وشه‌ی دووهم (رباب) ئەویش ناوی مه‌عشوقه‌ و خو‌شه‌ویستی (ده‌عد)ه.
 ۳. ئەی یار بلّی به‌ غه‌می عه‌شقت گیان ببا، دلّ ببا هیچ مه‌قسه‌د نییه، چونکی عاشق له گیان ته‌سلیمکردن به‌ یار دریغی ناکات و خو‌ی له‌وه‌ دوور ناخاته‌وه‌ و خو‌ی ناپارێزیت.
 ۴. ئەگەر به‌م شیوه‌ و جوانییه‌وه‌ که هه‌ته‌ بیته‌ ده‌ره‌وه، به‌پێگادا برۆیت، هیچ دلّیک نییه که بۆت په‌شیۆ نه‌بیت و نه‌که‌ویته‌ په‌له‌په‌ل لیدان بۆت.
 ۵. ئەگەر له (خه‌لیل) گو‌رانیکت دیوه، زوو بیکۆژه، بابه‌سه‌ر دونیاوه‌ نه‌میئێ چونکه‌ تاچه‌تی گله‌یی تۆی نییه.
- خواب: خه‌و. اجتناب: خو‌پاراستن. گرگذری: ئەگەر تێپه‌ری. عتاب: گله‌یی.

هه‌لبه‌ستی سییه‌م

۳

۱. دام مرغ دل من، زلف پریشان تو بود
دانه اش خالی از آن عارض تابان تو بود
۲. دل بچاه زقن افتاد گراز خود کامی
سالها در هوس سیب زرخدان تو بود

۳. صبر بردن زدل و غارت ایمان کردن
 این هنرها همه از نرگس فتان تو بود
 ۴. باک نبود اگر، دل ز غمت، گشت هلاک
 زندگانی ابد یافت، چو قربان تو بود
 ۵. تا به گی این همه غافل شدن، از حال (خلیل)
 آخر آن دل زغم آشفته ثنا خوان تو بود

۱. زولفی پهریشانی تو داوی دلی من بوو، دانهی ئەو داوه خالی پرومەتی تابانی تو بوو،
 واتە دلی من کەبوو بە داوهو، هۆی زولف و خالی تو بوو.
 ۲. دل که کەوتە چالی چەناکەوہ بو بەئاوات گەیشتنی ئەو سیۆه بوو، کە چەند سالە دلی
 ئارەزووی کردووہ بە ئاواتە بگات.
 ۳. سەبرو پشوو نەمانی دل، تالانکردنی ئیمان و دین، ئەمانە هەموو هونەری چاوی
 نەرگسی فیتنەیی تو بوو.
 ۴. باکم نییە ئەگەر دل لە غەمت، لە خەفەتا بەھیلاکا چوو، ئەوہ ژیانە ئەبەدی دەست
 کەوتووہ، کە بووہ بەقوربانی تو.
 ۵. تاکەیی بەم جوۆرە وا گوئی نادەیی بەحالی (خەلیل) خۆتی لی غافل دەکەیت، ئاخۆ ئەم
 دلە کە پەژارەیی خەمی توئیە، سەناخوان و دوعا گوئی تو بووہ، هەر تەعریفی توئی
 کردووہ.
- دام: داو. عارض: پرومەت. چاه: چال. سیب: سیو. هوس: ئارەزوو. غارت: تالان.
 ثناخوان: تەعریفکەر. زندگانی ابد: ژیانە هەتاهەتایی. تابه‌کی: هەتاکو کەیی.

هەلبەستی چوارەم

٤

۱. جان میفزاید زان لعل دلخواه
 (طوبی لصب بالقلب یهواه)^۱

۱. صَبَّ = عاشق

۲. دارد درازی شرح جفایش
ساقی ز جامی این قصه کوتاه
۳. گردل بعجزم ندهد نرنجم
گردد مکدر آینه از آه
۴. باشد تلافی از جور آیام
(لوکنت یوما فی العمر تلقاه)^۱
۵. گشت آشکارا راز از سرشکم
(أخرانی معی اللّه أخزاه)
۶. سیب زنخدان ای دل چو طفلان
نفریبت هان، چاه است در راه
۷. حاشا نگارم جز لطف داند
(لیکن بختی بالوء اغراه)
۸. خواهد (خلیلش) پیویسته از جان
(مع فرط الاقبال اللّه أبقاءه)

۱. ماچی ئەو لیوه له‌عله ئالّه دلپه‌سه‌نده، ژیان و گیان زیاد ده‌کا خۆزگه به‌عاشقیك كه به‌دل خۆشی ده‌وی.
۲. ئەگەر باسی جه‌وروجه‌فای بنووسم یا بلّیم زۆر درێژه ئە‌کیشی، ئە‌ی ساقی به‌جامی شەراب ئە‌م باسەم له‌بیر به‌روه‌ه بابەرپێته‌وه.
۳. ئە‌گەر به‌که‌ساسی و زه‌بوونیم گوئی نه‌دات لی‌ی ناگرم و نارەنجیم چونکه ئاوینه به‌هه‌لمی هه‌ناسه و ئاه له‌که‌دار ده‌بی.
۴. ئە‌گەر روژیک له‌ ژیانما پێی بگه‌یشتمایه به‌وه‌سلّی شاد بوایم ئیتر هه‌موو خه‌م و ره‌نجی زه‌مانه‌م له‌ دل ده‌رده‌چوو.
۵. گریام، ئە‌و گریانه‌م رازی عه‌شقی بلا‌وکرده‌وه، هۆی فرمیسکم بوو نه‌هینم ئاشکرا‌بوو خوا حه‌قی لی‌ بسینی.
۶. ئە‌ی دل: سیوی زنجی روومه‌تی نه‌تخله‌تینی وه‌کو مندال بچی بۆی ئاگاداره‌ به‌ چالی

۱. ألقاه = پێی ده‌گه‌یشتم سرشکم = فرمیسکم.

زنجی له ریگاتا تیی نهکهوی.

۷. حاشا که خوشهویسته کهم یاره کهم جگه له لوتف هیچی که بزانیّت، به لّام من بیّ به ختم له لوتفه بیّ به شم عاشقی جوانی ئه و بووم که چی به پیچه وانهی که سانی تره وه لیّم ناپرسیته وه.

۸. (خهلیل)ی شاعیر هه موو جارێک به دلّ و گیان له خوا ده پاریته وه که خوی گه وره به کامه رانی و خوشی و بهختیاریه وه هه ر بهیئیی و بمینی.

یهواه: هه زری لیّ بکات. دمی: فرمیسم. نفریبت: نه تخله تینی.

هه لّبهستی پینجهم

۵

رباعی

۱. لرزان ز گناه خویش همچون بیدم

قطع است ز غیر فضل حق آمیدم

۲. گرچه همه معصیت ز من سرزد، لیک

برجای خدای، دیگری، نگزیدم

۱. وهکو شوپه بی دیم و دهچم و له رزه له رزم پیّ که وتوو، له بهر گوناھی خوّم، ئه وهنده گونا بهارم، هیواو ئومیدم به کهس نه ماوه، جگه له پهروه رگار و خوی گه وره.

۲. ئه گه رچی هه موو گونا هیک له من رووی داوه زور گونا بهارم، به لّام له گه لّ ئه وه شا هه ر ئیمان و باوه رم به یه که خوا بووه، خویه کی کهم له شوینی ئه و دانه ناوه.

بید: بیی (داری بی). بید مجنون: شوپه بیی. همچون: وهکو. آمیدم: هیوا. معصیت: گونا. لیک: به لّام. زمن سرزد: لیی رووداوم. دیگری: یه کیکی که. نگزیدم: هه لم نه بژارد. گزیدن: هه لّ بژاردن.

تیبینی:

له کاتی لیکدانه وهی مانای هونراوهی یه که مدا، من له جیاتی (بیی)، (شوپه بی)م به کارهینا چونکه شوپه بیی زیاتر له بیی دیته له رزه و به (با) دهجو لیته وه تا (بیی).

کاردۆخی

۱۸. خوږم

ناوی (میرزا فهتحوڼا) یه، کورې خوا لیخو شېوو (میرزا عهبدوڼا) ی وهزیره.

بهراستی پیاوړکی چاک و ئازا و لهسه رخو و دهستېلاوه. له ناو خه لکا به پیاوچاکی و پیاوړتی ناوی دهرکردووه. له زهمانی حوکمداریه تی خوا لیخو شېوو (لطف علی خانی والی) دا چووته لای ئاقا (محمد خانی قاجار) ی اوه له لای ئه و دامه زراوه پله ویاپه یه کی بهرزی له دهولته تا به پیی توانا و لیاقه تی خو ی وهرگرتووه.

کاتیک که (لطف علی خانی کورې جعفر خانی زهند) له گه ل ئاقا محمد خانی قاجارا تیک ده چی شیراز و هیندی له ولاتی ئیران داگیرته کات. (خوږم) واز له ئیشوکاری خو ی دینی (ئاقا محمد خان) به چی دیلی و دیت بولای (لطف علی خانی زهند) بو شیراز. ئاقا محمدخان ئه م رویشتنه ی خوږمه ی زور پی ناخوش ده بیټ.

کاتیک که دووباره شهړه ست پی ده کاته وه له بهینی (لطف علی خانی زهند و ئاقا محمد خانی قاجار) و ئه م شهړانه ماوه یه کی زور ده خایه نی دست و پیوهندی ههر دوولایان به م شهړه وه خه ریک دهن و گیرده خو ن. وه له ئه نجاما له نیوه شه ویکدا ئاقا محمدخان دها به سر (شیرازا) دهیگریته وه، ئالای زهند وه کو به ختی شوومی خو ی سر به ره و خوار ده بیته وه و لطف علی خان راده کات. ئا له م کاته دا (خوږم) له شیراز ده بی و ده چی له باره گای حافظ که (شاچراغ) ی پی ده لین خو ی په نا هدات به و نیاز که ئاقا محمدخان وازی لی بی نی. به لام ئاقا محمدخان لی خو ش نابی و دهنی ری به زور دهری دین وه ئه م ده کات ههر دوو چاوی هه ل ده کو ن^۱.

خوږم دوا ی ئه م چاو هه لکو لینه و کاره ساته ناخوشه ش (۳۰) سال ژیاوه. به م وه زعه شه وه به کویری له بهر زیره کی و بیر تیزی خو ی دهستی له شیعر له بهر کردن و شیعر

۱. ئاقا محمدخان وه نه بی ته نیا چاوی ئه م شاعیره ی هه لکو لی بی له کتبی = (پاله وانی زهند) ی حسن فهمی جاف وه (کوردي زهند) ی حوزنی موکریانیدا له لاپه ره (۱۶۰) و (۷۷) دا هاتووه که ئاقا محمدخان به دهستی خو ی چاوی (لطف علی خانی زهند) ی هه لکو لی وه، وه فه رمانی داوه که (۲۰) هه زار چاوی تری ناحه زانی خو ی هه لکو ن، ده لین فه رمانبه ره که ی که چاوه کانی هی ناوه ته به رده می به دهستی خو ی ژماردوونی ده بی نی له وانه (۲) چاو ناته و او ه هه ر له وئ ئه م ده کات ههر دوو چاوی فه رمانبه ره که ی خو ی هه ل ده کو ن له جیاتیی ئه و جووه ته چاوه...

دانان هەل نەگرتوو، شیعری جوانی ریکخستوو. لە هونەری هەلبەست و هۆنراوەدا
خۆش سەلیقە و تەبەع رەوان بوو بەم جۆرە بەدانانی شیعەرەوه خۆی خەریک کردوو تا
شاعیریکی بەرز و بۆلند پایەیی لێ هەلکەوتوو.

دانەری کتیبی حەدیقەیی خوسرەوی دەلیت:

من زۆر جار بەخزمەتی (خورەم) گەیشتوو، لە هونەری میژوو دانانا بەحسابی ئەبجەد
کەس هاوتای نەبوو، وەکەسێش ناتوانی ئەو روووە لافی (هاوشانی) لێ بدات
بەکورتی بڵێن: خورەم هاوڕێیەکی شەڕین زمان و نکتەدان و بویژێکی تاییبەتی (ئامان
ئەلاخانێ والی) بوو.

لە هەموو بابەتێک هەلبەست و هۆنراوەی هەیه (غەزەلەکانی) زۆر بەرز و
پێشکەوتووین دیوانەکەیی نزیکی (۵) هەزار هۆنراوە دەبێ. من بەبیری خۆم چەند
(قەسیدە) و پارچە (غەزەلیکم) لێ هەلبژارد و لەم کتیبەدا نووسیمەوه^۱.

ئەم شاعیرە بەناوبانگە لە ساڵی (۱۲۳۹) کۆچیدا کۆچی دوایی کردوو.

لە کاتی نووسینەوهی باسی ژبان و شیعری ئەم شاعیرەدا (رەونەق) کە خاوەنی کتیبی
(حەدیقەیی خوسرەوی) یە دەلیت لەو کاتدا بۆ کۆچی دوایی خورەم ئەم هۆنراوەیەم ریک
خست ئەویش ئەمەیه:

بە تارىخ او کلک (رونق) رقم زد

بود درجنان جاودان جای خرم

هـ ۱۲۳۹

هەلبەستەکانی خورەم

هەلبەستی یەكەم

۱

نسیم صبح عنبر بیزگشت و أبرگوه رزا

چو شاهنشاه گل برتخت گلشن شد آرا

۱. رەونەق لە کتیبی (حەدیقەیی خوسرەوی) دا لە دیوانە (۵) هەزار شیعەرەکی (خورەم) تەنیا (۷۹۱)

هۆنراوەی هەلبژاردوو و نووسیویەتەوه بۆ کتیبەکەیی، ئەویش بریتییه لە (۳۴) هەلبەست لە لاپەرە

(۸۵) هە تا لاپەرە (۱۴۵) ی گرتوو تەوه

کاردۆخی

بگلشن شقه گل زرفشان چون چترأسکندر
 به بستان پرچم دی سر نگون أفسر دارا
 عبیر آگین بسان جعد یوسف سنبیل مشکین
 خمار آلود چون چشم زلیخا نرگس شهلا
 پریشان بید مجنون در دمن چون خاطر مجنون
 خوی افشان چهرهء گل در چمن چون عارض لیلا
 چو خسرو لاله را در کف پیایی أرغوانی می
 چو شیرین غنچه را بر لب دمام لاله گون صهبا
 بطرف گلستان از خار و گل موسی گلبنی را
 زیك جانب بكف ثعبان زیك سو در بغل بیضا
 گرفته نرگس مخمور بر کف زرفشان ساغر
 چو در بزم شهنشه ساقیان سیمگون سیما
 خدیو عهد و خاقان زمان فتحعلی شه آنک
 بود در بزم عیشش جام خورشید و فلک مینا
 شهنشاه فریدون حشمت جمشید فرخ رخ
 جهاندار سکندر سطوت و دارایی کسرا
 سلیمان شوکتی کاندر گه جود عطا باشد
 کفش أبر دُربار و دلش دریای گوهرزا
 زر فعت درگهش را حلقهء یمین بود گردون
 ز شوکت خرگهش را قبهء زرین بود بیضا^۱
 نسیم لطفش اریك لحظه در گلخن کند منزل
 سموم قهرش اریك لمحہ در گلشن کند مأوا
 ز آتش گل بیرون آید چنان کز نار نمرودی^۲

۱. بیضا = لهسه و هزنی حمرا = لیژدها مهبهس له روژه (رك. معيار اللغه)

۲. مهبهس له چیروکی سوتانی هه زرهتی ئیبراهیمه که خوا نهیبهشت بسوتی وهکو گولزاری لیّهات بوئی.

ز گل آتش عیان گردد چنان کز وادی سینا^۱
 ألا ای خسروی کز بهر زیب بزم تو هر شب
 فشاند خازن چرخ از کواکب لؤلؤی لالا
 بنودی گر غرض از خلعت ذات همایونت
 نکردی التفاتی هرگز (آدم) جانب (حوا)
 زبیم شحنه‌ی قهرت زند دردی کش گردون
 زرافشان ساغر خورشید را هر صبح برخارا
 فتد گریاره خشتی از نخستین پایه‌ی قصر
 شکست آرد ز بعد قرن‌ها بر تارک (جوza)
 چو صیت عدل تو گردید در آفاق کشورگیر
 چو بانگ داد تو گردید در عالم بلند آوا
 کند در دیده‌ی شیر ژیان آهو همی مسکن
 کند بر تارک باز طغان^۲ تیهو همی مأوا
 فتد از باد گرزت رعشه اندر پیکر گردون
 فتد از برق تیغت آتش اندر خرمن دنیا
 بروز رزم کز جوش و خروش پر دلان گردد
 فضای رزمگه چون عرصه‌ی محشر پر از غوغا
 عقاب تیران هر سو بسان غمزه‌ی جانان
 بقصد صید مرغ روح بی پروا کند (پروا)^۳
 هوا گردد ز تیغ شعله سان آتش فشان گلخن
 زمین گردد ز خون جنگ جویان لاله گون صحرا
 ز فتح نصرت یزدان نهی چون روی در میدان
 فتد از هیبتت زان سان تزلزل در صف اعدا

۱. مه‌به‌س له چیرۆکی موسایه که داوای له خوا کرد خوئی پی نیشان دا و کئیوی طور سووتا.

۲. طغان: وشه‌یه‌کی تورکییه به‌مانا شابازه.

۳. پروا = پرواز = بال گرتنه‌وه

که نشناسند، پیلان آویز، پا از سر
 که گم سازند شیران نبرد انگیز سر از پا
 گریزد از نهیب حملهء خصم افگنت دشمن
 چو خیل آهو از شیرو، چو نوح صعوه^۱ از عنقا
 بود هر شام تا در کاسهء سیمین مه باده
 بود هر صبح تا در ساغر زرین خور صهبا
 مهت با کاسهء سیمین بمحفل باد زانوزن
 خورت با ساغر زرین بمجلس باد بزم آرا

تیبینی: بۆ ئەم هەلبەستەش مانای وشە گرینگەکان لێک دەدەینەوه:

عنبر بیزگشت: بۆنی عەبیری وەرگرت. ابر: هەور. گوهرزار: گەوهەری دەرژاند. سرنگون:
 سەربەرەوخوار. پرچم دی: ئالای مانگی (دهی). بید مجنون: شۆرە بیی. ثعبان: ماری
 گەورە. خار و گل: دڤک و گۆل. بغل: گیرفان. گلخن: توونی هەمام. گلشن: گۆلزار. آتش: لە
 ئاگر. گول بیرون آید: گۆل دیتەدەر. از هر سو: لە هەموو لایەکەوه. زیب: زینەت، جوانی.
 نکردی: نەیدەکرد. زبیم: لە ترسی. فتدگپارە خشتی: ئەگەر لە تەخشتی داکهوی. صیت:
 شەرەت = ناویانگ. دیدە: چاو. بروز رزم: لە روژی شەر و هەرادا. عَقَاب: هەلۆ. عِقَاب:
 تۆلە، سزا. أَعْدَا: جەمعی (عدد) = دوژمنەکان. نشناسند: نایناسنەوه. گریزد: رادەکا. حمله:
 هەلمەت. خصم: دوژمن.

هەلبەستی دووهم

۲

۱. بخوان مطرب سرود خسروانی^۲
 که آیام جوانی جهان است
۲. ببال ای اردلان بر خویش کامروز
 بتخت خسروی نوشیروان است

۱. صعوده: بآلندهیهکی بچووکە بەفارسێ (سنگانە)ی پێ دەلێن.

۲. سرود خسروانی: جۆره سروودێک بوو (بارەبد) بۆ خوسرهوی په‌رویزی ده‌ژەند.

۳. قدح کش واعظ ومی نوش مفتی
 که عهد والی والا نشان است
۴. آمان الله خان کزین عدلش
 جهان پیوسته در مهد آمان است
۵. تهتمن^۱ حملهء رویین تن^۲ آهنگ
 زوراره^۳ خنجر آرش^۴ سنان است
۶. خداوندی که کمتر بخشش او
 سریر کسرا و تاج کیان است
۷. ظفر مندی که در کشور گشایی
 لوایش چون درفش کاویان است
۸. تن رویین تنان ارزان زبیمش
 چو برک بید از باد وزان است
۹. سکندر شوکت کی خسرو آیین
 فریدون حشمت جمشید شان است
۱۰. فلاطون فکرت سقراط فرهنگ
 ارسطو دانش و آصف بنان است
۱۱. ز لطفش گلستان اردلان را
 بهاری از پی چندین خزان است
۱۲. بهفتم چرخ اگر جا کرده کیوان
 بدرگاه تو کمتر پاسبان است
۱۳. سپهر نامساعد قبله گاهها
 چه گویم بامن مسکین چه سان است

۱. تهتمن: لهقه بی روسته می زاله

۲. روبیتن: لهقه بی (نه سفندیاری کوری گوشتاسپ)ه

۳. زوراره: ناوی برای روسته مه

۴. آرش: ناوی پاله وانیکی ئیرانی بووه.

۱۴. آزو پیوسته ام خاطرپریشان
 وزو همواره ام جان ناتوان است
 ۱۵. بمن هرکس زند در دوستی لاف
 چو نیکو بنگرم دشمن تر آن است
 ۱۶. خدارا رحم کن رحمی که امروز
 همین لطف تو بر من مهربان است
 ۱۷. بدهراز ساغرو می تا بود نام
 بگیتی تابهار و تا خزان است
 ۱۸. ترا بادا مدام آن می بساغر
 کز و دل خرم و جان شادمان است

بخوان: بخویننه. ببال: گه‌وره ببه، بفره، ناز که. مهد: بی‌شکه، جۆلانه. درفش: ئالا،
 به‌پداخ. کاویان: کاوه‌ی ئاسنگهر.

هه‌لبه‌ستی سییه‌م

۳

۱. بیا ساقی که برقع زان رخ زیبا براندازیم
 بعالم فتنه زان نرگس شهلا دراندازیم
 ۲. مغنی بریطی بنواز مطرب ناله برکش
 که تا خودرا از این حالت بحال دیگر اندازیم
 ۳. زبانگ ارغنون و نغمه‌ء چنگ و نوای نی
 صلای عیش در این نورواق اخضر اندازیم
 ۴. غزل خوان، کفزنان، إفتان و خیزان سوی میخانه
 بیامستانه تا خودرا به پای خم دراندازیم
 ۵. بطرف گلستان صحن باغ و ساحت گلشن
 گل آفشانیم و گلگون باده درجام اندازیم

۶. در این کشور خزف، چون بائمین گوهر بودیکسان

بیا (خرم) که تاخودرا بدیگر کشور اندازیم

تیبینی: ئەم هەلبەستەى خورپەمە لەسەر شیۆه‌ى غەزەلیکی (حافظ) ه که دەلی: بیات گل
بر آفشانیم می در ساغر اندازیم

۱. وەرە ساقى با پروپۆش لەسەر ئەو پروومەتە جوانە لابەرىن، لەو چاوه نەرگسە
شەهلاييان فیتنه بخەينه عالەمەوه، واتە بەهۆى چاوى مەستى يارهوه عالەميک
دەکەوێتە گىجاوى خەم و پەژارەوه.

۲. ئەى گۆرانبيژ دەست بەعوود ليدان بکە و ئەى موتريب تويش با نالەت بەرز بێتەوه، تا
خۆمان لەم حال و ژيانە ناخۆشە بخەينه حال و ژيانیکی خۆشتر.

۳. لە دەنگى ساز و نەغمەى روباب و، ئاوازی شمشال بانگى ژيانى خۆشى و کامەرانى
بەدين و بەختيارى بخەينه ئەو دونيا تازەيهوه

۴. وەرە با حالەتى مەستى خۆمان بگەيئينه مەيخانە لە پال کوپە شەرابا دانيشين،
حالى رۆيشتنەکەشمان بەم جوړەبى، شيعر بخوینينهوه، خۆمان بى دين کەين،
راکەين، بکەوين، هەلسينهوه تا دەگەينه مەيخانە

۵. بچين بۆ باخ و گولزار لەو چيمەن و ناو باخچەدا گول بکەنين و بەم لاو بەولادا
فەرهياندهين، شەراب بکەينه پەرداغ و پيالەى زيرينهوه بەخۆشى راي بويرين.

۶. لەم ولاتەدا کە (مووروو) لەگەل (گەوهەرى بەنرخدا) کە بەيەک چاو سەير دەکريين،
وہفەرق ناخريت، وەرە (خورەم) کە تابچين بۆ ولاتيکى تر.

برقع: سەريۆش، پەردە. زيبا: جوان. بربط: عوود. چنگ: روباب. نەى: شمشال. افتان و
خيزان: کەوتن و هەلسان.

هەلبەستى چوارەم

۴

۱. مژدە باد ای دل که ملك عدل را سلطان رسيد

بر سرير خسروى قاآن جم فرمان رسيد

۲. مژدە باد ای دل که از فيض دم باد صبا

گل بر اورنگ گلستان خرم خندان رسيد

۳. مژده باد ای دل که سر آمد محنت ایام غم
صبح فرخ مقدم از بعد شب هجران رسید
۴. مژده باد ای دل ز واج هفت گردون پر زنان
برزمین روح الامین با آیهء فرمان رسید
۵. خیر مقدم چتر گوهربار سلطان بهار
در همایون مقدم خان فلک دربان رسید
۶. در چمن باد عبیراگین، عبیرآمیز گشت
در دمن ابرگهر پرور گهر افشان رسید
۷. هم چو چشم و چهره قد و زلف خط مهوشان
نرگس و نسرین و سرور سنبل و ریحان رسید
۸. ساقیا جام می یم ده که از دور فلک
نوبت عیش و نشاط عشرت دوران رسید
۹. نبود این باد بهار از روضهء خلد برین
نفعها از جعد حور کاکل غلمان رسید
۱۰. بر در میخانه هرسو مژدهء (هات الصبوح)
با سرود چنگ و نی درگوش میخواران رسید
۱۱. بر فراز نیلگون توسنی چو رخشان آفتاب
شهبسوار برق جولان من از جولان رسید
۱۲. یاکه شاهینی شکار انداز از نخچیرگاه
چون همای همت (والی)ی والانشان رسید
۱۳. داور دوران (آمان الله خان) کز لطف او
دردمندان را به دردی بی دوا درمان رسید
۱۴. آنکه اورا بخت و دولت (حی بی مانند) داد
وانکه اورا فتح و نصرت زایرو یزدان رسید
۱۵. آنکه در ایوان بزم، آنکه در میدان رزم
با شکوهی خسروی و شوکت قآن رسید

۱۶. آنکه از فر فروغ آفتاب روی او

نور بر مهر درخشان و مهی تابان رسید

۴،۳،۲،۱. مزگینی بی ئهی دل که ولات پاشایه کی دادپه رستی بو هات، گول له گولزار
گه شایه وه، دهر د و مهینهت نهما، روژی خوئی دوی شهوی تاریکی هه لهات،
جبره نیل ئایه تی هیئا دونیا خوئی تی کهوت.

۶،۵. بو به خیره اتنی پاشای به هار چه من بای بو خوئی بلا و کرده وه، هه وریش
دهستی کرد به گه وه هر ژانندن

۸،۷. نه رگس و نه سرین و سه روو سونبل و ریحان وه کو چاو و روومهت و دوو زولفی
جوانان خوئیان رازانده وه، ده سا ساقی تویش جامی شه رام بده ری که ئیتر نو بی
شادی و خوئی و رابواردنی زه مان گه یشتووه

۱۰،۹. له به رده می مهیخانه دا له هه موو لایه که وه دهنگی (بیینه شه راب) دیت له گه ل دهنگی
گورانی و چه نگ و شمشالدا.

۱۲، ۱۱. له به رزایی ئاسمانه وه، روژ به سه رسامی دهره ات، یا شاسواری به رق به خیرایی
گه یشت، یا خو شه هیئی راو که له راو کردن و شوینی راودا وه کو (هوما) ی
هیمه تی (والی) والاشان گه یشت.

۱۴، ۱۳. حاکمی دهوران (ئامان ئه لآخان) ده رمانی ده رده داران گه یشت، ئه و زاته گه یشت
که خوا به خت و ده ولت و سه رکه وتنی پیداو.

۱۶، ۱۵. ئه و زاته گه یشت که له مهیدانی شه ردا وه کو خوسره و به شکوه شه و که ته، که سیکه
له به رکه تی روژی رووی ئه و رووناکی و شه وق بمانگ و هه سیره گه یشتووه.

هه لبه سستی پینجه م

۵

۱. در بساط چمن از مرحمت یزدانی

کرد باز ابرگهر بارگهر آفشانی

۲. باغ آفراشت دیگر پرچم کیکاوسی

شاخ بنهاد به سر آفسر نوشیروانی

۳. کرد چون مشک فشان طرهء جانان درباغ

سنبل از طرهء طرار عبیر افشانی
 ۴. بچمن سرو برافراشت قد حورایی
 به دمن لاله بر افروخت رخ غلمانی
 ۵. کرد در بزمگه عشرت سلطان بهار
 بلبل مست بصد عیش و نوا خوشخوانی
 ۶. خواند این نظم دلارا ز کلام حافظ
 (حمد لله علی معدلة السلطانی)
 ۷. ای که از درک کمالات تو باشد قاصر
 فکرت (بوعلی) و معرفت (لقمانی)
 ۸. ماه از لمعهء روی تو کند کسب ضیا
 مهراز پرتورای تو بود نورانی
 ۹. چرخ بر خنجر او خنجر مریخ کشد
 سرکشد باتو هر آنکس که زنا فرمانی
 ۱۰. تا در آفاق بود دولت و بخت و اقبال
 مایهء عیش و نشاط و طرب و انسانی
 ۱۱. باد پیوسته ترا دولت و اقبال قرین
 باد همواره ترا عیش و طرب و ارزانی

۱. له سهر فهرشی چه مهن به هوئی مهرحه متهی خوا بییه وه، دووباره ههور دهستی کرد بهگه وههر باراندن،
۲. باخ هم میسان ئالای (که یکاوسی) بهرز کرده وه، لقی دار تاجی نهوشیروانی کرده سهر.
۳. که له باخا زولف و پهرچه می جوانان عهتری بلا و کرده وه، سونبولیش وه کوئه و تورپه و پهرچه مه بونی خوئی بلا و کرده وه
۴. له چه مهندا سهر و قهد و بالای خوئی وه کو حوری دهرخست، له داوینی باخ و کو سارا (لاله) ش پرومه تی سووری کورانه ی دهرخست
۵. سولتانی بههار، له به زمی عهیش و خوشیدا بولبولی سهرخوشکرد دهستی کرد

بەخویندن و خویشخوانی

۶. خورپەم ئەم نیوہ ھۆنراوہ جوانہی (حافظ)ی خویندەوہ (سوپاس بۆ یەزدان لە دادپەرستی پاشا)
۷. ئەی کەسێک کە ناتوانی دەرکی کەمالاتی تۆ بکات نە فکری (ئەبو علی سینا) وە نەزانینی (لوقمانی حەکیم)
۸. مانگ لە پرۆمەتی رووی تۆ رووناکی وەردەگریت، ھەسیرەکان لە پرتەوی رووی تۆ رووناک نورانین.
۹. ھەر کەسێک سەرپێچی لە فەرمان و ئەمری تۆ بکات، چەرخێ زەمان خەنجەری مەپێخ دەدا لە گەردنی و سەری دەبێ.
- ۱۰، ۱۱. ھەتا دۆنیایە، ھەتا دەولەت و، بەخت و، ئیقبالە، ھەتا عەیش و خویشگوزەرانی و رابواردن و کامەرانی ھەبە لەسەر رووی ئەرز، خوا دەولەت و ئیقبال بەدائمی بە تۆ بدات، و ھەروا بە کامەرانی و بەختیاری و خویشی و تەرەبەوہ رایبوی.

تییینی لەم بەشەدا

۱. لە کتییی (حەدیقە ئامان ئەلاھی)دا (رەونەق) تەنیا (۲۰۴) ھۆنراوہی خورپەمی نووسیوہتەوہ کەچی لە کتییی (حەدیقە خوسرەوی)دا (رەونەق) (۷۹۱) ھۆنراوہی خورپەمی نووسیوہتەوہ.
۲. خورپەم لە ھەلبەستی یەکەمدا تەعریفی (فەتھەلی شا) دەکات، وە لە ھەلبەستی دووہم و چوارەمدا تەعریفی (ئامان ئەلاخان) دەکات، ھەلبەستی پینجەمی وەسفی خویشی بەھارە و ھەمیشان دینیتەوہ سەر باسی (ئامان ئەلاخان) دووعای خەیر بۆ کردنی.
۳. لە ھەلبەستی سییەمدا بەجوانی دەرەکەوئ کە (خورپەم) شیعری حافظ زۆرکاری کردووەتە سەری، کە ئەو غەزەلە لەسەر عەینی شێوہی غەزەلەکەمی حافظ ریکخستووہ، ھەروا لە ھەلبەستی پینجەمیشا ئەم نیوہ شیعری (حافظ)ی تیاپە (حمدلہ علی معدلة السلطان).

کاردۆخی

۱۹. خوسرهو بهگ

ناوی (خوسرهو بهگه) نازناوی (خوسرهو) ه لای والییه بهریرهکان خوشهویست بووه و ئیشوکاری (سهرنوسهری) پی سپیراوه، خهلقى زور ریزیان گرتووه، دهلین: پیاویکی خانهدان و، رهوشت چاک و، هیمن و لهسرخو بووه، باوباپیرانیش هر سهرنوسهری والییهکان بوون، بههوی تیکچوونی ولات و کارهساتی ناخوهه ماوهیهک کوردوستانی بهجی هیشتووه و چووته دهرهوهی ولات لهوی سهرکوتن و تهرهقییهکی زوری کردووه، پلهوپایهی له ناو کومهلدا بهرزبووهتهوه. دواپی بهگویرهی (حب الوطن من الایمان) بیرى کوردستانی کردووهتهوه گهراوتهوه بو نیشتمان، ههمیسان بهئیشوکاری سهرنوسهری والییهکانهوه خهریک بووه.

ئهم زاته له دانانی ههلبهست و هونراوهدا، له دارشتنی پەخشاندا دهستیکی بالای بووه بهیهکی له خوشخوانان و نیکتهدانانی ئهم شوینه دهژمیرری، ههروا پیاویکی زیرهک و قسه خوشیش بووه، له مهیدانی قسههوانی و نیکتهدانانیدا گوئی هونهر و یهکهمی بردووهتهوه.

چاکه و خوورپهوشت چاکی به وته و نووسینی تهواو نابیت، شیرین زمانیکه بهپهنبه ئیشارهی بو دهکریت. من^۱ ئهم چهند ههلبهستهه له دیوانهکهی ههلبژارد و لیهدا نووسیمهوه.

ههلبهستهکانی خوسرهویهگ

ههلبهستی یهکهم (قهسیده)^۲

۱

فغان که چرخ فرومایهه ستم کردار
شکست خاطر ناشاد من نموده شمار
ز زلف ماه رخان طالعم شکسته تراست
چو چشم باده کشان بخت من بود بیمار

۱. من = مهبهس له (رهونهق)ه دانهری کتیبهکه.

۲. ئهم قهسیدهیه له کتیبی ههدیقهی ئامانهلاهیدا (۸) هونراوهی لهمه زیاتره که نووسیمهتهوه.

بلوح خاطر من سالهاست منشی چرخ
ز بسکه مشق نموده رسانده خط غبار
بسان غنچهء تصویر مانده در حیرت
گل مطالبیم از جور چرخ کج رفتار
خضر نظمت بختم اگر نظر فگند
فتد ز لجهء امید زندگی به کنار
ز آفتاب حوادث پناه خواهم برد
بظل مرحمت شاه معدلت أطوار
محیط معدلت کان جود (خسروخان)
که ابر خواسته از فیض عام او زنهار
سپهر دانش و تمکین که ملک ایران را
بذات کامل قدسی صفات اوست مدار
بعزم یأس اگر بانگ برزمانه رند
شود بحفظ (رمه) (گرگ) (راعیان) را یار
حدیقه یی است وجود مبارکش بجهان
که جز سعادت و إحسان نباشدش اثمار
بعهد او نتوان یافتن پریشانی
مگر ز چنبر زلف بتان چین و تثار
دراین زمانه توئی آنکه آفتاب صفت
رسیده پرتو فیضت بر یمین و یسار
و لیک بنده دراین روزگار فیض سرشت
ندیده دیدهء بختم بغیر از شب تار
دلم زغم شد خون غصه ام زحد گذشت
چنین أسیر بدم تو اییم مگذار
تو رحم کن بروان من أسیر بلا

تو مهرآر بحال من شکستهء زار
که مدتی است بأمید لطف و مرحمتت
کشیده أم من مسکین دراین حدود آزار
خموش (خسرو) واین هرزه گویی آخرکن
کف دعا بأمید إجابتی بردار
همیشه تاکه بود آفتاب عالمتاب
برین (مقرنس)^۱ فیروزه لامع الأنوار
موافقان ترا شب چو روز روش باد
مخالفان ترا روز تیره چون شب تار

ههلبهستی دووهم

۲

۱. بازم از لیلی وشی سودای مجنون در سراسر
ز آتش عشقم همی شمع جنون روشنتر است
۲. گر به زردی میزند ابرووش کسر حسن نیست
از طلا ترقیم بسم الله زیب دیگر است
۳. برفراز لعل او خال سیاهش چون بلال
مسند یاقوت وجایش در کنار کوثر است
۴. اهل محشر را بود سردفتر فرد ثواب
هرکه چون (خسرو) شهید ناوک آن دلبر است

۱. دووباره له (شیوه جوانیکی وهك له یلی) سهروسه وای (مهجنون) و شیتیم
که وتووه ته سهر له ناگری عه شقم ئیستا چرای شیتی داگیر ساوه، واته وهك مهجنونم

۱. مقرنس = له سهر وه زنی (مزعفر) = به کو شکیکی (خرپ و موده وهر) دروستکراو ده لین که به نه قش و
نیگار راز ابیته وه.

۲. شوین بو مانا لیکدانه وهی ئهم ههلبهسته نه مابوو داوای لیپوردن ئه که م.

به سهرهاتووه، ئاگری عهشق له دلمای کلپهی سهندوووه.

۲. ئەگەر برۆی یارم (زەردکاره و، رەش نییه) ئەوه نابیی به عهیب بوئی، له جوانی ئەو کهم نابیتتوه، چونکه به زیڕ (بسم الله الرحمن الرحيم) ی سەر سوورپهتهکانی قورئان دهنووسریت، جوانیکی که پهیدا دهکا واته: پومتهی یاری به (ئایهتی قورئان) داناوه، برۆیشی بهو (بسم الله الرحمن الرحيم) ه که به زیڕ دهنووسریت.

۳. له قهراغ له علی لیوی یاردا، لیوی ئەودا، خالە رهشهکهی وهک (بیلالی حه بهشی) یه و پالی داوه به یاقووتهوه، شوینیشی له قهراغ ئاوی (کهوسهر) دایه، (کهوسهر کانیه که له بهههشت) لیڕه دا شاعیر که ناوی بیلالی هیناوه مه بهسی له رهشیهتی، چونکه بیلال خه لقی حه به شه بووه، ئەوانیش رهشن واته خالی رهشی یار، له لای لیوی له علی یاقووتیا، پالی داوه به ئاوی کهوسهرهوه.

۴. هه رکه سیک وهک (خوسرو) شه هیدی تیری ئەو دولبه رهیه له روژی قیامهت و هه شردا له پیش هه موو که سیکه وه چاکه ی بو حیساب ده کریت، سه رده فته ری پاداشت چاکانه.

باز: دووباره. در سراسر: وا له سه رما. آتش عشق: ئاگری عهشق. جایش: جیگای. کنار: قهراخ. ثواب: چاکه. ناوک: تیر.

هه لبه سته سییه م

۳

۱. پروانه صفت دل که مدامش تب و تاب است
- از حسرت آن عارض تابان تو باشد
۲. هرکس که به ابروی کمانت نظر انداخت
- در کیش محبت شد و قربان تو باشد
۳. أعجاز مسیحا که روان را کند أحیا
- ظاهر که نهان در لب خندان تو باشد
۴. تا دیدهء (خسرو) به رخت کرد نگاه
- چشم از دو جهان دوخته حیران تو باشد

۱. وهك پهروانه دلم كه بهدايم دسوتی و تايهتی، هوئی عهشقی تویه، له داخ و حهسرهتی پوومهتی تابان و بریقه‌داری تویه وای بهسرهاتوو.
 ۲. ههركهسیك سهیری (بروئی كهوانی) توی كرد، كهوته كیشهی مه‌هه‌بته و خوشه‌ویستی و عهشقه‌وه بوو به‌قوریانی تو.
 ۳. موعجیزه‌ی عیسا كه گیان زیندوو ده‌كاته‌وه، ئاشكرایه سیر و نهینی و له لیوی تودا له كاتی پیکه‌نیندا، واته كاتیک پی ده‌كه‌نی ده‌توانی وهك (عیسا) مردوو زیندوو كه‌یته‌وه.
 ۴. چاوی (خوسرهو) كه روومه‌تی جوانی توی دی، تا ئه‌و پوژده‌مرو و چاو به‌یه‌كا ئه‌نی هه‌ر‌هه‌یرانی تویه.
- تب: تا. عارض: روومه‌ت. نظر انداخت: سهیری كرد. اعجاز: موعجیزه. روان: روح: گیان كند احیا: زیندووی ده‌كاته‌وه. خندان: له‌خه‌نده‌وه هاتوو، (به‌مانا پیکه‌نین). رخت: روومه‌ت، روومه‌تت.

هه‌لبه‌ستی چواره‌م

٤

۱. دنبال چشم شوخ وی آن خال مشك رنگ
بر تخت گل نشسته بتمکین شاه زنگ
 ۲. عالم پراز (شهید) شود هر گهی به ناز
دلدار من ز غمزه بر آبرو نهد خدنگ
 ۳. (خسرو) اگرچه هست سرآمد بر اهل نظم
در عشق دوست مرکب إدراك اوست لنگ
۱. ئه‌و خاله‌ موشك ره‌نگه ره‌شه، كه له‌سه‌ر چاوی ئه‌و شوخه جوانه‌وه‌یه، وه‌كو پاشایه‌کی زه‌نگی ره‌شه كه له‌سه‌ر ته‌ختی گول به‌ته‌مکینی دانیشتی، ره‌نگه مه‌به‌ستی شاعیر له پاشای (فه‌ره‌نگ) بی‌گويا (فه‌ره‌نگ) كافرین به‌پرش داده‌نرین.
 ۲. دونیا پر ده‌بی له‌شه‌هید، هه‌ركاتیک دلداره‌كه‌م به‌ناز و خه‌مزوه برژانگی به‌رز كاته‌وه بولای بروی. شاعیر لی‌رده‌ا بروی یاری به‌(كه‌وان)، وه برژانگی به‌(تیر) داناوه وه

دهلیت کاتیک به نازوهو هم تیروکهوانه ناماده بکات ههزاران کهس شههید دهکات و
دونیا پرله شههیدی عهشق دهبیّت.

خوی بهخوی دهلی:

۳. (خوسرهو) ئهگهرچی ئیمتیازی وهرگرتوو، له هونهری شیعر و شاعیریدا، بهسه
شاعیراندا سهرکهوتوو بهلام لهگهل ئهمهشدا له عهشقی دۆستدا، ئهسپی دهرك و بیر
و فکری، شهله، پپی لهنگه ناتوانی بهو هویهوه زیاتر و چاکتر شیعر ریك خات.

چشم: چاو. دنبال: لهپشت. نشسته: دانیشتوو. مشك رنگ: رهنگ موشك (رهش). اهل
نظم: شاعیرهکان. برتخت گل: لهسه تهختی گول. هرگهی: ههركاتیك. خدنگ: برژانگ.
سرامد: ئیمتیاز. لنگ: شهل.

ههلبهستی پینجهم

۵

دوو چوار خشتهکی

۱. گردن تسلیم در طوق رضا باید کشید
خویش را در زیر فرمان قضا باید کشید
نیست دأب عاقلان آلودهء دنیاشدن
خویشتن را برکنار از ماسوی بایدکشید
۲. آن زلالی کوسکندر حسرتش برخاک برد
شربتی بود از لب یاقوت روح افزای تو
گفتم از زلف سیاهت هست پیچاپیچ تر
گفت (خسرو) نیست إلا آه انده زای تو

۱. دهبی گهردنی تهسلیمبوونت بهتهوقی قهزاقهدهر رازی بیّت، پیویسته خویشت بخهیته
ژیر فهرمانی قهزاقهدهری خواویییهوه. شیوهی عاقلان نییه، خویمان لهکهدار بکهن
خویمان تیکهلی ئیشوکاری دونیا بکهن، پیویسته ئینسانی ژیر خوی له ئیشوکاری
دونیا بکیشیتهوه جگه له بهرفهرمانی یهزدانی نهبی واز له ههموو شتیك بینی چاکه.
۲. ئهو ئاوی زیندهگانیه که (ئهسکهندهر) به ههسرهتییهوه مرد و گیانی تهسلیم کرد، ئهو

ئاۋە شەرىپەتەك بوو، لە لايىق ياقووتى گيان زىندوو كەرەھى تو، وتم لە زولفى رەشت
رەشتەر و پېچ پېچىتر ھەيە، وتى ئەھى (خوسرەو) نىيە شتىكى وا، مەگەر ئاھ و
دووكەلى ھەناسەى تو كە ھەناسە ھەلئەكەيشى ۋەك دووكەل رەش و پېچ پېچە بەرز
دەبىتەو ھەق عاسمان.

گردن تسليم: گەردن و مىلى تەسلىم بوون. طوق رضا: تەوقى رەزامەندى. خویش را:
خۆت. درزير: لەژىر. داب: شيوەوعادەت. آلودە: لەكەدار. زلال: ئاو (مەبەستى لە ئاوى
زىندەگانىيە). سكندر: ئەسكەندەرى مەكدونى. گفتم: وتم. گفت: وتى. نيست: نىيە. هست:
ھەيە. إلا آھ اندە زای تو: جگە لە ئاھى خەفەتبارى تو.

۲۰. خواجه

لاويكى جوان و ئازاو، دل ئازادە، بەقەزاو رەزاي خوا پازىيەو، ملكەچى ئەمر و فەرمانى
يەزدانىيە، ناوى (موحەمەد)ە كورپى (حاجى مىرزا)يە. باوكى بازىرگانىكى دولەمەند و
دەست پويشتوو بوو لە شارى (سنە)دا.

دواى (كوچى دوايى) باوكى، لەگەل ئەوئەشا كە باوكى خانوو و سامان و پارەيەكى
زورى بو جى ھىشتوو دلى بەم شتانه خوڤ نەبوو، گووى پى نەداو، بەجلى دەرويشى
و يەزدان پەرسىيەو ھەق خوى خەرىك كىردوو، كەنارى گرتوو، زلزلە و پلپلەى دونياى
بەلاو ھىچ بوو ريگاي راستى شەرى گرتوو، و سلووكى كىردوو، لە پاشا لەلاى
شىخانى ئاينى ئەو كاتە فيرى ئادابى تەرىقەت بوو، لەوانەو بەھرى وەرگرتوو، بو
دەرەھى وولاتيش چوو، و كەمىك گەراو، لەبەرئەھى كە تىكەلى زورى لەگەل دىنداران
و پياو ئاينىيەكان كىردوو، شارەزايىكى زورى لە خووپەوشتى عالمان و زانايان و
پياوانى يەزدان پەرسى، پەيدا كىردوو، لە ئادابى سۆفىيەتى و بەرھەلستى (نەفس)دا زور
پيشكەوتوو، وازى لە عەشقى مەجازى ھىناو، ريگاي عەشقى حەقىقى گرتوو تە بەر.
بەكورتى پياويكە تا بللى پياو چاك و پەوشت باش و دىندارە، لە ھونەرى زانبارى ژمارە
و حىسابا بى وىنەيە. بەپى زىرەكى و تەبەى پەوانى شىعەرى جوان و پاراوى ھەيە. ئەم
ھونراوانە بەشېكن لە شىعەرەكانى ئەم شاعىرە.

تېببىنى: باسى خواجه و شىعەرەكانى لە كىتەبە دەسنووسەكەى رەونەقدا كە ناوى
(حەدىقەى خوسرەوى)يە نىيە، من ئەم باسەم لە كىتەبى (حەدىقەى ئامانەلاھى)
وەرگرتوو.

كاردۆخى

هه‌لبه‌سته‌کانی خواجه

هه‌لبه‌ستی یه‌که‌م

۱

۱. سرو سامان عشق، تركِ سر است
- سرو سمان عاشقان دیگر است
۲. آنکه در راه دوست، يك سر مو
- خبر از خویش داشت بی خبر است
۳. ره ظلمات چند پیمایی
- چشمه‌ء آب خضر چشم تراست
۴. رفعت کاخ عشق را نازم
- کش فلک حلقه‌ی بی به پشت در است
۵. طائر اوج عشق بیضه صفت
- نه فلک را گرفته زیر پر است
۶. در بیابان عشق هفت محیط
- چون نگه میکنم يك (شمر) ۱ است
۷. آفتاب سپهر عالم جان
- عکسی از ظل پیر راهبر است
۸. رخ بخاک درش بمال ای دل
- (مس) به اُکسیر چون رسید ز راست
۹. بی سروپا گدای درگه عشق
- شهر یار و خدیو بحر و بر است

۱. سه‌روسامانی دل‌داری پیش هم‌وو شتیک ئه‌وه‌یه، له ری‌ی (یارا) سه‌ر به‌خت که‌یت،

۱. شمر: له‌سه‌ر وه‌زنی (قمر): چال‌او = له شویننی چال‌دا ئاو، وه‌کو هوز وه‌ستابیت‌ه‌وه.

سەروسامانی عاشقان وەکو سامانی کە نییە

۲. ئەو کەسە لە ریی دۆستەکیا بەقەد سەری موویەك هۆش و ئاگای لە خۆی بیٔ،
ئەو لە عەشق و دلداری هیچ نازانی

۳. ریگای تاریکستان تاکە دەپۆی بەشوین ئاوی زیندەگانیدا دەگەرپیت، سەرچاوەی
ئاوی حەیات چاوی فرمیسکاوییە، گریان

۴. بەبەرزى كۆشكى عەشق دەنازم كە ئەوەندە بەرزە ئاسمان حەلقەى پشتى
دەرگاگەپەتى.

۵. بآندەى بەرزى عەشق كە بنیشیتەو هەر (۹) عاسمان دەخاتە ژیری بالەکانیەو وەك
هێلكە

۶. لە بیابانى دلداریدا كە سەیری حەوت دەریا گەرەكان دەكەم ئەوان وەك چالایكى
بچوك وەهان

۷. رۆزى عاسمانى عالەمى گیان عەكسێكە لە سێبەرى كراسى پیری دەستگیر و مرشد.

۸. ئەى دل روت بوو بەخاكى بەر دەرگای ئەو پیرەدا چونكى مس كە بەزیر ئاو درا
دەبى بەرێز.

۹. ئەو كەسە كە گەدای دەرگای عەشق بیٔ بابى سەرپیش بیٔ ئەو پاشای بەحر و
بەرە. شاعیر لیژەدا مەبەستى لە عەشق (عەشقى حەقیقى خواپییە).

ظلمات: تاریکایی. ظل: سێبەر. نه فلك: نو ئاسمان.

هەلبەستى دوهم

۲

۱. اندرین رزم رستم داستان

طفلكى نى سوارمى بینم

۲. بختى^۱ عقل اندرین وادی

برد ووبینی، مهارمى بینم

۱. بختى: ئەوێكە لە حوشترى خوراسان (بخت) هیندیك دەلین ئەو وشەیه كراوه بەعەرەبى، هیندیك
دەلین عەرەبییە.

رك. معياراللغه

۳. اژدر نفس را درین هاموون
کتر از سوسمار می بینم
۴. صد چو منصور اندرین صحرا
سرفگنده بدار می بینم

چوارخشته کی

۱. در راه سلوک میل و فرسنگی نیست
در مستی عشق باده و بنگی نیست
۲. چندان که نشستیم بخرمانهء عشق
جز بیرنگی درخمش رنگی نیست
۱. لهم شهرهءا روسته می زال و هکو مندالیک دیته بهرچاوم، که سواری قامیش بووبی و هاتبی بو شه.
۲. حوشتری عهقل لهم دولهءا، وهها دیته پیش چاوم که هردوو کونه لووتی هوسار کراوه.
۳. نهژدههای نهفس لهم شوینهءا وا دیته بهرچاوم که له بزن مژه که متره.
۴. سهدی وهکو (مه نسور) لهم سه حرایهءا ده بینم سهر بهر و خوار کراون بهءارا.
۵. له ریگای سلوکی ته ریه تدا دووری و نزیکی (میل و کیلومتر و فورسهخ) نییه، له مهستی عه شقدا شهرباب و بهنگ نییه.
۶. ههرچی داده نیشم سهیری خمخانهی عشق و کوپهیی شهرباب ده کهم، جگه له بی رنگی مهیه کهی هیچ رنگی تر نییه.

۲۱. داوهری

ناوی پیروزی (موستهفا بهگ)ه، کوری خوا لیخوشبوو (فتهح عهلی بهگی وهکیل)ه،
باووباییریان ههر له کونه وه، له شاره جوانه کهی (سنه) دا دانیشتون. زیاتر له (۳۰۰)
ساله بهپله و پایهیی (وهکیلی) سهر نه فراز بوون. به توانایی و، چاکی و، خانه دانی ناویان

دهرکردووه له ناو کۆمه‌ل و خه‌لقدا، خو‌شه‌ویست بوون و، ریژیان لی گیراوه ئه‌مه‌ش له‌به‌ر خوورپه‌وشت چاکی و، پاك سورشتییان بووه، له‌گه‌ل ئه‌وه‌شدا که توانا و ده‌ست پ‌و‌یشتوو بوون، ئازاری که‌سیان نه‌داوه، دلی که‌سیان نه‌ئ‌یشاندووه.

به‌دلپاکی و به‌زه‌بی پیاها‌تنه‌وه سه‌یر خه‌لق و، په‌عیه‌ت و ژ‌یره‌ستانی خو‌یان کردووه. نه‌هیچ که‌س له‌وان دل ته‌نگ بووه، نه‌ئ‌ه‌وانیش گله‌بییان له‌که‌س بووه.

جه‌نابی (موس‌ته‌فا به‌گ)ی ناوبراو پیاویکی په‌کجار زیره‌ک و، تیگه‌یشتوو، بیر وردو، دوور ئه‌ندیش بووه. له‌هه‌موو ناته‌واوی و خه‌راپه‌یه‌ک دووربووه، زۆر زۆر دیندار و ره‌وشت چاک بووه، هه‌زی به‌تیگه‌لی فه‌قیر و هه‌ژاران کردووه. له‌زانست و زانیاری فارسی و عه‌ره‌بییدا به‌یه‌کی له‌زانایان ده‌ژم‌یرری، هه‌زی به‌خو‌یندنه‌وه‌ی شاعر کردووه، به‌یانییان و ئ‌یواران، کاتی خو‌ی، به‌سه‌یرکردنی کت‌یب و شاعر خو‌یندنه‌وه‌ی ده‌برده‌سه‌ر، خو‌یشی خاوه‌ن زه‌وق بوو، ته‌بعیگی په‌وانی بوو هه‌زی به‌شاعر ری‌کخستن ده‌کرد، له‌مه‌دا شاره‌زاییه‌کی زۆری پیه‌داکردبوو. هۆنراوه‌ی جوان و هه‌لبه‌ستی ری‌کوپ‌یکی بوو، هونه‌ر و خه‌یال وردی، تیا به‌کاره‌ینابوو له‌قه‌سیده ری‌کخستنا گۆی هونه‌ری له‌شاعیره‌کانی که، برده‌بووه.

من زۆرجار به‌خزمه‌تی گه‌یشتووم، شاعیریکی دووربین و، بیروردو، تیگه‌یشتوو بوو، به‌تایبه‌تی له‌زانینی مانای شاعر و هۆنراوه‌دا، زۆر وریا بوو، دیوانه‌ده‌ست‌نوسه‌که‌ی (۵) هه‌زار هۆنراوه‌ ده‌بی‌ت، به‌لام من ته‌نیا (۲) هه‌زاریانم به‌رچاوه‌وت، له‌وه‌ش ئه‌م چه‌ند قه‌سیده و هۆنراوه‌م بو‌ئ‌ه‌م کت‌یبه‌م هه‌لب‌ژارد و نووسیمه‌وه.

به‌داخه‌وه ئه‌م شاعیره‌شمان به‌هۆی ناحه‌زانه‌وه، پ‌و‌شته‌ی ژ‌یانی به‌مقه‌سی (ئه‌جه‌ل) بر‌ا، وه‌له‌سالی (۱۲۴۴)ی کۆچیدا گیانی پاکی به‌به‌ه‌شت شاد بووه‌وه.

ت‌ی‌بینی: باسی (داوه‌ری) و شاعیره‌کانی له‌کت‌ی‌بی (حه‌دیقه‌ی خوسره‌وی)دا له‌لاپه‌ره‌ (۱۵۱) وه‌هه‌یه‌تا لاپه‌ره‌ (۲۰۱) له‌ویدا (۷۱) هه‌لبه‌ستی (داوه‌ری) بلاوکراوه‌ته‌وه.

کار‌دۆ‌خی

هه‌لبه‌سته‌کانی داوه‌ری

هه‌لبه‌ستی یه‌که‌م

۱

ساقی خمار دهر شکت ابر نوبهار

ای خوشتر از بهار تو هم بشکنم خمار

جامیم ده که گشته رُخم زرد از فراق
جامیم ده که مانده شبنم تار بی نگار
درده شراب ناب و مترس از خروشش
کز سوری و سمن چو بهشت است مرغزار
از سبزه گشته کان زمرد همه زمین
وز لاله گشته معدن یاقوت کوهسار
انداخته بدامن گل دست عندلیب
پنجه فگنده فاخته بر پنجه چنار
لاله کله شکسته چو معشوق بی قرین
قمری نفس گسته چو عشاق بی قرار
خندان زمین و دهر، بشادی روی گل
گریان سحاب چرخ بهمدردی هزار
طوقی که داشت فاخته در گردن از وفا
اکنون بیای سرو بود زاب جویبار
بردامن گل است کنون از فغان وی
چاکی که بود بر دل بلبل زُنیش خار
در سبزه لاله روی جوانی است سبز خط
وز آب جوی سبزه رضیعی است شیرخوار
سوسن گشوده برقع زرین زروی و بید
آغوش باز کرده که گیردش در کنار
بنشسته گل بتخت چو (محمود غزنوی)
سروایستاده از پی خدمت (آیاز) وار
آن گوش کرده که آید، چو حکم آزو
وین سر بجیب برده، که فرمایم چه کار
طی شد سخن زوصف گل و لاله و سمن
ساقی حمایتی بکن ازباده ورنه ام

بینی بعشق شهره هر شهر و هر دیار
عشقم شرف‌گنده بجان، برج‌گر بریز
پیمان‌ه سه چارم از آن لعل‌آبدار
آن‌باده که هست به پاکی و بوی و رنگ
چون آشک چشم عاشق و مانند روی یار
ناری است بی حرارت، ماهی است بی کلف
صیدی است شیر افکن و بازی است جان شکار^۱

هه‌لبه‌ستی دووهم

۲

۱. چون توئی شافع بجرم عاصیان روز و عید
غیر نومیدی بنیند دوزخ از (هل من مزید).
۲. ای رسیده در طلب آنجا که مرغ فهم کس
گرد آن وادی به بال وهم نتواند پرید
۳. من ندانم گفت چون رفتی و چون باز آمدی
حاش لله کی تواند فهم تا آنجا پرید
۴. شافعی تو برگنه‌کاران و من هم مذنبم
باچنین امید حاشا کی توان شد نا امید
۵. عاشقم بر روی تو باغصه و غم ساختم
آشک سرخ، چهره زردم، بدین دعوی شهید
۶. در که پیوندم دلی را کز تو برم درجهان
در تو پیوست هر که دل از مهر دیگرها برید

۱. ئەم قەسیدەیه، زۆر بوو، بریتی بوو، له (٤٤) هۆنراوه، له کتێبی (حەدیقە ی ئامان ئەلاهی) دا له لاپەرە (٣٥٨) وه، تا لاپەرە (٣٦٢) ی گرتوو تەوه من تەنیا ئەم چەند هۆنراوه یەم، لی هەلبژارد و نووسیمه وه. چونکی وشەکانیش ئاسان بوون، بە پێویستم نەزانی مانایان بە کوردی لێک بدەم وه بە تایبەتی که زۆری ئەو وشانە لە مەه و بێش مانایان لێکدراوه تەوه.

تېيىنى: داوهرى ئەم ھەلبەستەى بۇ پېغەمبەرى ئىسلام وتووه.

كاردۇخى

۱. مادام كە تۆ تكاكەرى بەخشىنى گوناھان بيت، لە رۆژى قىامەتدا، دۆزەخ ھىچ كەسى بەرناكەوى بېسووتىنى لەوہ نا ھومىد دەبى كە يەزدان پرسیارى لى بكات ئايا بەستە، جى كەسى تر ھەيە ئەویش بلى: (هل من مزید)؟ واتە دۆزەخ بلىت: ئا كەسى تر ماوہ، ئەگەر زیاتر ھەيە بابى

۲. ئەى كەسىك كە گەشتوویتە شوینىك كە بالندەى تىگەشتن ھىچ كەسىك ناتوانى بەبال بگاتە ئەو شوینە و لە تۆ حالى بىى دەركى گەرھىى و زانینت بكات (مەبەستى لە ميعراجە)

۳. من نازانم چۆن چوویت و چۆن ھاتیتەوہ، حاشا، بەخوا كەى عەقل و تىگەشتن دەتوانیت تا ئەو پلە بگات، يا پەى پى بەرىت.

۴. تو شافىعى گوناھكارانى، بۆيان دەپارپیتەوہ لەلای يەزدان كە خوا لە گوناھيان خۆش بىت، منیش گوناھكارم، بەم ھىواپەوہ بەئومىدى تۆوہ حاشا كەى ناھومىد دەبم، نابم

۵. من عاشقى رووى تۆم بەو ھۆيەوہ تووش خەم و خەفەت بووم، فرمىسكى سوور و، پەنگى زەردم شاھىدن بۆ ئەم حالەم.

۶. دلّم كە پېبەندى خۆشەويستى تۆيە، تازە چۆن دەتوانم لەلای تۆى لابەرم، پېبەندى خۆشەويستى يەككىكەى بكەم، ئەمە قەت ناكرى چونكە لەم دونياپەدا ھەر كەسى دللى بەتۆ بەست ئىتر ناتوانى لە خۆشەويستى تۆى بېرى و يەكى تری خۆشبوئ.

روز وعيد: رۆژى قىامەت. مذنبم: گوناھكارم. نتوان پريد: ناتوانى بفرىت.

ھەلبەستى سىيەم

۳

۱. ماہ را گومفگن راہ بە كاشانەء ما

كە زنورتو منور نشود خانەء ما

۲. أی فلک شمع و مہ و مہر ميارای چنين

كە بە اين شمع نسوزد پر پروانہء ما

۳. جای دیوانه به ویرانه بود، چون افتاد
که به سینه نکندره دل دیوانهء ما
۴. شهادت را ز دشمن خوش پسندد قاضی عادل
چو دامن گیرمش در حشر باش ای دل گواه آنجا
۵. ز مسجد گر ره میخانه بر گیرم مرنج ای شیخ
غرض گرجستو جوی اوست خواه اینجا و خواه آنجا

۱. به مانگ بلی با شوقی نه نیریت بو مالی ئیمه، چونکه نوور و رووناکي ئه و ناتوانیت مالی ئیمه رووناک کاته وه.
۲. ئه ی چهرخی زه مانه، ئه ی ئاسمان روژ و مانگ و هه سی ره ی تو ناتوانیت په پ و بالی په روانه ی ئیمه بسووتینی.
۳. جیگه ی شیت ویرانه یه، که لاه و شوینی چوله، دلی منیش که شیتی عه شقی دلدار بووه ئیتر ریگه ی ناکه ویته وه سنگ و شوینی خو ی.
۴. قازی داد په رست، شایه تی دوژمن به جوانی په سه ند ده کات و وه ری ده گری، جا له روژی قیامه تدا که من داوینی یار ده گرم و شکاتی جه فا و جه وری لی ده که م ئه ی دل له وئی تو شایه تی بده چیت به سه ره اتو وه.
۵. ئه گه ر له مزگه وته وه چووم بو میخانه، دلگیر و عاجز مه به ئه ی شیخ، ئه گه ر مه قسه د به شوین گه رانی ئه وایه، چه لیره بی، چه له وئی فره قی نییه.
کاشانه: خانووی زستانه. نسوزد: ناسووتی. گواه: شایه تی.

هه لبه سته چواره م

ترجیعات

۴

۱. ای دلبر برشکسته میثاق
وی فتنهء روزگار عشاق
۲. افلاک که جمله را ادیب است
بر نسخهء جور تست مشتاق

۳. تاروی توشد ز خط مجلد
 شیرازہء لالہ گشتہ اوراق
 ۴. مشتاق چنان توئی بہ خونم
 کس نیست بہ جام بادہ مشتاق
 ۵. ای روی تو پیش دیدہ حاضر
 دیدن بہ ہلال باشدم شاق
 ۶. گشتم پی چارہ در تک و پوی
 باغصہ قرین و از سکون تاق
 ۷. میگفت مرا ز روی یاری
 بر هر کہ رسیدم اندر آفاق
 ۸. در عشق علاج جز سکون نیست
 أما چہ توان نمود چون نیست

۱. ئەى دولبەرى پەيمان شکین، ئەى فیتنەى رۆژگارى عاشقان.
۲. ئاسمانەکان ھەموویان ئەدیبین موشتاقى نسخەى کتیبى جەورو ستەمى تۆن.
۳. تا پەرى روى تۆ جزوبەند کرا، لالە بوو بە شیرازەى پەرىکان (لالەش سوورە).
۴. تۆ بەجۆرک ئارەزوومەندى بە خوینم، کەس بەو جۆرە موشتاقى شەراب خواردنەوہ نىيە.
۵. ئەى کەسک کە روومەتى تۆ ھەموو کاتیک لەبەرچاوم حازرە، بىنىنى مانگى يەك شەوہم بەلاوہ ستەمە، ھەزى لى ناکەم.
۶. بۆ چارەى دەردم کەوتمە ئەم سەرو ئەو سەرو ھاتوچۆو گەران، ئارامم لى ھەلگىرابوو خەم و مەينەت رەفقىم بوو.
۷. بەمنى دەوت لە رووى سوحبەت و گالتەوہ، بەھەرکەس گەيشتم لەم دونيايەدا (ماناى ئەم ھۆنراوہ لەگەل ھۆنراوہى دواييدا دىت).
۸. لە عشق و عاشقىدا جگە لە ئارام و بەرگەگرتن ھىچ چارەيەك نىيە، بەلام چۆن دەتوانى ئارام بگرى و سەير بکەى چونکە سەبرو ئارام و قەرار نىيە.
 ميثاق: پەيمان

خونم: خوینم: هلال: مانگی یهك شهوه: غصه: خهم: درتك و پوی: لهم سهروئهوسهردا،
له هاتن ورویشتندا: آفاق عالم: دونیا:

ههلبهستی پینجهم

۵

۱. خوش آنکه ز بعد انتظاری
ببند یاری وصال یاری
۲. دلبر به کنار و جام برکف
بگرفته ز دیگران کناری
۳. گلگشت چمن خوش ارتوان گشت
باسرو قدی سمن عذاری
۴. بی لاله رخان به دیده لاله
خونین جگری است داغداری
۵. از پند خالاندت بسینه
ای داوری هرکسیست خاری
۶. میگو ز زبان من پس از عذر
ای بیخبرم ز کار آری
۷. در عشق علاج جز سکون نیست
أما چه توان نمود چون نیست

۱. خوشه له پاش چاوهروانیکی زور، یاریک به یاریک بگات، به یکتا شاد ببینه وه.
۲. دولبه رهکته له باوه شتا بیٚت و، پیاله ی شه راب به دهسته وه بیٚت، له خه لقیش
دوورکه وتببته وه
۳. گه پان به ناو باخ و چه مهن و گولزارا خوشه، ئه گهر سروبالایهك، یاسه من پرومه تیکت
له گه لدا بی
۴. به بی جوانانی لاله رهنگ، سهیری لاله کردن واخیکی خوینینی جهرگه وهك داخی
خوارووی لاله (لاله خوئی سووره، وهکو رومه تی جوانان وایه، داغداریشه، وهکو

ئەوانە كە داغداری عەشقن، دوور لە یارن

۵. بۆ ئامۆژگاری كردنت دەچەقینی بەسنگتا ھەركەسە لەلایەكەوھە دركێك ئەى حاكمی بەداد.

۶. ئەلێ لە زمانى منەوھە پاش داواكردنى پۆزش ئەى بى خەبەر لە ئیشوكارى كاتى (مانای ئەم ھۆنراوھە لەگەڵ ھۆنراوھى دوايیدا دیت):

۷. لە عەشق و عاشقىدا جگە لە ئارام و بەرگەگرتن ھىچ چارەيەك نىيە، بەلام چۆن دەتوانى ئارام بگرى، سەبربەكەى چونكە سەبر و ئارام و قەرار نىيە.

بىند: بىنى: وصال: بەيەكگەيشتن: كف: لەپى دەست: سمن: ياسەمەن: خلاندىن: چەقاندن، پياكردن: ميگويد: دەلێت:

۲۲. راجى سنهیی

ناوى (عەبدوللا بەگ)ھ، كورپى (خوسرەو بەگ)ى سەر نووسەرە، بەراستى (باوك و كورپ) ھەر دووكيان لە خانەدان و ماقوولانى ئەم شوینەن واتە ھەر لەكۆنەوھە لە ئەسلا خەلقى ئەم شارە خۆشەى، بەھەشت وینەبوون، راجى: دەلێن: زۆر زىرەك و تىگەيشتوو بوو، بەپەلەى (سەر نووسەرى دەفتەرى والىيەكان) گەيشتوو. لە دارپشتنى پەخشان و نووسیندا كەس ناتوانى لافى ھاوشانى لەگەلایا لى بدات. بۆرېكخستنى شىعريش تەبىعېكى رەوانى بوو، توانای دانانى ھەلبەست و ھۆنراوھە بوو. لەلای والىيە بەرپزەكان خۆشەويست بوو، و ریزی لى گىراوھ، پياوېكى ھىمن و عاقل و خاوەن بىر و ھۆشېكى تەواو بوو، ھەمووكاتېك گرى كۆپرەى تەنگوچەلەمە و موشكىلات بەننۆكى فكر و بىرى پەسندى ئەو دەكرایەوھ و جىبەجى دەبوو. لەناو خەلقا بەپېى ئەسل و نەسەب و ناودار بوو، بەرپەوشت چاكى و پياوچاكى ناوى دەرکردبوو، (راجى) لە ھەموو بابەتېك شىعرى ھەيە. لەبەرئەوھى كە شىعەرەكانى تا ئىستا كۆنەكراونەتەوھ و، ديوانىكى رېكوبېكى نىيە، شىعەر و ھۆنراوھى ناياب و چاكى لەبەر دەستانىيە. ئەم چەند شىعەرەم (بە بىستن) لە دەمى خەلق وەرگرتووھ و، لەم كتیبەدا نووسىومەتەوھ^۱.

۱. باسى راجى لە دەستنووسەكەى (رەونەق)دا كە (حەدىقەى خوسرەوى)یە، لەلایەرە (۲۰۲) تا (۲۰۴) ھەيە وھ لە كتیبى حەدىقەى ئامانە ئەلاھىشدا لەلایەرە (۳۷۰) تا لایەرە (۳۷۲) ھەيە، وھ لە ھەردوو كتیبەكەدا (رەونەق) تەنبا (۳) ھەلبەستى (راجى) نووسىوھتەوھ.

كاردۆخى

هه‌لێهسته‌کانی راجی

هه‌لێهستی یه‌که‌م

١

١. ئی خسرو زمانه که ایزد بفضل خویش دارد ترا بدولت واقبال برقرار
٢. مَنّت خدای را که در آیام دولتت در یافت (أردلان خزان یافته) بهار
٣. معمار همت توز نوهر خراب را معمور مرده بهتر از اول هزار بار
٤. در شهرو روستا چونگه میکنم کنون باغ است و بوستان و عمارات و جویبار
٥. حیف است در چنین زمانی بلبلای چومن باشد هنوز ساکن ویرانه جغدوار

١. ئە‌ی پاشای زه‌مان (مه‌به‌سی له خوسره‌وخانه) خوا به‌که‌رهمی خو‌ی هه‌ر بته‌ی‌ئێ ده‌ولت و ئیقبالت هه‌ر پایه‌دار بێت و به‌ کامه‌رانی بژیت.
٢. سوپاس بو‌یه‌زدان که له‌ زه‌مانی هوکمداریه‌تی تۆدا (ولاتی ئە‌رده‌لان) ژیا‌یه‌وه‌ فه‌سلێ خه‌زانی بو‌و به‌، فه‌سلێ به‌هار: واته‌ له‌ حاله‌تی ناخۆشیه‌وه‌ که‌وته‌ خو‌شی
٣. ئە‌ندازیاری هه‌ممه‌تی به‌رزی تۆ سه‌ر له‌نو‌ی وولاتی ئاوه‌دان کردووه‌ته‌وه‌، هه‌رچی وێرانه‌ بو‌وه‌ هه‌زار جار له‌ جاران جوانتر دروستی کردووه‌ته‌وه‌.
٤. له‌ شار و لادیه‌شدا که‌ سه‌یر ده‌که‌م باغه‌، بیه‌سانه‌، کوکه‌، خانووه‌، جوگه‌یه‌، رووباره‌، هه‌مو‌ی جوان و رازاوه‌یه‌.
٥. چه‌یفه‌ له‌ زه‌مانی تۆدا له‌ ده‌ورانیکی وا خو‌شدا بولبولیکی وه‌کو من هه‌شتا وه‌کو کونده‌به‌بو‌و له‌ خانوویکی که‌ لاوه‌دا بژی، واته‌ له‌ پاشا داوا ده‌کات یارمه‌تی بدات خانووی چاک دروست کات.

ایزد: یهزدان. هزار بار: هزار جار. نگه میکنم: سهیر دهکهم. روستا: لادی. جغد:
کونده به بوو. هنوز: هیشتا.

ههلبهستی دووهم

۲

۱. منشور عزّ و دولت و اقبال سرمدی
فرمان کامرانی اعیان روزگار
۲. حکم جهان مطاع و تمنای بندگان
اعنی نشان خسرو نیشان کامگار
۳. کاندز جواب بندهء دیرین خود رقم
فرمود یافتم ز مضامینش افتخار
۴. با آنکه بی مطایبه از صعوه کمترم
خطّ شریف داد، بشهبازیم قرار
۵. بهر عمارت دل و دار خرا به أم
ار جود بی نهایت و از بذل بی شمار
۶. از نقد خالصی که بدینار چون کنی
تعداد آن عطیه بود، چار صد هزار^۱
۷. بنوشت بر وکیل و رسانید بنده را
ایزد دهاش از عوض در همی هزار

۱. بلاوه که ری که رامهت و عزیزهت و ئیقبال، فرماندهری کامرانی و خوشی گهورانی
روزگار

۲. حوکم که ری هموو دونیایه بو فرمانی ئه و هموو بندهکان ملکه چ و بهر فرمانن،
که سیکه ناوی خوسره و خانه، خاوهن شان و شهو که ته، پاشایه کی خوشبهخته له م
جیهانه دا.

۱. پاره‌ی ناویراو وادیاره (۲۴) تمن بووه که (۲) دیناری عراقی دهکات، به لام ئه گهر به دیناری ئیرانی
حیساب بکریت، هر تمه نیک، ده هزار دیناره، دهکاته چوار سهه هزار دیناری ئیران.

۳. له وهرامی بهندهی کونی خویدا نامه‌یه‌کی نووسیوه، له ناوه‌رۆکه‌ی و مه‌زمونه‌که‌ی
 فخر و شانازی ده‌که‌م
۴. له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا که خۆم به‌ بآئنده‌یه‌کی بچووک ده‌زانم، به‌ گه‌یشتنی خه‌تی پیرۆزت
 یووم به‌ (شه‌هباز)
۵. بۆ ئاوه‌دانکردنه‌وه‌ی عه‌ماره‌تی دل و مآلی وێرانهم، له‌ که‌ره‌می بی‌ حه‌مدو، له
 به‌خششی بی‌ حیسابت (مانای ئه‌م هۆنراوه‌ له‌گه‌ڵ هۆنراوه‌ی دوا‌ییدا دیت)
۶. له‌ پارهی خالیس که‌ بیکه‌ی به‌دینار ئه‌و برا به‌ گه‌یشتی‌بووه‌ چوارسه‌د هه‌زار دینار
۷. نووسیویوی بۆ وه‌کیله‌که‌ی ئه‌ویش ئه‌و پارهی‌ه‌ی بۆ هینام، خوا له‌ جیاتی دره‌مه‌یک
 هه‌زار دره‌می بداتی.

کامگار: خۆشبه‌خت. زمضامنیش: له‌ موخته‌ویاتی، له‌ مه‌زمونی ناوی نامه‌که‌.

هه‌لبه‌ستی سییه‌م

۳

۱. مبتلا در تنگنای وادی حیرانیم
 آبله پامانده در صحرای سرگردانیم
۲. منشی دیوان قدرت نقش کرده از ازل
 داغ حرمان را بروی صفحه‌ء پیشانیم
۳. فاش شداز شعله‌ء آهم میان مردمان
 داغهای دل گراز و سوزش پنهانیم
۴. گرنامایی عید رخسارت بسالی‌ای صنم
 من بتیغ ابروت از جان و دل قربانیم
۵. گرچه دارم بینوایی لیک از استغنائی طبع
 صد شرف دارد، بتشریف شهان عریانیم
۶. (راجیا) دوران وصال دوست بردل لاله‌سان
 بسکه دارم داغ، پنداری که‌ داغستانیم

۱. گيرمان خواردووه له تهنگی دۆلى سهرسامى و چهيرانيدا، پيمان ئاوله‌ى دهرکردووه، له بيابانى سهرگردانيدا ناتوانين بچين به‌پړوه.
 ۲. نووسهر و كاتبى ديوانى قودره‌تى خوايى هر له ئەزله‌وه، له كۆنه‌وه داخى ناهوميدي و بى بهختى له ناو چاوانم نووسيوه.
 ۳. داخى دل و سۆز و ئاهى شاراووه‌م خهلق پي زانى به‌هۆى شوعله‌ى رووناكي ههناسه‌ى گهرم و داغدارمه‌وه.
 ۴. ئەگهر ساليك ئه‌ى بوتى جوان، ئه‌ى دولبه‌رى خو‌شه‌ويست روومه‌تت دهرخه‌ى له جه‌ژنا (يابينينى روومه‌تت جه‌ژنه) ئەوكاته من به‌تيغى بروى تو دل و گيانم ده‌بى به‌قوربانى ئەو جه‌ژنه.
 ۵. ئەگهرچى هه‌ژار و فه‌قىر و بى نه‌وام، به‌لام ته‌بعم ده‌وله‌مهنده، به‌هۆى به‌رزى ته‌بع و شه‌ره‌فمه‌وه سه‌د شه‌ره‌فم هه‌يه له‌گه‌ل ئەمه‌شا به‌م رووتيه‌كه هه‌م پاشا ئەگهر بيته لام و ته‌شريف بينى بو من سه‌د شه‌ره‌فه.
 ۶. (راجى) له‌به‌ر دوورى له وه‌سلئى دوست و يار، دلئى وه‌كو بنى لاله داغداره و ره‌ش بووه‌ته‌وه ده‌لئى خه‌لقى داغستانه.
- پيشانيم: ناوچاوانم. عريانيم: پرووت و قووتيم.

۲۳. رابط

له ئەسلا خه‌لقى ديى (بست)ه^۱، خزمى جه‌نابى زاناي به‌رپز (شيخ زين العابدین)ه كه نازناوى (ناظر)ه.

ده‌لئىن هه‌ميشه له خزمه‌تى ئەم شيخه‌دا بووه، له هه‌لسان و دانيشتن و تيكه‌لئى ئەم زاته كه‌لكيكي زۆرى وه‌رگرتوووه، خووى داوته شيعر ري‌كخستن وه ئەم تيكه‌لئيه كارى تى کردوووه و ده‌ستى به‌شيعر وتن کردوووه.

ئەگهرچى ديوانى شيعره‌كانى له‌به‌ر ده‌ستا نييه، به‌لام به‌خويندنه‌وه و، هه‌لسه‌نگاندنى هونراوه‌كانيا، دهرده‌كه‌وى كه شاعيريكى چاك و، تيگه‌يشتوو، خو‌ش ته‌بع و به‌سه‌ليقه بووه، خاوه‌نى خووره‌وشتيكى چاك بووه، له عاله‌مى ديندارى و سؤفيه‌تى و سلووكيشدا

۱. بست: ناوى دييه‌كه، له ديكانى (خورخوره‌ى ديوان دهره، تابيعى شارى سنه‌يه.
(فه‌ره‌نگى جوغرافياى ئيران . جلد (۵) لاپه‌ره (۵۳).

به‌شدار بووه، له‌و رپگه‌شه‌وه چه‌ند هه‌نگاوێکی ناوه. له‌ شیعره‌کانی ئەم شاعیره‌ ئەم غه‌زه‌له‌م ده‌ستکه‌وت وا لێرده‌ا نووسیمه‌وه.

تیبینی: باسی (رابط) له‌ ده‌ستنوسه‌که‌ی (ره‌ونه‌ق) دا له‌ لاپه‌ره‌ (٢٠٤) وه‌ تا لاپه‌ره‌ (٢٠٥) هه‌یه‌ وه‌ له‌و کتیبه‌شا هه‌ر یه‌که‌ هه‌لبه‌ستی ئەم شاعیره‌ نووسراوه‌، که‌ ئەویش هه‌ر ئەو هه‌لبه‌سته‌یه‌ که‌ له‌ کتیبی (حه‌دیقه‌ی ئامانه‌ لاهی) دا هه‌یه‌ و لێرده‌ا نووسراوه‌ته‌وه‌.

کاردۆخی

هه‌لبه‌سته‌کانی رابط

غه‌زه‌ل

١. دلیران را پس از مردن دلیری بیشتر گردد
که چرم گرگ بعد از خود به پیل افکن سپر گردد
٢. ز تبع راست باشد تیزی شمشیر کج افزون
شود هر چند ظالم تیزتر، بی رحمت‌تر گردد
٣. ز حرف سخت ناصح ظلم ظالم میشود افزون
دم شمشیر چون برسنگ سایید تیزتر گردد
٤. میان خلق از یک حرف بیجا فتنه‌ها خیزد
بلی سرمایه صد خرمن آتش یک شرر گردد
٥. ز بس ترسیده چشم از دم شمشیر آبرویش
نگاه از دیده آید تاسوی مژگان و برگردد
٦. کسی را بخت چون برگشت کار از سعی نگشاید
کمان هر چند بر خود زور آرد حلقه‌ء تر گردد
٧. ز جور تیره بختی شکوه بیجا مکن (رابط)
که شب هر چند بی پایان بود آخر سحر گردد

١. ئازاکان پاش مردنیشیان ئازایه‌تییان زیاتر ده‌بی، پیستی گورگ دوا‌ی خوی ده‌بی
سوپی‌ری فیل.

٢. له‌ راستی تیغه‌ که‌ شمشیری زور خوار تیژه، زالم و سته‌مکاریش هه‌تا تیژتری، بی

بەزەبىتەر و بى رەحمەتەر دەبى.

۳. لە قسەى سەخت و ناخۆشى ئامۆزگارىكەر، سەم و زولمى زالم زياتر دەبى، دەمى شمشىرە كە بە بەردا بەينى تىژتر دەبىت.
۴. لە بەينى خەلقا لەسەر يەك پىتى بى جى وشەيەكى ناشيرىن فېتنە بەريا دەبى، بەلى ھۆى سووتانى سەد خەرمان پىزىكى ئاگرىكە.
۵. ئەوئەندە چاوم ترساو، لە دەمى شمشىرى بردى، چاوك بەرزەكەمەو سەيرى كەم ئەو چاوك بەرزكردنەو گەيشتە برژانگ دەگەرپىتەو.
۶. كەسەك بەختى سەر بەرەو خوار بوو، كۆششى سوودى نىيە، كەمان ھەتا بۆخۆى زۆر بىنى زياتر دەچەمىتەو.
۷. لە سەمى نالىع رەشيت شكاتى بى جى مەكە (رابط)، شەو ھەرچەند درىژ بىت ئاخىرى ھەر رۆژ دەبىتەو.

۲۴. سۆزى سەئىيى

ناوى (خواجه شاھوھىسى غەيبى) يە باپىرەگەرەى (خوسرەو بەگى عەبدوﻻ بەگى سەرنووسەرە) خەلقى سەئىيە.

پىياوئىكى زۆر دىندار و لە خواترس بوو. ھەمىشە خەرىكى نوئز و رۆژوو ئادابى سۆفىيەتى بوو، لە ماوھىەكى كەمدا لەم رووھو سەركەوتوو، بەيەكى لە (ئەوليا) كانى خوا حسىب دەكرىت. خەوارقات و شتى سەيرى لى دەگىرنەو دەلئىن: لە كاتى مردنبا لەبەرچاوى بىنەران گوم بوو، لاشەكەى براو، بۆيە بە (غەيبى) ناويان لى ناوہ.

ھەرچۆنى بى ئەم زاتە خاوەنى خورپەوشتىكى چاك بوو، لە زەمانى خویا بەيەكى لە زانايان و پىياو چاكان دراوھتە قەلەم. ھەزى بەشيعر و شاعىرىش كردوو خاوەنى تەبەع و بەھرە بوو. ئەم چەند ھەلبەستە ھى ئەو.

تېيىنى:

۱. كتیبى (ھەدىقەى ئامانە ئەلاھى) لەلاپەرە (۳۷۴) دا دەلى كە لاشەكەى گوم بوو، نەدۆزراوھتەو لەبەر ئەو ناويان لى ناوہ (غەيبى).
۲. باسى سۆزى لە كتیبى (ھەدىقەى خوسرەوى) دا لەلاپەرە (۲۰۵) ھەتا لاپەرە (۲۰۷) ھ، لەوئىشا تەنبا ھەر دوو ھەلبەستى سۆزى نووسراوھتەو.

كاردۆخى

هه‌لّه‌سته‌کانی سۆزی سنه‌یی

هه‌لّه‌ستی یه‌که‌م

۱

۱. فردوس نسیمی ز گلستان تو باشد
دوزخ شری از تف هجران تو باشد
۲. روحی که درون تنق غیب نهان بود
امروز عیان از لب خندان تو باشد
۳. چشم بد ازان گلشن رخ، دور، که خورشید
همچون گل پژمرده به بستان تو باشد
۴. کو معتزلی تاکه ازین حجت روشن
خجالت زدهء طلعت تابان تو باشد
۵. هریک شده اعضای من از ناله چونالی
رحم آربدین خسته که نالان تو باشد
۶. در عید وصال ز خدا خواسته (سوزی)
قربان تو، قربان تو، قربان تو باشد

۱. به‌هه‌شت سنه‌ی با و گولزار و باخی تویه، دۆزه‌خ و جه‌ه‌ننه‌میش بلیسه‌ی گهرمای
دووری تویه.
۲. گیانیک که شتی غه‌یبی و په‌نامه‌کی تیا بوو، ئه‌مرۆ به‌ئاشکرا له لیوی زهرده‌خه‌نه‌ی
تۆدا دیاره.
۳. چاوی به‌د دووربیت له‌و گولزاری روومه‌ته‌ت، که له رۆژ له‌و باخ و گولزاره‌دا وه‌ک
گولیکی سبسبووایه.
۴. کوا یه‌کی له‌و معتزلانه له‌و کۆمه‌له‌ که که‌ناریان گرت و تاریکی که‌وته دلپانه‌وه تا به‌م
به‌لگه رووناکه بویان ده‌رکه‌وی که رۆژ شه‌رمه‌زاری روومه‌تی بریقه‌داری تویه.
۵. هه‌ریه‌کی له ئه‌ندامانی له‌شم له هاوار و ناله‌کردنم وه‌کو تالی ده‌زووی قامیشی

قهلمى نووسين باريك بووه و دهناليني دسا ئيتير تويش بهزهيت بيتتهوه بهم خهستهدا
كه له بهر تۇ دهناليني.

۶. له جهزنى بهيهكگه يشتنتا (سوزى) له خوى ويستووه داواى كردووه كه بيكا به
قوربانى تۇ، بهقوربانى تۇ، بهقوربانى تۇ.

تف: گه رما. پژمرده: سيس و ژاكاو. معتزله: كۆمه ليك بوون له قهدهريه، كه ناريان گرت
له (عهلى) جيا بوونهوه.. چشم بد: چاوى بهدكار دوور بيت.

ههلبهستي دووهم

۲

ساقى بهار ميرسد اكنون تو درخورى
كز صحبت رىائى زاهد شدم برى
أفسرده گشته أم ز دم سرد طينتان
تابى بزن به جانم از آن لعل آذرى
رحمى نماى بردل پيران نامراد
كز گلبنى مراد جوانيت بر خورى
اي خلوت حریم ترا ماه پرده دار
وى بندگى حسن ترا مهر مشتري
يك پرتواز فروغ رخت دست موسى^۱
يك نسخه از فسون لبت سحر سامرى^۲
از فرق تا قدم همه اعضاى قدسيت
چابكترند هريكى ازيك، به دلبرى

۱. ئيشارهيه: بهو نوورهي كه له دهستي ههزرتي موساوه دهردهكهوت و شهوقى دهدايهوه (واضمم يدك

إلى جناحك تخرج بيضاء من غير سوء آية أخرى) سورهى (۲۰) آيهتى (۲۲)

۲. ئيشارهيه: بهگويرهكهكهى (سامرى) ساحير كه بۆ له دين وهرگهپانى قهومى، جوولهكه دروستى

كردبوو ئهو گويرهكهيه وهكو (گا) دهيبؤراند، (فأخرج لهم عجلاً جسداً له فقال هذا إلهكم... وإله

موسى) سورهى (۲۰) ئايهتى (۸۸).

یوسف چگونه گویمت ای مه که میکند
حسنّت بـصانع رخ یوسف برابری
نازم به بی نظری ذاتت که جز خدا
با هر که میکنمت برابر، فزونتری
از حیرت جمال تو دارند قدسیان
در یکدیگر نظاره، که یارب چه مظهري
آن خال مشک فام، ببالای چشم مست
کو ابروت نموده برو سایه گستری
باشد خطیب عشق و بمحراب راستان
ترك سیاه مست و ورا کرده منبری
(سوزی) برای دوست زدنی و دین گذشت
این است این طریقه و سر قلندری

تیبینی: بوئم ههلبهستهش تهنیا مانای وشه گرینگهکان دهکهن بهکوردی و لیکیان
دهدینهوه ئهوانیش ئهمانه:

کاردوخی

اکنون: ئیستا. میرسد: دهگات. فرق: سهر. چگونه: چۆن. افسرده: ساردهوبوو. برخوری:
بهرخوی. رخ: روومهت. فزونتری: زیاتری. جز خدا: جگه له خوا. جمال: جوانی. سیاه:
رهش. زدین گذشت: وازی له دین هیئا.

۲۵. میرزا سهلیم

دهلئی قهلهمی هونهری قودرتهی خوا لهسهر لهوحهی خولقاندنا، ناو و نازناوی، لهگهل
خوورهوشتیا یهك خستوو. بهراستی پیاویکی سهلیم و پاك نهفس و بیوهی یه، مزاج و
تهبیعهتی ئارام و هیمن و سهلیمه، پیاویکی تیگهیشتوو، قسهزان و، شیرین زمان بووه،
له دهوروزهمانی خوئا له هونهری شاعیریدا بو ریكخستنی (غزهل) شایق، وه بهسهر
هموویان فایق و سهرکهوتوو بووه، هوئراو و ههلبهستهکانی بی عهین، له ناتهوایی
بهووورن له زانیاری رهسمیدا شارهزا و بهشی خوئی زانا و تیگهیشتوو بووه.

ئەگەرچى ئىستاگە (ديوانى) لەبەردەستا نىيە، بەلام بەخوئىندنەو و سەپىرکردنى ئەو چەند (غەزەلەى) كە دەست كەوتوو بۆمان دەردەكەوى كە شاعىرىكى چاك وە خاوەن تەبەئىكى رەوان بوو، خەتى زۆر خۆش بوو بەتايبەتى لە شكستە نووسىنا، شۆپەى شىعرى بەلاى زانايان و شاعىرانەو چاك و رىكوپىكە.

دەلئىن: لە دەربارى، والىيەكانى كوردستانىشا، پايە و پلە و وەزىفەيەكى بوو. لە سالى (۱۲۱۴)ى كۆچىدا لە تەمەنى (۶۰) سالىدا كۆچى دوايى كردوو. ئەم چەند هەلبەست و هۆنراوە هى ئەو.

تەيىنى: باسى (مىرزا سەلىم) لە كتەبى (حەدىقەى خوسرەوى) دا لە لاپەرە (۲۰۷) هەتا لاپەرە (۲۱۵) هەيە، لەویدا (۱۴) هەلبەستى ئەم شاعىرە بلاوكراووتەو.

كاردۆخى

هەلبەستەكانى مىرزا سەلىم
هەلبەستى يەكەم (غەزەليات)

۱

۱. گر بىرون آيد شىبى آن مه ز منزل بى نقاب
تا قيامت پنجه گيرد، بر رخ خود آفتاب
۲. بسكه در پامال او عين سعادت ديده است
چشم من باز است دايم گشته همچشم ركاب
۳. گر زليخاى زمن، صديبار ميگرده جوان
يوسفى چون او نميبيند، بعمر خود بخواب
۴. از نگاه گرم چشمانش بدل آتش زدند
باشد آرى آلفت مستان (سلما) باكباب

۱. ئەگەر شەوئىك (بەبى پەچە) ئەو مانگ پوومەتە، لە مالى بىتە دەرهو، (پوژ) تا پوژى قىامەت پەنجە بەدەموچاوى خۆيەو، دەگرى، لە شەرمەزارىيا خۆى دەرناخات.
۲. چاوى من لە تۆزى بەرپىيى يار ئەوئەندە خۆش و بەختەوهرى ديو، ئىستاش بەدايم چاوم كراوتەو دەنوارم بۆ بەرپىيى ئەو، ئەو ئاوزهنگىيەى كە پىيى تى دەخا و سوارى ولاخ دەبىت هەمىشە لەبەرچاومە.

۳. ئەگەر زلیخای زەمانە کە عاشقی یوسف بوو، سەد جار جوان بێتەو، بگەرپتەو، بۆ دەوری گەنجی تازە یوسفیکی کە ی وەکو ئەو بە خەویش نابینی (زلیخا ژنی عەزیزی میسر بوو حەزی لە یوسف کردبوو).

۴. لە نواری گەرمی چاوەکانی کە دەنواری بۆم ئاگر بەر دەبێتە دلم، دلم دەبرژی و دەبی بە کەباب بەلئ ئەی (سەلیم) سەرخۆشەکان حەز بە (کەباب) دەکەن بۆ مەزەیان، چاوی یاریش مەست و سەرخۆن.

گربیرون آید: دەگەرپتە دەرەو. پامال = پایمال: ئەو شوینە ی پییا دەنیت یا شوینی کەوش داکەندن.

هەلبەستی دووهم

۲

۱. کس بدشمن نکند آنچه بمن جانم کرد
ماند از هجرش و شرمنده إحسانم کرد
۲. بهزاران شب وصلت نشوم خاطر جمع
روز هجران تو از بسکه پریشانم کرد
۳. بندهء درد فراق تو شوم زود چنین
گشت و آزاد ز اندیشهء در مانم کرد
۴. در فراق تو چرا داشت مرا زنده فلك
گر نه ایجاد همین از پی هجرانم کرد
۵. در دلم زاری زنجیر چنان کرده اثر
که بدل معتکف گوشهء زندانم کرد
۶. عاقبت دامن من، گلشن من گشت (سلیم)
دیده از بسکه گل آشک بدامانم کرد

۱. کەس بە دوژمنی ناکات ئەوێ گیانم بە منی کرد، لە دووریدا ماوێتەو، شەرمەزاری خەیر پیکردنیشی کردووم. (مەبەسی شاعیر لە گیان خۆشەوێستە کە یەتی کە وەک گیانیەتی).

۲. بههزار شهوی بهیهگه‌یشتن نایمه‌وه سه‌رخۆم، دل ره‌هت و خاترجه‌مع نابم له‌به‌ر
ئه‌وه‌که دووری تو کاریکی وای به‌سه‌ره‌ینام له‌ ناوی بردووم، فه‌وتاندوومی، ده‌ردی
دووری تو زور سه‌خت بوو.
۳. به‌نده‌ی ده‌ردی دووری تویم که به‌م جوړه به‌زوویی له‌ خه‌می رزگاری و ده‌رمانکردنم
نه‌جاتی دام واته کاریکی وای به‌سه‌ره‌ینام ئیتر بیر له‌ چاکبوونه‌وه و ده‌رمان
نه‌که‌مه‌وه، تازه چاک نابمه‌وه.
۴. له‌ دووری تو نازانم بوچی چه‌رخ‌ی زه‌مان منی نه‌کوشت و زیندووم ه‌یشتا، مه‌گه‌ر ه‌ه‌ر
بو ده‌ردی دووری منی دروست کرد.
۵. زړه‌گریان و ناله‌ی زه‌نجیر کاریکی وای کردووه‌ته سه‌ر دل‌م که به‌دل له‌ کونجیکی
به‌ندیخانه‌دا دانیشم و بیر له‌ زه‌نجیر بکه‌مه‌وه (مه‌به‌ستی شاعیر لی‌ره‌دا زول‌فی
یاره‌که‌یه‌تی) که وه‌ک زه‌نجیر پیی پیوه‌ند کرا.
۶. ئاخری ئه‌ی سه‌لیم داوینی من بوو به‌گول‌زاری من، (خوی به‌خوی ده‌لیت) چونکه
ئه‌وه‌نده‌ گریام به‌خوین به‌رده‌م سووربوو بوو به‌گول‌زار.

هه‌لبه‌ستی سییه‌م

۳

۱. بسکه از داغ فراق‌ت چشم‌گریان ریخت خون
رستنی جز لاله، مشکل از زمین آید بیرون
۲. از برم تا رفتی، ای آرام جان بیقرار
رفته رفته، رفت از دل، بی تو آرام و سکون
۳. نیست ممکن ماه من، سایه جداگردد ز ذات
چون جدا کرد از توأم، در حیرتم، گردون دون
۴. زاهد ابروی کج‌ت را دید روزی سالهاست
مانده اندر گوشه‌ محراب مسکین و حزون^۱
۵. هرکه شد، پابست، در زنجیر گیسویش (سلیم)
کاری از دستش نمی‌آید بجز مشق جنون

۱. ئەوئەندە لە داخی دووریت چاوم گریا و خوینی رشت، جگە لە (لالە) هیچ شتێک لە ئەرزە سەوز نابێت
 ۲. لەلام نارۆیشتی، ئەی ئارامی گیان و روچی بێ قەرارم، وردە، وردە، رویشت لەلای دلم بەبێ تو ئارامگرتن و پشوو دانیشتن، واتە کە تو رویشتی سەبر و ئارام نەما.
 ۳. ئەی مانگی من، ممکن نابێت (سببەر) لە (زات) جیاببێتەو، جا من کە سببەری تۆم سەرسامم کە چۆن زەمانە منی لە تۆ جیا کردەو.
 ۴. زاهید روژیک برۆی کەچی تۆی دی، کەچی ئەمە چەند سألە پاش ئەو بینینە، خزاوئەتە مزگەوت و لە میحراب کە وەکو تاقی برۆتە نایەتە دەرەو بە ماتى دانیشتوو.
 ۵. ئەی سەلیم هەرکەسێک پببەندی داوی زەنجیری زولفی بوو، ئیتر هیچ ئیش و کاریکی پى ناکریت، وە هیچی لە دەس نایەت.
- بسکە: ئەوئەندە. ریخت خون: خوینی رژاند. از برم: لە لام. رفت: رویشت.

هەلبەستی چوارەم

٤

۱. دوراز تو من سیه ستاره دارم جگر هزار پاره
۲. میمرم و زنده میشوم باز هر دم ز غمت هزار باره
۳. ناید بنظر به جز مثالته بر هر چه که میکنم نظاره
۴. در چارهء کارما چه کوشید بگذشت چو کارمن، ز کاره
۵. هر لحظه جهد ز فرقت تو خونم ز دو دیده چون فواره
۶. رحمت ز چه بر (سليم) ناید گرنیست دلت ز سنگ خاره

۱. منى ھەسپىرە رەش، كە لە تۆ دوورم، لە ھەسرەت ئەو دوورپىيە جەرگم بوو بەھەزار لەتەو.
 ۲. دەمرم و، زىندوو دەبمەو، ھەمووكاتىك ھەزارجار لەبەر تۆ و ھەمى تۆ.
 ۳. ھەرچى بنوارم، بەم لاو بەولادا سەيركەم، جگە لە تۆ، لە پەيكەرى تۆ، لە وینەى تۆ ھىچ نایەتە بەرچاوم.
 ۴. تازە ھەولئى چى دەدەيت بۆ جىبەجىكردنى كارى ئىمە، بەداخەو ھەكارى من تازە لە كار تىپەپىو، ھىچ ناكەرت، ھەولدان بى سوودە.
 ۵. ھەموو ساتىك لە ماندووئىتى دوورى تۆدا، خوین، لە ھەردوو چاومەو ھەك فوارە ھەل دەقولئى.
 ۶. بۆچى بەزەبىت نایەتەو بە (سەلیم)دا، ئەگەر دلت لە بەردى رەق رەقتەر نىيە، بۆچى ئەوئەندە بى رەحمى بەزەبىت پيا نایەتەو.
- دور از تو: دوور لە تو. سىە ستارە: ھەسپىرە رەش. ميمرم: دەمرم. زنده ميشوم: زىندوو دەبمەو. ھزار بارە: ھەزار جارە. نظارە: سەيرکردن. بگذشت: تىپەپى. چون فوارە: ھەكو فوارە. رحمت: بەزەبىت. سنگ خارە: بەردى رەق.

ھەلبەستى پىنجەم

۵

أى نوگل گلشن جوانى
 وى سرو رياض شادمانى
 أى روح روان و ماىهء جان
 اى وصل تـ واصل كامرانى
 أى خانهء عالم از تو ويران
 منزل (گيو) ۱ از چه خانه دانى
 درشيوهء دلبرى و رندى
 مثلت نبود بكس نمانى

۱. گيو: لەسەر وەزنى (ديو) = ناوى كورپى گۆدرزە كە خۆى بەتەنیا چوو بۆ (توركستان) وە (كەبخسەرەو) دواى (۷) سال گەران بەشوئىنیا، دۆزىيەو، ھىنايەو بۆ (ئىران)

سرخیل بتان به خو برویی
 آشوب جهان به دلستانی
 آموخته شیوه رعونت^۱
 از قد تو سرو بوستانی
 خویان جهان همه چو آنجم
 تو همچو شه ستاره‌گانی
 زیبا به تو این سیاه پوشی
 چون ظلمت و آب زندگانی
 از چشم سیاه و سبز ه خط
 غارتگر طاقت و توانی
 در مصر جمال پادشاهی
 در کشور حسن حکمرانی
 بگذر ز حدیث حسن یوسف
 اکنون تو جمیل انس و جانی
 نی نی غلطم چه نسبت است این
 خوبان همه جسم و تو چوجانی
 با این همه دلبری و خوبی
 شیرین سخنی و نکته دانی
 هر چند کند (سلیم)^۲ و صفت
 صد مرتبه بیشتر از انی

۱. رعونت: = رعنایی = عزورو، ده‌عیوه، ته‌که‌بر.

۲. میرزا سه‌لیم: له‌م هه‌آبه‌سته‌دا ته‌عریفی یاره‌که‌ی ده‌کات: ده‌لی تو گولی باخی جوانیت هوی خوشی و کامه‌رانیت، مائی عالم به‌هوی تووه کاوول بووه، له نه‌ته‌وه‌ی گیوی له چه‌خانه‌دانیکی؟ که‌سی له‌وینته نییه. ناشووب و فیتنه‌ی دونیایت، جوانان وه‌کو هه‌سیړهن تو وه‌کو روژی، جله ره‌شه‌کانت جوانن وه‌کو ناوی‌ه‌یات و تاریکستان وایه، له ولاتی جوانیدا تو حاکمی، جوانان جسمن تو گیانی نه‌وانی، له‌گه‌ل نه‌م هه‌موو جوانییه‌شا قسه‌خوشی نکته‌دانی، (سه‌لیم) هه‌رچی وه‌صفت بکات تو له‌وه زیاتری...

۲۶. شاکی

ناوی پیروزی (مهلا ئیسماعیل)ه، مونه جیم و، ههسیره ناسیکه، له (رهسه دهندی) خه یالدا گیانی (ئیدریسی)^۱ بۆ دهرس وتنه وه له خزمهتیا لیوکراوهیه. زاناییکه له کاتی لیگدانه وهی مانای وینه و شکلی ههسیره کاندای گیانی (والیس)^۲ بۆ سوود و کهک وهرگرتن لیی نزیك ده بیته وه، ههسیره ناسیکه که له (جالجالوکه)^۳ ی ئوستورلابی (نهسرین)^۴ ی فهله کدا راوده کات، وه بهرهمی بهردی تیژی (ناوچهی بورجهکان)^۵، (شاة المذبوح)^۶ سه ر ده بریت.

هه یئته و فهلهک ناسیکه که هه یولای (حهوت ههسیره ی گهروک) له بهر چاوی (موجه سه م) بووه و دوانزه بورجی سالیش له دلایا بهش بهش بوون و جیی خویمان گرتووه (زایجه)^۷ نیگاریکه، که له توانای فکری وردبینی (بهختی شوومی گهوره)، به سه عادهت و

۱. ئه بو عبداللهیه، له سبته له دایک بووه له سالی ۱۱۰۰ هه تا سالی ۱۱۶۵ ژیاوه له قرتبه خویندوو یه تی، له عیلمی هه یئته و جغرافیا و پزشکی و حکمهت و شیعردا زۆر پیشکه وتووه چووه بۆ رۆم و یونان و مصر و مغرب و فرانسای و بهریتانیا مهلیکی نورمه ندی که ناوی (روجاری دووم) بووه بانگی کردووه بۆ (صقلیه) له وئ ئیدریسی له سه ر کوره یه کی زیو ره سمی ولاتان و خه ریته ی دونیای له سه ر ئه و کوره یه بۆ کردووه، کتیبی زۆر داناووه له وانه (نزهة المشتاق فی اختراق الأفاق).

المنجد فی الأعلام لایه ره (۱۸)

۲. (والیس) ناوی یه کی له ههسیره ناسانی رۆم بووه، له سه ده ی دوومی زایینیدا ژیاوه، کتیبی گرینگی زۆری هه یه یه کی له وانه (بریذج) ه که یه کی له ههسیره ناسانی ئیرانی گۆرپویه ته سه ر شیوه ی (په هله وی)

۳. جالجالوکه: عنکبوت: ناوی ته به قه ییکه له ته به قه کانی (ئوستورلابی مُشَبَك)

۴. نهسرین: ناوی دوو ههسیره ن (نسر ی طائر) (نسر ی واقع) له فارسیدا به (دوشاهین) ناوده برین.

۵. ناوچه ی بورجهکان: دائیره یه کی زۆر گه وره ی فهله که له شکلی که مه ره بندایه، وه له ناویا (۱۲) بورج هه یه وادیته بهرچا و که رۆژ وای له ناویانا به درێژایی سال ده سوورپیته وه.

۶. شاة المذبوح: ناوی ههسیره یه کی بچو وکه پووده کاته دوو ههسیره ی شه و قدار که یه کیکیان (سعدی سه ربر) ی پی ده لئین گویا سعد ده یه وی سه ری بریت.

۷. زایجه: ئه و شته یه که (مونه جیم و ههسیره ناس) ده ی نووسیت له پوودا و شتی گرینگ پاش ئه مه که سه یری پله و دهرجه ی ههسیره کان ده کات. وه ئه م وشه یه بریتیه له (زای) به مانا (زاینده) وه (چه) بۆ بچو وکی، بهخت و په یدا بوون و چاکه و خراپه به لای ههسیره ناسانه وه هوی ههسیره کانه، پاش سه یرکردن ئه وه ی که ده ی نووسین (زایجه) ی پی ده لئین.

خوښى ئه به دى گه يشتووه، به كورتى هه سيړه ناس و مونه جيميكي وايه به هوئى يارمه تى ره وشت چاكييه وه، هر چى (هه سيړه شوومه)^۱ به نو اړيني ئه و گوړاوه به چه وه به دوستى و خوئى، خه ير به خشى ئه م خاكه يه.

ئهم زاته هه روكه وله عيلمى فه لك و هه سيړه ناسينا شاره زاييكي زورى هه يه، هه رو هاش له زانيارى رهميدا به وپه پى كه مال گه يشتووه. هيندى جاريش به هوئى ته بع و به هره شاعيرييه وه خوئى به شيعروتن و شيعر ري كخته وه خهريك دهكات من ئه م (مه ته له) و چهند هوئراوه يه كى ئه وم بو ئه م كتيبه م نووسييه وه ئه وانيش ئه مانه ن:

تبييني: باسى (شاكى) له كتيبه دستنوسه كه ي ره نه قدا كه (حه ديقيه خوسره وى) يه له لاپه رپه (۲۱۶) وه هه يه، تا لاپه رپه (۲۱۷) وه له ويشدا ته نيا دوو هه لبه ستى (شاكى) بلا و كراوه ته وه. به لام له هه لبه ستى (مه ته لى شاكى) دا نيوه هوئراوه ي دوايى به م جوړه يه: (اين لغز را هر آنكه سازد حل + باشد او از محب هشت و چهار)

كار دوخى

مه ته لى شاكى

۱. لعبتى ديدم اندرين كهسار
بودش نام چار اندر چار
۲. چار حرف است نام او، چو ازو
چار اگر بفرگنى بماند چار
۳. جمله عالم بسوى او مايل
ليك مىلى بچار هم ناچار
۴. چار ميخش كشيده اند بخاك
سر كشيده بچار مين دوار
۵. همچو قطب فلك بود ساكن
همچو ماه سما بود سيار

۱. هه سيړه شووم: خراپ و نه حس، به پيچه وانه ي چاك و باشى، بو وينه هه سيړه ي (زوحه ل) به هه سيړه يه كى شووم داده نريت.

۶. این لغز را هر آنکه سازد حل
 من رهی را کند زغم بیمار
 ۷. این لغز را هر آنکه سازد حل
 باشد او از محب هشت و چهار

حدهدیقهی خوسرهوی

۱. شتیکی جوانم بینی لهم کوّسارهدا، لهم ئهرزه بهرداوییهدا ناوی چار له چوارایه.
 ۲. ناوی ئهوشته له چوار پیت پیکهاتووه، ئهگهر (چار)یشی لی فرهدی، چواری دهمینئ.
 ۳. هموو کس حزی لی دهکات، بهلام هیندی کس بهناچاری مهجوری ئهون و
 ههیانه

۴. چوار میخهیان له ئهززا کیشاوتهوه، سه ریشی گهیشتووته ئاسمانی چوارهم
 ۵. وهکو قوتبی ئاسمان (ساکن)ه ناجوولئیت، وهکو مانگی ئاسمانیش (سییار)ه
 دهجوولئیت و حهرهکته دهکات لهم لا بوّئهولا.

۶. ههرکهسپک ئهم مهتهله بزانیئ، ریگه گومکه ریك له خهم رزگار دهکا، تیماری
 خهمباریک دهکا

تیبینئ: بوّ زانیئ ئهم مهتهله له زور کهم پرسی، بهلام به داخهوه دهیانگوت:
 پیویستی به بیرکردنه وهیهکی زور ههیه و ئیستا کاتی ئهوه مان نییه، هیندی تریشیان
 شتیکیان دهوت لهگهّل مانای هونراوهکان، نه دهگونجا، یهکی دهیوت: (عناصری اربعهیه:
 ئاو و خاک و ئاگر و ههوا)،

یهکی دهیوت (چوار یاری نبین) ههر یهکه شتیکی ئهووت، بهکورتئ: هه لکردنی ئهم
 مهتهله و زانیئ ماوهیهکی زور بووه، مرقم ههر بیرم لی دهکردهوه، تا شهویک (ههستی
 شهشهم) بوّی هه لکردم و وتئ: (چادر)ه.

بهلی: چادر چوار پیته، (چار)ی لی لابهیت پیتی (د) دهمینئ، دالیش، به ئهبعده
 (چوار)ه، چادره چوار میخهیی کیشرهوتهوه له ئهززاو. سه ر بهرز بووهتهوه بوّ عاسمان
 (تابته) وه، ئهشیگوینزهوه لهم لا بوّئهولا.

غزلیاتی شاکی

۲

۱. بسی شرمنده گردد از بهشت از قصور خود
اگر رضوان جنت يك زمان بیند سر کویش
۲. ز وضع و گردشی أفلاك شاکی شکیم شاکی
که همسنگند لعل و سنگ خاره درترازویش
۳. از جفای دهر و از جور رقیب و هجر یار
خاک برس، داغ بردل، آتش أفشانم چوشمع

۱. سهری خهجاله تی و شهرمه زاری داده خات (ره زوان) که قاپیه وانی به هه شته، له به هه شت و کوشک و قه سره کانی به هه شت شهرمه زاری دایده گریت نه گهر چاوی به مال و شوینی نه و بکه ویت واته: خانوو مالی تو له به هه شت خو شتره.
 ۲. نهی (شاکی) (خوی به خوی ده لی) له سوورانی چه رخی زه مانه و ئیشوکاری وه زع و حالی دونیا شکاتکهرم، شکاتکهر له به رچی بیزارم و پیم ناخوشه و له دهستی شکات ده که م؟ له بهر نه و (له لعل) و (بهرد) له ترازووه که یا به یه ک نرخ دایان ده نیت، به یه ک چاو سه پریان ده کات.
 ۳. له جه فای زه مانه و سته می، له جه وری ره قیب و خراپی، له هیجرانی یار و دووری یار ده زانی چیم به سهر هاتووه؟ خو ل و قور به سهرم، دلّم داغداره، ناگرم تی بهر بووه وه کو مؤم ده سووتیم.
- شهرمنده گردد: شهرمه زار ده بی. رضوان: فریشته ی بهر ده رگای به هه شت. بیند: ببینی.
همسنگند: هاو ترازوون.

۲۷. شهیدا

ناوی (میرزا عبدالباقی) یه، کوری خوا لیخوشبوو (میرزا محمد حسین) ی کوری (میرزا عبدالله) ی وه زیره.

به يهكى له نهجييان و، خانه دانان و، گهورانى ئەم ناوچهيه حسيب دهكرت. زنجيرهى وهزارهت بهمان دوايى ديت، هەر له ميژووه ساله هاى سال باو و باپيريان يهك له دواى يهك له پلهى وهزيريدا بوون و ههن.

ميرزاي ناوبراو: پوورزاي، رونهقه، وهكو رونهق دهلت:

دهستى شاعيرى بووه، چاك له ماناي شيعر تى گهيشتووه، تابيعكى رهوانى پاراوى بو شيعر وتن بووه. زورتى شيعرهكانى له كهموكوپى بهرين بهلام به شيعر و شاعيرى خوويه زور نازى كردوو.

هەرچونيك بى پياويكى شيرينى زمان و، نكتهدان و، زيرك بووه، خوورپهوشت چاك و قسهزان بووه. پاش ئهوه كه تهمهنى گهيشتووه ته (٤٠) سالى سوپاي (نابودى و كهم دهستى) دهستى بهسهره كيشاوه، بههوى ناخوشى روتگار و تهنگوچه له مهي ژيان و كه چ رهفتارى چهرخى گهردوونهوه، ئهوه چهرخه كهوا (شيرى مهردان) له شهقامى نازايهتى و مهردايهتى لا دهداث واش لهم شاعيره دهكات وهزعى بهرهو خراپى دهروات و ميشكى تيك دهچى. بهم حاله شهوه له شيعر وتن ناكهوى له هه موو بابته تيك شيعر دهلى، نزيكهى (٢) هزار هونراوى ههيه.

تیبينى: جگه لهم (شهيدا)يه، شهيدايهكى كه ههيه، شاعيره، شيعرهكانى له سهر شيوهى ههورامانى ئهوه ديوه، ئەمه نمونهى شيعريهتى:

دروم وه عشق قهديمى ريشهن + كوئه زامانم دايم وهئيشهن

كاردوخى

(رهونهق) دهلت: من زور جار به خزمهتى گهيشتووم، دووسال له پيش مردنيا ههر دووچاوى له بينينى، بووكى جوان و رازاوهى دنيا بى بهش بووه، ئهوه دوو سالهى به كوئرى و ناخوشى بردووه ته سهر، تا له سالى ١٢٤٤ى كوچيدا به پيرى و ناكامى سهرى ناوهتهوه، خوئى له كوفنى هسرهت و داخا پيچاوهتهوه كوچى دوايى كردوووه، له ژير گلا شاراوهتهوه، له دهست فيل و تهلهكهى پيرهژنى دنيا و زهمان رزگار بووه و گيانى پاكي به بهههشت شاد بووهتهوه.

رهونهق دهلى:

لهكاتى نووسينى ئەم باسه و بهسهرهاتى ئەم شاعيرهدا ئەم تاكه هونراوهم ريك خست كه نيوه هونراوهى دووهى دهبيتته ميژووى سالى له دنيا دهرچوونى ئهويش ئەمهيه.

زد رقم خامهء رونق پی سال فوتش

(گشته ایوان جنان منزل عبدالباقی)

جا بو نمونه‌ی شیعی، ئەم چەند (شعیر و هه‌لبه‌سته‌ی) که به‌لامه‌وه له‌وانی تر جیاواز بوون، هه‌لبژاردن بو ئەم کتیبەم، وا لیژەدا نووسیمه‌وه (۱).

تییینی:

۱. ره‌ونه‌ق له کتیبی (حه‌دیقه‌ی ئامانه ئەلاه‌ی) دا هه‌وت (۷) هه‌لبه‌ستی (شه‌یدا)ی نووسیه‌ته‌وه، منیش له‌وانه (۵) هه‌لبه‌ستم بو ئەم کتیبه‌هه‌لبژارد.

۱. ره‌ونه‌ق له کتیبی (حه‌دیقه‌ی خوسره‌وی) دا (۱۳) هه‌لبه‌ستی (شه‌یدا)ی نووسیه‌ته‌وه وه له لاپه‌ره (۲۱۷) وه تا لاپه‌ره (۱۳۵) باسی ئەم شاعیره و شعیره‌کانی کردوه.

کاردوخی

هه‌لبه‌سته‌کانی شه‌یدا

هه‌لبه‌ستی یه‌که‌م

۱

۱. سحر گاهان صبا از کوی دلبر باشتاب آید
- وزو بوی چوبوی عنبر و مشک و گلاب آید
۲. مرا هرگز نباشد خواب، دارم آرزو گاهی
- بچشم خواب آید بلکه جانانم بخواب آید
۳. بمال و جاه و اسباب جهان مارا تعلق نیست
- خوشم از دیدن یار و می و بانگ و رباب آید
۴. بهنگام وداع دوست از سرچشمه چشم
- بسان بحر خونین بیمدا را اشک آب آید
۵. نباشد فکر (شیدا) غیر تحصیل رضای دوست
- ولی خوشتر از این مدح خدیو جم رقاب آید

۱. به‌یانیان شه‌ی با به‌خیرایی له‌لای دوله‌ره‌وه دیت، بوئیکی خووشی وه‌ک عه‌بیر و

گولاً و لهگه‌ل خویا دینى

۲. من هه‌رگیز خه‌وم لى ناکه‌وئیت، هه‌ز ده‌که‌م جار جارێک خه‌وم لى بکه‌وئیت، به‌لکو نازداره‌که‌م بئته‌ خه‌وم
 ۳. دلم به مال و مولک و شتومه‌کی دونیا هیچ خوش نییه پئوه‌ندیم پئیانه‌وه نه‌ماوه، ئیسته‌ خووشم له بینینی یارو، شه‌راب و ده‌نگی عوود و روبابه، هه‌ز به‌وانه ده‌که‌م.
 ۴. له کاتی خوا حافیزی له‌گه‌ل یاره‌که‌ما، له‌سه‌ر چاوه‌ی. چاوه‌کانمه‌وه، به‌بى وچان ده‌ریاییکی خوینینی فرمیسک له‌ چاوم دئته‌ خواره‌وه.
 ۵. فکری (شه‌یدا) جگه‌ له‌ رهامه‌ندیی دۆست هیچی که‌ نییه، به‌لام له‌مه‌ش چاکتر ئه‌وه‌یه له‌لای که‌ مه‌دح و ته‌عریفی پاشای جه‌م وینه‌ی گه‌ردن به‌رز بکات.
- شتاب: خیرایی. سحر گاهان: به‌یاننیان. خواب: خه‌و. بخواب آید: بئته‌ خه‌وم. وداع: خوا حافیزی. به‌نگام: له‌کاتی. سرچش: سه‌رچاوه. چشم: چاوم.

هه‌لبه‌ستی دووهم

۲

۱. نگوی بی‌وفا یاری ز‌کویم دور می‌گردد
زُجود آسمان ه‌ردم یکی مه‌جور می‌گردد
 ۲. توشیرینی و چون فرهاد درکویت هزاران است
بلی شیرین شمایل مایه‌ه هرشور می‌گردد
 ۳. کسی کز روز اول داغدار از عشق جانان شد
فلاطونش اگر مرهم کند ناسور می‌گردد
 ۴. اگر در وادی ایمن^۱ کسی کوشد کلیم آسا
یقین محرم به‌راز، رازدارِ طور می‌گردد
۱. نه‌لئیت یاریکی بی‌وفا له‌ من دوور ده‌که‌وئته‌وه، به‌هوی سته‌م و جه‌وری ئاسمانه‌وه هه‌ر کاته‌ یه‌کێک دوور ده‌که‌وئته‌وه.
۲. تو شیرینی تو، هه‌زارانی وه‌ک فه‌رهاد، وان له‌به‌ر ده‌رگا‌که‌تا، به‌لئى ئه‌وه‌ی شیوه‌ شیرین
۱. وادی ایمن = ئیشاره‌یه به‌ نایه‌تی (۳۰) له‌ سوره‌ی (۲۸) فلما أتاه‌ا نودی من شاطی‌ء الوادِ الأيمن (قصص الانبیای نه‌یسابوری لاپه‌ره (۱۵۹.۱۵۸)).

بیت دەبی بە ھۆی سۆز و شوۆری عەشق و خەلکی.

۳. کەسێک کە لە روژی ئەزەلدا داخی عەشقی جوانانی پیاوانراو داغدار بوو، ئەگەر (ئەفلاتونیش) دەرمانی کات و مەلھەمی بۆ بگریتەو زامەکەى ناسۆرە و ھەر خۆش نابییتەو.

۴. ئەگەر لە دۆلی کۆی تووری سینادا کەسێک وەک مووسا بانگ کرا لە لایەن یەزدانەو، ئەو ئەو کەسە بە یەقینی دەبی بە مەحرەمی رازی رازداری تووری سینا (مەبەستی لە خوایە) واتە: لە ئەسراری خوایی ئاگادار دەبی نگویی: نەلێت. اگر مرهم کند: ئەگەر دەرمانی کا.

ھەلبەستی سییەم

۳

۱. زُ هجرانِ تو أی گل هیچ دانی دل چەسان لِرزد؟
چو شیدا بلبلی از هجر گل فصلِ خزان لِرزد
۲. بدورِ گلشنِ رخسارِ دلبر، زلفِ عنبرگون
گهی چون برگِ سنبل، گاه همچون (ضیحران) لِرزد

۱. لە دووری تۆ ئەی گۆل (مەبەستی لە دلدارە کە یەتی) دەزانی چۆن دلم دەلەزریت؟ وەکو بۆلۆلیکی (شەیدا) لە دووری گۆلدا، لە فەسلی خەزانددا چۆن دەلەرزى دلی منیش لە دووری تۆ ئەی گۆل وا دەلەزریت.
۲. بە دەوری گۆلزاری پوخسارو پومەتی دۆلبەردا، زۆلفە بۆن خۆشەکان کە بۆی عەبیریان لی دیت، ھیندی جار وەکو گەلای (سونبل) ھیندی جار وەکو (ریحانە) دینە لەرزە لەرز.

ز هجران: لە دووری. هیچ دانی: هیچ دەزانی. چە سان: چە جوۆ. لِرزد: دیتە لەرزە و لەرینەو. بدور: بە دەوری. رخسار: رومەت. برگ: گەلا. ضیحران: ریحان. گهی: ھیندی جار.

۱. ضیحْران: مانای (ریحان)ە، بە. از هجر گل: لە دووری گۆل.

هه‌لبه‌ستی چواره‌م

٤

١. این دیده‌ء غم‌دیده، از آن نور دو دیده
غیر از ستم و جور و جفا، هیچ ندیده
٢. میلِ دلِ عاشق نه به حورست و نه جنت
از روز ازل خاکِ دروست گزیده
٣. مه‌رت ز ازل کرد بنامِ من مه‌جور
مستوفی دیوان قضا ثبت جریده
٤. دودی که از و گاه سیه میشود آفاق
آهی آست که (شیدا) از دل زار کشیده

١. ئەم چاوه خه‌مبارانه‌م، له‌و پووناکی هه‌ردوو چاومه (مه‌به‌ستی له یاره‌که‌یه‌تی)، جگه
له ستم و جفا و جه‌ور هیچی تری چاو پی نه‌که‌وتوو.
٢. دلی ئاشق‌ه‌زی له به‌ه‌شت و حو‌ری نییه مه‌یلی له‌لای ئەوانه‌وه نییه، به‌لکو هه‌ر له
یه‌که‌م رو‌ژه‌وه، خاکی به‌ر ده‌رگای دۆستی خو‌ی هه‌لبژاردوو، ئەوه‌ی له به‌ه‌شت و
حو‌ری به‌لاوه چاکتر بووه
٣. (خۆشه‌ویستی تۆ) هه‌ر له رو‌ژی بوونه‌وه، له دیوانی دادی یه‌ز دانیدا به‌ ناوی
منی (مه‌جور)ی دوورکه‌وتوووه قه‌ید کرد و نووسی واته: یه‌زدان هه‌ر له ئەزله‌وه
خۆشه‌ویستی تۆی خسته دلمه‌وه.
٤. دووکه‌لێک که جار جار، دونیا به‌ره‌شی داگیر ده‌کات، ئەوه هه‌ناسه‌ی دووکه‌لی
ده‌روونی (شه‌یدا)یه که له دلی زارییه‌وه دیته ده‌روه.

این دیده: ئەم چاوه. از آن: له‌و. نور دو دیده: پووناکی هه‌ردوو چاو. هیچ ندیده: هیچی
نه‌دیوه. حور: حو‌ری به‌ه‌شت. مه‌جورت: ده‌رکراو، دوورکه‌وتوو. دود: دووکه‌ل. گاه:
هیندی جار.

هه‌لبه‌ستی پینجه‌م

۵

۱. اگر ابلیس می خوردی نمودی سجده بر آدم
کنون هم محرم اسرار هر افسانه بایستی
۲. شدم دیوانه از عشق بُتی گویم قواعدرا
مُسلل گیسوان بر گردن دیوانه بایستی
۳. گذارشانه افتد بزلفِ عنبرین بویت
تَمَنَّا میکنم ای کاش روح شانه بایستی
۴. سرد (شیدا) بود جایش بگلشن عندلیب آسا
رقیب جُغد سیرت را وطن ویرانه بایستی

۱. ئەگەر شەیتان شەرابی بخواردایە، سوچدەى بۆ ئادەم دەبرد، ئەگەر ئەوەى بکردایە
ئىستا مەحرەمى هەموو نەینىیەکان و هەموو ئەفسانەیهك بو.
 ۲. له عەشق و سەودای بوتیکدا شیت بووم، دەستووریکیش هەیه بابیلیم (که شیت دەبی
بەزنجیر ببەسریتەوه) جا من که شیتم بە زنجیری وزولفی ئەو بوتەم بمبەسنەوه،
زنجیری زولفی ئەو بخەنە گەردنم.
 ۳. کاتیک که (شانه) دیت بە زولفی بۆن خویشی وهك عەنپەرتا، تەمەننا دەکەم، دوعا
دەکەم دەلیم: خۆزگە گیانی من (شانه) دەبوو بۆ ئەو زولفانە.
 ۴. دەبوو (شەیدا) جیگەى له گولزارا بوایە وهك بولبول، رهقیی (بایه‌قوش ره‌وشتیشی)
دەبوایە له نیشتمانی کاو‌لبوودا بوایە.
- ابلیس: شەیتان. خوردی سجده: سوچدەى دەبرد. گیسو: زولف. ای کاش: ئەى خۆزگە.

شایق^۱

- پیاویکی شایسته و لایقه، له هونەر و هونەرمنەندیدا بەسەر هاوریانا یانەفایقه، ناوی
۱. باسی شایق له کتیبی (حەدیقهی خوسرهوی)دا نییه من ئەم باسەم له کتیبی (حەدیقهی نامانە
ئەلاهی) وەرگرتوو و کردووهمە بە کوردی.

(مه‌لای ئه‌حمه‌ده) نازناوی (شایقه)، کورپی زاناو هیمنی خوا لیخو شبوو (مه‌لا سه‌لیم)ه. باووباپیری هر له‌میژوهه له (سه‌قز)دا بوون، (شایقیش) هر له‌وی له‌دایک بووه، سه‌قزیش شاریکی کوردوستانه تابعی (سنه)یه. شایق پیاویکی زانا و ژيرو، خوو ره‌وشت چاک و دلپاک بووه. هه‌موو کهس له ره‌فتار و کردار و هه‌لسان و دانیشتن و مامه‌له‌ی رازی بووه. پیاویکی دیندار و راست باوه‌ر بووه، له شهرع و ئادابی ئاینی ئیسلاما زۆر شاره‌زا بووه. (قازی) ئه‌وناوچه‌یه بووه، جیبه‌جیکه‌ر و، راپه‌رینه‌ری (پرس و شکات و ئیشوکاری خه‌لقی) ئه‌وناوانه بووه، بیر تیژ و، ره‌ئی دروست بووه، به‌کورتی: زانایه‌کی زۆر به‌نرخ‌ی شاره‌زای یاسای ئاینی و شهرع بووه له‌و شوینه‌دا قازی بووه جگه له‌مه‌ش له دانانن و زانینی یاسای شیع‌ر و په‌خشانی‌شدا به‌(فارسی و عه‌ره‌بی) ده‌ستیکی بالایی بووه، له هه‌مه‌رهنگه هۆنراوه‌ی بووه.

بۆ نمونه‌ی شیع‌ری ئه‌م چهند هه‌لبه‌سته‌م له‌م کتیبه‌دا نووسیه‌وه ئه‌وانیش ئه‌مانه‌ن:

هه‌لبه‌سته‌کانی شایق

هه‌لبه‌ستی یه‌که‌م

١

شب گذشته کز امر قضاو حکم قدر
سیاه بود و مطول چو گیسوی دلبر
بروی بر بفرگنده ز تیرگیش نقاب
بفرق بر بنهاده ز خیرگی معجر
چنانکه ماهرخی در بزیر مشکین ثوب
چنانکه سیمتنی در بعنبرین چادر
بدین صفت فلك اندر لباس بوقلمون
گهی در آب نمودی و گاه در آذر
من ستم زده از دور چرخ و گردش هور
من جفاکش از سیرماه و جنبش خور
گهی تالم بخت پریش اندر دل

گهی تَأْسَفِ عمر گذشته در خاطر
چرا که عمر عزیزم بملعبت همدم؟
چرا که وقتِ شریفم بَمَعْصِیتِ همسر؟
بجز گناه نیامد از این دلِ کاهِل
بجز تباه نیامد از این تنِ اَغْبِر
نبوده فاعل و فعلی که حق بدان راضی
نگشته مَصدرِ کاری قبول بر داور
همیشه جای به بحر عیوب چون کشتی
همیشه پای بقعرِ ذنوب چون لنگر
اگر قیاس کنم جُرمِ خود کفِ دریا
و گر شمار دهم ذنب خود شمارِ مطر
در این تفکر و وسواس اشکم آب زمین
در این تصوّر و غم آهم آتش اختر
که ناگهم خرد خرده بین ز لطف بگفت
که ای جهولِ سیه کار بی تمیزو خبر
چرا بَهْرزِه کنی سدّ بابِ بخشش حق
چراست قطع امیدت ز رحمتِ داور؟
اگر ز اهلِ جهانت غمی رسد آن به
کفِ نیاز زنی بر بذیلِ پیغمبر
(محمّد) آنکه وجودش پی همه اُشیا
شده است علّه غائی ز حضرت داور
حبیب ایزد بیچون، خلاصه کونین
غیاثِ جمله خلائق شفیع در محشر
بیان ز خطبهء (لولاك) قدر آن زیجاه
عیان ز سورهء (الشمس) حسین آن سرور

لبی زنه‌ر صفای درون او (زمزم)

نمی ز بحر عطای کثیر او کوثر

تیبینی: له‌بهر نه‌مانی شوین له‌م لاپه‌رده‌ا، ته‌نیا مانای وشه‌گرانه‌کان به‌کوردی لیک
ده‌دینه‌وه، هوئی ئەمه‌ش ئەمه‌یه‌له‌کاتی نووسینه‌وه‌ی شیعره‌کان شوین بو
لیکدانه‌وه‌ی مانا‌کانیان ته‌رخان نه‌کراوه.

مطول: دريژ. معصیت: گونا‌ه. اغبر: تو‌زاوی. خرد: عه‌قل، ژیری. فرق: سه‌ر. ثوب: کراس.
کا‌هل: بی هیژ، زه‌عیف. لولاک: ئەگه‌ر تو نه‌بوویتایه. ذنوب: جه‌معی (زن‌ب)ه‌گونا‌هان.
قعر: بنی (بنی‌ه‌وز، بنی‌ده‌ریا). مطر: باران. زیل: داوین.

هه‌لبه‌ستی دووهم

۲

غُراب^۱ غرب بوقتِ مَسا درین چنبر
بَزیر بِل شِگون نهاد بیضه‌ زر
بیرون کشید همان دم ز زیر پر چوقیر
مُعشِش^۲ فلكِ أفراخ^۳ انجم واختر
بقعر^۴ چاه فرورفت یوسف خورشید
ز بطن^۵ حوت چو یونس نمود چهره قمر
فلكِ بکین حوادث چو اژدهای^۶ دمان
بگرد کوی زمین حلقه‌ داده زیرو زیر
پی گذارش جان و برای سوزش تن
نمودی هریک از اختران یکی آفگر

۱. غراب غرب: قه‌لی ئیواران: تاریکی ئیواران ، مساء = ئیواره.

۲. معشش: له‌سه‌ر وه‌زنی (مُنقَش): مانای هیلانیه.

۳. أفراخ: جووجه‌له‌کان / أفراخ جه‌معی (فرخ). فرخیش جووجه‌له‌یه.

۴. بقعرچاه: بو بنی چال، / فرورفت: که‌وته‌ ناوی، رویش.

۵. بطن حوت: سکی نه‌ه‌نگ / قمر: مانگ.

۶. چو اژدهای دمان: وه‌کو هه‌ژدیهایه‌کی تووره و رقاوی.

شبی چنن و ز جور سپهر من بیخواب
 شبی چنن و زکید زمانه من بیخور
 به^۱ جیب فکرت اندیشه سرفرو بُرده
 خموش گشته و بی نعلق همچو نقش حجر^۲
 که ناگهم^۳ ز درآمد مهی چو حوروپری
 که ناگهم ببر آمد بُتی چو شمس قمر
 مهی بهحُسن و لطافت چو ماه در نخشب
 بُتی به خوبی قامت چوسرودرکشمر^۴
 نهاده بر، خ چون ماه خال همچون مشک
 فگنده برسر خورشید زلف چون عنبر

تیبینی: بۆ ئەم ھەلبەستەش تەنیا مانای وشە گرانهکان بە (کوردی) لێک دەدەینەوہ. سەرنجێک: لەم ھەلبەستەدا: شایق لەم ھەلبەستەدا باسی ئاوابوونی روژ و ھاتنی شەوێک دەکات کە چۆن خۆر ئاوابوو تاریکی داھات، ئەمیش لە خەیاڵ و بیرا بووہ، کوتوپر ئافرەتێکی جوان ھاتووہ بۆ لای لە حوری و پەری و مانگ روژ جوانتر بووہ، لە سەروی کشمیر بالای ریکتر بووہ، خال لەسەر پوومەتی بووہ، زولفی بۆن خووشی پەخشانی کردووہتەوہ. (من وابزانم ئەم ھەلبەستە ناتەواوہ) رەونەق ھەر ئەمەیی نووسیوہ.

کاردۆخی

ھەلبەستی سییەم

۳

۱. أعطني الساقى الصبوحَ في الصباح

واسقني الراح (۱) فإنَّ الهجر راح (۲)

۱. جیب فکرت: باخەلی فکر کردنەوہ، گیرفانی بیرکردنەوہ/ خموش گشتەم = بیدەنگ بووم.

۲. حجر: بەرد/ همچو نقش حجر = وەکو نەخشی بەرد.

۳. ناگهم زدر آمد: لە کوتوپرا، بەبی ئاگاداریم ھات بۆ لام

۴. کشمر: لەسەر وەزنی (کشور) ناوی دێیکە لە دێکانی ترشیز (رک اندراج).

۲. جُدْ وَهَبْ لِي الْعِتْقَ بِالْخَمْرِ الْعَتِيقِ
السَّمَّاحَ قَالَ مَوْلَانَا رِيَّاحُ (۳)
۳. قُمْ فَلَاحِ الْخَمْرِ كَالشَّمْسِ الْمُضْيِءِ
أَيُّهَا الْأَصْحَابُ هَيُّوا لِلْفَلَاحِ
۴. طَلَعَةُ الْمَحْبُوبِ كَالْبَدْرِ أَطْلَعِ
نَفْحَةَ تَفَاحَةِ كَالْمَسْكِ فَاحِ
۵. عَيْنُهُ رَامَ بِقَوْسَيْنِ السَّهَامِ
تَجْرَحُ أَكْبَادَنَا جَرَحَ الرَّمَّاحِ
۶. وَصَلِّكُمْ (لِلشَّائِقِ) جَنَاتُ عَدْنِ
هَجْرَكُمْ مِثْلُ السَّعِيرِ فِي اقْتِرَاحِ (۱)

تیبینی: بەم ھەلبەستەدا بۆمان دەردەکەوئ شایق عەرەبییەکی چاکی زانیوہ توانیویہ تی
بە عەرەبیش شیعر ریک خات خۆزگە بە زمانەکە ی خۆیشی شیعریک ریک
دەخست.

کاردۆخی

۱. ئە ی ساقی شەرابم بەدەری لە بەیانییانا، (مە ی) م بۆ بیئە کاتی دووری لە یار لاچوو
واتە: بەیانی زوو شەرابم بۆ تیکە چونکی زەمانی دوورکەوتنەوہ لە یارم نەماوہ.
۲. چاکە بکە و ئازا کە لەو شەرابە کۆنە زۆر چاکەم بەدەری، مەولا و گەورەمان
فەرموویەتی سوود بەخشە شەراب واتە خوا لە قورئنا نافەرموویەتی: سوودی ھەیە،
بەلام گوناھی لە سوودی زیاترە ئیمە مەبەسمان سوود لی وەرگرتنیەتی.
۳. ھەلسە وا شەراب وەک رۆژ دەرکەوت ئە ی ھاوپییان وەرن زووکەن بۆ سەرکەوتن مە ی
بنۆشن خۆتان ئامادەکەن بۆ سەرکەوتن، کە مە ی بنۆشن لە ئیشوکار تانا سەر
دەکەون.
۴. دەموچاوی یار وەکو مانگی چوار دەرکەوت وەکو سیوی بۆن خۆش با بۆنی خۆشی
میسک و بخور بلأو بیئەوہ وا لەگەل دەموچا و دەرکەوتنی یارا ئەو بۆنە خۆشە بلأو
بووہوہ.
۵. بە چا و برو و برژانگی تیری تی گرتم زامداری کردم وەکو بە (رم) چۆن مروؤف زامدار

دهبی وا زامداربووم

۶. وهسللی ئیوه بو (شایق) بهههشتی بهرینه، دوورکهوتنهوهی ئیوه بو ئهو وهك دۆزهخیکه و دهمسووتینی به هوئی ئهو دوورییهوه لهشم زامدار دهبی و دهمسووتی لهو دۆزهخه دا

راح: مهی، شهرباب. راح: رویشت. عتیق: کۆن. عتق: شهربابی کۆنهی چاک. رباح: شهرباب، ربیح: قازانج. هب لی: بمدهری. اقتراح له جیاتیی: یانی زامدارکردن (تفریح) بهکاری هیئاوه. سعیر: دۆزهخ. اکباد جمعی (کبد)ه: جهرگ.

۲۹. صالحی سهقزی

ناوی (مهلا سالح)ه، کورپی (مهلا موحهمهده)، دانیشتوی شاری (سهقزه) ههروهکو به ناوهکهیا دهردهکهوئیت پیاویکی جوان و، دیندار و، سالح و، ئارام و لهسهرخویه. ری پیشاندهری ری لی گومبووان و پیاو خراپانه، که له پئی چهوت و لار لایان دها و رینمونییان دهکا. ئهگهرچی بوم ریك نهکهوتووه ببینم و قسهو گفتوگۆی لهگهل بکه، بهلام وهکو بیستوومه پیاویکی چاکه و خووش قسه، که دهمی کردهوه ههز دهکهی گوئی بو بگری و لی نزیك بیتهوه. دانیشتن له مهجلیسیا، خهم و پهژاره لادهبات، خووشی دهخاته دلوه. له زانیاری رهسمیشاد زانا و شارهزایه، هونهرمهند و بههرهوهره. ههزیش بهشعیر دهکات و دهستی شاعیری ههیه.

به خویندنهوهی ئهم چهند هونراویه که خوئی بوئی ناردووم لهه کتیبه دا نووسیومهتهوه بومان دهردهکهوئیت شاعیریکی باش و خاوهن بههریه شاعرهکانیش ئەمانه:

تیبینی: باسی سالحی سهقزی له کتیبی (حهدیقهی خوسرهوی) دا نییه له لاپهه (۲۳۶) دا تهنیا یهک ههلبهستی صالح سنهیی شاعیری نووسیوه، ههلبهستهکانی و ژیانای ئهم شاعیره صالحی سهقزی من له کتیبی (حهدیقهی ئامان ئەلاهی) وهرم گرتووه و، کردوومه به کوردی.

کاردوخی

هه‌ل‌به‌سته‌کانی سألحی سه‌قزی

هه‌ل‌به‌ستی یه‌که‌م

۱. آی که بر سوی اُسیران نظری نیست ترا
مگر از هول قیامت خبری نیست ترا
۲. آی دل ار آب حیات لب جانان طلبی
بهتر از خضر خطش راهبری نیست ترا
۳. ناصحا زین سخن بی‌هده منعت نکنم
زا نکه بر روی چو ماهش نظری نیست ترا

هه‌ل‌به‌ستی دووهم

۲

۴. هرگز ناید بدل یاد بهشت و حورِ عین
گلشن کوی بت غمخواز میباید مرا
۵. کرده مارا بینوایی در جهان بی اعتبار
بعد ازین خود چشم گوهر بار میباید مرا
۶. زاهِ گرمم فوج کرّوی (۱) درافغان زاشک برد
آب براین آه آتشبار میباید مرا
۷. (صالحا) راه وصالش میتوان پیمود لیک
از ضعیفی قوت رفتار میباید مرا

فوج کرّوی: فریشته‌ی نزیک به یه‌زدان. هول: هه‌بیهت و ترس. بینوایی: هه‌ژاری.

۱. ئەه‌ی که‌سێک که هه‌زاران که‌ست دیل و ئە‌سیر کردووه و گوئیان ناده‌یتی و سه‌یریان
ناکه‌یت، مه‌گه‌ر تو ترسی قیامه‌ت و لیپرسینه‌وه‌ی حه‌شر له دلتا نییه؟ و ئاگات له‌وه
نییه له‌سه‌ر ئە‌مه حسابت له‌گه‌لا ده‌که‌ن.
۲. ئە‌ه‌ی دل ئە‌گه‌ر ئاوی زیندگانی لیوی نازدارانت ده‌وی و به‌شوینا ده‌گه‌رپی چاکتر له
خه‌تی خدری یار هیچ ری پیشانده‌رێک نییه، په‌نا به‌و به‌ره.

۳. ئەى ئامۇژگارېكەر، لەم قسە بى ماناۋ بى سوۋدانه مەنعت ناكەم، چونكە سەپىرى مانگى دەموچاۋى ئەوت نەكردوۋە.
۴. ھەرگىز يادى بەھەشت و حوربىيەكانى ناكەم، گولزارى لاي تۆ بۆنى خەمخورى منە، ئەو گولزارە بە بەھەشت ناگۆرمەۋە
۵. ھەژارى و نەبوۋنى لەم دونيايەدا منى بى ئىعتبار كىردوۋە، كەس متمانەم پى ناكات لەمەۋلا دەگىرىم قەترە قەترەيى فرمىسكەكانم دەكەم بە (گەۋھەر) و (دور) بەۋە ئىعتبار پەيدا دەكەم.
۶. لە ئاھ و ھەناسەي گەرم مەلائكەكان كەوتنە شىنى و زارى، پىۋىستم بە ئاۋىك ھەيە ئەۋىش فرمىسكەم كە ئەم ئاگرە ساردكاتەۋە.
۷. ئەى سالىح رىگەي ۋەسلى دەتۋانى بگرىتە بەر، بەلام تۆ بى ھىز و توانايت، پىۋىستت بەجوۋلان ھەيە تۆش ناتۋانى لەجىي خۆت، ھەرەكەت بكەيت.

ھەلبەستى سىپەم

۳

۱. بلبل اندر باغ دیدم، چون من افغانى نداشت
قمرى بیچاره‌هم از ناله سامانى نداشت
۲. درد خود پیش اطبای جهان گفتم بسی
غیر بیماری چشمت هیچ درمانى نداشت
۳. بس عجب واسع بیابانى است صحراى فراق
روزگارى راه پیمودیم پایانى نداشت
۴. همچو گل آشك از دل پر خون شكفته بر رخ
نشود بویش هر آن كس زخم پیکانى نداشت

ھەلبەستى چوارەم

۴

۵. يار از دل ما خبر ندارد
شام غم ما سحر ندارد

۶. جُز سیلِ سُرُشكِ چشمِ خونبار
کس در بر ما گذر ندارد
۷. این شوخ مگر پری است ورنه
این حُسن صفا بشر ندارد
۸. مویی است میانِ تو و لیکن
موضعفِ هم این قدر ندارد
۹. سنگ از شرر دلم شود موم
در سنگ دلت اثر ندارد

۱. چاوی به بولیول کهوت له باخا نالهی وهکو من نهبوو، قومری ههژاریشم دی له نالهی
سامانیکی نهبوو
۲. دهردی خوّم به ههموو پزیشکانی دونیا وت، وتیان بیماری چاوی یاری دهرمانیشت
لای ئهوه.
۳. بیابانی فیراق و دووری عهجایب گهوره و زوره، ماوهیهکی زور، روژگاریکی دریژ پیا
گهپام ئه و پهپری نهبوو، تهواونهبوو
۴. وهکو گول فرمیسکی خوینینی سوور به رومهما دیته خوارهوه، هه کهسیک به تیری
برژانگی یار زامدار نهبوویت بونی ئه م گول ناکات.
۵. یار له دلّی ئیمه بی خه بهره، ئیواره و شهوی خه می ئیمه کوتایی نایهت، شهویکی بی
بهیانیه.
۶. جگه له لافاوی فرمیسکی چاوی خوینینی، کهس به لای ئیمه دا تی ناپه ریّت
ئهم شوخه نازداره رنکه په ری بیّت ئه گینا به شهر جوانی وای نییه.
۸. ناوقه دی تو وهک (موو) باریکه، به لام موو ئه وهندهی قه دی تو بی هیژ و باریک نییه،
واته قه دی تو له موو باریکتره.
۹. (بهردی رهق) له گه رمی هه ناسه ی ئاگری دلّم ده بی به (موم) که چی ئه م گه رمییه کاری
نه کرده سه ر دلّی وهک بهردی تو هیچ نه رمی نه کرد.

هه‌لبهستی پینجه‌م

۵

۱. چون تو به ستمگری ندیدم
- مثل تو به خونخواری ندیدم
۲. آن نور که در رُخ تو پیداست
- در خسرو خاوری ندیدم
۳. در وصف رُخ تو هیچ کس را
- یارای سُخنوری ندیدم
۴. ای دل تو کجاد وصلِ جانان
- مِسکینی و سروری ندیدم

هه‌لبهستی شه‌شه‌م

۶

۵. ای بر رُخ خویش پرده بسته
- در پرده درّی ما نشسته
۶. أفغان بفلک همیر سانند
- درکوی تو عاشقان خسته
۷. از عهد بَسر نبردن تو
- غمها رگِ جان ماگسته

۱. زالمی ستمکاری وهك تۆم نه‌دیوه، خوینخواری وهك تۆم، نه‌دیوه
۲. ئەو روناکییه‌ی که له پوومه‌تی تۆدا دیاره من له روژ و خۆرا، نه‌مدیوه
۳. بۆ باس و ته‌عریفی جوانیی تۆ، تا ئیسته هیچ کهسم نه‌دیوه بتوانی به‌راستی قسه‌ی لی بکات.
۴. ئە‌ی دل تۆ له کوی و، وه‌سلی یاران له کوی؟ هه‌ژاری و گه‌وره‌یه‌تیم نه‌دیوه!

۵. ئەي كەسبەك كە روپوۋىشت بە روويى خۇتا داو، بو پەردە دراندنى دى ئىمە
دانىشتوويت

۶. ئەوانە عاشقى تۆن و خەستەى تۆن، ھاواريان دەگاتە ئاسمان.

۷. لە پەيمان بەسەر نەبردنى تۆ، لە پەيمان شكىنى تۆ خەم و خەفەت رەگى گيانى ئىمەى
پچراندووه

ستمگرى: زالمى. ندىم: نەم ديوه. ياراي سخنورى: ويرانى قسه لىكردن. ھمبىرساند:
ئەگەينى. رگ جان: رەگى گيان، ريشەى گيان.

۳۰. صادق

ناوى(خواجە صادق)ە ناز ناویشى ھەر(صادق)ە. دەلین پياوئىكى قسه زان و زيرەك و،
تىگەيشتوو، خاوهن ھونەر و بەھرە بووہ.

لەلاى واليىھەكان نووسەر بووہ لە نووسين و پەخشاندا دەستىكى بالاي بووہ.
ھىندى جاريش شيعرى وتووہ، لە ئاداب و رەسمى شيعر و شاعيرى دا تەبەئىكى رەوانى
بووہ.

بەھوى كۆ (نەكردنەھوى) ديوانى شيعرەكانىيەوہ شيعرى زورى لەناوچووہ، ئىستا كە
شتىكى وا، لە بەردەستا، نيىہ. بەخويندەنوہ و سەيركردنى ئەم(۳) ھونراوہيە بوۋان
دەردەكەوئىت خاوهن بەھرە بووہ، دەستى شاعيرى بووہ(۱).

تېبىنى: وادەردەكەوئىت (رەونەق) خوى ئەم شاعيرەى نەديوہ، سالى پەيدابوون و
مردنیشى نازانرئىت. لە كئىبى (ھەدىقەى خوسرەوى) دا لە لاپەرە (۲۳۵) تا لاپەرە
(۲۳۶) باسى ئەم شاعيرە و شيعرەكانى نووسراون، بە خويندەنوہى
ھونراوہكانىشيا دەر ناكەوئىت لە دەورى كام واليانا نووسەر بووہ.

كاردۆخى

ھونراوہكانى صادق

۱. ھركە آمد گل زباغ زندگانى چيد و رفت

آمد بر سستی اهل جهان خندید و رفت

۲. از ازل (صادق) به دنیا میل آ میزش نداشت

چند روزی آمد و یاران خود را دید و رفت

۳. گرد تمکین تو گردم که بدین شیوه اگر

به بهشتت گذرانند تماشا نکنی

۱. هر که سیک هاته دنیاوه، له باخی ژیان گولیکی چنی و پویشت، هاتووش بو سوستی
خه لقی دنیا پیکه نی و پویشت.

۲. هر له ئه وهل پوژه وه (ساق) هزی به تیکه لی خه لقی نه ده کرد، مهیلی به دنیا و
خه لقی دنیا نه بوو، چهند روژیک هات و ژیا و هاورپییانی خوئی دی و دواپی پویشت.

۳. به قوربانی و یقار و ته مکینی تو بم که هه ته، بهم جوړ و شیوه یه، ئه گهر به (به هه شتا)
بتگپرن ته ماشا ناکه یت، سهر بهرز ناکه یته وه سهرکه یت.

گل چید: گولیکی چنی، لی کرده وه. آمیزش: تیکه لی. دیدو رفت: چاوی پی که وت و
پویشت.

۳۱. صالحی سنه یی

ناوی (سه یید موحه مه د صالحه) سه ییدیکی دلپاک و، له خوا ترس و، ئیمان دامه زراو و،
خو ره وشت چاک، بووه. له باره ی ئه سل و نه سه ب و چوئیه تی ژیانیه وه هیچ شتیک
ئاشکراو دیار نییه، وه له م پروه وه هیچ روون نه بووه ته وه، ته نیا ئه مه نه بی (که خه لقی
ئهم شوینه بووه و شاعیر بووه).

هه روا له شاعره کانیشی جگه له م هه لبه سته هیچی تر له بهر ده ستا نییه به خویندنه وه ی
هه لبه سته که یا، دهرده که وی ته بیعه تی شاعیری بووه، شاعره کانیشی ریگ و سوار بوون.

تیبینی: له کتیبه ده ستنووسه که ی (ره ونه ق) دا که ناوی (حه دیقه ی خوسره وی) یه باسی ئهم
شاعیره و هه لبه سته که ی له یه ک لاپه رده نووسیوه، ئه ویش لاپه ره (۱۳۶) ه، هه روه کو
چوئن له کتیبی (حه دیقه ی ئامانه ئه لاهی) دا به کورتی باسی کردووه له ویشدا هه ر
به و جوړه باسی کردووه، وا دهرده که وی (ره ونه ق) ئهم شاعیره ی نه دیوه.

کار دؤخی

تاکه هه‌آبه‌سته‌که‌ی صالحی سنه‌یی

۱. آی به دنیا شده مغرور و ز عقبی شده دور
- از اجل غافل و غره به خویش و مغرور
۲. نازشت چیست به این سیم و زر و منصب جاه
- ریشخند فلکی هست و عالم مشهور
۳. از ره بول دوبار آمده ای میدان
- تابه کی جای دهی بر سر خود بادِ غرور
۴. گر خوری یا بدهی، باتو همان میماند
- جز کفن با تر زرو سیم نیا یند بگور
۵. خور بتلخی زید و، شهد بعالم بخشد
- جو دو إحسان و کرم یاد بگیر از (زنبور)
۶. این همان کهنه رباطی است که بودند درو
- سنجرو، خسرو، جمشیدو، قبادو، فغفور
۷. همه رفتند همین کهنه سرا باز بجاست
- من و تو نیز نمانیم بماند معمور

۱. ئە‌ی که سێک به دنیا مه‌غرور بوویت و، له‌و دنیا و له‌ قیامه‌ت دوورکه‌ و تو ویته‌وه، له‌ ئە‌جه‌ل و مردن غافل، به‌ خۆتا ده‌نازی و ده‌عیه‌ و ته‌که‌بوروت هه‌یه‌.
۲. نیازت چیه‌؟ به‌م زێر و زیوه‌، به‌م پاره‌ و، پله‌ و پایه‌یه‌؟ (دنیا به‌ عاله‌م پێ ده‌که‌نی) قسه‌یه‌کی به‌ ناوبانگه‌، به‌ تۆش پێ ده‌که‌نی
۳. ئایا ده‌زانی تۆ چۆن په‌یدا بووی، له‌ کوێوه‌ هاتووی، له‌ ریگا میزه‌وه‌ دووچار هاتووی، جارێ له‌ هی باوک جارێ له‌ هی دایک ئیتر بوچ ته‌که‌بور ده‌که‌ی، تاکه‌ی بای مه‌غروروی له‌ که‌له‌تا ده‌مینی.
۴. ته‌نیا (خواردن) و (به‌خشین) له‌و مائی دنیا به‌ بو تۆ ده‌مینی، که‌مردی جگه‌ له‌ (کوفن) هه‌یچ نابه‌یت له‌ گه‌ل خۆتا، زێر و زیو له‌ گه‌ل تۆدا نایته‌ گوپ و قه‌بره‌وه‌.

۵. ههنگ (خۆی به ژيانئىكى مهينهت و تالى دهژى و، شيرينى به خهلق دهتات) تۆيش له وهوه فيرى بهخشش و كههرم و ئيشكردن به، شت به خهلق بده، خهير بكه تا ماوى له ژيان.

۶. دنيا هه ئهه كۆنه كه لاويه كه ههزارانى وهكو (سنجر و، خوسره و، جهمشيد و، قوباد و، فهغفور) تياژيا ئهه هه موو پاشايانه كوان؟ دنيا كۆنى كردن و له ناوى بردن.

۷. ئهوانه و ههزارانى كه رۆيشتن، ئهه سهرا كۆنهيه وهك خۆيهتى و ماوه، بئگومان پاش ماويهك (من و تۆيش) نامينين بهلام دونيا ههه به ئاوهدانى ده مينتتهوه.

۳۲. عالى سنهيبى

ناوى (ميرزا موحهمهده حسين)ه، له به شهناونجيهكانى خهلقى (سنه)يه. پياويكى چاك و دلپاك بووه. (رهونهق) ئه لئيت:

ئهه پياوه له سهههتاي ژيانيا تا ماويهك نووسهر و بهردهستى باوكم بووه، دوايى خراپه و به دلى گههرى خۆى نيسبهت به خۆى ههست كردووه دهستى له خزمهتى كهلهپوورى و ئيش خۆى كيشاوهتهوه كه ماوهى سى سالىك بووه، بهه جوړه وازى له خزمهتى خهلق هئناوه، وه به خزمهتكردى (خالقى حهقيقى)يهوه كه يهزدا نه خهريك بووه، بووه به سوڤى و دهرويش و كهنارى گرتووه. پاش ئهه كه نارگرتن و واز هئناوه له ئيشوكارى دونيايى دهستى به شيعر وتن كردووه. خاوهن تهبع و بههرهى هونهرى شيعر ريخهستنى بووه. دهلئى شيعرهكانى له (۳) ههزار هونراوه دهبى، بهلام من ههچ يهكيكيانم بهرچاوه كهوتووه جگه لهه چهند هونراويه كه ئهويش به بيستن بيستومه هى ئهوه و له بهر خزمهتى ليرهه نووسيمهوه. بهكورتى ناوبراوه پياويكى چاك بووه، له كاتى (دهرويشيا) زور شوين گهراوه چووته (مهكه) و ههجي كردووه له (مهدينه) و شوينانى ترا زيارهتى قهبرى پيغهمهرو ئهولياكانى كردووه. له پاش گهراوههوى، له (ورمى) له سالى (۱۲۴۱)ى كوچيدا كوچى دوايى كردووه.

ئهمانهش ئهه هونراوانهيهتى كه له پيشهوه باسم كردن.

تئيبينى: باسى (عالى) له كتئيبى حهديقهى خوسرهوهى دا له لاپههه (۲۳۷) ههتا لاپههه (۲۳۸) ههيه.

هونراوه‌کانی عالی سنه‌یی

هه‌لبه‌ستی یه‌که‌م

۱

۱. اسیر عشقم و یارب کسم نظیر مباد
وگر بود بجز آن یار دلپذیر مباد
۲. شکیب و دین و جوانیم جمله صرف تو شد
دل‌م نمود بمن این همه که پیر مباد
۳. بریخت خونم و رنجید از طپیدن من
خدا کند که بعالم کسی فقیر مباد

۴. بخت مرا اگر مد دانیست دست من
درحشر هم بدامن قاتل نمیرسد
۵. گر آن مه از پی تسکین دل حرفی بمن گوید
دل‌م صد ره فزون آن حرف را با خویشتن گوید

۱. بهندی عه‌شقم و خویا کهس وه‌کو من نه‌بی، ئەگەر هه‌بی جگه له یاره دل په‌زیره‌که‌م
که‌سی که نه‌بی‌ت
۲. سه‌بر و، نارام و، دین و، جوانیم هه‌مووی له ری‌ی تو‌دا خه‌رج کرد، ئەمانه‌م به‌سه‌ره‌هات
و هه‌یشتا دل پیر نه‌بووه.
۳. خوینی منی پ‌ژاند و، تو‌ره بوو له‌وه‌ش که دل‌م ته‌په‌ته‌پ ده‌کات، خوا به‌زه‌یی به هه‌ژار
نایه‌ته‌وه و که‌س هه‌ژار نه‌کات وه‌کو منی به‌سه‌ر نه‌یه‌ت.
۴. ئەگەر ئەم به‌خت و ناوچاوانه ئه‌یستا من هه‌مه، ئەگەر له قیامه‌تیشا وایم واده‌ستم
به‌(قاتلی) ناگات ناتوانم داوینی ئەو که‌سه بگرم که منی کوشتوووه.
۵. ئەگەر ئەو مانگ روومه‌ته، بو ته‌سکین و نارامی دل‌م حه‌رفیکم پی بلی، دل‌م ئەو حه‌رفه،
سه‌دجار زیاتر له ریگادا له‌به‌ر خو‌یه‌وه ده‌یله‌ته‌وه.

نظر: وینه. مباد: نه بیټ. شکیب: سه بر، نارام، تهحه مول. بمن گرید: به من بلایت.

هه لیهستی دووهم

۲

۱. دل رفت و نباشد کسیم واقف احوال
جُز آنکه چومن نو سفری داشته باشد
۲. آگاه ز حال دل یعقوب نباشد
جُز آنکه چو یوسف پسری داشته باشد
۳. بر بیخودی مانکند زاهد ماعیب
چون (عالی) اگر هوش بری داشته باشد

۴. با غیر آمدی که ز رشکم کنی هلاک
من خوش که پرسش دل بیمار کرده ای

۵. دل ز من بردی و دلداری نکردی دم
نیست این شرط محبت ای نگار ده دله

۱. دلّم رویشت، یار بردی، که سیش ئاگای له حالّم نییه، جگه له که سیّک که وه کو من تازه
سه فهرکه ری ری عه شق بیّ
۲. ئاگای له حالّی دلّی (یه عقوب) نییه، جگه له یه کیک یا که سیّک کوریک گومبووی وه ک
یوسفی بیّ
۳. له بیّهوشی و بیخودی ئیمه (زاهد) عهیب ناگریت، ئه گهر وه کو (عالی) تیگه یشتوو
هوشیار بیّت.
۴. له گه لّ بیگانه و ره قییدا هاتی به هوی حه سوود بیگانه وه من ده کوژیت، له گه لّ ئه مه شا
دلّ خوشم که هه و آلّ پرسی دلّی نه خوشی منت کردوه.
۵. دلّی منت برد، له گه لّ منیشا دلّداریت نه کرد، یه ک سات دو ستایه تیت و خوشه ویستیت
بو من هیچ نه بوو، ئه مه شهرت و په یمانی مه حه ببهت و خوشه ویستی نییه، ئه ی

نىڭگارى دىل دادە، (يا ئەي نىڭگارىڭ دىلت بە دە كەس داوہ) ئەم مانايەم بەلاوہ جوان نىيە، ئەمەيان راستە كە دەلى (ئەي دىل دادە، ئەي يار، دىلى منت برد، هيچ گويت نەدامى، ئەمە شەرتى دىلدارى نىيە).

۳۳. عەوام

ناوى (مىرزا عەبدوللا) يە، كورپى خوا لىخوشبوو (مىرزا ئەحمەدى وەزىر) ە. خۇيشى لە زەمانى والىيەتى بەھەشت نشىن، خوا لىخوشبوو، (ئامان ئەلا خانى والى) دا بەپلەي وەزىرى گەبىشتوۋە. گەنجىكى رەوشت چاك و، قسە خۇش و، نىكتەزان و، زىرەك و بىر تىژ و، دىل پەسەند بوۋە، لە جوانىدا بە (يوسفى دوۋەم) وە لە خۇشخوانىدا بە (سوحبانى دوۋەم) دادەنرېت، لە ناو خەلقىشا بە چاكى و بەخشندەگى ناوى دەرکردوۋە. لە كاتى گەنجىيەتيا، بەرەسمى (ئىلچىگەرى)، پاشا خوا لىخوشبوو (فەتھەلى شاي قاجار) پەوانەي دەربارى پاشاى (روس) ى كىردوۋە، بەراستى لەوى بە جورىڭ مامەلەي كىردوۋە، داد و بەخشندەگى نواندوۋە، ھەموو ولاتى روس بەخىلىيان پى بردوۋە.

۱. ئىلچىگەرى: ئىلچىگەرى: سفارەت، پەيامنىرى. (واتە: عەوام سەفىرى ئىران بوۋە لە روسىادا.

تى بىنى:

باسى (عەوام) لە كىتئى (حەدىقەي خوسرەوى) دا لە لاپەرە (۱۳۸) وە ھەتا لاپەرە (۱۳۹) دا ھەيە لەویدا تەنيا يەك ھەلبەستى ئەم شاعىرە بلأوكراۋەتەوہ.

كاردۇخى

پاش ئەمە وەدواي گەبىشتن بەمەرام وە لەسەر خواھىشت و ئارەزووى پاشا گەراۋەتەوہ بو ئىران.

لە ھەموو ئىراندا بە ھوى بلأوبوونەوہى ئەم خىزمەتە و ناوبانگى چاكى و بەخشندەيەتئىيەوہ كە بو خەلق روون بوۋەتەوہ، رىزى لى گىراۋە و، بە چاوى خۇشەويستى سەير كراۋە چە لەلايەن خەلقەوہ، چە لەلايەن خاقانى خوا لىخوشبوۋەوہ.

ھەر چۇنىڭ لىك بىرئىتەوہ دەرەكەوى ئەم زاتە لە ھەموو رەفتار و شىۋەيەكدا ئەوپەرى زىرەكى و لايقى و ھونەرمەندى بوۋە، بەم جۇرە ژياۋە تاسالى (۱۲۳۵) ى كۆچى لەم سالەدا لە شەرى ئازايانى شارى سەنە بەدەستى ناپاكىڭ، بەتفەنگ كوزراۋە، پاش ئەوہ كە چەند كەسىكى بە سەرەرم و سونگى و تەورزىن لە پىي خستوۋە خۇيشى بە گوللە كوزراۋە،

گیانی بۆ بههشت براوه.

(میرزا فتح ئەلا) که نازناوی (خورپرم) ه بۆ میژووی کۆچی (عهوام) ئەم هۆنراوهییهی
ریک خستووه:

پى تاریخِ سالِ پر ملالِ رحلتش (خرم)
بگفتا (جاودان جنت، ز عبدالله ثانی باد

۱۲۳۵ (کۆچی)

هەرچۆنیک بى بههوى تهبى شاعیرییه وه جار جار شیعری وتووه.
ئەم چەند هۆنراوانه هی ئەون که بۆ ئەم کتیبه نووسراونه تەوه.

هۆنراوهکانی عهوام

غەزە لیات

۱

۱. قد مکش ای سرو رعنا در کنار جویبار
قامت دلجوی آن سرو روانم آرزو است
۲. بردل صد پاره هردم، زخمها بر روی هم
از خدنگ ناز آن ابرو کمانم آرزو است

۲

۳. در بُتکده آن بتان که هستند
زیبا بُتِ ما، همی پرستند
۴. ترکان خطا که دل بربایند
دل داده آن دوچشم مستند
۵. صدشکر ز رشک میفروشان
شیخان در خانقاه بستند

۱. قەدەت بەرز مەکەرەوه، خۆت مەپازینەوه ئەى سەرۆى جوانى قەراخ جۆگەو رووبار،
چونکە هەز بەسەیرکردنى قامەتى سەرۆى بالای یاری گیانیم دەکەم، هەز بە

سەپىر كىردى تۆ ناكەم.

۲. بۇ دلى سەد پارە و لەت لەتم حەزم بەزام ھەيە، چە زامىك؟ زامىك كە بەتير برژانگى يار بەبرۆى كەوانى يار، يار ئەو تيرە بە نازەوہ بخات بۇ دلم زوو زوو زامدارى كات.
۳. لە بوتخانەدا ئەو بوتانە كە ھەن، ھەموويان عىبادەتى بوتى جوانى ئىمە دەكەن و دەپپەرستىن.
۴. جانانى توركى خەلقى خەتا كە دل دەفرىنن، ئەو ھەندە جوانن، ھەموويان دليان داوہ بەو دووچاوہ مەستانەى يارەكەى من كە لەوان جوانترە.
۵. سوپاس بۇ يەزدان سەد جار سوپاس كە لە داخى شەراب فرۆشەكان، شىخەكان دەرگا (خانە قايان) داخست.

ھەلبەستى سىيەم

۳

۱. مستى رواج يافت بدھر آ نچنان كە شد
صوفى بكنج صومعه بى اختيار مست
۲. نازم بکشورى كە مدام از شراب عشق
مفتى قرابه كش بود و، شهریار مست
۳. در پای شمع و سرو گل اندر چمن نگر
پروانه مست فاخته مست هزار مست

۱. مەستى و سەرخۆشى بە جورىك لە دونيادا رەواجى پەيدا كرد و پەرەى سەند، كە سوڤىش لە گوڤشەى عىبادەتخانەدا، مەست و سەرخۆش و بى ھۆشە.
 ۲. ناز دەكەم، شانازى دەكەم بە ولاتىكەوہ، كە لە شەرابى عەشق و عاشقى، مفتى بە(قەرەبە) دەخواتەوہ، پاشاى شارىش سەرخۆشە.
 ۳. لە بەردەمى پىيى (شەمع، سەروو، گول)دا لە چەمەن و گولزارا سەيركە بنوارە پەروانە. سەرخۆشە، كۆتر سەرخۆشە، بولبول مەست و سەرخۆشە، واتە ھەموويان عاشق و سەرخۆشەن لەو شوپانەدا.
- رواج يافت: رەواجى پەيدا كرد، پەرەى سەند. صومعه: شوپنى عىبادەت و يەزدان

په‌رستی. بکشوری: به ولاتیک. قرابه: قاپیکی گه‌وره‌ی شیشه‌یه بۆ شەراب. فاخته: کۆتر.
هزار: بولبول. نگر: سه‌یرکه، بنواره.

۳۴. فه‌ت‌ح‌ی

گه‌نجیکی خو‌شه‌ویست و، شیرین زمان و، نکتە‌دان و، می‌ه‌ره‌بانە.
ناوی (میرزا فه‌ت‌حو‌لا) یه. هەر له مندالییه‌وه خوو ره‌وشت چاک و دلپاک بووه هەزی به
تی‌که‌لی زانا و پیاوچاکان کردووه، هیمن و له سه‌رخو بووه، له‌سه‌ر ره‌وشت و ئادابی
پیاوچاکان به‌پ‌یوه چووه، زۆر به ئە‌ده‌ب بووه.
ئە‌گه‌رچی خو‌ی له ریزی بو‌یژان و شاعیراندا دانه‌ناوه، به‌لام هی‌ندی جار به هوی
ته‌بعی ته‌ر و پاراویه‌وه شیعری ریک خستووه. شیعره‌کانیشی خراپ نه‌بوون.
ئە‌م چه‌ند هه‌لبه‌ست و هونراوانه هی ئە‌ون.

ت‌ی‌ب‌ی‌نی:

باسی فه‌ت‌ح‌ی شاعیر له کت‌ی‌بی (هه‌دیقه‌ی خوسره‌وی) دا له لاپه‌ره (۲۳۹) وه هه‌تا لاپه‌ره
(۲۴۱) هه‌یه، له‌و‌یدا (۴) هه‌لبه‌ستی ئە‌م شاعیره‌ ب‌لا و کراوه‌ته‌وه. می‌ژووی له‌دایک‌بوون و
ژیانی له‌و‌یشدا باس نه‌کراوه.

کار‌دۆ‌خی

هه‌لبه‌سته‌کانی فه‌ت‌ح‌ی

هه‌لبه‌ستی یه‌که‌م

۱

۱. گر افگنی ز چهره‌ء رخشان نقاب را
از شرم افگنی بحجاب آفتاب را
۲. با این قیام اگر بقیامت گذر کنی
دیگر قیامتی بود اهل حساب را
۳. این دست و برد، مرد غمت میکند نکرد
رستم بعهد خویش مر آفراسیاب را

۴ . عین خطاب هرچه تو گولي جواب تلخ

محض صواب هرچه تو رانی عتاب را

۱. ئەگەر پەچە و، پروپۆش، لەسەر پرومەتی بریقەدار و جوانت لابەیت، وا لە رۆژ دەکەیی
لە شەرمەزاریدا خۆی بشاریتەوه.

۲. بەم جوړه قامەت و هەلسانەوت گەر بە رۆژی حەشرا تێپەری، ئەوه قیامەت و
حەشریکی که بۆ خەلق و حیسابی قیامەت پەیدا دەکەیی.

۳. ئەم ئازایەتی و دەستوێرد و مەردانەگی غەمی تۆم که کردوویەو دەیکا، کەس
نەیکردووه، مەگەر کاتی خۆی لە زەمانی کۆنا رۆستەم بە ئەزاسیابی کردبێ.

۴. هەرچی قسەیهك تۆ ئەیکەیی با تالیش بی وەرمانەکانت هەموویان راست و رێک و
شیرینن، هەروا هەرچی گلەیییەك تۆ ئەیکەیت هۆی خەیر و چاکەیه و راستەو هەلەیی
تیانییه.

گرافگنی: ئەلابەری. چەرە: پرومەت. گذر کنی: تێپەری. عتاب: گەلەیی.

هەلبەستی دووهم

۲

۱. کجا رفتی ز هجر خویش کشتی نا توانی را

بجان آندا ختی آتش چو من بی خان و مانی را

۲. مرا بگسیختن از تو چنان سخت است برخاطر

تو بر خاطر که بنوازی رحمت خسته جانی را

۳. مسیح ار بخشش هر لحظه جان تازه بی (فتحی)

بجان تو نخوا هد بی حضورت نیم جانی را

چوار خشتهکی

۳

۴. زیبا صنما چنین توئی در خوبی

سوط الید بکشور مطلوبی

۵. زیبداگرت اهل تناسخ گویند

کاین یوسف مصری است بدین محبوبی

۱. بۆ کوئی چووی؟ له دووری خۆت ناتەوان و هەژاریکت کوشت، ئاگرت خسته گیانی یهکیکی وهکو منی بی خان و مانهوه.
۲. له تۆ پچران و له تۆ دوورکهوتنهوه، ئەوهنده سهخت و ناخۆشه، وهکو ئەو سهختی و ناخۆشییه که تۆ نهتهوی نهخۆشیک بلاوینی و رحم و بهزهییت پیا نهیهتهوه.
۳. ئەگەر عیسا ههموو ساتیک گیانیکی تازه به(فتهحی) بدات، به گیانی تۆ قهسهه، بهبی تۆ نیوه گیانیشی ناویت.
۴. ئەی بوتی جوان تۆ ئەوهنده جوانی دهستت درێژه بهسهه ههموو ولادتا چیت بوی دهیکه.
۵. دروسه ئەگەر (ئەوان باوهریان وایه گیان نامری له یهکیکهوه دهکری به لهشی یهکی ترا) جا ئەگەر ئەوانه وا بزائن تۆ (یوسف)ی زیندوو بوووتهوه، گیانی ئەو یوسفه میسرپییه جوانهیه کراوه به لهشی تۆدا) ئەمه دهگونجی وابییت.

ههلبهستی سییهه

۳

۱. من که باشم که بسوی تونهم گامی چند
- یا فرستم بسرکوی تو پیغامی چند
۲. جان بیرون کردم و مهر تو بدل بنهادم
- خلوت خاص نه لایق بود از عامی چند
۳. برسرکوی توجان باختنم خوش طوری است
- ز آنکه از گردن جدا می شدم وامی چند
۴. دی شنیدم سخن پخته که پیری میگفت
- می نزیبید سخن عشق بهر خامی چند
۵. شادان زان است رقیبت که کُشی (فتحی) را
- می نداند که ندارم بجز این کامی چند

۱. من كيم تا حەدم بېت بتوانم ھەنگاويك بەلای تۆۋە بىنيم، يا نامە و سوفارشيك بۇ تۆ بىنيرم
۲. گيانم كرده دەرەۋە، خۆشەويستى تۆم خستە دلمەۋە، شوينىكى چاك و خاسە تەنيا بۇ تۆ لايقە نەك بۇ ھەموو خەلك
۳. گيانى خۆم بەخت كىرد لەرئى تۇدا ۋە ئەمەش شتىكى چاكە، چونكە بەم ھۆيەۋە چەند قەرزىك لە گەردنى خۆم دەكەمەۋە، قەرزارى ئەۋەم كە گيانم بۇ تۆ بەخت كەم.
۴. دوينى قسەيەكى راست و جوانم لە پياويكى پير بيست دەيوت: جوان نىيە باس و قسەى عەشق لەلای ھەر نەفام و كال و تى نە گەيشتوويك بكەى.
۵. رەقىبەكەت بەۋە دلخوشە كە (فەتھى) بكوژيت، ئەو نازانىت من جگە لەمە ئاواتىكى كەم نىيە.

مانا	ۋشە
ھەنگاويك	گامى
قەرز	وام
جوان نىيە	مى نزييد

۳۵. مۇسافر

ناۋى (شىخ موقىم) ھە يەككە لە زانا گەۋرەكانى رۆژگار و لە پياۋە ناۋدار و چاكەكانى ئەم ۋلاتە.

لە دىي (تەختە) لە دايك بوۋە. تەختەش دىيىكە تابىعى ناۋچەى سنەيە.
 دەلئىن پياۋيىكى زۆر زىرەك و تىگەيشتوۋ بوۋە. بە دىندارى و پياۋ چاكى ناۋى دەرکردوۋە. جار جار ھەزى بە شىعر وتن كىردوۋە، لە ھەموو بابەتئىك شىعرى ھەيە. بەلام بە بىر و برۋاى من شىعرەكانى چاك نىن(۱).
 بە نە بەدلىيەۋە، ئەم چەند ھۆنراۋەيىم، لەم كىتئىبەدا نووسىيەۋە.

تېيىنى:

۱. بەلای رەنەقەۋە، بەبىرۋىرۋاى ئەۋ شىعرەكانى (مۇسافر) چاك نىن.
۲. باسى موسافىر و شىعرەكانى لە كىتئىبى ھەدىقەى خوسرەويدا لە لاپەرە (۲۴۱) ھۋە تا

لاپهړه (۲۴۲)ه لپړه دا (رهونهق) دوو ههلبهستی (موسافیر)ی نویسیوه ته وه.

کارډوخی

هونراوه کانی مسافر

ههلبهستی یه کهم

۱

۱. سراسر تختهء فولاد گشته کوه و بام و در
بسان دشت محشر هفت جوش از جوشن عصیان
۲. چنان افسرده آتش در دل کانون که پنداری
شنیده آیهء (یانار کونی) (۱) برداً از قرآن
۳. روز اول از بنا آ شفت کار من چه سود
راست و کج در کار بنا اولین خشت است و بس

۱. هه موو دهشت و دهر و سهربان و شاخ سهراسهر وهکو تهخته ی پولا ی لی هاتووه له بهر
گوناهباری وهکو دهشتی مهحشر هه موو گهرم و داخ بووه هاتووته جوش.
 ۲. دلپیش وا ناگری دهر وونی سارد بووه ته وه هه روا ده زانی نایه تی (یانار کونی برداً و
سلاماً علی ابراهیم) ی بیستووه، له و نایه ته دا خوا فهرمووی: نه ی ناگر سارد به ره وه،
سه لامه تیش به بو نایراهم نه مه ش نه و کاته بوو که هه زره تی نایراهمیان خسته ناو
ناگره وه بیسووتینی له بهر نه وه بوته کانی شکاند بوو.
 ۳. یه کهم روژ به هو ی نیشی وه ستاوه، نیشوکاری من تیک چوو تازه چه سوو دیکی هه یه
قسه بکه م، راست و ریکی عه ماره ت و خانووینا له یه کهم خشتی به ردی بناغه دا
دهر ده که ویټ، مه بهستی شاعیر له وه ستا (خوا) یه که نه وی دروست کردووه، خراب بی،
یا چاک سووچی خو ی نییه.
- فولاد: پولا. عصیان: گونا. افسرده آتش: ناگری کوژاوه. کانون: ناگردان.

ههلبهستی دووهم

۲

۱. تابکی شیهه رساند برفلک فریا درا
میکنم از سینه بیرون این دل ناشاد درا
۲. گشت از خوناب چشمم آب دریا لطمه زن
دور نبود گرز بنیاد افگند بغداد را
۳. (جذرو مد) آ موخت بحر از اشکم آری هرکسی
میشود استاد اگر خدمت کند استاد را
۴. خشت اول برزمین بنهاد چون استاد کج
راست ناید برفلک گر خود برد بنیاد را
۵. با(مسافر) گر دو روزی بخت یاور شد چه شد
گهگهی با گرد ره، باشد رفیقی باد را

۱. تاکه‌ی به شه‌وا هاوارم بهرز بیته‌وه بگاته ئاسمان، وا چاکه ئهم دله ناشادهم له
سینه‌ما دهریئیم تا له هه‌وار و ناله بوهستی.
۲. ئه‌وه‌نده گریام و چاوم فرمیسکی خوینی پژاند، ئاوی دهریا زور بوو که‌وته شه‌پۆلدان
و ته‌لاتم، دوور نییه شاری به‌غدا، بیناکانی به‌غدا هه‌موو له بنا هه‌لکه‌نی و بیبات.
۳. به‌حر، دهریا، له‌چاوی منه‌وه فی‌ری (به‌رزبوونه‌وه و، نزمبوونه‌وه)=مدو جذر بوو به‌لی
ده‌بی به ماموستا هه‌رکه‌سێک خزمه‌تی ماموستا بکات.
۴. ئه‌گه‌ر وه‌ستا به‌ننا خشتی یه‌که‌می، یا به‌ردی یه‌که‌می بناغهی خوار دانا، ئیتر ئه‌و
بینایه ری‌ک و راست ناوه‌ستیت ئه‌گه‌ر سه‌ریشی بگاته ئاسمان.
۵. ئه‌گه‌ر یه‌ک دوو روژیک (به‌خت) له‌گه‌ل (موسافیر) دا هاوپی بوو چی ده‌بی جار جار،
له‌ریگه رویشتنا توژ ده‌بی به‌ره‌فیقی (با)
مد: به‌رزبوونه‌وه‌ی ئاوی دهریا. جذر: نیشتنه‌وه و نزمبوونه‌وه‌ی ئاوی دهریا.

۳۶. مەجىدى سەنەبى

سەۋرى جۇڭگەلەي نىكتە پەرۋەر، گۈلى گۈلزارى دانش و ھونەر، زىنەتى باخى خۇشەۋىستى و سەفا، بانگى شەوقدارى پىۋەتى و ۋەفا، شەمى ھەيۋانى خەلقى داناو پوخت و قال، چىراي روناكى شەۋى سۆز و ھال، (مىرزا ەبدولمەجىد)ھ، جوانىكى زاناي ھونەر پىشەيە، قەسەزانىكى وردى دوور ئەندىشەيە، لە بنەمالەي (ۋەزىرى)يە، كورپى خوا لى خۇش بوو(مىرزا شوكرولاي، مىرزا ەبدولاي ۋەزىرە).

(بەخشش و كەرەمى) بوۋەتە ھۆي ئارامى و دلخۇشى دللى، داماۋانى چۆل و بىبابانى رەنج و زەھمەت، دەست بلاۋىيەكەي بوۋەتە ھۆي: دامركانەۋەي دللى دواكەوتوۋانى شوين پىي ئارەزوو و، ھىۋاو، ئاۋات.

بەبىر تىژى و ژىرى ناۋى دەرکردوۋە. ناۋبانگى سەركەۋتنى نووسىنەكانى (پى نووسى) شوينەۋارى ووردەكارى بىر و ھۆشى، دىنای گرتوۋەتەۋە.

فكرى راستى، (رەئى روناكى) لە دللى ھەموو كەسكىدا پەسند و دلگىرە، قەلەمى خضر خاسىيەتى تازەكەرەۋەي ژىن و ژىانە، نووسىنەكانى ماىەي رىز و شەۋكەتى ئەربابى دىن و، دەۋلەتە. نووسەرىكە لەكاتى نووسىندا (تىرى چەرخى زەمان) ناتوانىت كەمانى بەياناتى راكىشيت، پەخشان نووسى فەلەك بەچاللاكى و جوانى سەنەتى پەخشانى دەست و پەنجەيا، ناگات.

ھەر دوۋر گەۋھەرىكى مانادار كە بە ئەلماسى فكر و بىرى تىژى ئەو سوابىتەۋە و نووسرابى ئەۋپەرى جوانى و درەوشانەۋە و چاكى و رىكوپىكى ۋەرگرتوۋە. بەكورتى لە ھەموو ھونەرىكدا شارەزا و بەھرە ۋەرن.

ۋە لە ھەموو بابەتلىكا تواناۋ، زاناۋ، تىگەيشتون، لە (پەخشان) ۋە ھەلبوستا لە ھاۋچەرخى خۆي زىاد پىشكەوتوۋە، پلەيەكى ئىمتىيازى بە دەست ھىناۋە.

ھەر دوۋر و گەۋھەرىكى مانادار كە بە ئەلماسى فكر و بىرى تىژى ئەو سوابىتەۋە و نووسرا بى ئەۋپەرى جوانى و درەوشانەۋە و چاكى و پىكى ۋەرگرتوۋە.

بەكورتى (جەنابىان) لە ھەموو ھونەرىك دا شارەزا و بەھرەۋەرن. ۋە لە ھەموو زانستىكا توانا و زانا و تىگەيشتون. لە (پەخشان) و ھەلبوستا لە ھاۋچەرخى خۆي زىاتر پىشكەوتوۋە، پلەي ئىمتىيازى بە دەست ھىناۋە.

له زەمانى خوا لى خۆش بووى بە ھەشتى (خوسرەوخانى والى) دا زياتر لە ھەموو كەسك ريزى لى گيراوہ لە پلە و شوينى وەزارەتا بوو، تا سالى ۱۲۵۷ى كۆچى لەم سالەدا بەھۆى تىكچوونى ئيشوكارى ئەم ويلايەتەوہ.

لەلای پاشا، بەبى تاوان و گوناھ شەربەتى شەھىدى خواردوووتەوہ، گيانى پاكى بە بەھەشت شاد بوو.

جا بۆ ميژووى كۆچكردنى مەجيد (حاوى) شاعىر ھەلبەستىكى رىك خستووہ، كە ھىچ شاعىرىك ناتوانى جوانتر و چاكتەر لەو بارەيەوہ شىعر رىك خات، نيوہ ھۆنراوہى دووہمى ئەم شىعرەيان ئەبىتە ميژووى كۆچى دوايى (مەجيدى سنەيى) شىعرەكەش ئەمەيە:-

سال اين سوگ نمايان، وقت اين نقش شگرف

زد رقم حادى (شھيد دوست شد عبدالمجيد) = ۱۲۵۷

ئەم شاعىرە ھەرچەند زۆر گوئى بە شىعر وتن نەداوہ، بەلام جارجار لە شەپۇلى دەرياي خاترى تەبعى شاعىرى پاراويەوہ، دوور و ياقووت و گەوھەرى ھۆنراوہ ئەھاتە دەرەوہ، بەرگوئى ئەكەوت و ئەخوينرانەوہ.

من ئەم چەند ھەلبەست و ھۆنراوہم لە ديوانەكەى ھەلبژاردوو لەم كتيبەدا نووسيمەوہ ئەوانيش ئەمانەن:

هه‌لېه‌سته‌کانی مه‌جیدی سنه‌یی

هه‌لېه‌ستی یه‌که‌م

۱

۱. دو صد، ره جانفشانی بایدم هر پاسبانی را
که تا یک ره بکام دل ببوسم آستانی را
۲. ز غوغای رقیبان برسر کویش منال ای دل
به یک بلبل مُسَلَّم نیست هرگز گلستانی را
۳. خوشم با حسرتِ کنجِ قفسِ زین ناله‌ء جانکاه
همی ترسم بمهر آرد ز بختم باغبانی را
۴. شب وصل است، هان ای دل، دمی از ناله، دم درکش
که تا، از روزِ هجرش، عرضه دارم، داستانی را
۵. (مجید) از جذب آه با اثر نبود عجب زین سان
که کردی مهربان آخر دل نا مهربانی را

۱. بُوئه‌وه‌ی به ئاره‌زووی دلی خۆم ته‌نیا جارێك به‌رده‌رگاڤك ماچ كه‌م، ده‌بی له دوو
سه‌د لاوه‌گیانی خۆم بکه‌م به‌ قوربانی پاسه‌وانه‌کان.
۲. له هه‌را و به‌زمی ره‌قیبانی ده‌روپشتی مه‌نالێنه‌ ئه‌ی دل به‌ تاقه‌ بولبولێك هه‌رگیز باخ
و گولزارێك ته‌سلیم ناکریت، یا، مه‌علوم نابیت.
۳. خوشحالم به‌ هه‌سه‌رتی کونجی قه‌فه‌ز، به‌لام ناله‌ نالی جه‌رگ برم ده‌ترسم وای لی
بکات خۆشه‌ویستی بخاته‌ دلێه‌وه‌ بۆ به‌ختی من باخه‌وانێك په‌یداکات.
۴. شه‌وی وه‌سل و به‌یه‌ک‌گه‌یشتنه‌ ئه‌ی دل ماوه‌یه‌ک له‌ ناله‌نال بکه‌وه، مه‌نالێنه، که‌ تا بۆ
پوژی دوور لی که‌وتنه‌وه‌ی بتوانم داستانیك پیشکیش که‌م.
۵. ئه‌ی (مه‌جید) به‌سوژی هه‌ناسه‌و ئاه و ناله‌ی پر ته‌ئسیرته‌وه‌ عه‌جایب نه‌بوو که‌
توانیت به‌م جووره‌ ئاخری دلێکی نا میه‌ره‌بان نه‌رم که‌یت و، وای لی که‌یت به‌زه‌بی
بیته‌وه‌ پياتا و له‌گه‌لتا میه‌ره‌بان بیت.

هه‌بەستی دووهم

۲

۱. سازی قرین مهر چو زلفِ سیاه را
- آری گل بچهرهء تا بنده ماه را
۲. صُبحی اگر جمال نمایی ز طرف غرب
- قومی یقین کنند دیگر اشتباه را
۳. روز حساب چون تو در آیی خُدای حشر
- در پلّهء ثواب در آرد گناه را
۴. پیش چنان مثال بجز صورت آفرین
- مُشکل کسی ضبط تواند نگاه را
۵. در عشق مشکلم همه از ناله‌یی گشود
- بهتر ازین اثر نبود هرگز آه را

۱. کاتیک زولفی رهشت به‌سەر روومه‌تتا په‌خشان ده‌که‌یت له‌که‌و ره‌شاییه‌ک دینی به‌سەر
پوومه‌تی وه‌ک مانگی رووناکتا.
۲. به‌یانیک ئەگەر له‌لای خۆر ئاواوه جوانیی خۆت ده‌رخه‌یت به‌ره‌و روژه‌للات بنواری
خه‌لّقی وا ده‌زانن روژ له‌ روژ ئاواوه هه‌له‌هاتوو ده‌نیا ئاخره‌ ئه‌وه دیت به‌خه‌یالیانا
۳. له‌ روژی قیامه‌تدا ئەگەر تو خۆت ده‌رخه‌ی و بییته‌ حوزووری یه‌زدان، هه‌ریه‌که‌م جار
له‌به‌ر خاتری تو خوا گوناھی گوناکاران به‌ چاکه‌ حیساب ده‌کات.
۴. له‌به‌ر ده‌می په‌یکه‌ری جوانیی تۆدا جگه‌ له‌ خوا که‌ سووره‌تی تۆی دروست کردوو
زه‌حمه‌ته‌ که‌سیکی که‌ بتوانی بنواری بو تۆ و سه‌یرت کات ناتوانی به‌رگه‌ بگری
۵. له‌ عه‌شق و عه‌شقبازیدا هه‌رچی موشکیلاتیکم بوو، هه‌رچی نارعه‌تییه‌کم بوو هه‌موو
به‌هۆی ئاه و ناله‌وه‌ جیبه‌جی بوو، ئاه و ناله‌ هه‌رگیز چاکتر له‌مه‌ ته‌ئسیری
نه‌کردوو.

کلف: له‌که‌ی ره‌ش. مهر: مانگ. چهره: ده‌م و چاو (روومه‌ت). ثواب: چاکه‌. نگاه: نوارین

روز حساب: روژی قیامت.

هله‌بستی سییه‌م

۳

۱. مرا با ناله و أفغان قرین کردی نکو کردی؟
- بدرد و داغِ هجران همنشین کردی نکو کردی؟
۲. وفا گفتم مکن باغیر و ترکِ جور کن با من
- نه با غیرِ من آن نه با من این کردی نکو کردی؟
۳. ز وصلت غیر با شد شاد و من از فرقتت غمگین
- تو با غیر آ نچنان، با من چُنین کردی نکو کردی؟
۴. ز اول برتر از عرش (مجیدم) جایگه دادی
- بخواری پستم آخر با زمین کردی نکو کردی؟

هله‌بستی چواره‌م

۴

۵. نشانی از سر کویش نجستم گرچه باصد غم
- چومرغ آشیان گم کرده هر جانب پریدم من
۶. نویدم داد روزی کامشب شمع شب ازوزم
- چو حلقه چشم بردر تا قیامت زان نویدم من
۷. بگوشم صبحی آ مد در گلستان نالهء مرغی
- چو گل از سوز عشقش جامهء جان را دُریدم من

۱. منت تووشی ناله‌نال و شین و زاری و هاوارکردن کرد چاکت کرد؟ تووشی دهرد و داخی دووریت کردم چاکت کرد؟
۲. وتم وهفات بو خه‌لقی نه‌بی، جهورو سته‌میشی له‌گه‌ل مندا مه‌که، نه له‌گه‌ل غه‌یری منا ئه‌و، وه نه له‌گه‌ل مندا ئه‌مت نه‌کرد چاکت کرد؟ واته به‌قسه‌ی منت نه‌کرد که وتم (جهورو جه‌فام له‌گه‌لا مه‌که‌و، وه‌فایشت بو غه‌یر نه‌بی).

۳. خەلقى بە ۋەسل ۋ گەيشتن بە تو شاد دەبن منيش خەمبار دەمىنم تۆلەگەل خەلقى ۋا،
ۋە لەگەل من ۋا دەكەى چاكت كرد؟
۴. تۆلە پيشا منت خۆش دەويست جيگە ۋ پلەو پايەمت ۋا بەرز كردبوۋە گەياندبوۋتە
لاى بارەگاي خوا، دوايى ۋا هيئامتە خوارەۋە نزمتم كردمەۋە بەچاۋى پەستى سەيرت
كردم چاكت كرد؟
۵. ۋەكو بالندەيەك هيئانەى گوم كردبى بەهەموو لايەكدا فرىم ۋ گەپرام بەسەد خەم ۋ
نارەحەتتەيەۋە بۆ شوينى بەلام هيچ نەمدۆزىيەۋە، بەلگە ۋ نيشانىكم بۆ شوينى ۋ جيى
ئەو يارە دەست نەكەوت.
۶. موژدەى دامى رۆژيكت ۋتى ئەم شەو ديم دەبم بەشەمع ۋ چراى مالەكەت، ھەردوۋچاوم
ۋەكو ھەلقەى دەرگا ئيستاش تا قيامەت ھەر چاۋەرۋانى ئەو موژدەيە.
۷. بەيانىيەك لە باخا نالەى بالندەيەكم كەوتە بەرگوى، لە سۆزى عەشقى ئەو منيش
ۋەكو گول كراسى گيانى خۆم دپى.

۳۷. مەفتوون

- ناۋى (مەلا عەبدول عەزىز)، كورپى (مەلا موخەمەد باقر) لە (بانە) لەدايك بوۋە، بانەش
تابيى شارى سەنەيە.
- بانە شارىكە زۆر خۆش، ئاۋى زۆرە، باخ ۋ باخاتىكى زۆرى تىايە لە باغچەى (ئىرەم)
جوانتر ۋ خۆشتر ۋ دلگىرتەر. حاكم ۋ فرماندارەكانى ئەم شوينە بە(سولتان) ناو دەبرين.
دەلئىن باپىرە ھەرە گەرەى ئەم شاعىرە بەرزە، لە ئەسلا خەلقى (ئەسفەهان) بوۋە، بە
ھۆى ناخۆشى ۋلات ۋ بەسەرھاتى ديشوارەۋە ئەسفەھانى بەجى هيشتوۋە ۋ، ھاتوۋە لە
(بانە) دانىشتوۋە، نەتەۋەى ئەو ئىتر، يەك، لە دواى يەك، لەم شوينەدا ماونەتەۋە لە
كامەرانى ۋ خۆشيدا زياون.
- جەنابى شاعىرى بەرپىز (مەفتون) بە زىپرى زانست ۋ ھونەر، رازاۋەتەۋە. عالمىكى
چاكي لى ھەلكەۋتوۋە. فكري شيرين ۋ ھەلبەستى رەنگىنى تەرو پاراۋى بوۋە دەلئىن
ديوانەكەى دووسى ھەزار ھۆنراۋە دەبى، بەلام من نەمدىۋە، ئەم چەند ھەلبەستەى لە
دەمى خەلقى ئەو ناۋچەيەم بيستوۋە لىرەدا نووسىۋمەتەۋە. ئەم زاناۋ شاعىرە بەرپىزە بە
نەخۆشى (رشانەۋە) لە سالى (۱۲۴۷)ى كۆچىدا كۆچى دوايى كردوۋە.

هؤنراوده‌کانی مهفتوون

هه‌لبه‌ستی یه‌که‌م

۱

۱. با رقیبت سر لطف و بمنت إنکار است
من نگویم تو بگو جان عزیز این کار است؟؟
۲. قصه‌ء عشق من و غایت بی میهری تو
داستانی است که در چار سوی بازار است

۲

۳. تا به کی سوزم من غمدیده در هجران تو
روز محشر جان من، دست من و دامان تو
 ۴. خاک و باد و آب و آتش جمله مخلوق تواند
هریکی زیشان به نوعی واله و حیران تو
۱. له‌گه‌ل ره‌قیبدا لوتفت هه‌یه، له‌گه‌ل مندا (نکوولی)، با من نه‌لیم گیانی شیرینم تو بلی
ئه‌مه کاره؟؟ ئایا ده‌بی وا بیت؟.
 ۲. چی‌پوکی عه‌شقی من و، ئه‌وپه‌ری بی لوتفی تو، بووه به داستانیك له بازار و شوینانا
بلاو بووه‌ته‌وه.
 ۳. تاکه‌ی من بسووتیم منی خه‌مبار له‌به‌ر دووری تو، روژی قیامه‌ت گیانی من و ده‌ستی
من به‌داوینت.
 ۴. (خاک و ئاو و با و ئاگر) هه‌موویان ئه‌م چوار عونسره هه‌مووی دروستکراوی تون،
له‌گه‌ل ئه‌وه‌شا هه‌ریه‌کی له‌وان به جوړیک شه‌یداو هه‌یرانی تو‌یه.
من نگویم: من نالیم. تو بگو: تو بلی. من غمدیده: منی خه‌مبار. زیشان: له‌وان.

هه‌لّیه‌ستی دووهم

۲

۱. بوسهء لعیل لبت با نازو استغناخوش است
دست در زلفِ درازت در شب یلدا خوش است
۲. بهر تفریحِ دماغِ خاطرِ مجنون ما
گاه کوی لیلی و، گه دامنِ صحرا خوش است
۳. از غرورِ حُسنِ اگرچه گل ندارد آگهی
عندلیبانِ چمن را آه و وا ویلا خوش است
۴. اعتدالِ سرو را چندان نباشد اعتبار
دست در آغوشِ آن سرو سهی بالا خوش است
۵. صحبتِ روشن ضمیران جان همی بخشد ولی
بر دل (مفتون) شیدا صحبتِ (مینا) خوش است

۱. ماچی له‌علی لیوت به‌ناز و (هیچ کس به شت نه‌زانینه‌وه) خوْشه، واته له‌وکاته‌دا که موبالات به کس ناکه‌هیت به‌نازه‌وه قسه ده‌که‌هیت ئا له‌وکاتا ماچی له‌علی لیوت خوْشه، ده‌ست گرتنیش به زولفی دریژه‌وه له ئاخر شه‌وی پایزا که دریژه‌ترین شه‌وه خوْشه.

۲. بوْ خوْشی خاتری دل و میشکی ئیمه که شیئی تویه، هیندی جار لای تو، هیندی جار داوینی سه‌هرا خوْشه، چونکه داوینی سه‌هرا باوه‌شینی ئاگری عه‌شق ده‌کات و ئه‌یگه‌شینیه‌وه شاعیریکی فارس ده‌لّیت (مجنون عبسی بدا من صحرا نمیرود+ کاب حیات آتش افسرده دامن است)

۳. گول ئه‌گه‌رچی له‌به‌ر جوانی خوْی و مه‌غروری خوْی به‌جوانیه‌که‌ی ئاگای له‌هیچ شتیکی که نییه، بولبولی گولزار که له‌گولزارا ده‌خوینی و ده‌نالینی ئه‌و خویندن و نالینه‌ی خوْشه.

۴. راست و ریکی سه‌رو ئه‌وه‌نده ئیعتیباری نییه، ده‌ست به‌بالا و قه‌دی و گرتنه‌باوه‌شی ئه‌و

بالاسەروە خوۆشە (مەبەستی لە قەد و بالای یارەکه یەتی)

۵. رەفیی رۆشنبیران و تیگەیشتوان گیان بەخشە خوۆشە، بەلام بۆ دلی (مەفتون)ی شەیدا رەفیی (مینا) خوۆشە (وا دیارە یارەکه ی ناوی مینا بوو) رەنگە مەبەسیشی لە (مینا) شیشە ی شەراب بیّت.

۳۸. ناظر

ناوی ئەم شاعیرە بەرپزە (شێخ زەینەلعابیدین)ە لە دلی (بست) لەداک بوو. بستیش دلیکە تابعی (سنەیه)یە.

دەلین پیاویکی زۆر چاک و دیندار بوو، لە شێخە ئاینیەکانی ئەو ناوچەیه، بوو. لە پەیرەوی شەریعت و ئادابی ئیسلام لای نەداو، زۆرتری وەخت و کاتی بە یەزدان پەستی و، سلووکەو، بردووەتە سەر. هەرچەندە بە عەشقی حەقیقی خوایی سەرخۆش بوو، بەلام لە دلدای زۆر وریا و هۆشیار بوو، لەگەڵ ئەمەشدا زانایکی زۆر زیرەک و، هیمن و، لەسەرخۆ بوو، لە زانستای زۆر پیشکەوتوو.

هیندی جار حەزی لە شیعەر و تن کردوو، دەلین زیاتر لە (۳) هەزار هۆنراوی هەیه ئەگەرچی (دیوانەکه ی)م بەرچاو نەکه وتوو، بەلام هەلبەست و شیعەرەکانی بەلگە و شاهیدن بۆ ئەو که لە شیعەرێک خستنا بە تاییبەتی لە (غەزەل) دانانا، زۆر شاعیر و سوارچاک بوو، بە خویندەنەوی هۆنراوێکانیدا دەردەکهوی که خاوەنی تەبعی پاراو، بوو، شیعەرەکانی نارێکی و خواری خێچییان تیا بەدی ناکریت.

ئەم چەند هەلبەست و هۆنراویە که لیژەدا بەرچاو دکهوی شیعری ئەون من دەماو دەم بیستوو و لیژەدا نووسیومەتەو بۆ ئەم کتیبەم، ئەوانیش ئەمانەن.

تیبینی: باسی ناظر و شیعەرەکانی لە (حەدیقه ی خوسرەوی)دا لە لاپەرە (۲۵۶) وە هەتا لاپەرە (۲۶۳) هەیه، لەویدا (۱۴) هەلبەستی ناظر نووسراو تەو.

کاردۆخی

هه‌ل‌به‌سته‌کانی ناظر

هه‌ل‌به‌ستی یه‌که‌م

۱

۱. شکسته سنگ هوا شیشهء سلامت ما
کمال‌خانه خرابی است استقامت ما
۲. چنین که جذبهء عشق است سالک ره عشق
بود به پُشت هوا منزل اقامت ما
۳. ز فیض دلکشی نشأة محبت او
بمغز سنگ شود کارگر کرامت ما
۴. بکار سهل فلاتون زره مرو (ناظر)
که نیست وسعت خم ظرف جوش حکمت ما

۱. به‌ردی ئاره‌زووی دنیا شیشه‌ی سه‌لامه‌تی ئیمه‌ی شکاندووه، ئه‌وپه‌ری م‌الویرانییه دانیشتن و مانه‌وه‌ی ئیمه‌ له‌م دونیا‌یه‌دا.

۲. ئه‌گه‌ر حال لی‌هاتنی سالک و سو‌فی ری‌ی عه‌شق به‌م جو‌ره‌ بی، جی‌گه‌ی ئیمه و مه‌نزلی ئیمه ده‌که‌ویته ژووری هه‌واوه، له‌وه‌ولا هه‌وا نامینی، یاخۆ ئاره‌زووی هیچ شتی‌ک ناکه‌یت [هه‌وا به‌مانای هه‌وا دیت، به‌مانای ئاره‌زوو نیاز دیت، به‌مانای مه‌غروری دیت به‌گویره‌ی شوین ده‌گۆری] لی‌رده‌ا مه‌به‌ستی شاعیر چونکه‌ پیاویکی ئاینی و سلووک‌که‌ر بووه‌ ره‌نگه‌ مه‌به‌ستی له‌ هه‌وا (ئاره‌زوو نیاز) بی‌ت

۳. له‌ به‌ره‌که‌تی نه‌شئه‌ی خو‌شه‌ویستی ئه‌و پیره‌ دل‌رفینه‌وه، که‌رامه‌تی ئیمه‌ کار ده‌کاته‌ ناو دل‌ی به‌ردیش ره‌نگه‌ مه‌به‌ستی له‌ موع‌جیزه‌ی ئه‌و پی‌غه‌مه‌به‌ره‌ بی‌ت که‌ به‌ عه‌ساکه‌ی دای له‌ به‌ردیک حوشتریک هاته‌ ده‌ره‌وه، دوایی خه‌لقه‌که‌ حوشتره‌که‌یان سه‌ربری خوا غه‌زه‌بی لی‌ گرتن

۴. به‌ ئیشتی سه‌هل و ئاسانی (ئه‌فلاتون) له‌ ری‌ لامه‌ده‌ ئه‌ی (ناظر) چونکه‌ (کووپه‌ی شه‌راب) فراوانی و گه‌وره‌یی جو‌شی قاپی حیکمه‌تی ئیمه‌ی نییه‌. لی‌رده‌ا شاعیر ئه‌و

چیرۆکه دینیتیهوه یاد که ئەفلاتوون له ئاخری عومرییا چووہ ناو کووپه‌ی شہرابه‌وہ پاش ماوہیہک ئاثاری بوونی ئەما، ناظر دەلّیت حکمەتی ئیمە له‌وہ زیاتر ئەو کووپه‌یہ، ئەو فراوانییہ نییہ کہ بو حکمەتی زانین له یەزدان تیگەیشتن دەست بەدات.

شکست: شکاندی. ز رە مر: له ری دەر مە چۆ، له ری لامەدا.

هەلبەستی دووہم

۲

۱. خداوندا ز وحشت بی تکلف کن خیالم را
مکن چون (بید مجنون) از تکلف خم نهالم را
۲. چنان از لوح امکان بر تراش آرایش رنگم
که معنی در سخن صورت نبندد شرح حالم را
۳. بچشم نو خطان خاکسترم را آشنا گردان
سود سرمهء طور تجلی کن ز گالم (۱) را
۴. بہارم باخزان جوشیدہ بسکہ از ضعف بلبل ہم
تصوّر مینماید زعفرانی رنگِ آلم (۲) را

۱. ئە‌ی خوا له وه‌حشەت و مەترسی و تەنیایی سەرم سووک که و خەیاڵم ئاسوودە که،
لەبەر تەکلیدی گران‌ی ژبانی ئەم دونیا و ئەرک و سزای ئەو دونیا وەکو شوڤەبی قەدەم
لەژێر بارا، نەچەمیتەوہ، وام بەسەر مەهینە وایم.

۲. بە جوړیک لەسەر لەوحی توانایی خوټ رەنگم ئارایشت که، که مانا له قسەدا شوینی
نەبیت بو شەرمی حال و ئەحوال.

۳. خوڵەمیشەکەم بکە بە ئاشنای چاوی تازە خەتداوان و جوانان، خەلووزەکەم وەکو
سورمە و کلە‌ی کۆ‌ی توور تەجەللا پی بە.

۴. بە ھارم بە گەرما خەزانی کردووہ ئەوئەندە زەعیف و زەردە بوڵبول وای بو دەر دەکەوی
که وەک زەعفران زەرد بووہ، رەنگی ئالم، رەنگی سوورم وەک زافەران زەرد بووہ.

خداوندا: ئە‌ی خوا. وه‌حشت: ترس، سامناک. بید مجنون: شوڤە بی. نهال: قەد. خم:
چەمانەوہ. چنان: وا، بە جوړیک وا. بر تراش: بی تاشە، ریکی که. خاکسترم: خوڵەمیشم.

سواد: رهشی. سرمه: کله. (۱) زغال، زخال: خه‌لوز. (۲) آل، سرخ: سووری کال، ئال.

هه‌لبهستی سیبهم

۳

۱. گر آن گلچهره بر گیرد ز روی خود نقاب امشب
گل مهتاب گیرد ز آتش رشکش گلاب امشب
۲. ز بسکه از جوش وحشت میبرد رنگ رخ گلشن
بچشم حسرت گل میشود نظاره آب امشب
۳. ز خجالت بسکه هست از جوشِ حُسنِ اُندام او نازک
فتاد از وی رگِ برگِ سمن در پیچ و تاب امشب
۴. بزخم از خنده مردم را پی مرهم نمک ریزد
تبسم عاقبت را بشکنند در دیده خواب امشب
۵. به از می (ناظر) از چشمِ خمار آلوده‌یی مستم
که از قلابِ مژگان میکشد زور از شراب امشب

۱. ئه‌گهر ئه‌و گول روومه‌ته ئه‌مشه‌و په‌چه له‌سه‌ر رووی خوئی لابدات
۲. ئه‌وه‌نده له‌به‌ر جووشی سامناکی و ترس، له باخا ره‌نگی گول ده‌په‌ریت، کاتیک ئه‌و گوله
بییته گولزار به‌چاوی چه‌سره‌ت گول سه‌یری کات ئه‌و گوله‌ی گولزاره له‌به‌ر هه‌یبه‌تی
یار و سامناکی، ئه‌م شه‌و ده‌بی به‌ ئاو.
۳. ره‌گی یاسه‌مه‌ن، ئه‌م شه‌وه‌ تای لی هات و پیچی خوارده‌به‌ر نازکی و جوانی ئه‌و
یاره، له‌به‌ر ئه‌وه‌ ئه‌و ئه‌وه‌نده جوانه، له‌جووشی ئه‌و جوانییه یاسه‌مه‌ن شه‌رمه‌زار بوو
تای لی هات و پیچی خوارده‌داخا.
۴. بو زامی خه‌لقی، له جیاتی مه‌له‌م به‌ پیکه‌نین (خوی) ده‌رپیزی به‌سه‌ر زامه‌که‌دا،
بیگومان به‌م کاره ئازار زیاتر ده‌کات، پیکه‌نین ئاخری ده‌بیته هوی نه‌ خه‌وتنی
ئیمشه‌و.
۵. ئه‌ی (ناظر) له شه‌راب چاکتر من شتیکی که مه‌ست و سه‌رخووشی کردووم، ئه‌ویش
چاوی مه‌ستی یاره که ئه‌و قوللایی برژانگی چاوانه ئه‌مشه‌و هیژ و زوری له

شهراب سه‌ندووه.

گلچهره: گول روومهت. برگ سمن: گه‌لای یاسه‌من. خواب: خه. به از می: له شهراب چاکتر.

هه‌لبه‌ستی چواره‌م

٤

١. مژّه ام خامهء تصویر بهارِ نظر است
دیده ام دفتر پرنقش و نگارِ نظر است
٢. هرکجا نرگس مستی است نظر بازی هست
سر بسر آهوی این دشت شکار نظر است
٣. دیده ام تیزی مژگانِ سیاهی در خواب
کاوش زخم من از ناوکِ خار نظر است
٤. دیده‌ام پیر تحمل نکند پر تو حُسن
عینک اینجا پی عکس آینه دار نظر است
٥. شُغل (ناظر) همه گر دیده بسر بازی صرف
بسکه منصور صفت بر سردار نظر است

١. برزانگم پینووسی وینه‌گری به‌هاری پروانینه، چاوه‌کانم دهفته‌ری پر له نه‌خش و نیگاری پروانینه.
٢. له هه‌رلایه‌ک نه‌رگسیکی مه‌ست هه‌یه، چاو مه‌ستی‌ک هه‌یه (نه‌زهر بازی) هه‌یه (پروانین هه‌یه)، سه‌رانسه‌ری ئاسکی ئه‌م ده‌شته چاو جوانن، راو‌کراوی چاو و روانینن.
٣. چاوم زامدار بووه، به تیری موژگانی چاو ره‌شیک، تیری تیژی درکاوی بو روانینی ئه‌وه وای لی کردووم که خه و نه‌چیتته چاوم خه‌وم لی نه‌که‌وئت.
٤. چاوی پیر هیژی سه‌یرکردنی تیشکی جوانی نییه، عه‌ینه‌ک (چاویلکه) له‌م جیگه‌دا بو نو‌ارپن ده‌ست نادات وه‌کو ئاوینه‌ خوئی تیا ده‌بینیتته‌وه، لی‌رده‌دا شاعیر ده‌م و چاوی یاری له جوانیدا به ئاوینه‌ داناوه، که سه‌یرت کرد خوئی تیا ده‌بینی (مه‌وله‌وی) ش له‌م پرووه‌وه ده‌لئیت:

(سەفات خەجالت دان وە جا مى جەم + دىدەى بەد مەر عەكس وئىش و ئۆ وە چەم)
 ۵. ئىشى (ناظر) ھەمووى بوو بە ھۆى ئەوھى كە سەرى تىباچىت ئەوئەندە نەزەرى
 كەردو، ئاخىرى وەكو (مەنسور) دەيكەن بە دارا لەسەر پوانىنى
 خامە: قەلەم. ناوك: تىر. ھەركجا: لە ھەرلایەك. پرتو: تىشك، پروناكى.

ھەلبەستى پىنجەم

۵

۱. بەھار شد كە شود بر شكوفه رنگ سوار
 بشاخسار شود صورت فـرنگ سوار
۲. نهد ز رایحه گل مهد خود بدوش نسیم
 كند به پشت هوا گلبن آب و رنگ سوار
۳. تصویری است كه اندیشه ام بخاطر او
 كراست كشتی اندیشه برنهنگ سوار
۴. فلك كشیده مرا، زیر بار منت خویش
 چنانكه ساخته سنگ آسیابسنگ سوار
۵. بریده (ناظر) از آیام عمر منزلها
 ز صبح و شام دو رنگ است بر پلنگ سوار

۱. لە بە ھارا ھەرا لە بەقەد لقی دارەكانەوھ سوار دەبى وەكو ھەرەنگ سوارىك بەسەر چلى
 دارەكانەوھ بەدى دەكرىت.
۲. گول بيشكەى بون خوشى خوى دەخاتە سەر شانى (با) بە ئاسمانا دەبیا وەكو سوارىك
 پشت لە ئاو و گول بکاتەوھ بروات، ئەو بۆنە خوشە یا ئەو بيشكەى بون خوشە وا بەدى
 ئەكرى.
۳. وا تەسەوور دەكەم، وا دیتە بەرچاوم، كە فەكرم لەبەر خاترى ئەو ئەو، بىر و ھوشەم
 نەھەنگە و سوارى كەشتى بوو.
۴. دونیا ئەمەندە جوانە لەبەر چاوم، تەبىعەت وا خوى پازاندووتەو، منى خستووتە
 ژىر بارى منەتى خويىو، واى لى كەردووم وەكو بەردى بەرداش يەككىيانى سوارى

ئەوى كەى كرددوه. (كاردۆخى)ش لەو رووهوه وتوويه: (لەبەر جوانى خاكى كوردوستان + سوپاسگوزاربووم لە ئاستى يەزدان).

۵. (ناظر) قووناخىكى زورى لە تەمەنى ژيانى برپوه لە بهيانى و ئيواره دوو رەنگە سواری پولنگ وا بزەنم مەبەستى شاعير لە (بهيانى و ئيواره) ليرەدا خووشى و ناخووشى ژيان بىت هيندىكى پوزەكانى خووش و رووناكن، هيندىكى ناخووش و تاريكن وهكو (عەشقى) دەلى:

كە روزگار گهى تلخ بود، گە شیرين.

شكوفه: هەرآله. شاخ: لقى دار. مەهد: بيشكه. آسياب: ئاش.

هەلبەستى شەشەم

۶

۱. نمود آن گلرخ رنگين خوش بو

زخون بلبلان گلگونه رو

۲. زند جوش صفا در ساعدش موج

بهار حُسن را آبی است در جو

۳. دماغم سیر شد زان زلف مُشکين

كە زخم كاريم بو ميكشد بو

۴. شفاهاً ميکند (ناظر) اشارت

بحکمت نرگس بیمار جادو

۱. لە خوینی بولبولەکان پرومەتی خوئی گۆل گۆل و سوور کردبوو، ئەو گۆل پرومەتە بۆن خووشە کە سووراوی بە خوینی ئەو بولبولانە کردبوو دەموچاوی خوئی دەرخت سووراوی کردبوو

۲. دەست و قۆلی ئەوەندە سپی و جوانە لە سەفا و روونی وەك ئاوی ساف شەپۆل دەدات، بەهاری جوانی ئاوی جۆگەیه.

۳. مېشکم، هەستی بۆنکردنم تیر بوو لە بۆنی خووشی ئەو زولفە موشک بۆیه، کە زامی کاریم بۆن خووشی چاکە بۆ ئەوێ بۆگەن نەبیت.

۴. ئەى (ناظر) بە شەفەھى ئىشارەت دەكات و دەلئەت: حىكمەت لە چاوى سىحراويدايە
هەم بيمارى كردووى، هەم ئەشتوانى چاكت كاتەوہ.

خۆش بۆ: بۆن خۆش. گلرخ: گول روومەت. ساعد: قول، بازوو. موج: شەپول. جو: جوگە.
سیرشد: تیربوو. جادو: سىحر.

۳۹. ھدايەت

ناوى (ميرزا ھىدايەتوللا) يە، كورپى خوا لىخوشبوو (ميرزا ئەحمەدى وەزىر) ە. ھەر لە
كۆنەوہ لە ناوداران و گەورانى ئەم شوئە بوون. شاعىرى ناوبراو بەگويرەى (ھكذا وجدنا
آباءنا= باو و باپىرى خۆمان وا ديوه)، ماوہيەك ئىشوكارى وەزارەتى بە دەستەوہ بوو، لە
جىبەجىكردى ئىشوكارى خەلك و ولاتدا بىر و فكرىكى جوان و رىكى بووہ. زور حەزى بە
چاكەو خزمەتى خەلك كردووه، بە بەخشندەگى و دەستبلاوى ناوى دەرکردووه لەگەل
ھەژارانا ئەوپەرى نەوازش و مېھرەبانى نواندووه، ھىچ دەعيە و تەكەبورى نەبووہ.
دوستى عالم و زانايان بووہ حەزى بە يارمەتيدانايان كردووه، لە قسە و گفتوگودا، لە
زانست و ژىرىدا، ھىچ ناتەواويەكى نەبووہ. بەكورتى لەبابەت چاكەو، خوو رەوشت
جوانى و، زانيارى و. ھونەرمەندى ئەم زاتەوہ ھەرچى بلين ھىشتا كەمە و نايتە نووسين.
ئەگەرچى زور حەزى بەشيعر ريك خستن نەبووہ، بەلام بەھوى بەھرەى يەزدانى و
تەبەى شاعىرىيەوہ جار جار شيعرى وتووہ، لەسەر داخوازى خوى، پيش ئەوہى كە
دونىاي فانى بەجى بىلى چەند جارىك داواى لى كردم ئەم شيعرانە لەم كتيبەدا
بنووسمەوہ وا لەسەر ئەو، داخوازييەى ئەم ھەلبەستە و ھونراوانەيم ليرەدا نووسىيەوہ.

ھەلبەستەكانى ھدايەت

غەزەليات

۱

۱. سراى عافيت آباد كن كه خواهد شد
خراب عاقبت اين كاخ زرنگار آخر
۲. زباده چند كنى منع ميكشان واعظ
زوى ساقى گلچهره شرم دار آخر

۲

۳. قامتِ سرو سہی چون (بید مجنون) گشت خم
جلوہ تا در باغِ آن سروِ خرامان کرد باز

۳

۴. در بدرِ افتادہ بینم همچو طفلِ آشکِ خویش
ہر کجا امروز در دہراست مردم زادہ یی

چوارخستہ کی

۴

۵. در حضرتت ای عفو کُنِ جملہ گناہ
با موی سفید آ مدم و روی سیاہ
۶. دارم ز توجّہ عمیمت اُمید
کز چاہِ ضلالتِ کشی بر سرِ راہ

۱. خانووی ناشتی و سہلامتی ئاودان کەرہوہ، کہ بو ئاخری عاقیبہت ئەم کوّشکہ
زیرکاریہ جوانیہ، ویران دەبی
۲. لە شەراب خواردنہوہ چەند لۆمە و مەنعی مە ی نوّشان ئەکە ی ئە ی (ئاموژگاریکەر)
نەختی حەیات بی لە ساقی پروومەت گول شەرم کہ، با شەرمەزار نەبیت.
۳. قەد و بالای راست و جوانم وەک (شۆرەبی) چەمایەوہ، تا ئەو سەروی خەرامانە لە
باخا خووی رازاندەوہ دووبارە جیلوہی نواند.
۴. ئەمپو، لە ھەر لایەک، لە دونیادا، مندالیکێ دەربەدەر دەبینم وەکو فرمیسکی خۆم دیتە
پیش چاوە بە ھەموو لایەکا رزاوہ و بیکەس کەوتووہ، بە ھەر لایەکا دەپۆم، دەگریم،
فرمیسکم دەرژیت بەسەر ئەرزادا.
۵. ئە ی کەسێک کہ لە ھەموو گوناھێک خۆش دەبی ھاتوومەتە خزمەتت بە (مووی سپی و
پووی پەشەوہ).
۶. ھیوام بە لوتف و کەرەمت ئەوہیہ، لە چالی گومراھی دەرم بینی و بمخەیتەوہ سەر
ریگا. (مەولەوی) ش لەم رووہوہ وەکو (ھدایەت) لە یەزدان دەپاریتەوہ لپی خۆش بی

دەلّیت: [کە مانیم قەلغان تیری دیام بۆ + سوفیدیم شفیع پەی رومی سیام بۆ] تیری دیا: تیری روانین. پیغەمبەر فەرموو یەتی (النظرُ سهم من سهام إبليس).

٤٠. یوسف

زانایکی خۆشەویست و بەرپزە، چاک رهوشت و تەمیزە، ناوی پیروزی (شیخ موحەمەد یوسف)ە، کورپی زانای تیگەیشتووی مەزن (شیخ موحەمەد حەسەن)ە، کورەزای عالمی بەناوبانگ خوا لیخۆشبوو (شیخ موحەمەد قەسیم)ە، گەنجیکی قسە خۆش و نکتە زان و لەبیبە، لە قسە و رهوانبێژیدا سەحبانی زەمانە، لە هەموو زانست و هونەرێکدا بەهرەوهرە. بە ئیشوکاری پیروزی فیڕکردن و دەرس وتنەوهرە، خەریکە، تەمەنی خۆی بۆ خۆیندن و دەرس وتنەوهرە تەرخان کردووە. لە خۆشخوانی و رهوانبێژی و بەیاندا کەس نایگاتی. ئەگەر لە تەختەیی سینەدا شک و دوودلییک لە شتیکا هەبی، بە بەیان و لیکوئینەوهری ئەم زانایە، دەسپێتەوهر و لا دەچی، دەلیی جەبرەئیلەو، لە ئاسمانەوهر قورئانی هیئاوهرتە خوارەوهر.

بەیهکی لە زانا بەرزە بەرپزەکانی ئەم ولاتە دەژمیریت.

خۆی بە چەند هۆنراوهریک باسی خانەدانی و زانیاریی خۆی و کەسانی دەکات وەر دەلی لەگەڵ ئەوهرشدا کە من لە خانەدانیکی وا گەورە و ناسراوم شانازی نە بە (باوک)، وەر نە، بە، (دایکەوهر) ئەکەم، شانازی بە زانستەوهر ئەکەم کە بە چاکەیی هیزی، بالی هومای، توانی بەرز بێتەوهر، بە (سدرۃ المنتهی) وەر بنیشیتەوهر چاکەیی (حەسەنی باوک) و (قەسیمی زاناش) وەرکو پۆژ دیارە و، ئەرز و ئاسمان شانازییان پیوه دەکات، ئەمەش دەقی ئەو هەلبەستەیه کە خۆی وتوو یەتی:

منم که دست فضیلت بر آسمان دارم
منم که نسل زهر دوسر از مهان دارم
پدر ز دو دهء اقطاب و، مادر از وکلا
ولی نه فخر ازین و، نه عز ازان دارم
ز یمن نیروی بال هُمای دانش و علم
بشاخ سدره بر از رفعت آشیان دارم
نه از (حسن) که ز اجناس حُسن أخلاقش

هزار بسته سرمایه در دکان دارم
 توان بباغ مدیحش در آمدن حاشا
 اگرچه سوسن آزاد صد زبان دارم
 نه از (قسیم) که از آفتاب تربیتش
 بکوه سینه هزاران هزار، کان دارم
 فلك بخوا ندمش از عقل و رأی گفت زمین
 که به به ای چه فلك ای چه آسمان دارم

تییینی: له‌بەر درێژەپیدان، بەپۆیست نەزانرا لێردا تەنیا مانای وشە گرینگەکان بە کوردی لێک دەدەینەوه ئەوانیش ئەمانەن:

منم: منم. ز هردوسر: له دایک و باوکەوه. نیرو: هیز. بال: بال. شاخ سدره: (چل، لق) ی داری به‌هه‌شت. مدیحش: تەعریفی، پیا‌ه‌لدانی. ازان: له‌و. آشیان: هیلانە. دُکان: دووکان. پدر: باوک. مادر: دایک. بسته: مەبەس له کیسه‌ی پر له پاره‌یه (۱۰۰) تومەنی تیا‌یه.

له‌گه‌ڵ مندا زۆر می‌هه‌بان و به‌وه‌فا بوو، شیعری زۆری له‌بەر بوو جار جار شیعریکی ده‌خوینده‌وه داوای لێ ده‌کردم که لێی بکو‌لمه‌وه و هه‌لی سه‌نگینم که بزانریت چاکه یا خراپ، منی به‌مه‌حه‌کی شیعەر دانه‌نا و ده‌یفه‌رموو:

(کس عیاری زر خالص نشنا سَد چو مَحک) واته: که‌س عه‌یاری زی‌ری پوخت وه‌کو(مه‌حه‌ک) نانا‌سیت و ده‌ری ناخات.

به‌راستی دانیشتن له‌خزمه‌تیا زۆر خو‌ش و به‌که‌لک بوو، هیندی جار شیعریکی ده‌خوینده‌وه، ئەوه‌نده جوان و پر مانا بوو گیانی تازه‌ی به‌مردوو ده‌به‌خشی و زیندووی ده‌کرده‌وه، چی بلێم و چی بنووسم که ئەو چی ده‌لی و من چی دهنووسم به‌راستی له‌تواناما نییه و ناتوانم له‌م پروه‌وه هیچ بنووسم، به‌خۆم نا‌کرێ و یارمه‌تیده‌ریکیشم نییه تەنیا ئەوهم بو‌ ماوه‌ته‌وه که چەند هه‌لبه‌ست و هۆنراوه‌ی خۆی بنووسمه‌وه وه له‌باسی فه‌زل و گه‌وره‌یه‌تیا بلێم:

(زبان را نیست یارای سخن ای خامه تحریری) واته (زمان ناتوانی هیچ بلی ئەی پینووس دەسا تو بیره نووسین) [خوایا هی‌زی ئینشاو په‌خشانی‌ک].

به‌هه‌ر حال ئەمانه چەند هه‌لبه‌ست و هۆنراوه‌یه‌کی ئەم زانا و شاعیره‌ مەزن و به‌پێزه‌یه

وا لهم کتیبه‌دا نووسیمه‌وه.

تییینی: به‌داخه‌وه (ره‌ونه‌ق) سالی له‌دایکبوونی ئەم شاعیره‌ی نه‌نووسیوه له‌گه‌ل ئەوه‌شا که زۆر جار له‌گه‌لیا دانیشتووه، له شاعر و هه‌لبه‌ستی شاعیران قسه‌یان کردووه وه‌کو خۆی ده‌لێت: ره‌ونه‌قی به‌مه‌حه‌کی شاعر داناوه، که‌چی نه‌ینوسیوه له‌چه سالی‌کدا له‌دایک بووه.

کار‌دۆ‌خی

هه‌لبه‌سته‌کانی یوسف

هه‌لبه‌ستی یه‌که‌م (قه‌سیده)

١

رنگ زردی تابکی زین چرخ اخضر داشتن
چشم‌إحسان تابچند ازماه و اختر داشتن
چند مستوری ز زیر گنبد خضرا، در آ
مرد را چون زن نزیبد زیب معجر داشتن
هُد هُد آسا تابکی از عرش بلقیس فلك
مَر سلیمان حرد را نامه برپر داشتن
از همه جز یاد او پیوند میباید برید
غیر دلبر باید از هر چیز دل بر داشتن
سرو را لرزد دل از قرش چو بید برید اندر چمن
باغبان را گو چنین باید صنوبر داشتن
مشک را هم‌رنگی زلف تو میباید ولی
هرسیا هی را نزیبد بوی عنبر داشتن
چند گویی شعر در وصف لب شیرین او
تابکی این قند را باید مکرر داشتن
نوعروس لفظ را تا چند آرایش دهی

بکر معنی تابه کی در زَرّ و زیور داشتن
 گر توانی دم زن از مدحِ اَمَانِ اللّٰه خان
 ورنه سهل است ای برادر شعر و دفتر داشتن
 والی ملکِ سنندج آنکه اندر روشنی
 مهر را با رای اُو نتوان برا بر داشتن
 در نجات از تیغ او افراسیابِ خصم را
 باید اندر خون خود سر را شناور داشتن
 یافت فر زَر ز نامش مس بَمَلک اندر رواج
 شاه را زین گنه باید سکه بر زَر داشتن
 گر در آید آفتابِ تیغش از غرب نیام
 دور نبود عالمی را هول محشر داشتن
 گر کسی را دسترس باشد بَخاکِ پای او
 سرگرانی دارد از شاهی و افسر داشتن
 کی ستاری اینچنین فُلكِ زمین ب روی آب
 گرنبودی حلم او در کار لنگر داشتن
 باد تا چرخ است اندر کار ذَلّت خلق را
 باد تا دور است در فکر موقر داشتن
 دُشمنت را نکبت و افلاس و خواری همقرین
 نیکخواهت را قران با دولت و فر داشتن

تیبینی: لیّره شدا ته نیا مانای چهند وشه یه کی فارسی به کوردی لیّک ددهینه وه:

مرد: پیاو. زن: ژن. نزیبد: لیّی نایهت. مستوری: خوْدهر نه خستن. هدهد آسا: وهکو
 پهپوسلّیمانیه. باغبان را گو: به باخهوان بلّی. دم زن: قسه بکه. ز زیر: لهژیر. گر توانی:
 ئهگهر دهنوانی. گر در آید: ئهگهر بیّته دهره وه. نوعروس: تازه بووک. درآ: وهره دهره وه.

هه‌لێهستی دووهم (غه‌زهل)

٢

١. نه جان درتن، نه هوشم در سر امشب
شب‌بخونم ز ده غارتگر امشب
٢. بسوزد عالمی از سوز آهم
اگر بگذا ردم چشم تر امشب
٣. بیاد آتشین روی فتاده
مرا در مجمر دل اخگر امشب
٤. بیاد زلف شب رنگش گرفتم
چو صبح وصل شب را در بر امشب
٥. نشسته تیر مژگان سیاهش
میان جان (یوسف) تا پر امشب

٦. سپیده دم که چمن طرف گلستان گیرد
زمین ز عکس چمن رنگ آسمان گیرد

٧. ز دل زاهد چه میپرسی بچین زلف جانان شد
ز ایمانم مگو دیگر دل اندر کافرستان شد

١. نه گیان له له شماییه، نه هوشم له سه‌رماییه، نه‌مشه‌و، تالانکه‌ر نه‌م شه‌و هاتووه، گیان و
هوش و بیری بردووم.
٢. له کلپه‌ی هه‌ناسه‌م له سۆزی هه‌ناسه‌م نه‌گه‌ر فرمیسکی چاوی ته‌پم بهیللی نه‌مشه‌و
دونیا‌یه‌ک ده‌سووتی.
٣. به‌یادی روومه‌ت سووریکی وه‌ک ئاگره‌وه، نه‌مشه‌و دلم که‌وتووته ئاگره‌وه ناوشکه‌وه

بووه به خه‌لوز.

۴. بهیادی زولفی رهشی، ئەم شهو، تا بهیانی، شهوم گرت‌ه‌بەر و گرت‌مه باوه‌شم که وهک زولفی تاریکه‌شه‌وه.

۵. تیری برژانگی یار ئەم‌مشه‌وه‌ه‌تا ئە‌وه‌په‌ری گیانی یوسفی پیکاه‌وه و دیوانده‌ری کرد‌وه‌وه.

۶. به‌یانیان زوو کاتی شه‌به‌ق چه‌مه‌ن که فه‌راگی باخ ده‌گری‌ت، زه‌وی له‌عه‌کسی چه‌مه‌ن په‌نگی ئاسمان ده‌گری‌ت شین ده‌بی.

۷. ئە‌ی زاهد تازه‌ه‌ه‌والی د‌لم بو‌چ ده‌پرسی که‌وته چینی زولفی نازدارانه‌ره، باسی ئیمانی‌شم مه‌که‌که‌ چونکه‌ د‌لم چوو‌ته‌ه‌ ناو کافرسانیی‌ه‌وه، (مه‌به‌سی له‌ زولفی یاره‌ د‌لی پیوه‌گیر بووه)

غارت‌گر: تالان‌که‌ر. آ‌خ‌گر: خه‌لوز. ش‌بی‌خون‌م‌زه: له‌ شه‌وا بی‌خه‌به‌ر داویان به‌سه‌ر‌ما.

هه‌لبه‌ستی سییه‌م

۳

غمش در دل بصد افسون دیگر بیرون نخواهد شد
دیگر بیرون غمش در دل بصد افسون نخواهد شد
مگواز آسمان واعظ، برو دوران ساغر جو
که این منبر بدین زودی سوی گردون نخواهد شد
چو ساقی یار شد زاهد بزن جامی بدورانش
که دایم طالع مستان چنین میمون نخواهد شد
اگر خندان نباشد گل کجا گریان شود بلبل
چو لیلی رو بپوشاند کسی مجنون نخواهد شد
ز مسجد دولت ایمان چه میجویی برو زاهد
بجانت از چنین مخزن کسی قارون نخواهد شد
بکامت گرنشد دوران مرنج آخر نمیدانی
که دایم گردش گردون بیک قانون نخواهد شد
ز کم لطفی چه مینالی دلا در خدمت والی

در اول آنچه دادند دیگر افزون نخواهد شد
بجامی کوثر و جنت چو بستانند بفروشی
ز اهل خیره زین سودا کسی مغبون نخواهد شد
نصیحت دلبر مارا چه سود اندر وفا (یوسف)
خمیر طینتِ خوبان جز این معجون نخواهد شد

تیبینی: له‌بهر نه‌مانی شوین له‌م لاپه‌رده‌دا ته‌نیا وشه‌گرانه‌کان ده‌کین به‌کوردی
أفسون: حیل‌ه‌و، فروفیل. مکواز آسمان: قسه‌له‌ئاسمان مه‌که. بیرون نخواهد شد: ناچیت‌ه
ده‌روه. بدین زودی: به‌م په‌له‌یه. رو بپوشاند: ده‌موچاوی بشاریت‌ه‌وه. برو: برو. مرنج: دل
گران مه‌به. نمیدانی: نازانی. آنچه دادند: نه‌وه‌ی پییان داوی. مغبون: خه‌له‌تاو.

هه‌لبه‌ستی چواره‌م

٤

عالمی را سربس از دوست دان
اوست مغز و خلق را چون پوست دان
این همه تصویر کاندرا خرگه است
پرتوی از عکس آن شاهنشاه است
وین همه ذرات کامد در وجود
لمعه‌یی از نور آن خورشید بود
جز وجودش نیست هستی در جهان
لامکان است و مکین اندر مکان
بحررا در کاسه و کوزه مجو
ظرف چه مظرورف چه ای هرزه گو
تابکی زاوهام می‌گویی سخن
خاک بادت خاک بادت در دهن
در حقیقت هم مکان و هم مکین

اوست اندر چشمِ عقلِ خرده بین
 این تغایرها که آید در نظر
 اعتبار تند و اوهامِ بشر
 نور شمع و آتش و خورشید را
 اعتبار ما کند از هم جدا
 ما همه خیل بشر کور رهیم
 باچنین احوال برچه میجهیم
 تو اگر در شرق یا غربی توئی
 ز اختلافاتِ عرض نبود دوئی
 ورنه آن مجنون ز مادر زاده بود
 کی در آخر دل به لیلی داده بود
 در تنزل آب گردد برف هان
 در ترقی برف شد آب روان
 چون نماند در جهان این اعتبار
 (راجعون) را معنی آید آشکار
 ختم کرده والی از اینجا سخن
 والی مُلکِ کمال آن ذوالمینن
 (یوسف) حالی از آن رمزوشوون
 دم مزن که (إِنَّا إِلِيهِ رَاجِعُونَ)

تیبینی: له‌بهر نه‌مانی جیگه له‌م لاپه‌رده‌دا ته‌نیا مانای وشه‌گرانه‌کان لیک ده‌دینه‌وه:

مغز= (لُب): ناوی گوین، بادام وه شتی که. پوست= (قشر): توئکل، پیست. لمعه: بریقه‌وه
 دره‌وشانه‌وه. لامکان است: بی جیگا و شوینه. سخ: قسه. خاکت بدهن: خاک به‌دهمت. ازهم
 جدا: له یه‌کیان جیا ده‌کاته‌وه. کور ر هیم: کویرین له ریگه ده‌رکردنا. برف: به‌فر. دل
 به‌لیلی داده‌بود: دلی دابوو به‌له‌لی. دم مزن: قسه مه‌که، باسی لی مه‌که. إِنَّا إِلِيهِ رَاجِعُونَ:
 ئیمه ده‌گه‌رینه‌وه بۆ‌لای خوئی.

هه‌لبه‌ستی پینجه‌م

چیرۆکی بالوول

ه

در وغاو حیلله و آشوب جنگ
أبلهی (یهلول) را میزد بسنگ
گرد هنگا مه بزرگ و همچو جن
در میان گم گم گشت (بهلول) فطن
تا بگیرد انتقام از آن فضول
رفت اندر مقبرستان شد خمول
زین بیابان فنا دیگر مگو
راه شهرستان هستی باز جو
زان وجود پاک گو دیگر سخن
آتشم را دا منی از نوبزن
تا بنوعی دیگر آیم در سخن
دم زنم از سیر آن علم لدن
تا ز حجله فکر بیرون آورم
نو عروسی رشک حوران ارم
این زمان هنگامهء شادی بود
عقل را میلی بدامادی بود
رومپوشان ای عروس حجله جو
میرسد دامادت اینک رو برو
یعنی ای معنی دیگر دوری مکن
عقل آمد عقل، مستوری مکن
چونکه رجعت آیدم در منظره

رجعتی خواهم سوی آن مبقره
 تابدانم مطلب بهلول چیست
 اندر ان وادی که جای زیست نیست
 اندر ان وادی که بَلَعَدُ مُرْدَه را
 او چهسمان میجوید آن گم کرده را
 گفت نادانی ز روی مَسْخَرَه
 زنده جویی میکن در مقبره
 داد بهلولش جوانی بی بدل
 هرکجا هست آردش اینجا اَجَل
 مَد دریاى وجودش گر برد
 سوی ساحلِ جُزْرِ بازش آورد

و غا: شه‌پوشوَر. اَبْلَهی: شَيْتِيك. میزد بسنگ: بهردی لى دَدا. تابگیرد انتقام: تا تَوَلَّهی
 لى وهرگریّت. دامنی از نوبزن: سهرله‌نوئِ باوه‌شینی که، چاکه دهیکه. دامادی: زاوایه‌تی.
 رومپوشان: پروت مه‌شاره‌وه. تا بدانم: تا بزنام. بهلول: باروول. زیست: ژیان. بلعد مرده
 را: مردوو قووت دَدا. آردش اینجا: دینیتی بو ئیره.

هه‌لبه‌ستی شه‌شه‌م

٦

شاد باش ای نور اَوَّل در ظهور
 جاءَ نورُ فوقَ نورِ فوقِ نور
 ایمنی دادت ز نقصان کمال
 آن وجود بحت و زات بی‌زوال
 آمدت از پردهء غیب الغیوب
 ایمنی از هرچه نقصان و عیوب
 یسرَّ (کرمئاً بنی ادم) ازین

فاش شدبر اولین و آخرین
گشت مَغنا طیسِ جان او وجود
سوی خود خوانش با لطف و درود
میکشد معشوق عاشق را نهان
سوی خود از عشق تا دار الأمان
تا بوصل جاویدانش میکشد
لیک از راهِ نهانش میکشد
عاشقان را سوی جانان راه نیست
جُز رهی کزوی کسی آگاه نیست
عاشقان درراه بیخود میروند
نیستند آگاه تا واصل شوند
هچو آن کوری که سوی چاه شد
اندران اِفِتادو پس آگاه شد
صد هزاران سال، ره را کرده طی
راه و رسمِ راه را نا بُرده پی
تا بدان منزل رهی بنمایدت
مرشدِ مجذوبِ سالک بایدت
گفت زینجا والیم آن ذو فنون
آید از (لله) صدای (راجعون)
خوا همت شرحی نویسم بر سخن
لیک ناید در قلم (علم لدن)
قاصرَم در معنی اشعار تو
ناید اندر فهم من گفتار تو
من نه آن مردِ سبو وین باده ام
هان بگوتا مشیخِ عمه زاده ام

اندر آید اندرین مجلس ز در
دور ساقی را دهد زیب دیگر

شاد باش: که یفخوش. جاء نوره: روشنایی هات. عیوب: جه معی عیبیه: شوریهی. فاش شد: ئاشکرا بوو. جاو یدان: ئه بهدی، هه تاهه تایی. میروژ: دهرۆن، دهچن. اندر آن افتاد: که و ته ناوی. چاه: چال. مرشد: ری پیشاندر، سه ریه رشتیکهر. صدا: دهنگ. نایداندر فهم: نایه ته تیگه یشتن. زیب دیگر: رازاننده وه یه کی که.

تیبینی لهم به شه دا

۱. باسی (یوسفی شاعیر) که له حه دیقهی ئامانه ئه لاهیدا هه یه، به لام له (حه دیقهی خوسره وی) دا نییه. ئه مهش یه کی که لهو شاعیرانه که (ره ونه ق) له ده ستنوسه که یا باسی نه کردوه، من میژووی ژیان یوسف و هونراوه کانی که له م کتیبه دا نووسراونه ته وه، له کتیبی (حه دیقهی ئامان ئه لاهی) یه وه، وهرم گرتووه و کردوومه به کوردی.

۲. لهو کتیبه دا (۱۳) هه لبه سستی یوسف هه یه من له وانه ته نیا ئه م (۶) هه لبه سته م لی هه لبه ژاردو لی ره دا نووسیمه وه.

۳. له بهر ئه وهی له کاتی نووسینه وهی هونراوه کانی یوسدا له بیرم چوبوو شوین بو لی کدانه وهی، هونراوه کان به جی بیلم ناچار بووم، بو هیندیکیان ته نیا مانای وشه گرانه کان بکه م به کوردی لهم رووه وه داوای لی بوردن ده که م

۴. یوسفی شاعیر له هه لبه سستی یه که مده ته عریفی ئامانه ئه لا خانی والی ده کات و ده لی: ئه گه ره ده توانی ئه ی یوسف مه دحی ئامان ئه لا خان، ئه و ئامانه ئه لا خانه ی که والی ویلایه تی سنه یه، وا ئازایه، وا ژیره، وا ده ست بلا وه! له هه لبه سستی (چواره م و، پینجه م و، شه شه م) دا شهرحی چه ند شیعریکی (ئامانه ئه لا خان (۲)) ده کات، ئه و شیعره ی که [سخن ختم باید شنیدم کنون ز (له) آوازه (راجعون)] = ئه م هونراوه هی ئامانه لا خانی دوومه.

له هه لبه سستی شه شه مده ده لی: گفت زینجا والیم آن زوفنون + آید از لله صدای راجعون.

خوا همت شرحی نویسم: سخن + لیک ناید درقلم (علم لدن)، قاصر م در معنی اشعار تو + ناید اندر فهم من گفتار تو + من نه آن مرد سبووین باده ام + هان بگوتا شیخ

عمه زاده ام اندر آید اندرین مجلس ز در+ دور ساقی را دهد زیب دیگر.
یوسف لیږهدا پی له وه دهنی که ناتوانی چاک شهرحی نه و باسه بکات، دهلیت به والی
بلی تا شیخ ماموزام ته شهریفی بیت و، جوانتر له و باسه بکولیتته وه، مه جلیسه که
جوانتر برازینیتته وه. نه مه بوو نه و تیبینی و سهرنجانته له م باره وه ویستم بینووسم و
بیخه مه روو بو خوینده واراننی خوشه ویست.

کاردوخی

بەشى چوارەم

جۆگەلە

۴۱. مەستوورە

ژنىكى دىندارى، داوۋىن پاكى، بى رىاۋ دەعيە، ھەر لە بوونىيەۋە (يەزدان) بە پاك سروشتى و پەشت چاكي دروستى كردوۋە، گەوران و زاناپان رىزى دەگرن و بە چاۋى قەردانىيەۋە سەيرى دەكەن.

خۆشئووسىكى وايە گىانى (مير)^۱ بە شەرمەزارىيەۋە لە دەفتەرى پەشيمانى دا ناۋى بندگى خۆى دەنووسىت، بى گومان گىانى (ياقوتىش)^۲ ناۋى خۆى لە دەفتەرى خۆشئووسانا دەسرىتەۋە و داۋى لىبوردنى لى دەكات. ھەروا لە شكستە نووسىنىشا گىانى (مەجىد)^۳ ئەگەر چاۋى بە نووسىنەكانى (مەستوورە) بکەۋىت دەلئىت:

تاكرده خدا لوح و قلم را ايجاد
ننوشسته كسى شكسته را چون تو زرست
واتە لەوساۋە يەزدان لەوحو قەلەمى دروست كردوۋە كەس وەكو نوشكستەى راستى
نەنووسىۋە.

(مەستوورە) ھەرۋەكو خۆشئووس و شكستە نووس بوۋە ھەرواش لە پەخشان نووسىنا كەسى پى نەگەيشتوۋە و ناىگاتى جگە لەمانەش مەستوورە شاعىرىكى زۆر چاك بوۋە.

۱. مير: مەبەس لە مير عىمادى قەزوينىيە كە لە گەرەترىن خۆشئووسان بوۋە لە سالى (۱۰۲۴) دا كۆزراۋە. (قاموس الأعلام جلد (۵) لاپەرە (۳۲۰۳).

۲. ياقوت: مەبەس لە ياقوتى مستعصمى عباسىيە كە گەرەترىن خۆشئووس بوۋە لە زەمانەدا. لە سالى ۶۶۷ى كۆچىدا لە بەغدا مردوۋە (قاموس الاعلام جلد (۶) لاپەرە (۴۷۸۶).

۳. مەجىد: مەبەس لە دەرويش مەجىدى طالقانىيە كە شاعىر و خۆشئووس بوۋە لە سەدەى (۱۲) دا (نگارستان دارا لاپەرە ۲۵۱.۲۵۰).

رهونەق دەلی: بە کورتی هەرچی لەبارە ی چاکە ی ئەم ژنە بنووسم هیشتا کەمە.
 (مەستورە) ناوی (ماه شەرف خانم) بوو. کچی خوا لیخۆشبوو (ئەبۆلحەسەن بەگ)
 بوو، ژنی والی ناکام (خوسرەو خانی دووهم) بوو، برازای (رهونەق) بوو.
 بەگوێرە ی لاپەرە (٤) کتیبی (دیوانی ماه شەرف خانمی کوردستانی) له نووسینی
 (شیخ یحیی معرفت) باوکی مەستورە ناوی (ئەبۆلحەسەن بەگ) ه کۆری (محەمەد
 ئاغای ناظری کوردستانی) یه، خانەوادەیان به (قادر) ناسراون، با پیری نازری،
 سندوقخانە ی والییهکانی کوردستان بوو، باوکی له پیاوه بەرزە بەرپزەکانی ئەو
 چەرخیە حسیب کراوه.

(رهزا قولی خان) له بەرگی (٢) ی کتیبی (مجمع الفصحا) دا که له تاران چاپ کراوه،
 ناوی شاعیرانی هاوچەرخی دەبات له لاپەرە (٤٥٦) دا دەلی: مەستورە ی کوردستانی له
 ژنە نهجیبە بەناوبانگەکانه، کچی (ئەبۆلحەسەن بەگ) ماره کراوی (خوسرەو خانی والی
 سنهیه)، زۆرجار به خەتی خۆش شتی نووسیوه ژنیکی جوان و داوین پاک و پیاوانه
 هەلکەوتوو بوو ناوی (ماه شەرف خانم) ه.

له سالی ١٢٦٣ دا کۆچی دوایی کردوو، (شیخ یحیی معرفت) له لاپەرە (٤) دیوانی
 مەستورە دا نووسیویه و دەلی: (میرزا علی ئەکبەر صادق الملك) له کتیبی (حەدیقه ی
 ناصریه) دا که کتیبیکی میژوویی کوردستانه دەلی: یهکی لهم خانەوادەیه ژنیکی نامۆزای
 منه ناوی (ماه شەرف خانم) ه، نازناوی مەستورە یه بەهۆی ژیری و، خۆشنووسی و،
 خوورپه وشت چاک و، شاعیری و، پەخشان نووسینی جوان و ریویکەوه مافی ئەوهی هیه
 میژوونوسان له لاپەرە ی کتیبەکاندا باسی ئەم پاک داوینە بنووسن، نزیکی (٢٠) هەزار
 هۆنراوهی هیه، (٤٤) سال ژیاوه له سالی (١٢٦٤) ی کۆچیدا کۆچی دوایی کردوو.
 (مەستورە) ژنی (خوسرەو دانی والی) بوو که به (والی نا کام) ناو دەبریت.
 (حاجی شیخ یحیی معرفت) له لاپەرە (٥) ی کتیبی (دیوان ماه شەرف^١ خانمی
 کوردستانی) دا دەلیت:

ههشتا^٢ سال به سه کۆچی دوایی ئەم ژنە ناودارە دا تپەر یوه، شوینەواری زۆری ئەم
 ناودارە نهماوه و له ناو چوو، ئەوهی تا ئیستا دەستمان کهوتی ئەم دیوانە یه که له (٢)
 هەزار هۆنراوه زیاتره، له گەل کتیبیکی که یا که ناوی (میژووی کوردستان) ه لهم کتیبە دا

١. ئەم دیوانه له سالی ١٣٠٤ ی هتاویدا له چاپخانه ی شورهوی له تاران چاپ کراوه.
 ٢. مەبەس له (٨٠) سال پیش چاپکردنی دیوانه که یه تی (٨٠+٥٤=١٣٤) یان ١٣٤ سال له مه و پیشتر.

(مەستورە) باسى چۈنئەتى ژيان و، حالەتى ولات و، فەرمانرەوايى و حوكمکردنى ئەردەلانىيەكان ئەكات ھەر لە دامەزراندنيان وە تا زەمانى خۆى، كە نزيكى فەوتان و لەناوچوونيانە.

لەم كتيبە ميژووييەدا لە باسى زەمانى حوكمکردنى (خوسرەوخانى نا كامى والى كوردوستان)دا ئەمەيان بەر چا و دەكەويت: (لە ئەنجامى دل گەردگرتنى نارەواى والى ناوبرا و دەرحەق بە باوك و مامەكانى مەستورە، نەمانە بەر ھيرش و توورپيى نارەواى والى كەوتون، لە پاشا ئاشتياى بووئەتە و، ريك كەوتون(ماە شەرەف خانميان) لە خوسرە و خانى والى ناكام مارە كردووه)

لە زۆر شوينى كتيبە ميژووييەكەى مەستورەدا، ھەلبەست و ھۆنراوى خۆى بەپيى مونسەبەى ئەو باسە بەرچا و دەكەويت، ئەو ھۆنراوانە نەخراونەتە سەر ديوانەكەى. جگە لەم ديوان و كتيبە ميژووييە مەستورە ناميلكەيەكى كەى ھەيە لەبارەى ئيمان و باوهر و شەرەو ليرەدا بە تەواوى ديندارى و فەزل و كەمال و تواناى ئەم ئافرەتە روون دەبيتەو.

لەگەل خوسرە و خانى ميژديشيا شيعريان بۆ يەكتر نووسيوه، ديوانى مەستورە و خوسرەوخانىش لەبەر دەستايە خاوەن زەوق و ئەدەب دۇستان دەتوانن لە بەينى ئەم دووانەدا حوكم بەدەن لە بابەت ھونەر و بەھرەى شاعيريانەو.

لە غەزەلليكدە كە بۆ شاعيري بە ناوبانگى ھاوچەرخى خۆى نووسيوه كە ناوى (يەغمای جندقى) يە. بيرو ھەستى شاعيرانە و ووردەكارى جوانى بەكارھيئاوھ وە لەم ھۆنراويا لە ھەماسەتيا نسيەت بەخۆى ئەوپەرى چاكي و پاكد اويني ئەم شاعيره ھونەرمەندەمان بۆ دەردەكەويت.

ئاغاي (ئەفسەر) سەرۆكى بەريزى ئەنجومەنى ئەدەبياتى ئيران لە باسى ناوبردنى ئەم شاعيرهدا دەلييت:

شەرحى حالى مەستورە لە كتيبى (تەزكەرەى فازیل خانى گەرووسى)دا كە بە (ئەنجومەنى خاقان) ناونراوھ، ھەيە و، باسى لى كراوھ.

(حاجى يحيى معرفت) سەرۆكى مەعارفى كوردستانى ئيران، لە لاپەرە (۰) ديوانى

۱. يەغمای جندقى: ناوى ميرزا ئەبولحەسەن، كورى ئيبراھيمي جندقيه، يەكيكە لە شاعيرهكانى دەريارى (موحەمەد شای قاجار)، ديوانى شيعرى بوو، لەسالى ۱۱۹۷ى كۆچى لە دايك بووھ لە (۱۲۷۶ى) كۆچى مردووه. كتيبى (اطلاعات عمومي. لاپەرە (۵۵)).

(ماه شهرهف خانمی کوردستانی) دا دهلیت: من له کاتی چاپکردنی (دیوانی مهستوره دا):
زۆر گه پام بو ئهم کتیبه به لام دهستم نه کهوت ئهمهش ته نیا بو بیرخستنه وهی
خویندهواران خسته روو، به هه رحال ده لیم:

فَلَوْ كَانَ النِّسَاءُ كَمَنْ نَكْرْنَا

لَفَضَلْتُ النِّسَاءَ عَلَى الرِّجَالِ

ئهمه بوو گوڤرین و کورتهی لاپه ره (5) ی دیوانی ماه شهرهف خانمی کوردستانی، وه
ئهو باسه ی که (رهونهقی مامی) له کتیبی هه دیقه ی خوسرهوی، وه هه دیقه ی ئامانه
ئه لاهیدا نووسیوو ی . ئهمهش هه ندی له هه لبهست و هونراوه ی ئهم شاعیره یه له بهر ئهو
کتیبانه نووسیومه ته وه.

هه لبهسته کانی مهستوره

هه لبهستی یه کهم

۱

۱. ای نام نکوی تو سر دفتر دیوانها
- وی مصحف روی تو زینت در عنوانها
۲. تنها نه منم مفتون بر چشم سیه مستت
- بیمار بسی دارند آن نرگس فتانها
۳. آوازهء حُسن تو تاگشت بَعالم فاش
- نالان ز غمت چون من طفلان بدبستانها

۲

۴. چندان بود بچرخ صفا مهرو ماه را
- کافشان کنی بروی تو زلف سیاه را
۵. گر با چنین مثال در آیی برستخیز
- خود داوری بجرم نماند آل را
۶. من سنگ دل بدیده ندیدم کسی چوتو
- کاندر دلش اثر نبود هرگز آه را

۱. ئەى ناوى جوان و چاكى تۆ، سەرلەوحەى ھەموو كىتېب و دەفتەرو دىوانىكە، ئەى قوربانى رووى تۆ زىنەت بەخشى ھەموو سەرباسىكە.
 ۲. ۋەنىە من بە تەنيا، گىرۆدەى جوانى و عاشقى چاوى رەشى مەستت بىم، ئەو چاۋە نرگسانە، زۆر كەسىيان بىمارو نەخۆش خستوۋە.
 ۳. رەنگى جوانى تۆ كە بە دونىادا بلاۋ بوۋەو، مندالانى قوتابخانەش ۋەكو منيان لى ھات دەستيان كىرد بە ھاوار و نالە نالە لە دەست تۆ و لە غەمى دوورى تۆ.
 ۴. مانگ و ھەسىرەكان ئەۋەندە رووناكى و سەفايان دەمىنى كە تۆ زولفى رەشت بەسەر روومەتت بلاۋكەپتەۋە
 ۵. ئەگەر بەم جۆرە، بەم جوانىيە، رۆژى قىامەت خۆت دەرخەيت، ئىتر لە گوناھ پىرسىنەۋە داد پەرۋەرى نامىنى
 ۶. من ھىشتا كەسى دلپەقى، دل ۋەك بەردى ۋەك تۆم نەدىۋە، بە دەرەجەيەك دلپەقىت ئاھ و نالەى من ھىچ كارت تى ناكات.
- آ وازەء حُسن: دەنگى جوانى. فاش: بلاۋبوۋەو. دبستانها: قوتابخانەكان. چندان: ئەۋەندە. رستخيز: قىامەت. سنگ دل: دل بەرد.

ھەلبەستى سىيەم^۱

۳

۱. مى حلال است كسى را كه چومن غمگين است
خاصه كاین فصلِ گل و موسمِ فروردین است

۱. لە دىۋانى مەستوورەدا، لە (تاران) لە سالى (۱۳۰۴) ى ھەتاۋى چاپ كراۋە ئەم ھەلبەستە ئەم سى ھۆنراۋەشى ھەيە:

۱. دوستان آن بت عيار دستمگر نكريد
كه نگار كفش از خون من مسكين است
۲. رفتى و رفت تو انم ز تز و هوش ز سر
باز آ كز غم تو ديده و دل خونين است
۳. اين همه از ستم يار تو (مستوره) منال
رسم و آ بين بت سنگدل ما انيست

۲. صفتِ طينتِ پاك و لب لعلتِ بالّله
نتوان گفت چه مطبوع و چه سان شیرین است
۳. کجا گل چون رخ نیکوی یار است؟
صنوبر کی چو بالای نگار است؟
۴. نه سنبل همچو زلفت پر شکنج است
نه نرگس همچو چشمت پر خمار است
۵. مراهم گل، توهم گلشن، تو باشی
بَسیرِ باغ و بستانم چه کار است
۶. خوش آن عاشق که هر شام و سحرگاه
ز صهبای وصال جُرعه خوار است
۷. جفای دهر اگر از حد فزون است
چه غم کان نازنینم غمگسار است
۸. بگردِ گلشنِ حُسنِ تو ای گل
چو(مستوره) غزل خوان صد هزار است

۱. شہرابِ حالّله، بوّ که سیک و هک من خہ مبار بیّت، بہ تاییہ تی لہم فہ سلی بہ ہارہ دا، لہم
مانگی فہ رور دینہ دا
۲. باسی پاك سورشتیت، جوانی و نالی لیوت، بہ خوا تہ عریف ناکریت، ئە و ہندہ جوانن
شیرینن ناینہ نووسین
۳. کہی گولّ و ہکو پرووی یار جوانہ؟ سنہ و بہر کہی و ہکو قہد و بالای یارہ؟
۴. نہ سملّ و ہکو زولفت گریّ گرییہ، نہ نہرگس و ہکو چا و ہکانت خومار و مہستہ.
۵. من چیبہ لہ سہیری باخ و گولّ و گولزار توّ گولّ و گولزاری باخی منی، ہوئی شادی و
خوشی منی.
۶. خوشہ ژیانی ئەو عاشقہ کہ ہر ئیوارہ و بہیانیبہک لہ شہرابی و ہسلّت دہ خواتہ و ہو
لہ گہ لّتایہ
۷. جہ فای زہمانہ ئەگہر (حہدد) تیپہ پریوہ، ہیچ خہم نیبہ، چونکہ ئەو نازہ نینہ
خہ مخورمہ.

۸. به دهوری باخی جوانی توئی گول، ههزارانی وهکو (مهستوره) هه ن شيعرت پيا ههلهدهن.

ههلههستی چوارهم

۴

۱. تنها نه جان خستهء من، بيقرار تست
هرجا دلی بود بجهان داغدار تست
۲. کردم سراغی از دل گهگشته دیدمش
لرزان تبار کاکل عنبر نثار تست
۳. بر قتل من ز کلک شه حسن را خطر است
آن سبزه دمیده که زیب عذار تست
۴. گاهی بنامه، یا به پیامی، بخاطر آر
(مستوره) فگار که امیدوار تست

چوارخشتهکی

۵. شیرین صفتم ولی زغم فرهادم
شاپور کجا تا که بتو آرد دادم
۶. ای ثانی پرویز خدا را رحمی
تاکی نکنی ز قید هجر آزادم

۱. وهنیه تهنیا، گیانی نهخوشی من، بو تو بئی قهرار و بئی ئارام بئی، لهم دونیا په دا لهههر
لایهك دلیك هه بئی ئه ویش داغدارى تویه.
۲. گه رام به شوین دلی گوم بووما، ئاخری دۆزیمه وه ده بینم وا له ناو کاکولی بوون خوشی
تودا، به تالی مووی سه رته وه نووساوه، له رزه له رزیه تی.
۳. ئه و تازه خه ته که داوته، له ژیر رومه تتا دهره اتووه، بووه به جوانی بو پووی تو، له
قهله می پاشای جوانی ئه و خه ته وه ئه مر بو کوشتنی من دهرچوو.
۴. جاریک، یا به نامه و کاغهن، یا به سوفارش و هه وال پرسینیک، (مهستوره) یاد
بکهره وه هه والیکى بپرسه، ئه و هیواى به تویه، چاوه روانی تویه.

۵. سیفہتی شیرینم ھے، به لام له خه مباریدا وهك فہرھادم، شاپور، (کورپی شا) له کوییه تا دادم به تو بگهینی.
۶. ئەی خوسرهوی دووهم (به میردهکەیی خوی دەلی) بو خاتری خوا رھمی به من بکه، تا کەیی له بهند و دیلی دووری ئازادم ناکەیی؟

ههلبهستی پینجهم^۱

۵

۱. ترا ای سیمتن بر رخ چو زلف پرشکن لردد
مرا چون برگ بید از غم روان ممتحن لردد
 ۲. بصحرای قیامت گر برین قامت بپا خیزی
شفیع حشررا بر حالت خود، جان وتن لردد
 ۳. خرامان چون شدی در طرف باغ ای سرو نوخیزم
ز غیرت دلربای فاخته اندر چمن لردد
 ۴. توای رشک گل و گلشن سوی بوستان بخرام
که تا گل چاک سازد جامه، وز غم نسترن لردد
 ۵. می وصلت مدام اغیار را درجام و لیک ای مه
ز زهر هجر تو (مستوره) را جان در بدن لردد
 ۶. دل اندر سینه ام لردد، ز بیم هجر او، چو نانک
دل دشمن ز بیم (خسرو) لشکر شکن لردد
 ۷. خدیو خطهء فرمانروایی (خسرو ثانی)
که از جودش زبان آرزو اندر دهن لردد
۱. تو، ئەی دەموچاو وهك زیو سپی، کاتیک کاکۆلی چین چین، بهسەر پروتا دیتە لەرزە، منیش وهکو(گەلای بی) گیانی تاقیکردنەوهم دیتە لەرزە.
۲. ئەگەر له سهحرای قیامهتدا بهم جوړه ههلبسته سهری، تکاکهری قیامهت (شەفیعی

۱. ئەم ههلبهستهی بو خوسرهو خانی میردی نووسیوه.

- حەشر) بۆ حالەتی خۆی گیان و لەشی دیتە لەرزە.
۳. بەناز وە کاتیک دەچی بۆ باغ ئەی سەرۆی تازە هەلچووم، لە حەسرەتدا لە چەمەن و گولزارا کۆتری دلپەینی دیتە لەرزە.
۴. تۆ ئەی گولێ گولزارا بپۆ بۆ باخ و گولزارا تا لە حەسرەتی تۆدا گول کراسی خۆی بدپۆ و پەرەپەرە کات یاسەمەنیش لە خەم و خەفەتا بیتە لەرزە.
۵. شەرابی وەسلت پیاڵەیی خەلقى پڕکردوو، بەلام ئەی مانگ (مەستورە) لە دووری تۆدا گیان لە لەشیدا دەلەرزێ.
۶. دل لە سینەمدا دەلەرزێ، لە ترسی دووری ئەو، لەرزانیکی وا وەکو لەرزینی دلێ دوشمن لە ترسی خوسرەوی لەشکر شیکن چۆن دەلەزری وا دلێ منیشی دەلەرزێ.
۷. پاشای خوتتەیی حوککردن و دەسلەتداریەتی (خوسرەو خانی دووم) کە بە هۆی بەخشندەگی و کەرەم و سەخاوەتیەو زمانی ئارەزوو هیوا لە دەمدا دەلەرزێ.

هەلبەستی شەشەم

۶

۱. دوستان فصل بهار است، می و گل خوشتر
درچمن بانگِ نی و نالهء بلبل خوشتر
۲. گوش بر موعظهء بیهودهء شیخ مدار
زین همه قول و فسون، ساغری از مل خوشتر
۳. دهن و لعل لب و دیده و گیسوی توام
از نبات و شکر و نرگس و سنبل خوشتر
۴. چند (مستوره) ز بی دادِ فلک ناله کنی
از غم چرخ ستمکار تحمّل خوشتر

چوارخشتهکی

۵. از هجر تو ای نگار سیمین زقنم
آشفته و خم چو گیسوی خویشتم

۶. آن لحظه رود هوای عشقت ز سرم

جانا که رود روح روان از بدنم

۱. دوست و رفیقان کاتی به هاره، شراب و گولل خوشتره، له چه من و گولزارا دهنگی
شمشال و ناله‌ی بولبول خوشتره واته له فسللی به هارا ئه مانه هموو خوشن.

۲. گوی مه گره، بو مه وعیزه و ، قسه‌ی بی فایده‌ی شیخ، له م قسانه و، فیلبازیانه،
پهرداخلی له شراب له هموو شتی چاکتره

۳. دم و لیوی له علی تو و چاو و زولفی تو م به لاه چاکتره له نه بات و شه کر و له نه رگس
و له سونبول

۴. ئه‌ی (مهستوره) تا چند له جهورو ناعه داله‌تی دونیا دنالینی، بو خه می چه رخی
زالم و سته مکار پشوو چاکتره.

۵. له دوری تو ئه‌ی نیگاری زنج وهک زیو، تیکچوم، چه ماومه ته وه، وه کو زولفی خوم.

۶. ئه و کاته خوشه ویستی عه شقی تو له سهرم دهر ده چی، که گیانی شیرین له له شم دهر چی
ئه‌ی گیانه که م

مل: هه رمی، شراب. مل: شیعر. بیهوده: بی فایده، بی مانا، هیچ و پوچ.

هه لبه‌ستی هه وته م

۷

۱. صور تگر چین، تا رخ زیبای تو دیده

از رشک بدن‌دان سر انگشت گزیده

۲. رحمت بدیل واله فرهاد فرستد

آن کس لب شیرین تو ای شوخ مکیده

۳. از ناوک دلدوز تو در شهر دلی نیست

در سینه بماند کبوتر نطپیده

۴. هر جا که دلی هست قرین با غم هجرت

از شاخ وصل تو یکی میوه نچیده

۵. از شمع بپرسید که از سوزش هجران
شبهازِ دوچشم بچه سان اشك چكیده
۶. غیراز ستم و جور و جما، آی شه خوبان
(مستوره) زتو بوی وفایی نشینده.

چوارخشته کی

۷. چون دلبر من گشت روان سوی وطن
رفت از غم او روح روانم از تن
۸. گویند بهر نوع رود جان ز بدن
دیدم بدو چشم خویش، من جان رفتن
۱. وینهگری چین، که وینهی توی دیوه، له حهسره تا، له بهر جوانی تو، سه ریه نچهی خوی
گه ستووه به ددان.
۲. رحمت دهنیری بو عه شقی فه رهاد، ئه و که سهی لیوی شیرینی توی ئه ی شوخ
کروچاندووه، مژیوه.
۳. له شارا دلک نییه، که به تیری دل پیکه ری تو، دلی له سینه یا وه کو کوتر ته په ته پی پی
نه که وتبی.
۴. له هه ر لایه ک دلک هه بی خه مباری دووری تو، له لقی درهختی وه سللی تو میوه یه کی
نه چنیوه، نه یخوار دووه.
۵. له شمع بپرسن که له بهر سۆزی ئاگری دووری شه وان له هه ردوو چاوم چون
فرمیسک رژاوه.
۶. جگه له سته م و زولم و، جه ورو، جه فا ئه ی پاشای جوانان، مه ستووره تا ئیستا بوئی
وه فای توی نه کردووه.
۷. وهختی خوشه ویستی من گه راپه وه بو نیشتمان ه که ی، له بهر خه می دووری ئه و گیانی
شیرین له له شما ده رچوو.
۸. ده لاین به جوریکی زور به زه حمت گیان له له شا ده رده چیت، من به چاوی خوم دیم
چون گیان له له شم ده رچوو.
- سرانگشت: سه ری په نجه. گزیده: گه ستوویه تی. ناوک: تیر. لب مکیدن: لیو مژین. اشک

چكیده: فرمیسك تك تك هاتووه ته خواره وه. بپرسید: بپرسن.

ههلبهستی ههشتهم

۸

۱. هر کس بدلامی دارد سر سودایی
تو شوخ پری پیکر آرام دل مایی
۲. عالم همه گردیدم و، آفاق نور دیدم
درکشور نیکویان نبود چو تو زیبایی
۳. گه باغ و گلت خوانم، گه مهر و مهت دانم
خود در غلطم زیراك در وهم نمی آیی
۴. شور لب شیرینت زان رو بدلم جا کرد
خود شهره چه فرهادم در دهر بشمار آیی
۵. از موعظه و افسون در بند لب، ای واعظ
بیهوده مده پندم از عشق و شیدایی
۶. (مستوره) فغان سرکن زین پس که بعیاری
بربود دلت از کف آن دلبر یغمایی

۱. هر که سه له گه لّ دولبه ری کدا سه رو سه ودای عه شقی ههیه واته (هه ریه که عاشقی
یه کیکه)، نوش ئه ی شوخی پهری رهنگ نارامی دلّی منی (واته من عاشقی توم).
۲. دنیا هه موو گه پام، جوانی زووناکی هه موو شوینیکم دی، له ولاتی جوانانا له تو
جوانتر نه بوو.
۳. هیندی جار ده لیم باغ و گولیت، هیندی جار وا ده زانم مانگ و ئه ستیره ی، به لام له
پاستیدا من به هه له دا چووم جوانی تو نایته بهر عه قل و خه یال ناتوانی بلئی (ئه وه
له تو ده چی)، یا تو وه ک پهری گول ناسکیت، هه یچ شتیک نییه له جوانیدا بگات به تو.
۴. عه شق و عاشووبی لیوی شیرینت له بهر ئه وه له دلما جیگیربوو، چونکه خوم ناوبانگی
عاشقیم وه کو فرهاد به دونیادا بلاو بووه ته وه، به عاشق ناوم زراوه.
۵. له ناموزگاری و قسه کردن دهمت داخه ئه ی واعیز، به خو پایی و به بی مانا، به شتی

هیچ و پوچ ئاموژگاری و نه سیحتم مهکه له بابته عهشق و سهبرکردنهوه.
۶. ئەی (مهستوره) دەس به نالە نال و هاوارکردن بکه، له مهولا بو خۆت بهزار بگری،
چونکه به عیباری ئەو دولبهره تالانکهره دلای بردی، دلت له دهستت ده رچوو.

ههلبهستی نۆیه م

۹

۱. يك بوسه ازدهان توای رشك ماه نو
ما خود نمیدهیم به تخت قباد و زو
۲. با من حکایتی تو ز جور و جفا مگو
از پیش من، تویی سبب، ای بی وفا مرو
۳. جز عشق تو نخیره نکردیم در جهان
از حاصل گذشتهء ایام نیم جو
۴. مائیم و دلِق کهنه و پشمینه خرّقهء
آن نیز دوش رفت پی باده در گرو
۵. نا خوانده در طریق محبت قدم منه
صعب المسالك است، زمن این سخن شنو
۶. با عمر بی ثبات، فریب هوا مخور
وین پ نجروزه غره بوضع جهان مشو
۷. (مستوره) زادی از پی عقبی نساختی
آه از دمی که کشتهء خود را کنی درو

۱. يهك ماچی دهمی تو ئەی وهك مانگی تازه، ئیمه ئەو ماچه نادهین به تهختی پاشایهتی
قوباد و ئەو.
۲. بو من حکایهتی سته م و جهور و جهفا مهکه، لهو رووهوه قسه م بو مهکه له لای من به
بی به هانه و سه به بیك، ئەی بی وهفا مه پو، لیم دوور مه که ره وه.
۳. جگه له پهروه ده کردنی عهشقی تو له م دونیا یه دا هیچ زه خیره یه کمیان نه خست، له
به ره می ته مه نی ژیانمانا نیوه ده که جو یه کیشمان دەس نه که وت جگه له عهشقی تو

نەبى.

۴. ئىمەين و جوبىبە و خەرقەيەكى كۆنەى دراوى كون كون، ئەوئىشمان دويىنى لە بارمتەى شەرابا دانا.

۵. كە دەرسى مەحەبەتت نەخويندەو، لە عەشق هيچ نازانى، لە خۆتەو ھەنگاۋ مەنى، ئەمە رېگايەكى زۆر سەخت و نارەحەتە برىنى زەحمەتە لە من ببىسە.

۶. لەگەل تەمەنى بى دەواما، فريبى لە خۇبايىبوون مەخۆ، بەم پېنج رۆژە ژيانى دونيايە مەغروور مەبە.

۷. ئەى مەستورە خوا كە تۆى دروست كرد، بۆ ھەولدان بۆ ئەو دونيا دروستى نەكردى، ئاخ بۆ ئەو رۆژە و كاتە كە درەوى نەتىجەى ئىشوكار و كشتوكالى خۆت دەكەيت.

يك بوسە: يەك ماچ. نمىد ھىم: ناي دەين. گرو: بارمتە. دلوق: خەرقە و جوبىبەى خواپەرستان. زو مۇختصرى (از او): لەو. مگو: مەلى. مرو: مەرۆ. اين سخن شنو: ئەم قسە ببىسە.

ھەلبەستى دەھەم

۱۰

بۆ كۆچى دوايىي (مەلەك نىسا خانم) ى وتووہ

۱. جھان حسن و لطافت ملك نسا خانم
- كە ھمچو او بصفما ما زمانە نزا
۲. نھال سرو قدش رشك قامت لىلى
- فروغ شمع رخس غيرت رخ گلشاد
۳. خلىق خلق و نكوطينت و حميدە خصال
- ستودە خصلت و پاكيڑە خوى و پاك نژاد
۴. نديدە ديدەء گردون حوآن عفيفە كريم
- نديدە چشم زمانە چو آن ضعيفە جواد
۵. بتول عصمت و حوا عفاف و آسيه خوى
- زبيدە سيرت و مريم دم و، خديجە نہاد

۶. نهالِ قامتِ آن سرو بوستان وفا
بتیشهء اجل آخر زپای در افتاد
۷. زجانِ پیرو جوان ز این مصیبتِ عظمی
به آسمان برین رفت ناله و فریاد
۸. من این بلاکش چرخ غیور (مستوره)
که نیستم دمی از قید بندِ غم آزاد
۹. کنون ز فرقت مادر بدل همی دارم
که تا ابد ز سرور و شغف نیارم یاد
۱۰. فلک چکاند بکامم بیدی از ماتم
سپهر ریخت بجامم مُدامی از بیداد
۱۱. غرض بقاعدهء (کلّ من علیها فان)
سروش غیب بگوشش ندای مرگ چودا
۱۲. بناگه از سر افغان نوشتمش تأریخ
ملك نسا بجنان از خدیجه بادا شاد

۱. دنیای جوانی و له تیفی (مهلهك نیسا خانم)، زهمانه وهكو ئه و جوانیکی وای دروست
نه کردووه.
۲. سه روی قهد و بالای شکینه ری هسرهت پیدهری قامه تی له یلایه، چرای پرومته تی
درهخشانی، غیرهت بهخشی گولی شاده
۳. ئه خلاق جوان، پاك سروشت، رهوشت چاك، رهفتار باش، پاكیزه خوویه و، پاك نه ژاده.
۴. دنیا به چاوی خوئی وهكو ئه داوین پاكه بهخشنده یه كه سی نه دیوه، چاوی زهمانه
وهك ئه و ژنه به كه ره می نه دیوه
۵. له داوین پاكیدا وهك (فاطمه ی علی) له عه فیدیا وهك (هوا)، له رهوشت چاكیدا وهك
(ئاسیه)، له كردارا وهك (زوبه یده)، له دهم و معجیزه دا وهك (مهریه م) له دل و دهر وون
پاكیدا وهك (خدیجه) وایه.
۶. قهد و قامه تی ئه و سه روی باخی به وه فایه، به تیغی ئه جهل ئاخری برا و دارایه وه.

۷. پير و گەنج بۆ ئەم كارەساتە گەورەيە، شين و زارى و نالە ناليان گەيشتە ئاسمان.
۸. منى مەينەت بارى بەلاكەشى دەستى چەرخى چەپ كە مەستورەم يەك سات لە زەنجيرى بەندى غەم ئازاد نيم
۹. ئىستە لە دەورى داىكدە وام بەسەر هاتوو كە تا هەتا هەتايە بىر لە شادى و خوۆشەويستى نەكەمەو
۱۰. ئاسمان جاميەك تالى پزاندە ناو ئاوات و هيوامەو، فەلەك هەميسان پەرداغيك لە زولم و ستەمى رشتە جامى شەرابى شەو.
۱۱. بەو ياسايە (كە هەركەس لەسەر دۇنيايە دەبى بمرى) دەنگى غەيب بانگى مەرگ و مردنى و بە گوى دا
۱۲. بە دەم گريانەو كوتوپر ميرووى كوچى دوايىي ئەوم نووسى (مەلەك نيسا لەگەل خەديجەدا لە بەهەشتا بەيەك شادبىنەو)

تېيىنى لەم باسەدا

۱. هيندى لەم هەلبەست و هۆنراوانەى (مەستورە) لە ديوانە چاپكراو كەيا هەلمبزار دوو نەك لە كتيپى (حەديقهى خوسرهوى)، يەكى لەوانە ئەو هەلبەستەيە كە بۆ كوچى دوايىي دايكى خوئى (مەلەك نيسا خانم) ي ريك خستوو، لەو ش (۳) هۆنراوەم لا بردوو.
۲. مەستورە: هەلبەستيشى بە شيوەى هەورامى بوو، بەلام لە ديوانەكەيا نەنوسراو. بىستم چەند شيعريكى هەورامى (مەستورە) لەلاى (عطا)ى كورپى (حاجى رەجەب) لە سلېمانى لەلاى خانەقاي مەولانادا هەيە، پوژى ۴ / ۶ / ۹۷۹ چوومە ماليان وتى: دوو هەلبەستى هەوراميانەى مەستورە خانم لە پياويكى پيرى خوئندەوار وەرگرتوو و نووسيو مەتەو يەككيان (بۆ شينى خوسرهو خانى ميژديهتى) ئەمەيان ئىستا حازرە، ئەوى تريشيان باسى خووشى و جوانى بەهارە، ئىستا بۆم نادۆزريتەو دوايى كە دۆزيمەو، خەبەرت دەدمى، يا بۆت دەنيزم هەروا وتى لە پاديوى كوردى ئيرانەو چەند هۆنراوەيەكى مەستورە خانم گوى لى بوو (شوكرولاى بابان) خوئندوو يەتەو لەوانەش ئەم (۵) هۆنراوەيەم لە بيرە وە وا بۆت دەنوسمەو، منيش سوپاسم كرد و ئەو هۆنراوانەم لى وەرگرت، وا ئەو (۵) هۆنراوەيان كە بە شيوەى سۆرانيە لەم لا پەردا دەنيوسمەو، ئەوانى تريش لەبەر نەمانى شوين لە لا پەرهى (۳۷۲) دەنوسمەو

كاردۆخى

گرفتارم

۱. گرفتارم به نازی چاوه‌کانی مهستی فه‌تانت
بریندارم به زه‌بری سینه دۆزی تیری موژگانت
۲. به‌زولف و په‌رچهم و ئەگرجه‌کانت غارەتت کردم
دلّیکم بوو، ئەویشت خسته ناو چاهی زه‌نه‌خدانت
۳. تەشەکور واجبه بوّ من ئەگەر بمرم به‌زه‌خمی تو
به‌شەرتی کوفنه‌که‌م بدروون به‌تای زولفی په‌ریشانت
۴. جه‌نابی عاشقان ئەمپۆ هەموو هاتوونه پا بوست
منیش هاتم بفەرموو، بمکوژن بمکه‌ن به‌قوریانت
۵. کەسێک تۆ کوشتبیتت روژی مه‌حشەر ئەزیه‌تی نادەن
ئەگەر وه‌ک من له ئەم دونیایه سووتابی له هيجرانت

تیبینی (کاک عطا) دەیوت ئەم هەلبەستە(۲) هۆنراوەی کەى هەیه له بیرم نەماوه تا
پیت بلّیم.

والیه

۱

هەسپەری بورجی سولتانی، گەوهەری سەدەفی حوکمرانی، بەناو ژن و، بە رەوشت پیاو،
دلپاک و کردار چاک و بێ وینەیه. جوان وه‌ک یوسف و، ژیر وه‌کو ئەفلاتوون و، داوین پاک
وه‌ک مەریەم و دادپەرست وه‌ک نه‌و شیروان و، شازن و کارامه، والیه و شازاده والیهیه.
ناوی پیروزی (حوسن جیهان خانم)ه، به (أم قانون) ناسراوه، نازناویشی (والیه)یه.
کچی (فەتەحەلی شای قاجار)ه، ژنی والی ناکام (خوسرەو خانى والى)یه، ژنیکی چاک
و نه‌جیبزادهیه.
دواى كوچى دواى (خوسرەوخانى والى ناکام)ى میردى، به هۆى بچووکی

مندالەکانییهوه، خوئی لهسەر کورسی والیهتی دادەنیشی، دەس بە حوکمکردن دەکات ماوهی ۱۰ سال بە جوانی و ریکوپیکی و دادپەرستی حوکمی ئەم ولاتەیکردووه، سنووری پاراستووه، زۆر شوینی ئاوهدان، کردووهتەوه، هەولێ ئەوهی داوه که گەل و دەستوپیوهندی له کامەرانییدا بژین.

له هیچ دەورو زەمانیک دا، وهکو زەمانی ئەم خەلقى له ئاسایش و خوشیدا نەبووه به بیرو فکری ژیرانهی فەرمانرەوایی کردووه و هەموو کەس لێی رازی بووه.

تیبینی

۱. ئەم باسه له کتیبی هەدیقهی خوسرهویدا نییه، بهلکو له کتیبی (هەدیقهی ئامانه ئەلاهی) دا هەیه، من ئەم چەند دێرەم لهو کتیبەوه کرد بەکوردی، به دەست کارییهکی کەم.

کاردۆخی

کاتیك مندالەکانی گەوره بوون و فامی حوکمرانییان پەیدا کرد کورسی والیهتی بو هەجی هێشتن کلیلی دەرگای فەرمانرەوایی دایه دەستیان و، خویشی له نزیکیانەوه کەناری گرت و، چاودێری و سەرپەرشتی دەکردن، لهسەر چاکه و خەیر ئامۆژگاری دەکردن سوپاس بو یەزدان که مندالەکانی ئیستا پی گەیشتوون و هۆی شانازی خەلق و ولاتن .

به کورتی باسی چاکیی ئەم ئافرەته له نووسین نایەت، ئەگەر هەزار یهکیکی بنووسم دەبێتە کتیبیک که له شیرازەو سنوور دەرەچیت.

ئەگەرچی ئەم ژنه کوردوستانی نییه، به پێی (دەستوور) مافی ئەوهی نییه، لهم کتیبەدا میژووی ژیان و شیعری بنووسریت بەلام چونکه خوئی به کوردوستانی دادەنی وه له هەموو کاتیکیشا چاکهی خەلقى ئەم ولاتەهی ویستووه، وه له یارمەتیدانیان درێغی نەکردووه به لوتف و نەوازشهوه سەیری کردوون، لهبەرئەوه، وه لهسەر قسهی خوئی ئەم چەند هەلبەست و هۆنراوهی ئەوم لهم کتیبەدا نووسی ئەوانیش ئەمانەن:

هه‌لبه‌سته‌کانی (والیه)

هه‌لبه‌ستی یه‌که‌م

۱

۱. هان ن‌گفتی عهد یاری، بار دیگر نشکنم
هین ن‌گفتم باورم نایدت ب‌عهدت بارها
۲. هرچه در دل داشتم از دیده بیرون کرد آشک
با چنین غماز کی پنهان شود ا‌سرا‌ها

۳. خاک کوی دوست آب زندگی است
تشنه لب در کوی او مردن نکوست
۴. بیم جان در راه جانان کافری است
رو ب‌تیغ دوست آوردن نکوست
۵. (والیه) بیرون مکش س‌را‌ز خطش
جان ب‌آب خضر پروردن نکوست

۱. ها نه‌توت جاریکی که، په‌یمان ناشکی‌نم، هام‌نیش نه‌موت زور‌جار با‌وه‌پ به په‌یمان
ناکه‌م
۲. هه‌رچی نه‌ینی و په‌نامه‌کی دل‌داری بوو، فرمی‌سکی چاوم ئاشک‌راو بلاوی کرده‌وه،
له‌گه‌ل شتی وا دا چون نه‌ینی به نه‌ینی ئه‌می‌نیته‌وه.
۳. خاکی به‌ر ده‌رگای د‌وست ئاوی حه‌یاته، تینوو له‌و به‌ر ده‌رگایه‌دا بمری چاکه
۴. مه‌ترسی له‌ ژیان و گیان له‌ ری‌ی دل‌دارانا کافر‌بوونه، چاک وایه‌ پروو‌بکه‌یته تیغی د‌وست
و له‌ مردن نه‌ترسی
۵. ئه‌ی (والیه) له‌ فه‌رمانه‌کانی ده‌رمه‌چو، گیان به‌ ئاوی زیندگانی په‌روه‌ده بک‌ریت
چاکه.

نگفتی: نه توت. نگفتم: نه موت. هرچی در دل داشتم: هرچی له دلما بوو. از دیده:
له چاو. تشنه لب: تینوو (لیو وشك) له تینوو یتیییه وه. بیم جان: ترسی گیان. نکوست: چاکه.

ههلبهستی دووهم

۲

۱. مژده دل یار بغمخواری هُشیاران است
وقتِ دل دا دن و مخموری میخواران است
۲. حلقه زلفِ تو ز نجیر دل آ مد ز ازل
آن نه زلف است که زنجیرِ گرفتاران است
۳. باده ده، باده، که اشکِ من و عکسِ رُخِ یار
تابش مهر درخشان و نم باران است
۴. بوی خوش میرسد امشب ز سر زلفِ نگار
کلبه ما است، ویا طبله عطاران است؟
۵. گر چو یوسف تو ببازار روی (والیه) ات
رُشته جان بکف از خیلِ خریداران است

۱. مرگینی بی ئه ی دل (یار) ئیستا خه مخواری هوشیاره کانه، کاتی دل پیدان و
سه رخوشی شهرباب خوران و مهی خوارانه.
۲. حهلقه زولفی تو هه ره له هزه له وه خوا بو پیوه ندو زنجیری دلانی دروست کردووه، ئه وه
زولف نییه به لکو زنجیری گرفتارانه.
۳. شهرباب بده، شهرباب بده، که فرمیسکی من و عهکسی رووی یار، رووناکی مانگی
شهوقدار و نم نمی بارانی ههیه، (رووی یار به مانگ، فرمیسکی خوئی به باران
داناوه).
۴. ئه مشهو بوئی خوئی له سه ری زولفی یاره وه دیت، کولبه و ژووری ئیمهیه، یا ته بله ی
عه تارانه وا ههوا بو خوش بووه.
۵. ئه گه تر تو وهکو (یوسف) برپوی بو بازار، بت فروشن وهکو چون یوسف له میسرا فروشرا
ئه و کاته (والیه) گیانی دهگری به سه ره دهسته وه دیت بو کرپینی تو (تو به گیانی خوئی

دهكړئ).

مژده: مزگینى. میخواران: شہراب خوران. آن نه زلف است: ئه وه زولف نییه. باده د: شہراب بده. آشک من: فرمیسکی من. تابش: روناکی، شہوق. بوی خوش: بوئی خوش. میرسد: دهگات. کلبه: کوخ، خانووی بچووک. خریداران: کپاران.

هه لبه ستي سييه م

۳

۱. جز بغمه ایت نسام خاطر ناشاد شاد
از غمت ویرانه دل تا ابد آباد، باد
۲. گوئیم پیغامِ مرگ آرد بگوش آواز برآردنی
بسکه در بزم طرب از فریاد، یاد
۳. یاریش آزادی از دام بلا هرگز مباد
هرکه از مادر ز داغِ عشق تو آزاد، زاد
۴. آتش دل تیزتر شد هرچه چشم افزون گریست
آب چشمم بین که سوز سینه را امداد، داد
۵. گرچو باد صبحگاهی بر گلستان بگذری
لب گشاید غنچه سانت درمبار کباد، باد
۶. هرکه از کوی وفا خواست که آسان گذرد
وه چه آسان گذرد، گرز سر جان گذرد
۷. وادی عشق خطر خیزو بلا انگیز است
آنکه ایمن گذرد، بی سرو سامان گذرد

۱. خاتری ناشادم، جگه به خه می تو به هیچ شتیکی که شاد ناکه مه وه، دلی ویران و
کاولبووم تا ئه بهد به خه می تو ئاوه دان بیټ ئاوه دان.
۲. دهنگی شمشال ده لپی خه بهری مهرگ و مردن به گویم اهدات، چونکه له به زمی
ناهنگ و خوشیدا هاوار هاوار و فریا دهکات.
۳. هر که سیك له دایک بوو، داغدارى عه شقی تو نه بوو، له خوام دهوی، هرگیز له داوی

به لای زه‌مانه پزگار نه‌بیت.

۴. ئاگری دل تیژ تر ده‌بیت، هه‌تا زی‌تر چاوم فرمیسک برژینیت، سه‌یری ئاوی چاوم که چون یارمه‌تی سۆزی سنگمی دا چون.

۵. ئه‌گهر وه‌کو بای به‌یانی به‌سه‌ر باخا تیپه‌ری، بو پیرۆزباییت غونچه لئو ده‌کاته‌وه

۶. هه‌ر که‌سێک ویستی به‌ شوینی وه‌فاداراندا به‌ ئاسانی تیپه‌ریت، ده‌بی ده‌ست له‌ گیانی خووی هه‌لگری، ئه‌مجا به‌ ئاسانی ده‌توانی تیپه‌ریت.

۷. دۆلی شاخی عه‌شق سامناکه و خه‌ته‌رناکه، پره‌ له‌ ده‌ردو به‌لا، ئه‌و که‌سه‌ ده‌توانی به‌ ئه‌مینی پیا‌یا بروات واز له‌ سه‌ر و سامانی خووی بی‌نی.

هه‌لبه‌ستی چواره‌م

۴

۱. بکوی دلبر آسایش نگیرد مردم عاقل

خطرناک است این وادی، بلا خیز است این منزل

۲. هوای وصل و سودای خیالت در سر و درجان

زه‌ی آندیشه‌ء باطل زه‌ی سودای بی‌حاصل

۳. تو تیرم میزدی روزی نه تن بود و نه جان درتن

تو بودی در کمین جان و من از جان و تن غافل

۴. بتیغم گرزند باکی نه از کشتن، از آن ترسم

که حائل گرددش تیغ و نبینم ساعدِ قاتل

چوارخشته کی

۵. بدیدارت اگر داند که تا چند آرزومندم

نصیحت گو ز عشق تو ندادی تا ابد پندم

۶. مزن دستُ مزن پا (والیه) چون سود می نهد

که کوشش تا کنی زین قید محک‌تر شود بندم

۱. له‌ کوو شوینی دل‌به‌را پیاوی ژیر ره‌ه‌تی و ئاسایش ناگریت، پر له‌ مه‌ترسییه ئه‌م دۆله

فیتنهو بهلا هه لگرسینه ئەم مه نزله.

۲. ئاره زوی وهسل و سه وداى خه يالت له سه ر و گيانمايه، تاويك هينديك بيري باتله و هينديك سه وداى بى نه تيجه و ئامانجه.

۳. تو تيرت بو دهخستم روژيك نه له شم بوو، نه گيانيشم له له شمدا بوو، تو له كه مينى گياندا بووى منيش بى خه بهر و بى ئاگا له له ش و گيانم.

۴. ئەگەر به تىغ ليم دات ترسى كوشتنم نييه، به لام له وه ده ترسم كه تىغه كهى ببى به هوى ئەوهى ده ستى ئولى قاتله كه م نه بينم.

۵. ئەگەر ئاموژگارى كه ر بيزانيايه چهنه موشتاق و تا سهى تو م ههيه، سه باره ت به عه شقى تو ده بوايه تا ئەبه د ئاموژگارى نه كر دمايه.

۶. ئەى واليه ده ست و پى مه ده بهيه كا، چاوه رپى ئەوهى بى ئيشه كه ت بو جى به جى بكرىت، ناكرىت تا سهى نه كه يت، تا كو شش نه كه يت، به ده ست دان بهيه كا زياتر پيوهنده كه ت قايمتر ده بىت.

انديشه باطل: فكرى بى سوود و هيج. تو تيرم ميزدى: تيرت بو دهخستم. نبينم: نه بينم. ساعد: قول، بازوو. پندم: ئاموژگاريم. ديدا: چاوپيكه وتن.

هه لبه ستى پينجه م

ه

۱. ساقيم از وصال خود، جُرعه مى، بكام كن
- دورهء آخرى است، هان، دور مرا، تمام كن
۲. مُطربِ دلنوازِ من، نغمهء دلربا بزن
- ساقى چاره سازِ من، باده ز نو، بجام كن
۳. ترسم ازا ينكه، جور تو، قسمت ديگران شود
- رحم چه ميكنى بمن، جور على الدوام كن

۴. اى ترك چشم يار چو خونخوار بوده اى
- منعت نميكنم كه نه هُشيار بوده اى

۵. تأثیر در دل، از ستمت تركِ آه کرد
ای سزگدل ببین چه ستمکار بوده ای

۱. ئەى ساقى به وهسلّى خۆت به قومىك شەراب به كامەرانىم بگهینه، دوا دواى مردنمه،
ئاخرى ژيانمه، دەورى منىش تەواوكه.
۲. ئەى موتريىبى خۆش ئاوازى من ئاوازيكى خۆش لىده، ئەى ساقى چارهسەرى من
تۆيش دووباره پەرداگەكەم پركەرەوه.
۳. لەوه دەترسم جهور و ستمى تۆببى به بەشى خەلقى تر، بەزەبىت بەمنا نەيىتەوه حەز
دەكەم به دايمى هەموو كاتى ستمم لى بكەيت جەفاو جهورت زياتر كەيت.
۴. ئەى توركى چاوى يار كە خوینمژ بووى، مەنعت ناكەم سەرخۆشى و ئاگات لە هېچ
نييه، لەناو ئەديباني ئيرانا هەر لە ميژهوه (تورك به جەربەزه و خوینمژ دانراوه)
چاوى مەستى يار به تورك دانا.
۵. ئەوهنده ستم و جهورت نواند تأثيرى كرده سەر دلم ناهيلى هەناسەى ساردىش
هەلكيشم يا ئاه و نالەم بەرز كەمەوه، ئەى دل بەرد سەير كە چەند ستمكار و زالميت.
قسمت ديگران شود: ببى به بەشى خەلقى كە. اى سنگ دل ببينى: ئەى دل بەرد سەير كە

به‌شی پینجه‌م

گولده‌سته

دوابه‌شی ئەم کتیبه‌یه باسی ژیان و، به‌سه‌رهات و،
هه‌لبه‌سته‌کانی میرزا عه‌بدو‌لای سنه‌یی یه‌که
دانه‌ری ئەم کتیبه‌یه و نازناوی: [ره‌ونه‌ق]ه

ره‌ونه‌ق

پاش ئەوه، که پینووسی عه‌نبه‌رین له نووسینه‌وه‌ی هه‌لبه‌ست و ژیانی شاعیرانی سنه
و ده‌وروشتی بووه‌وه، ئیستا کاتی ئەوه هاتوو که کورته باسیکی ژیان و شیع‌ر و
به‌ره‌می دانه‌ری ئەم کتیبه‌ بنووسریت.

(ره‌ونه‌ق) له لاپه‌ره (٤٦٧) ی کتیبی (حه‌دیقه‌ی ئامان ئە‌لاه‌ی) دا تا لاپه‌ره (٤٧٠) به‌م
جۆره باسی ژیانی خۆی نووسیوه:

شاراوه نه‌بی‌ت که شوینی ئەسلی باو باپیری منی هه‌ژاری، بی ناوونیشان شاری
(هه‌مه‌دان) بووه. به‌هۆی په‌شوی و ناکوکیه‌که که له سالی (١١٢٠) ی کوچیدا له‌و شوینه
رووی داوه، باپیره هه‌ره گه‌وره‌م دوا‌ی ئەو رووداوو کاره‌ساته ناخوشانه له‌و ساله‌دا
(هه‌مه‌دان) به‌جی دیلی و دیت له شاره جوانه‌که‌ی (سنه) نیشته‌جی ده‌بی.

هۆی دانیشتنیشی له‌م شوینه‌دا له‌به‌ر خوورپه‌وشت چاکی خه‌لقه‌که بووه که زۆر
خوشیان ویستوو و ریزیان گرتوو، وه له‌به‌ر دووریشی له ده‌سته‌ی زۆردار و پیاو خراپان
و سته‌مکارانه‌وه بووه. وه به‌هۆی یارمه‌تی والیه‌ ناوداره به‌رپزه‌کانه‌وه له‌که‌مالی خووشی
و کامه‌رانیدا ژیاوه.

باپیره هه‌ره گه‌وره‌م دوا‌ی نیشته‌جی‌بوونی له سنه‌دا کچی یه‌کی له (ئه‌عیانه‌کان) ماره
ده‌کات له‌و ژنه‌ خوا (باوکی من و دوو برای که‌ی) پی به‌خشیه.

بەم جۆرە باوكم لە سنەدا لەدايك بوو. پاش ماوەیەك باپیرە ھەرە گەورەم كۆچی دواى دەكات ئەو كاتە تەمەنى باوكم (نۆ) سالان بوو، دواى ئەم كارەساتەش بە ھەر جۆرێك بوو چوار پێنج سالێك گوزەرانى كردوو و ژيانى بەسەر بردوو.

دواى بەو ھۆیەو كە يەكئ لە شۆھى رەوشت چاكى والیيە بەرپزەكان بەندەنەوازى و لى پرسینەوھى لە ھەتیوان و بى كەسان، دەریای لوتف و بەزەبى والى بەرپز (خوسرەو خانى والى) ھاتوو تە جۆش باوكمى بردوو تە لای خۆى و پەرورەدى كردوو. كەردوویەتى بە بەردەستى خۆى، بە ھۆى لوتف و كەرمى ئەو زانا گەورەھى بە ماوەھى كەم پێش كەوتوو و پلەى بەرز بوو تەو، بە ریز و چاوى خۆشەوێستییەو ھەسەر كراو. خزمان و خویشان و دۆست و بیگانە و دراوسێكان ھەریەكەیان ھەرنیشتیكان بوايە بۆ لای ئەم دەچوون تا كارەكەیان بۆ جیبەجى بكات.

لەو كاتە خۆشەو تە ئەم سەردەمە پیرۆزە كە زیاتر لە (۹۰) نەود سالە و دەورى (ئامان ئەلا خانى والى) یە، چە خوا لیخۆشبووى باوكم، وە چە كوپو كوپەزای ئەو لە كە مالى خۆشیدا بە ژيانىكى پر لە كامەرانى و ئاسایشەو ژيان معنى بى ناوونیشان بە ھۆى نەوازش و لوتفى بى پایانى ئەم ناودارە گەورەھىو ئیستا كە سەرنووسەرم و پلەى سەرنووسەرىم پى سپیراوە. لە دایكبوونەو تە گەوربوونم و گەیشتم بەم پلەھى ھەمووى بە ھۆ و سایەى نەوازشى پیگەیاندى و پەرورەكردنى ئەمانەو بوو.

(رەنەق) لەسەر باسى ژيانى خۆى دەروا تە دەلیت:

منیش پاش لەدایكبوون و چاوكردنەووم و ھەستكردنم بە چاك و خراب دەستم بە خویندىن كرد و تیا سەركەوتم دواى خووم دایە خویندىنەوھى شیعەرى شاعیرانى تازە و كۆن. بەرپكەوت رۆژى چەند ھەلبەستىكى جوانى شاعیرانى ئەم شوینەم بەرچاوكەوت، بە خویندىنەوھى زۆر دلخۆش بووم و گەشامەو، كەوتە سەوداى پەیداكردنى باقى ھۆنراوھەكانى كەى ئەم شاعیرانە. دیم بە ھۆى گۆرانی زەمان و كۆسپ و قۆرتى ناخۆشى ژيانەو، ھەلبەست و ھۆنراوھەكانیان، وەكو رۆژگار و، ژيانیان پەریشان و بلاو بوو تەو، كۆنەكراونەتەو، زۆرىشان لەناو چوون. جا بیرم كەردەو بەخۆم وت، ئەگەر بەم جۆرە ماوەھى كە بەسەر (كۆنە كەردنەوھى) ئەم شیعەرانە تى پەرىت، وا ئەم ھۆنراوانەش كە ئیستا لەبەر دەستمانایە و، دەیانبیسین بى گومان ئەوانیش نامین و، لەناو دەچن، كەوابوو وا چاكە تا زوو لەم رووھە ھەولێك بدریت، كتیبيك دانریت، ئەم شیعەرانە تیا بنووسریتەو، تا پەشەبای تیژ و توندى زەمان نەتوانیت لەناویان بەریت.

ئەگەرچى بە گوڭرەى وتەى (مَنْ صَنَّفَ فَقَدْ إِسْتَهْدَفَ)^۱ تيرەكەم نیشانى پىكاو، ئەم كىتیبەم داناو، بەلام بەلای خۇمەوۋە چونكە بە فکرى كالأ و بىرى ناتەواومەوۋە رىكم خستووۋە ئەگەر ھەلە و كەم و كورپىكى تيا بىت بە چاك سەير كریت و ئەو ناتەواويیە نەمىنىت. لەبەرئەوۋەى كە ھەلبەست و ھۆنراوۋەى شاعىرانى ئەم شوینە.

بەو جۆرەى كە رىك كەوت نووسراپەوۋە وايشم بە چاك زانى كە چەند ھۆنراوۋەپەكى نارپىكى خۆيشم بخەمە ناويانەوۋە وەكو مورووڭك لەگەل دور و گەوھەرى ئەوانا بەھۆنریتەوۋە ھۆنیمەوۋە و تىكەلاوم كرد.

ئەگەرچى فكر و بىر و شىعر و ھەلبەستم لایقى ئەوہیان نىبە كە لە ھىچ دەفتەر و كىتیبىكدا بنووسرینەوۋە بەلام چونكە دەستە گولیش بە گیا دەبەسرىت، بى ئەدەبىم كردو ھىندىك لە شىعرەكانى خۆم بەو گىايە داناو لەم باغچە و كىتیبەدا نووسیمەوۋە، تكاش لە خويندەوارانى بەرپىزى ئەم بەشە دەكەم چاۋ لە كەم و كورپى بپوشن و، ھەلەكانیان چاك كەنەوۋە و لىم ببورن، ئەمەش ھىندىك لەو ھەلبەستانەمە وە لىرەدا دەیاننووسمەوۋە:

ھەلبەستەكانى رەونەق

ھەلبەستى يەكەم (قەسىدە)

۱

مرا رسيد شبانگه ز عالم بالا
ز فيض هاتفِ غيبى بگوش هوش ندا
كه اى خلاصهء موجود و زبدهء ايجاد
كه اى نقاوهء^۲ تقصود و قدوهء اشيا
تومرغ گلشنِ خلدی و اندرين عالم
چه بسته اى ز هوس پاى خود بدام هوا
تما كه مرتبه برتو بود ز كروبی^۳

۱. لە لاپەرە (۲۹۰) دەستنووسى ھەدیقەى خوسرەویدا ئەم رستەیە بەم جۆرەیە:

(مَنْ تَصَنَّفَ فَقَدْ تَهْدَفَ)

۲. نقاوهء بركزیده، ھەلبىزاردن.

۳. كروبی مەلائكەى نزیك بە یەزدان

چه گشته ای ز جهالت اسیر بندِ عنا^۱
 مده بدست امل دل که هیچ در خور نیست
 برای مروحه^۲ دیو طرهء حورا
 توئی که از ره بول آمدی دوبار بیرون
 پس از چه این سریت^۳ در سراسر و نیست حیا
 ز سر سری^۴ بنه و از درون صلف^۵ درکن
 که آسمان ز سری باشد اینچنین در وا^۶

رسید: گه‌یشت. شبانگه: شهو. ندا: دهنگ. گلشن خلد: باخی به‌ه‌ه‌شت. امل: هیوا. ره‌بول:
 ریگای میزکردن. آمدی: هاتی. مرغ: بالنده. دام: داو. ترا: تو.

سری نه در خور تاج کرامت آن سر
 بود سزای بریدن بفتوی عُقلا
 بسوی منزل (إلا) ت ره نخو اهد بود
 ز جهد تا نشوی رهنورد^۷، وادی (لا)^۸ ز قید
 (چار)^۹ برون آی و پنج نوبت زن
 که دفع چار ز^{۱۰} بانیت، میشود فردا
 طریق معرفت اینک چون نور شمس پدید
 تو در وادی خذلان و دیده نابینا

۱. عنا ره نج و ماندوویه‌تی

۲. مروح باوه‌شین.

۳. این سر ئه‌م ته‌که‌بوره‌ت

۴. سر سه‌روه‌ری و سه‌رداری

۵. صلف ده‌عیه و ته‌که‌بور

۶. در وا سه‌ر به‌ره‌و خوار زبدهء ایجاد هه‌لبژیراوی هه‌موو دروستکراویک توئی تویت.

۷. رهنورد: ریکه بری، گوش ناشنوا: گوئی نه‌بیستن

۸. (لا) وه (إلا) ده‌سنیشانکردنه بو (لا إله إلا الله)

۹. مه‌به‌س له چار: (ئاو و، ئاگر، هه‌وا و، خاکه)، پنج‌نوبت زدن: به مانا لافی سه‌لته‌نه‌ت لیدان.

۱۰. ز بانئ: له‌سه‌ر وه‌زنی (ئه‌مانئ)، زبانی: مفرده‌ی زه‌بانیه‌یه: مه‌ئمورانئ دوزه‌خ.

ببین که نورِ سماوات بانگ میزندت
 (إلیَّ عبدی) و تو گوش و هوش ناثنوا
 چرا چون نور موحد نین بمعشرا نس
 چرا چو حور مجرد نی بصفِ صفا
 نجوان عشق درآ تا شاه کشور ذات
 ترا بشیر (قد افلح)^۱ زند ز فیض صلا
 ازین مضیق فنا خیز و مردسان بگریز
 درآ، به کشور (لا تقظوا)^۲ و مُلک بقا
 ز سالکان حقیقت طریق عرفان گیر
 که عمر در ره جهلت هبا شده است هبا
 ازین سرا چه خاکسای بشوی دست طمع
 که عاقبت بودت باد در کف ای دانا
 گرت^۳ هواست که گنج ابد بکف آری
 بزن بدا من احمد ز صدق رست^۴ رجا
 بخلقت ارچه بشر لیک ساکنان درش
 به رُتبه برتر، از افلاکیان عرش لوا
 دلش خزیننهء أسرارِ اول و آخر
 دمش مُجا هر^۵ ارواح آدم و عیسی
 وجود او خوردین^۶ بودو بوالبشر صلصال^۷

-
۱. ئیشارهیه، به ئەوئلی سوورەتی (۲۳) (قد أفلح الموءمنون الذین هم فی صلاتهم خاشعون...)
 ۲. لاتقنطوا: ئیشارهیه به ئایهتی (۵۳) له سوورەتی (۲۹) (قل یا عباد الذین أسرفوا علی أنفسهم لا تقنطوا من رحمة الله).
 ۳. گرت هواست: ئەگەر دە تەوئ، بشیر: له بەشارەتەوہ هاتووہ: مزگینیدەر
 ۴. دست رجا: دەستی پارانەوہ و، داواکردن، دەستی هیواو ئومید.
 ۵. مُجا هر: دەرکەر، ئاشکراکەر
 ۶. خۆر: روژی پووناک
 ۷. صلصال: گل

حدیث (كنتُ نبی) ^۱ حجتی است بس غراً
 به تهنیت همه جان‌انبیا فدا کردند
 چو او بخعلت (لولاك) ^۲ شد بلند آوا
 سپهرو ^۳ دهر نبودی، اگر نبودی تو
 بدین حدیث دلیلی است آیهء (لولا
 سپهر و هرچه درو هست، بنده و چاکر
 زمین و هرچه درو هست خادم و مولا
 غرض ز فطرت ذات تو داشت مُبدع کل
 اگر بصنع بیاراست آدم و حوا
 موءالف تو بود هرکه از وفا امروز
 مخالف تو بود هرکه از جفا فردا:
 کند مکان بریاض ^۴ نعیم اگر فرعون
 کند مقام بنار ^۵ جحیم اگر موسی
 بگرد بارگهت کز شرف زعرش براست
 پی طواف در آیند هر صَباح و مساء
 ز شوق (روح الامین) ^۶ همچو زائران بینیا
 ز مهر روح قدس همچو عاکفان به رجا

۱. كنتُ نبياً: ئیشاره به حدیثی پیغمبر (د.خ) (كنتُ نبياً وأدمُ بین الماء والطين)

۲. لولاك: ئیشاره به (لولاك لولاك لما خلفتُ الأفلاك)

۳. سپهرو دهر: ناسمان و دونیا

۴. ریاض نعیم: باغچه‌ی به‌هشت

۵. نار جحیم: ناگری دوزخ

۶. روح الامین: جبرئیل.

هه‌بسته‌ستی دووهم

۲

مُقَدْرِي كِه بَقَدْرَت قَرَار اَسْكَان دَاد
بَكُل جَمَال دَلارَا، بَه بَلْبَل اَفْغَان دَاد
بِعَاشِقَان جَفَاكَش رِه وِفَا آ مَوْخَت
بِشَاهِدَان پَر يَوْش، شَكْسَت پِيْمَان دَاد
حَلَاوَتِ شَكْرِي اَز وِفَا بَه نِي بَخْشِيْد
طَرَاوَتِ صَوْرِي اَز صَفَا بَه بَسْتَان دَاد
يَكِي بَكْعَبَه نَشَانْد وِ صَمْد پَرَسْتَش كَرْد
يَكِي بَدِيْر كَشَانْد وِ بَدَسْتَش اَوْثَان دَاد
هَلَاك قَوْم خَلِيْل وِ فَنَاي مَعْشَر نُوْح
يَكِي بَيْشَه سَپَرْد وِ يَكِي بَه طَوْفَان دَاد
بَسَاغَر خَلْفِ مَرْتَضِي شَرَنْگ بَرِيخْت
شَرَابِ نَوْش بَمِيْنَاي پَوْرِ سَفِيَان دَاد
بَه اِبْنِ فَاطْمَه پِيْمَانَهءِ اَجَل بَخْشِيْد
بَه بِنِ مَعَاوِيَه پَرَوَانَهءِ خِرَاسَان دَاد
ز دَارِ مَنَزَلِ عِيْسَى بَجَرِخ چَارْم بَرْد
ز چَاهِ مَسْكَنِ يَوْسُفِ بَغَاةِ سَلْطَانِ دَاد
رُطْبِ ز نَخْلِ بَرَاوَرْدِ وِ اَنْگَبِيْنِ اَز نَحْلِ
ثَمَرِ ز شَاخِ دَرِخْتِ وِ گَهْرِ ز عُمَانِ دَاد
بَه اَرزَلِي كِه يَكِي خَرْدَلِي نَدِيْدَه بَعْمَرِ
كَلَاهِ گَوْشَهءِ كَيْسَرِيٍّ وِ مُلْكِ فَاقَانِ دَاد
اَسَاسِ چَرِخِ ز عَدْلِ وِ صَفَا وِ نُوْرِ اَفْگَنْد
بِنَايِ دَهْرِ ز ظَلْمِ وِ جَفَا وِ طَغِيَانِ دَاد

(محمّد تقی) آن شهسوار کشور دین
 که چرخ کون و مکانش بزیر فرمان داد
 بروز بذل و به هنگام جود آن نیجود
 چودست بذل برآورد و دادِ إحسان داد
 نوال از کف او رنگ رنگِ حاتم برد
 خوال از در خود گونه گون به نعمان داد
 ألا شهنشہ، در یا دلی که ابرگفت
 بگاہ جود چو ریزش نمود و باران داد
 عدو نه در دم تیغ تو سر سپرد و رهید
 درآن سرای چو جاکرد تن به نیران داد
 ترا ز مهر ولی پایگه بتخت بود
 ترا سپهر عدو جایگه به زندان داد

تیبینی: بوئم ههلبهسته تهنیا مانای وشه گرانهکان لیک ددهینهوه.

آموخت: فیری کرد. بشاهدان: به جوانان. صمد پرست: یهزدان پرست. اوثان: جهمعی
 وثن (بوت). پیشته: میثووله. پورسفیان: کوری ئهبی سفیان (معاویه). رطب: خورما. بذل:
 کهرهم و بهخشش. نحل: ههنگ. نخل: خورما.

ههلبهستی سییهم

۳

به گرمسیرز حکم قضا و امر قدر
 فتاد راهم و بودم یکی دو ماه اندر
 چه گرمسیر بوسعت قرین هفت اقلیم
 چه گرمسیر بفسحت شبیه نه کشور
 چه گرمسیر بنگهت بهشت را آیینی
 چه گرمسیر بنزهت نعم را زیور

نسیم او چو نسیم نعیم روح افزا
 شمیم او چو شمیم بهشت تن پرور
 بدا من دمن از سوری آتش نمود
 بساحت چمن از لاله صنعت آذر
 فضای ساحت او رشک ساحت خُلیج^۱
 هوای عرصه او رشک عرصه کشمر^۲
 بهر طرف که نظر افگنی عیان بینی
 هزار خطه چین ز آهوان مُشک آور
 در این مقام که گفتی بهشت ازو عکسی است
 من اوفتاده درون همچو عاصی به سقر^۳
 آنیس قومی و قومی چه کینه را مرکز
 جلیس جمعی و جمعی چه فتنه را مصدر
 بخوی اژدر و آیین آدمی دردل
 بطبع عقرب و^۴ دعوی عبقری^۵ در سر
 حلال در برشان ملک و مال و خون کسان
 چو شیر مادر و ملک نیاو مال پدر
 همه چوغول به بیغوله ها گزیده مقام
 همه چو دیر بک هسارها گرفته مقرر
 ز حُقم جمله حماقت شعار و بد آیین

-
۱. خلیج: له‌سهر وه‌زنی (فرّخ) ناوی شاریکه له تورکستاندا به کچانی روومهت جوان و، بؤن خویش
 به‌ناویانگه
 ۲. کشمر: ناوی ناوچه‌یه‌که له سه‌رووی رۆژئاوای هیندستانه‌وه.
 ۳. سقر: دۆزه‌خ، جهه‌ننه‌م.
 ۴. عقرب: دوویشک
 ۵. عبقری: له‌سهر وه‌زنی (جعفری): ئه‌وه‌ی که له هه‌موو شتی‌کا له جوانی و چاکیدا زیاتر بی‌ت و مهیمتر
 و به هیژتر بی‌ت.

ز جهل جمله جهالت مدار و بد گوهر
 همه بقول اباطیل^۱ همره و همکار
 همه بفعال ابالیس همدم و همسر
 نه کارشان بجز آزار مسلم مظلوم
 نه شغلشان بجز اضرار مومنین مضطر

تیبینی: بۆ ئەم هەلبەستەش تەنیا مانای وشە گرانەکان بە کوردی لێک دەدەینەوه

بکیش جمله کشیش و بریش جمله چو طیس^۲
 بفهم جمله چو گاو و، بعقل جمله چو خر
 همه نتیجه فتنه، همه نواده ظلم
 همه نبیره کینه همه نژاده شر
 ز جهل یکسره جاهل ز فهم یکسره عاری
 ز درک مکیده باطل ز عقل یکسره بی بر
 بَصانع صور، ایشان نیند زاده انس
 بَخالق بشر، ایشان نیند نسل بشر
 جری بفعال شیاطین و گفتهه ابالیس
 بری ز قول خداوند و امر پیغمبر
 ز چنگشان چو قض جان نبردی گرنه
 شکوه قبلهه آمیّد گشتمی یاور
 یگانه مظهر فیض خدا (مجید) آن کس
 ز فضل صد چو فلاطون بود کمین چاکر
 به بذل وجود، نه ثانی بل اول از یحیی^۳
 بفضل و علم نه تالی بل افضل از جعفر^۴

۱. ا. باطیل: جمع (باطل): پروپوچ.

۲. تیس: بزنی نیر، سابرین.

۳. یحی: مه‌بهس له یه‌حیای به‌رمه‌کییه که له زه‌مانی عه‌باسییه‌کانا ژیاوه زۆر به‌خشنده بووه.

۴. جعفر: مه‌بهس له أبو جعفری (خه‌لیفه‌ی عه‌باسی بووه).

بدست سیم فشان و، بَتیغِ سراً فگن
 بَزیر حُکم کشد عالمی چنان اندر
 ألا خجسته حذیوا ای آنکه از فطنت
 نَزاده مادرِ ایّام چون تو زبده پسر
 بَمهریک ره اگر بر زمین کُنی تونگه
 بَقهریک دم اگر بر فلک کُنی تونظر
 شود زمین مُطبّق چو چرخ چیره منیر
 شود سپهر معلق چو خاک تیره کدر
 بزرگوار خدیوا اگر چه از فیضت
 نتیجهء سخنم هست بیحد و بیسر
 وَلیک زادهء طبعم نه جفتُ مدحت تست
 ثنای را، به دعا، ختم سازم اولیتر
 ألا که تا بود از دشمنی بدهر نشان
 ألا که تا بود از دوستی بعهده اثر
 (مُخالف) تو بود، روز و شب، (به غم همدَم)
 (موءالف) تو بود، سال و مه، (بعیش همسر)

خر: کهر. نیند: نین. ببذل: به سه‌خاوه‌ت. فطنت: زیره‌کی. مادر: دایک. نَزاده: نه‌یبووه. سیم
 فشان: پاره به‌خشینه‌ر. پسر: کور. اولبتر: چاکتر.

هه‌لبه‌ستی چواره‌م

٤

١. دی با مداد، صبح، کزین طشت واژگون
- دیدم عیان، بر هر روان است، موج خون
٢. أهل بشر بگیتی و، خیل ملک بچرخ
- از دست داده یکسره، آرامش و سکون

۳. گفتم مگر قیامت کبری، قیام کرد
یا اوفتاده رخنه در ارکان کاف و نون
۴. من غرق بحرِ فکر و به زانو نهاده سر
کآیا چه فتنه زاید ازین چرخِ نو فنون
۵. عَلم بگفت هان چه تحیر ز رخس جاه
(ماهِ مَحْرَم) است و شه دین شده نگون
۶. فرزند (مُر تَضی) و شهنشاهِ عالمین
سبط رسول و زیور عرش خدا (حسین)

۱. دوینی بهیانی زو، لهم تهشتی بهرو خوار بووهدا (مهستی له دنیایه) چاوم پی کهوت
به ناشکرا که خوین دهرِوا، شهپول دهدات
۲. بهشهر له سهر رووی زهمین، مه لایکه له ئاسماندا، هموویان به یه کجار ئارامی و
خوشی و هیمنیان لی هه لگیراوه.
۳. وتم مه گهر قیامه تی گهره یه، روژی هه شره؟ یا پیتی (کاف و نون) ی یه زدانی (کن):
بیه، ره خنده دار بووه.
۴. من له دهریای بیر و فکر و خه یالا نقوم بوو بووم، سهرم نابوووه سهر نه ژنوم بیرم له وه
ده کرده وه که چی رووی داوه لهم چه رخ و دونیا په نگ په نگیه
۶،۵. عه قلم پیی وتم: بوچی سه رسام بووی له په نگ سووری و بریقه داری نه م کار و
شوینه، نه مه مانگی (موحه په م) ه و پاشای دینی تیا سهر بهرو خوار بووه ته وه و
شه هید بووه، نه ویش کوری هه زه تی (هلی) یه، پاشای هه ردوو دونیا یه، کوری کچی
پیغه مبه ره، زینه تی عهرشی خواجه (حسین).
سبط: کورپه ز، کچه ز. زیور: زینه ت. قیام کرد: هه لسا، رووی دا.

هه لبه سستی پینجه م

۵

۱. کرده چرخم پی دونان چکنم؟
پشت خم بردر دونان چکنم!

۲. یوسف دهرم و چرخم خصم است
شکوه از کینهٔ اخوان چکنم!
۳. سخنِ من که برد آب گهر
با خزف هست چویکسان چکنم!
۴. (بوفراس)^۱ است براین دونان
کمتر از طفل سبق خوان چکنم!
۵. نیست در دهر چو قانون شفا
شرح از حکمتِ یونان چکنم!
۶. عدل بر خاست از روی زمین
قصه از کسری و قآن چکنم!
۷. موسیم در کفِ فرعونِ قضا
گله از فتنهء (هامان)^۲ چکنم!
۸. نوح بختم ز جفای گردون
تن نهاده است بطوفان چکنم!
۹. بوی بهبود ز اوضاع جهان
نشود مرد سخندان چکنم!
۱۰. عقل گرید که ز انسان مهراس
نیست در دهر چو انسان چکنم!
۱۱. خر سواران دیارِ اِدبار
باشهانند به جولان چکنم!
۱۲. لاله سانم بجگرداغِ خفا است
گر همه و هر گلستان چکنم!
۱۳. من که از بخت دماغم مزکوم
نکتهٔ سُنبل و ریحان چکنم!

۱. بوفراس: مهبس له تهبو فهراسی همدانییه.

۲. هامان: وهزیری فیرعهون بوو.

۱۴. چرخ را نیست چو سامانی اگر
 نرسد کار بسامان چکنم!
۱۵. چون پریشانیم از بخت بود
 داد از زلفِ پریشان چکنم!
۱۶. گفتم آخر هم از دور فلک
 نبودش جور چوپایان چکنم!
۱۷. خلق گویند بسعی است مراد
 باقضا سعی چو نتوان چکنم!
۱۸. هست پیمان شکنی شیوه دهر
 طمع از خلق به پیمان چکنم!
۱۹. شیوه چرخ چو مردم کُشی است
 شکوه زین معشر کشخان^۱ چکنم!
۲۰. خون دل ما حُضرم از فلک است
 گرکشم دست برین خوان چکنم!
۲۱. نیلِ اِدبار فرو برده مرا
 نیست چون موسی عمران چکنم!
۲۲. رفت چون اَصْل سخا از عالم
 قصه از (بَرْمَك) و (شِيبان)^۲ چکنم!
۲۳. آنکه چون جان به تن عالم بود
 رفت از عالم اِمکان چکنم!
۲۴. وانکه بودی بجهان فخرِ مِلل
 رفت از فتنهء عدوان چکنم!

۱. کشخان: له‌سهر وهزنی (مهرجان)، به‌مانا: دیبوس و بی غیرت و تهره‌س دیت.

۲. به‌رمه‌کی: فارس بوون له زهمانی عه‌باسییه‌کانا، شه‌بیانی: عه‌ره‌ب بوون، ئه‌مانه به‌که‌ره‌م ناویان
 دهر‌کردووه.

۲۵. بود از مجد مجید و چون رفت

رفت از رفتن او جان چکنم!

۱. چهرخی چه پگرد پشتی چه مانوومه تهوه له بهر دهرگای دهنی و دهنیهکانا، چی بکه م!
۲. یوسفی زهمانه م و زهمانه دوشمنمه، شکات له رق و کینهی برایان چی بکه م!
۳. قسهی من ئه وهنده به نرخه ئاوه روی گه وهری بردووه، که له گه ل مورووه که رانه دا به یهک چاو سهیر کری چی بکه م!
۴. ئهب فهراسه له گه ل ئم دهنیانه دا به که تر له منال سهیر ده کریت چی بکه م!
۵. که، له، زهمانه دا قانونی شیفا نه بییت له دونیادا، ئیتر چی له شرح و باسی حکمه تی یونانیهکان بکه م.
۶. که داد له سهیر روی زهوی نه ماوه تازه چی له باسی کیسراو نهوشیروانی دا دپهرست بکه م.
۷. من موسام وام له دهستی فیرعهونی قهزا و قهدهرا ئیتر بوچ گله له فتنه ی هامان بکه م
۸. نوحی به ختم له بهر جهفای زهمانه له شی توفان دای پو شیوه چی بکه م.
۹. بوئی چاکبوون له ئه وزاعی زهمانه ناکریت ئیتر پیایوی قسه زانم چی بکه م!
۱۰. عهقل ده لیت له ئینسان وه رس مه به، که له دونیادا ئینسان نه بی من چی بکه م
۱۱. کهر سوارانی ولاتی نه گبه تی له گه ل پاشاکان گهر دش ده که ن ئیتر من چی بکه م
۱۲. وهکو لاله جهرگم رهش و داغدار بووه، به هوئی جهفای زهمانه وه، ئه گهر هه موو دنیا باغ بییت من چی بکه م
- ۱۳، ۱۴. من که به ختی ده ماغم هه لامه تیه تی له بوئی گول و ریحان چی بکه م، چهرخ که سامانی نییه، که کار به سامان نه گات چی بکه م
۱۵. که پهریشانیم هوئی بی به ختیمه، ئیتر داد له زولفی پهریشان و بلاو بوچ بکه م.
۱۶. وتم به لکو له دوا پیدا له جهوری فهلهک نه جاتم ببی، که جهورو سته می دوا بی ناییت ئیتر من چی بکه م.
۱۷. خه لقی ده لین: به مراد گه یشتن هوئی کو شش کردنه، که له گه ل قهزا و قهدهرا کو شش سوودی نه بی من چی بکه م
۱۸. شیوهی زهمانه، په یمان شکاننده، ئیتر چون تهماعی پاراستنی په یمان له خه لقی

بکہم.

۱۹. شیوہی چہرخ کہ خہلق کوشتنہ ئیتر من شکات لہ دستہی تہرسو بی غیرہتان لہ چی
بکہم.

۲۰، ۲۱. خوینی دل خواردنمہ، بہ ہوی کہچی زہمانہوہ، ئہگہر دست لہم خوانہ
بکیشمہوہ چی بکہم، نیلی نہگبہتی منی بردوہ، کہ موسای عیمران حازر نہبی نیل
وشک کات من چی بکہم.

۲۲. کہ بنچینہی کہرم لہ عالہما نہما، من چی لہ باسی کہرمی بہرمہکیہکان و
شہبیانیہکان بکہم کہ سہخی بوون

۲۳. ئہوہ کہ وہکو گیان دہربہسی عالہم بوو کہ رویشٹ ئیتر من چی لہ دونیاو عالہمی
توانایی بکہم

۲۴. رویشٹ ئہو کہسہ کہ جیی شانازی میللہتان بوو، ئیتر من چی لہ فیتنہی دوژمن
بکہم

۲۵. ئہم ہموو چاکانہ لہ (مہجید)ہوہ بوون کہ ئہو رویشٹ ئیتر من گیانم بوچیہ.

ہہلبہستی شہشہم

۶

۱. شرمساری می کشانم توبہ از می کردہ ام
- خیز ساقی می بدہ این کار من کی کردہ ام
۲. شکراللہ ساقی رندان علی الرغم زمان
- عهد از نوباز با پیمانہ و نی کردہ ام
۳. شد رفیق رهم ای ساقی بیک پیمانہ می
- کا ندرین رہ از جہالت رشد را غی کردہ ام
۴. روی اورا ماہ گفتم شرمسارم زین سخن
- زانکہ تشبیہ رخس با کمترین شی کردہ ام
۵. آنکہ گوید صبر باشد چارہ (رونق) عشق را
- ناقہء صبر وشکیبائی دیگر پی کردہ ام

۱. شهرمزاری مهی نۆشانم، تۆبهم کردووه مهی نهخۆمهوه، هه‌لسه ساقی په‌شیمانم من کاری وام کهی کردووه.
 ۲. سوپاس بوّ یه‌زدان ساقی رهند، به کویرایی چاری زهمان، عه‌هدو په‌یمانی تازهم دووباره له‌گه‌ل شه‌راب و شمشالدا به‌ستووه.
 ۳. ئەه‌ی ساقی به‌ په‌رداغێک مه‌ی ببه به‌ ره‌فیکی ریگهم، چونکه من له‌ ری‌ی نه‌زانینه‌وه هۆش و بیرو روشدم گوم کردووه.
 ۴. وتم پووی ئەو مانگه، ئیسته شهرمزاری ئەم قسه‌یه‌م، چونکی ته‌شبیهی ده‌موچاوی ئەوم به‌ که‌مترین شت کردووه.
 ۵. ئەو که‌سه‌ی ده‌لێت که‌ سه‌برکردن چاکه له‌ ری‌ی عه‌شقدایابزانیته‌ حوشتی سه‌برو پشووته‌حه‌مولم په‌ی کردووه واته‌ (بی‌ سه‌رو شوین گوم کردووه)
- تویه‌ کرده‌ام: تۆبهم کردووه. از می: له‌ شه‌راب. خیز: هه‌لسه. غی کرده‌ام: بی‌ سه‌رو شوین گوم کردووه. زین سخن: له‌م قسه‌یه‌. که‌مترین شیء: که‌مترین شت. کرده‌ام: کردوومه. ناچه: حوشت.

هه‌لبه‌ستی هه‌وته‌م

۷

۱. چنان بدان قدو قامت ز شوق مفتونم
که در جنون رصد آموز صد چو مجنونم
۲. دو عالم ار بد هندم بهای یک مویش
بخا کپای عزیزش هنوز مغبونم
۳. بکوی باده‌کشان حرفه‌ام گدائی بود
ز یمن پیر مغان حالیا چو قارونم
۴. بوصف او چوکنم خامه‌ آ‌ شنای سخن
بسان ابرگهر میچکد ز مضمونم

۱. به جوړیك عاشق و مه‌فتوون و هه‌یرانی ئەو قه‌د و قامه‌تی تۆمه‌ که‌ له‌ ره‌سه‌دخانه‌ی شیتدا ره‌سه‌د فی‌رکه‌ری سه‌دی وه‌ک مه‌جنونم، (ره‌سه‌دخانه: ئەو شوینه‌ی که‌ دووربینی

گه‌وره‌ی لَییه بۆ سه‌یری ئاسمان).

۲. ئەگەر هه‌ردوو دنیا‌م بده‌نێ له‌ جیاتی تاله‌ موویکی، سویند ده‌خۆم به‌ خاکی پێی ئەو یاره‌ نازداره‌ هه‌یشتا هه‌ر خۆم به‌ خه‌له‌تاو ده‌زانم.

۳. له‌لای باده‌ نو‌شان له‌ مه‌یخانه‌دا له‌ پێشا ئیشوکارم گه‌دایی و سو‌الکردن بوو، به‌سایه‌ی سه‌ری پیری موغانه‌وه ئیستا‌که وه‌ک (قاروونم).

۴. بۆ وه‌سفی ئەو قه‌له‌م و پینووس چۆن بکه‌م به‌ ئاشنای قسه‌کردن، هه‌روه‌کو هه‌وری به‌هار (گه‌وه‌ر) له‌ مه‌زموونی دارشتن و نووسینم ده‌باری و ده‌رژیت.

مه‌فتون: چه‌یران. رصد‌آمور جنون: ره‌سه‌دخانه‌ی شیتی. ارید هه‌ندم: ئەگه‌ر پیم بده‌ن. به‌ای: نرخ. مغبونم: خه‌له‌تاوم. حرفه‌أم: پیشه‌م (ئیشوکارم).

هه‌لبه‌ستی هه‌شته‌م

۸

چوارخشته‌کی

۱. دی توبه‌ ز می کردم و امشب خجلم
فرداست کزین کرده چوخر در وحلم
ساقی ز کرم حمایتی کن کا مروز
از توبه‌ء ناصواب خود منفعلم

۲. ای دوست یا بکشتنم دلت راضی کن
یا وصل بده تلافی ماضی کن
القصه‌ بیا برای وصل و قتل
بنشین د کلاه خویش را قاضی کن

۳. نای نی تو قامت یار بود است
یا سوخته خال نگاری بود است
این ناله و افغان که ازو میشندی
آه دل عاشق نگاری بود است

۱. دوینی تۆبەم کرد، شەراب نەخۆمەو، ئەمشەو شەرمەزارم لەووە کە تۆبەکەم شکاندوو،
بەیانیش بەم رەفتار و کردارەم، بەم ئیشەم وەکو کەر چەقیومەتە قورەو، ئەی ساقی
بەکەرەمی خۆت ئاگاداریم بکە کە ئەمپۆ، لە تۆبەکردنی نادروستی خۆم تیکچووم،
پەریشان و مشووشم، لەسەر خۆم نیم.

۲. ئەی دۆست یا بە کوشتنم دلت رازی کە، یا بە وەسلی خۆت شادم کە و، دەوری پێشو
راست کەرەو (تۆلەئەئەو کاتانەم بۆ بکەرەو کە گویت نە ئەدامی)، هەرچۆنیک بی
وەرە یا بە وەسلی خۆت دلشادم کە، یا بمرۆژ، فەرموو دانیشە کلاوی خۆت بکە
بەقازی، حوکم بەیەکیکیان بە.

۳. ئەی نەچی شمشال و نەئە تۆ لە ئەسلە لە زۆر کۆنا قەدو بالایی یاریک بوو، یا خالی
سووتاوی نیگاری بوو، ئەم هاوار و نالە نالە کە لەوی دەبیسیت ئاھ و نالەو
حەسرەتی دلی عاشقیکی بریندار بوو.

دی: دوینی. فردا: بەیانی. در و حلم: لە قورا چەقیوم.

هەلبەستی نۆبەم

۹

چوارخشتەکی

۱. پیمانە کسی برده، چومن باده پرست
ژولیده و دلپاک و خراباتی و مست
بیسار ز میکده، بدوشش بردند
اکنون قدحی است میروند، دست بدست

۲. این ساغرمی طرفه نگاری بود است
زیبا صنمی لاله عذاری بود است
لب را که نهی برلب او شرمت باد
معشوقهء عاشق فگاری بود است

۳. دیر یست مراد لبر دیرینی هست
از لعل لبش مزاق شیرینی هست
از سلسلهء گیسوی پرپیچ خمش
در گردن جان کمند پرچینی هست

۱. پەرداخى شەراب كەسك بردوویه تی، (یا مافی بردنی ههیه) وهكو من بادە پەرست بی،
تیکچوو پەریشان و موشهوش بی، دلپاك بی، مهیخانهیی بی، سهرخوش بی.
زۆر كهسیان له شەرابخانەوه، له مهیخانەوه، به كۆل و سەرشان بردهوه بۆ مال،
ئێستاش هەر ئهوه پەرداخهیه كه ئەوان پێیان خواردووتهوه، دهست به دهست دهروات.
۲. ئەم پەرداخى شەرابه نیگارێكى جوان بووه، بۆنێكى زۆر جوانى لا له پوومهت بووه،
لیو كه دەنیت به لیوی ئهوه پەرداخهوه شەرم بنگری، (شەرمەسار به) چونكه ئهوه دلدار
و مهعشووقهی عاشقیكى بریندار بووه.
۳. ماوهیكه من دولبەرێكى كۆنم ههیه، له لهعلى لیوی تامی شیرینی ئهوم له دهمايه له
زنجیری زولفی قههچ قههچ و پێچ پێچى ئهوه زنجیرێك كه مەندێك له گەردنی گیانی
مندا ههیه،

پیمانە: پەرداخى شەراب (كأس). ژو لیده: تیکچوو، موشهوش. بدوشش بردند: بهسەر
شان بردیانەوه. عاشق فگان: عاشقیكى دل بریندار.

ههلبهستی دهیهم

۱۰

ساقی نامه

۱. بیا ساقی از من بوالی دور
بگو کی ز عدلت ستم گشته غور
۲. سرسوران مهان و مهین
بدر گاه اجلال تو بر زمین
۳. کمین چاکرت، ملک داران روم
خراج آ ورت، شاه هر مرزو بوم

۴. بدورتو، نایاب ظلم آنچنان
که فتنه، بدوران نوشیروان
۵. کنون ای جهان دار خسرو نژاد
خدایت چو بر رخ در دین گشاد
۶. توهم باب عدل و مروت گشا
بده داد، چون داده، دادت خدا
۷. بیا ساقی از کف ره‌اشد سخن
بگردش در آور شراب کهن
۸. بمن ده که تا قصه را نوکنم
بتاریکی دل، از و، ضوکنم
۹. بمیدان بتازم دیگر بار کی
سخن را کنم جمع، ز آوار کی
۱۰. بیا ساقی آن باده چون طهور
مجن ده که تاجان دهم زو سرور
۱۱. مکر راه وحدت نماید مرا
زدل زنگ محنت، زواید مرا

۱۲. بیا ساقی ان بادهء لعل فام
کز و لعل گرد در سفالین جام
۱۳. ازان من چوا شکم زلال است او
که در دین عاشق حلال است او
۱۴. بمن ده که زدایم از قلب زنگ
بشویم از و دفتر نام و ننگ
۱۵. ازان می که بوی بهاری دهد
چو روحم بتن ساز گاری دهد

۱۶. بیا ساقی آن باده کوخم برد

اگر پشه نوشد چو عنق پرد

۱۷. بچون من کسی ده که غمگین بود

بتلخی غم باده شیرین بود

۱۸. مگر راحتی در جهانم دهد

ز کید زمانه امانم دهد

۱. وهره ئه‌ی ساقی له‌منه‌وه بلیّ به والی زهمان بلیّ (مه‌به‌ستی له خوسره‌و خانی والییه) له‌بهر دادپه‌رستی توّ زولم زور غهور بووه.

۲. سه‌ری سه‌ر به‌رزان و سه‌روه‌ران و گه‌ورانی دونیا و پاشایان هه‌موویان له‌بهر ده‌رگای توّدا بوّ ریژ و گه‌وره‌یه‌تیت سو‌جده‌یان بر دووه، سه‌ریان دانه‌واندووه.

۳. که‌مترین به‌نده‌ت پاشایانی روّمن، باج و زه‌ریبه بوّ هینه‌رت پاشایانی هه‌موو شارو ولا‌تیکن.

۴. له‌ده‌ورانی توّدا سته‌م و زولم وا نایاب بووه، نه‌ماوه، وه‌کو نه‌مانی فیتنه له‌زهمانی نه‌وشیرواندا.

۵. ئیستا ئه‌ی پاشای خوسره‌و نه‌ژاد، خوا که‌قاپی دینی بوّ توّ کردووه‌ته‌وه

۶. توّیش ده‌رگای دادو پیاوه‌تی و مو‌رووه‌ت بکه‌روه، دادپه‌رست به، شت به‌خه‌لق بده وه‌کو خوا به‌توّی دا.

۷. وهره ئه‌ی ساقی قسه‌م له‌ده‌ست ده‌رچوو، ئه‌وه‌ی له‌پیشه‌وه وتم له‌بیرم چوو، وهره، شه‌رابی کوّنه‌ بینه‌ مه‌جلیس بخه‌ره خوّشی و به‌زمه‌وه.

۸. به‌من بده، تا قسه و حکایه‌تی تازه‌ت بوّ بکه‌م، دلّم تاریکه به‌و شه‌را به‌رووناکی که‌روه.

۹. تا دووباره بی‌مه‌وه مه‌یدان، ده‌ست پیّ بکه‌م، ئاواره بی‌م لا به‌م و قسه کوّکه‌مه‌وه و ده‌ست به‌گفتوگوّ بکه‌م.

۱۰. وهره ساقی له‌و شه‌را به‌پاکه‌م بده‌ریّ تا دل و گیانم به‌و که‌یفخوّش که‌م شادی بخه‌مه دلّمه‌وه.

۱۱. مه‌گه‌ر شه‌راب ریّی (به‌کتایی) خوام نیشان بده، ژه‌نگی مه‌ینه‌تی دلّم مه‌گه‌ر شه‌راب و مه‌ی له‌سه‌ر دلّمی لا‌به‌ریّت.

۱۲. وهره ساقی ئه‌و شه‌را به‌سووره له‌عل په‌نگه‌م بده‌ریّ که‌ به‌هویّ ئه‌وه‌وه جامی خه‌زه‌ف

دهبی به جامی یاقووت و لهعل.

۱۳. لهو شهرا بهم بدهری وهکو فرمیسکم وایه، له ئاینی عهشق و عاشقیدا خواردنه وهی
حه لا له.

۱۴. به منی بده، که تا ژهنگی سهر دل می پی بمالم، بهو شهرا به دهفته ری عهیب و عارو
نهنگی بشوین.

۱۵. لهو شهرا بهم بدهری که بوئی بههار دهدات، وهکو گیانم خووشی و سازگاری به لهش
بدات.

۱۶. وهره ساقی ئه و شهرا بهی که خهم لا دهبات لهوهم بدهری، ئه و شهرا بهی که ئه گهر
می شو له بیخواته وه، وهکو بالندهی (عونقا) دهفریت، وهکو ئه وی لی دیت.

۱۷. به که سیکی وهک منی بده که غه مگین بیت به تالی خهم، یا له گهل تالی خهدا مهی
شیرین و خووشه.

۱۸. مه گهر شهرا به رحه تی به گیانم بگهینی، له فیئل و ته له که هی زه مانه ئه مین و دلنیام
کات.

سفالین: هه رچی شتی له خه زه ف دروست بکری وهکو جام شتی تی بکری. بشویم: بشوم.
نام و ننگ: عهیب و عار، نهنگی و به دناوی. پشه: می شو له. ز کید زمانه: له فیلی زه مانه.

هه لیه سستی یانزه یه م

۱۱

موغه ننی نامه

۱. مغنی بیا ساز را ساز کن
نوای ببانگ نی آغاز کن
۲. که شاید با آواز او یکدمی
کنم فارغ اندیشه عالمی
۳. مغنی بیا و با آوازی
بیاد آورم عهد جمشید و کی
۴. که از سستی دهر بی تارپود
بگویم حدیثی با آواز رود

۵. شنیدم که چون رفت ازین خاکدران
کیومرث باواله سوی جنان
۶. بگفت بسنگی که بالینش بود
دوبیتی چنین درنوشتند زود
۷. که دنیا عروسی است بس حيله خو
مدارا نکرده است با هیچ شو
۸. مبندید دلرا بدین شوی کش
که نبود درستی ورا، رای و هوش
۹. مغنی بیا چنگ زن بر رباب
به يك زحمه ام من تن آور بتاب
۱۰. که تا گویمت داستانی شگفت
که هنگام رفتن سکندر چه گفت
۱۱. شنیدم که آن شاه باعدل و داد
زام جهانداری از کف چو داد
۱۲. بگفتا کارسطوی زرین قلم
بلوحي ز یاقوت زد این رقم:
۱۳. بدین کهنه ایام پر مکرو فن
که دیده هزاران سکندر چومن
۱۴. مباشد شادان و خندان و خوش
که گر داد شهدی ز دستش منوش
۱۵. مغنی بیا تاررا برکف آر
بقول من از مهر کوشی کمار
۱۶. که تا گویمت شرح عهد جهان
نه این است گفتند پیشینیان
۱۷. که ایام را نیست عهد درست
بزعم من این قولها هست سست

۱۸. اگر این جهان را نبودی سداد
 چرا این قضیه بعکس اوفتاد
 ۱۹. که تیغ جهاننداری از اعتقاد
 برست جهان دار عالم نهاد
 ۲۰. خدیو زمان خسروان کش ز جاه
 هزاران غلام است چون مهروماه
 ۲۱. بود ختم بروی جهان داوری
 چو بر (مصطفی) ختم پیغمبری

۱. موترب وهره سازت سازکه، ئاوازيك به دننگی شمشالّ دست پی بکه
۲. به لکو به هوئی ئه و ئاوازه وه ساتيک، خه م و خه فه تی عالم له دلّم دهرکه م.
۳. موترب وهره به ئاوازی شمشالّ بئنه ره وه بیر و یادم زه مانى پاشایانى (جه مشید و که ی).
۴. به هوئی سوستی ئیشوکاری دنیای بی (تان و پو) وه، بی بار و هیچ و پو و چه وه ئاوازيك بلی تامنیش به سه ره ات و قسه یه کت بو بگيرمه وه.
۵. بیستم کاتيک (کیومرث) ئه وه ل پاشای دونیا ئه م خاکه ی به جی هیشت چوو بو به هشت (مانای ئه م هونراوه له گه ل هونراوه ی دوايیدا دیت).
۶. وتی: له سه ر ئه م به رده که پالپشتمه و سه رینمه و، پشتیمه، ئه م دوو شیعه ره بنووسن ئه مری کرد ئه م دوو شیعه ره بیان نووسی:
۷. دونیا بووکیکی حیله باز و فیلاوییه، له گه ل هیچ میردیکیا تا سه ر مودارای نه کردوو.
۸. دلّ مه به ستن به م بووکه شوو کوژه، که هیچ راستی و ریکی و هوش باری بوئییه.
۹. موترب وهره روبات لی ده، عود لی ده، به به زمیک سه رم گه رم که.
۱۰. تا پیت بلیم به سه ره اتیکی عه جایب، (به سه ره اتی ئه سکه نده ر) کاتی مردن چی وت!!
۱۱. بیستم ئه و پاشا عادلّه دادپه رسته، کاتيک جله وی فه رمانره وایی دونیای له دست به ردا (پیش مردنی) وتی:
۱۲. وتی: به (ئه ره ستو) ی پینووس زیړ له سه ر له وچه یه که به یاقووت ئه مه بنووسیت:
۱۳. به م دونیا کوئه پر له فیلّ و فره، که هه زاران ئه سکه نده ری وه ک منی دیوه.

۱۴. شادو دلخۆش مەبن پىي بە دەمىيە پىي مەكەنن ئەگەر شەربەتتىكى شيرىنى دانى نۆشى مەكەن، مەي خۆن (لە كە شكۆلىكى شيعرا ئەم ھۆنراوہىيەم دى دەلىت: (ز دستش بنوش) واتە: بىخۆرەوہ ئەگەر شەربەتتىكى ھەنگوینی شيرىنى دايتى لە دەستى وەرگرە و نۆشى كە.

۱۵. موتريب وەرە (تار)ەكەت بگرە بە دەستەوہ، بەقسەم بگە و مەقامىك لى دە.

۱۶. تا شەرحى عەھد و پەيمان و حالى دونيات پىي بلیم ھەر ئەمە نىيە كە پياوہ قەدىمىيە پيشينەكانمان وتوويانە:

۱۷. كە زەمانە، رۆژانى ژيانمان عەھد و پەيمانىكى راست و رەوانيان نىيە، بەلای مەنەوہ ئەم قسە راست نىيە، كەمىك سستى تىايە، ماناى ئەم ھۆنراوہ لەگەل ماناى ھۆنراوہكانى دواييدا دىت.

۱۸. ئەگەر دونيا بىرو فكرىكى راست و چاكى نەبوايە، چۆن ئەم شتە بەپىچەوانە رىك دەكەوت (ماناى ئەم ھۆنراوہ بەستراوہ بە ھۆنراوہكانى دوايىيەوہ).

۱۹. كە تىغى (دونىادارى و حوكم فەرمايى) بە بىر و باوهرىكى راستەوہ چۆن ئەدايە دەست جىهاندار و حوكم فەرماي ھەموو دونيا، مادام ئەم كارەى كر دووہ بەلای مەنەوہ زەمانە بىرى چەوت و ھەلە نىيە، فكرە كەى راستە و لەجىي خويەتى.

۲۰. پاشاى زەمان، خدیوى دەوران (خوسرەوخان) كە يەزدان و زەمان مولك و مال و گەرەيەتى پى داوہ ھەزاران بەندە و غولامى خۆشەويستى جوانى وەك مانگى ھەيە

۲۱. پاشايەتى و حوكم فەرمايى و گەرەيەتى بەسەر ئەمدا تەواو بووہ، ئىتر خدیوىكى كە وەكو ئەم نايىتەوہ، وەكو چۆن دواى (موحەمەد) پىغەمبەرىكى كە ئىتر نايىت و نايىت، پاش ئەمىش كەسى وەكو ئەم نايەتە سەر تەختى پاشايەتى.

آغاز كن: دەست پىي بگە. بىياد آورم: بىنەرەوہ بىرم. بى تارو پود: بى تان و پۆ. دو بيتى: دووھۆنراوہيەك. سداد: بىر چاك. خدیو: لەقەبى عەزىزى مىسر بوو، وشەيىكى فارسىيە، بە مانا پاشا و، وەزىر دىت.

تمت الكتاب بعنون الملك الوهاب المسمى بحديقه خسروى من تأليفات حقير بى بضاعت، و فقيركم استطاعت، كمتريين خلق اللّٰه، (عبداللّٰه ابن محمد آقاى سندنجى المتخلص ب(رونق) مطابق يوت ئىل (۱۲۵۵)ھ در يوم دو شنبه ۲۲ شهر صفر المظفر صورت تحرير واتمام تسطير يافت اميد كە درنظر معنويان زمان مقبول آيد نه فخدول وازچشم بد زمانه ايمن مانا يا على مدد.

مانای دوا وشهکانی تهواونی کتیبهکه

بهکوردی

ئهم کتیبه تهواو بوو، به یارمتهی خوی بهخشندهی بی مانهند، ناوی (حهدیقهی خوسرهوی) یه له دانانی ههژاری کهم مهتا، فه قیری کهم هیژ و بی دهستهلآت، کهمترین ئافهزیدهی خوا (عهبدوڤا) کورپی (موحهمه دئاغای سنهیی) نازناو (رهونهق) تهواو بووله سالی ۱۲۵۵ی کۆچی له پوژی دووشه ممهی مانگی سهفه. هیوادارم پهسهند زانایانی زهمان بیټ، بهلای تیگه یشتوانه وه چاک بی و، وهگریرا، نهک خراپ بی و، تووڤ دراو، وازلئ هیئراو، وه له چاوی بهدی زهمانه دووربیټ و پاریزراو بیټ. یا عهلی به هیممهتی تو.

هەلبەستە ھەورامییەکانی مەستورە

ھەروەکو لە بەشی تیبینی لاپەرە (۳۴۰) ی ئەم دەفتەرەدا نووسیبوم ھەلبەستیکی ھەورامیم لە (عطا حاجی رەجەب) وەرگرت، کە گۆیا ھی مەستورە خانمە پاش کۆچی دوایی خوسرەو خانی میزدی و توویەتی و ھەلبەستە کە بەو جۆرە کە ئەو بۆی خویندمەو دەینوو سەو ھەر چەند وا دەردەکەوێت لە ھیندی ھۆنراویدا ھەلە ھەیه، و ھەلبەستە کەش (لاوازە) ئەگەر ھی مەستورە خانم بیّت، وا لە دانان و ریکخستنی ھەلبەستی (کوردی) دا، ئەو دەستەلاتە ی نەبوو، وە ک لە دانانی ھەلبەستی (فارسی) دا بوویەتی ھەرچونیک بیّت ئەمە ئەو ھەلبەستە یە کە لەو کورەم وەرگرتوو بە ناوی ھەلبەستی ماتەمی خوسرەو خانەو.

کاردۆخی

ھەلبەستی ماتەمی خوسرەو خان

مەستورە مەلول دڵ جە مەنیەت مەست
جامی عەیش تفی بەو شیشە ی خەم بە دەست
مەنآلوجە سەنگ سەسەت کاران
دەرون بی خانە ی خەم و پەژاران
ئاوارە ی ئەملاک ئەقلیمی شادی
ساعی شوارع رای نا مرادی
فەلەک سەر چەشمە ی عەیشش بی وشک
نالەش بە دڵ کەرد چەنی دیدە ی وشک
ھەر من مەزانوجەستە ی حالی تو
ئەو خالی لەبان لەعلی لالی تو
تەلخی رەواقی زیندگانی تو
وہتایی گۆنای زەعفەرانی تو
دو دیدە ی خەمان تەرزى توغرای تو

شەفەت ساي ئوفق جامەى سايى تو
 ئاي جە كورەى نار دل دەرونى تو
 موجى دەرياي دل پرجە هونى تو
 گاه ياراي هەنگام عەيش و نوڭشى تو
 گاه ياد كورەى مەينەت جوڭشى تو
 كافر ويىنەى تو تەن زوخال نەبو
 جامش جە بادەى عوشرەت خالى بو
 دوژمن ئەو جامەى قەلاخى پوڭش
 صەبى ناكامى ميحنەت بنوڭش
 گەردونى كەچباز چەنەردى بازا
 يە چە مەكرى بى پەرى تو سازا
 ئەگەرچى دەرياي خەمان بەردەنى
 نوقمىش كوردەنى تا بە فەرقەنى
 ئارۇ رۇى شايە بەخەم شكستەن
 پەى مەرگى خوسرەو حەقم بە دەستە
 مەستورە مەلول دل جەمعينەت مەست
 جامى عەيش تفيو شيشەى خەم بە دەست
 ز تاي ريشەى جەرگم كەردپەى
 يا وادى ميحنەت بە خەم كە روتەى
 ھەر جە شەو تا رۇ، جە رۇ تا بە شەو
 ھەروا چوو ھەداد ھەى رۇ ھەى خوسرەو
 مۇفارقات ئەو بەرگوزيدەم
 رەوان بو ئەسرین ھونين جە دیدەم
 مەرگى خوسرەو ھيشتا ھەر كەمەن
 ئا ئيش كوشنەن سزاش ماتەمەن

ههلبهستهکانی مهستووره خانم

ههلبهستی یهکه م

۱

۱. خوسرهوم وه هار، خوسرهوم وه هار
- یا شا نه بو وه ئیسال نه وه هار
۲. بهر نه بیان وه بهر گولان جه گولزار
- درهخت نه کهرۆ (شکووفه) ئیزهار
۳. نه سهحنی چه من نه وانۆ بولبول
- نه نیشۆ رهنگی (ژاله) نه پرووی گول
۴. نه یلوفهر تا چه شر بهر نه یۆ چه کاو
- گول نه بو هه تا کریۆ به گولاو
۵. وه نه وشه و سونبول نه سرین و شه ویۆ
- تا قامی قیام بهر نه بیان جه کو
۶. سو سهن و، لاله و، شه ویۆ و گوله زهره
- هه نی سهوز نه بان چه نی سو زو دهره
۷. سو پای گولالان سه ره و نگون بو
- شه قایق رهنگ زهره، جگهر پر هوون بو
۸. نه سیمی سه بان نه بو وه چه من
- نه شانۆ شه ونم وه پرووی نه سته رهن
۹. جه عفه ری و سه من، ری جانه و به یداخ
- بهر نه بیان نه خاک چه نی ئاخ و داخ
۱۰. ئاغام دمای مهرگ دیده ی شه هلا ی تو
- یا شا کهس نه رگس نه کهرۆ وه بو

۱۱. بگيړو ودهدس هرکس، دهسته گول
ويښه نه شته رخار، بپيکوښ نه دل
۱۲. قهقهه هه ژره ژ نه بو نه کوسار
نه دهنکی بولبول نه به زمی گولزار
۱۳. هه ساره ی سویل ئیسال چون سالان
نه ره ژو پهنگی بهرگی نه وهالان
۱۴. پهی چیش چون (خوسرهو) نه توی مه زارن
(مهستوره) ش جه سهیر وه هار بیزارن
۱۵. قهسه م وهو خوای ته نیاو و فهدن
هر جه ئیشه وه تا واده ی مه ردهن
۱۶. جه دمای (خوسرهو) سهیری سهراوده شت
ناره زوی چه من ته ماشای گولگه شت
۱۷. نیگه هه، به گولان، شه مامه و شه بو
چی دنیای پرفه ن جه من هرام بو
۱۸. مهستوره مهلول دل جه مهینه ت مهست
جامی عهیش مارا، شیشه ی خه م به دهست

کاتیک چووته سهر مه زاری (خوسرهو خان)

ههلبهستی دووهم

۲

۱. ساویم وه قوربان تاریکی یانه ت
ئی ماوای دهیجور چولی ویرانه ت
۲. جه زبان لال بام ويښه نه قشی سهنگ
په ی جا گرته و تو نه توی قهبری تهنگ
۳. مهر فهلهك كه ردهن ساچانت بهی تهور
بیهن وه یارت سهنگی سیای قهور

۴. نمە كەرى ياد، ھىچ جە يارانانت
- نمە پەرسى حال، دۆستى جارانت
۵. مەگەر خانى مەرگ زىندانانت كەردەن؟
- يا عەھدو وەفا جە يادت بەردەن؟
۶. يا مەيلى ئاماي لاي منت نىيەن؟
- يا جە غوسسەى ویت كەست وير نىيەن؟
۷. بە گياننت (خوسرەو) كام نەدەيدەى دەور
- پا بەستەى زنجیر گەردوونى پر جەور
۸. نە كۆ، نە سەحرا، نە باخ، نە گولزار
- نە توپى نىزام، نە سوپا و سالار
۹. ھىچ دلگىر نيا بەوینەى جاران
- جە دمای (سەردار) سەفا نە داران
۱۰. دەستەى غولامان ساحیب ئیخلاست
- سەواد كاران، نەدیمی خاست
۱۱. مەگىلان وئىل وئىل بى ئاغاو بى يار
- مات و سەرگەردان زەلىلى رزگار
۱۲. ھەرىكەك وە دەردى گرفتار بىەن
- سەر پوشتەى كارش جە دەستش شىەن
۱۳. مەنالان جە دەس چەرخى واژە گون
- پەرى تو ئاغا مە گرەوان بە ھون
۱۴. شىوہن و زارى و شىنەن كارشان
- وا وەيلای سەختەن پەى سەردارشان
۱۵. جە ياران سى كەس وەفا كەردشان
- جە ھەم قە تاران سەبەق بەرد شان
۱۶. ئافەرىن لېشان نمەك شناس بىن
- جە سەيرى دونىاي پر فەن ھەراس بىن

۱۷. جە دمای خوسرهو ساحیب شکۆ و فەر
پەي خزمەتی کەس نە بەستشا کەمەر
۱۸. ئایەرە ناکام بە دللی تەنگەو
سەر نیان وە سایی سیای سەنگەو
۱۹. جە مال و دەولەت وەشی دەست کیشان
شین، بین وە مونیس (خوسرهوی ویشان)

تیبینی: لە ھۆنراوی داایدا دەرەکەوئیت ئەو (۳) کەسە خویان کوشتوو تەو

کاردۆخی

وهرامی خوسرهو له قهبرا بو مهستوره

ههلبهستی سییهم

۳

۱. واتیش ئەي ئازیز قیبلەي ئازیزان
سەر باشقەي فیرقەي ساحیب کەنیزان
۲. ئینە بەعیدەن جەلای خردمەند
خوسرهو کە بەدام رەخت ببۆ بەند
۳. تۆ گەرچی، نە خەم دەر وونت ھوونەن
بەلام ئی تەور و ئەتوارە دوونەن
۴. حەیف نیەن چون تۆ شیرین شەبازی
شۆخی، مەدھۆشی، ئالوودە نازی
۵. یەك کەرەت جە عەیش، عوشرەت جیابۆ
پەیوہستە ئەوقات، بەرگش سیابۆ
۶. جیھان بە یەکسەر جە خەم مەشحون بو
خورشیدی چون تۆ دايم کسوف بو
۷. تۆ بنیایي زات زیبای حوورەني
چە حووری لایق شوعلەي نوورەني

۸. گول تا غونچه بو چه شوقی دارو
- به شهر چه زولمات زوقی نه دارو
۹. هیچ شوقی نیهن چه مستوروهه
- زینت ها به رنگ چهر مه سوورهه
۱۰. ئهر سهه مولله قهب به مستوروهنی
- تو زیبای دیبای چهر مه سوورهنی
۱۱. وادهی وه هارهن چون گول جیلوه کهر
- به رهشکی جوانان ره عنای دلپه یکه
۱۲. زینت دهر وه جام، جهم نمای جهمشید
- ببزیو ئه نوار شه عشه عهی خورشید
۱۳. بیوشه دیبای زیبا به قامت
- تا پهی قامتت خیزو قیامت
۱۴. ما باقی دونیا به قانه دارو
- جه شادمانی رحمت مه وارو

بو شینی سولتان خانمی خوشکی خوسره و خان
هه لبه سستی چوارهم

۴

۱. فهلهك وه به ختم، فهلهك وه به ختم
- ديسان نه رد شان وه مورهی به ختم
۲. ئاوهرده وه سوز زامانی سه ختم
- گول گول كهرده جه هوون لیباس و ره ختم
۳. جه تاله سیای به ختم زانای
- ديسان مهرگی نهو، په نهه نما نای
۴. وه كو گای شادیم ههرهس ئاوهردی
- مه تاعی عهیشم وه تاراج بهردی

۵. نمەك وەزامان وەرىنم پاشاى
زامى خوسرهوم جە نو خراشاى
۶. چەن دستى نە تووى زامى كوۋنەو نەو
زامى وەلىنم ئاوردى وە سو
۷. جە ھوناوى دل كەردى غەلتانم
نماناى پەنەم مەرگى سولتانم
۸. فەلەك توچون من خاتر ھەزىن باى
سەر نگون و خوار خەستەو غەمگىن باى
۹. يە چە نەردى بى وە تالەم شانائى؟
يە چە دەردى بى پەنەم نماناى؟
۱۰. يە چە كارى بى ئاوردى پىم دا؟
يە چە خارى بى كاشتى نەرىم دا؟
۱۱. يە چە وەزعى بى نماناى بە من؟
نەخلى دل وەشىم ھور كەندى جەبن؟
۱۲. جە چەمان كور بام بىنايىم بو كەم
مەرگى سولتانم چەنى دى وە چەم
۱۳. گەردوون تو كارت جەورو ستەمەن
وہفاو شەرت و بەين جەلاى تو كەمەن
۱۴. وە بەو جوانان چەرخى جەفاكار
مەنوشتى سەھباى ئەجەل وە ناچار
۱۵. جە تەخت و جە بەخت مەكەرىش بى بەر
رؤوشامى عەيشيش نمازى تا سەر
۱۶. جە ھەر جا شوخى، شىرىن ئەندامى
سنەوبەر قامەت زىبا خە رامى
۱۷. فەيروژە خالان خوتەن سىھائى
جوانى سىم ئەندام ئاھو نىگاھى

۱۸. رهندي، دلکەشي، شوخي، شههبازي
 سهراپا بي عهيب، ئالووده نازي
 ۱۹. نيشتە بو سهروهش نه تهختي شادي
 دل مه سروورو وهش جه خهه م نازادي
 ۲۰. تو به دهستي جهور چه رخي پرستهه
 بسياتي عومرش مه پيچي وه ههه
 ۲۱. مه هاري دلهي يارانش به دهره
 سيا سوفته شان مه گهري وه گهره
 ۲۲. خوسوسهه شادي دلهي خهستهي من
 مه لههه مي زامان په ترؤ به ستهي من
 ۲۳. با شستهي خانمان نه رده لان ماوا
 هه مشيره ي دل بهند شاي خوسره و ئاوا
 ۲۴. به يادگار مهنده ي والياني پيش
 مه سرووري دلي بيگانه تا خويش
 ۲۵. كاني فههه و عهقل شاي چهه سياوان
 والي زاده ي دهور ئاوات نه ياوان
 ۲۶. كوشتت به ناكام به رته وه په ي ديت
 دهك خه جالهت بي و نه فرين وارؤ ليت

بههار و شيني خوسره و خان

هه له به ستي پينجهه

۵

۱. خوسره وه هارهه، خوسره وه هارهه
 كوور بام جه ديده، فه سلي وه هارهه
 ۲. مه و سمي جلوس گول و گولزارهه
 واده ي ته ماشا و گهشت و شكارهه

۳. يە وەختى تەفریح قەلب و دەماخەن
فەسلى سەيرانى گول گەشت و باخەن
۴. قەھقەھەي كەبكەن نەسەر كالأوان
فەزای چەمەنەن، شاخەي شە تاوان
۵. ئەوھل خەمئایای تازە نەوگولەن
ئىبىتىدای سۆزى نالەي بولبولەن
۶. سەحراو باخ و دەشت رەنگاورەنگ پۇشان
عەندەلەيب بادەي عەشقى گول نۇشان
۷. غونچە دەمی سورخ نە سەحنى چەمەن
وہخەندەي غرور واز كەردەن دەھەن
۸. دیدەي نەرگسان پىر جە خومارەن
زىنەت ئارای بەزم پاشای وەھارەن
۹. موسەلسەل گىسووی پىرچەكەي سونبول
لەرزانەن بەناز بە پووی دامى دل
۱۰. شەوېۆ كوۆساران كەردەن موعەتتەر
سەف پىكان نە پای سوپای سوۆسەن بەر
۱۱. ھەرىكە وەرپەنگى بەر ئامان وە بەر
ئارايشت كەردەن پەي تەماساكەر
۱۲. زمپوت گون كەردەن بەرگى درەختان
پەي كوۆرى دیدەي قەلاخى رەختان
۱۳. ئەر چەمەن، ئەر باخ، ئەر سەحراو دەشتەن
ماچى نمونەي باخى بەھەشتەن
۱۴. بولبول بە ئاواز فەرەح تەفزای دل
مەوانوۆ بە عەيش پەي دیدارى گول
۱۵. قومرى وەش دەماخ نەسەر سەروانەن
چنار فاخىتەش پەي نەوا خوانەن

۱۶. پەي تەورەن ئىسال بەزمى وە ھاران
 ويسالى مورغان كەبك و ھوزاران
۱۷. ئەمما بە گىانت شاي لال كەمەرم
 جەي دەم دا بى تو، ويم زام خەتەرم
۱۸. كور بام جە ديدە شاي فەرەيدون فەر
 ئىسال كى كرو سەيرى دەشت و دەر
۱۹. كى مەشغول وە سەير كوھ و سە حرا بو
 كى سەرا پەردەي وە شيش وە جا بو
۲۰. نالەي نەواي كى بەيۇنە باخان
 كى كەرو شوعلەش چەمەن چراخان
۲۱. كى نەپاي درەخت وەرۇ نوشو مەي
 كى گوش بدەرۇ بە ئاھەنگى نەي
۲۲. پەي تەماشاي باخ كى بكَرۇ عەزم
 جە خوسرە و ئاباد كى بگيرۇ بەزم
۲۳. موتريب پەرى كى بسازو سازان
 كى بنوشو پەيك بەريزە رازان
۲۴. گولانى وە ھار كى بكَرۇ بو
 ھانا وە بەختم، وەي وەيانەم رو
۲۵. نالەي بەزمى كى گوش بكَرۇ كەر
 كى تيشو نە توى خەلوەتى مەنزەر
۲۶. كى نەي فيردەوسا سوپاو سامش بو
 كى زەمزەمەي عەيش نە دەورانن بو
۲۷. كى بەزمى شادى سەر كاريزش بو
 كى ھەواي گول گەشت باوهريزش بو
۲۸. ھانا و ئوميدم داناي بيچون بو
 پەرى نا كاميت دونيا نگون بو

۲۹. (مەستورە) كۆر باي خەيالت خامەن

خوسرە دەست و پاش وە بەندى دامەن

تېيىنى: ھەر وەكولە پېشەوہ لە باسى (مەستورە) دا نووسىبووم كە (عطاي كورې حاجى رەجەب) لە سلىمانى ھىندى شىعرى ھەورامىي (مەستورە خانمى) لە لايە، ئەوہ بوو پارچە ھەلبەستى يەكەميانم وەرگرت و نووسىمەوہ دوينى كە رۆژى ۱۹۷۹/۶/۱۷ بوو تەلەفونى بو كەردم كە پىنج پارچە ھەلبەستى ترى ھەورامىيانەى مەستورەى دۆزيوہ تەوہ لە ناو دەفتەرەكانيا، پۇيشتەم و دەفتەرەكەم لى وەرگرت ئەو پىنج ھەلبەستەم نووسىيەوہ بو كەتتەكەم. لەم پوہوہ زۆر سوپاسى دەكەم و داوا لە ھەموو كوردىكى دلسۆز دەكەم ھەر ھۆنراوہ يەكى (كوردى) ئەم شاعىرەيان لايە بو م بنىرن تابتوانىن چاپيان كەين و پىشكىش بە خويندەوارانى كوردى خو شەويستى بكەين.

۱۹۷۹/۶/۱۸

سەرچاوه‌كان

پېرستی ئەو سەرچاوانەى كه بۆ پېكهيئان و ليكۆلېنه‌وه، ليكدانه‌وهى ماناى هۆنراوه‌كانى ئەم كتيبه‌كه‌ك و سووديان لى وەرگيراوه

١. كتيبي دهستنووسى هه‌ديقه‌ى خوسره‌وى كه به‌ خه‌تى (ره‌ونه‌ق)ه وه له سالى (١٢٥٥)ى كۆچدا نووسيوويه‌ته‌وه، ئيستا له كتيبخانه‌ى مۆزه‌خانه‌ى كۆمارى عيراقه له به‌غدا زنجيره‌هه‌لگرتنى برىتية له ژماره (٢٣٢٥٩)
٢. كتيبي هه‌ديقه‌ى ئامانه‌هه‌لاهى، له نووسيني: دكتور عبدالرسول خيامپور، ئوستادى زمانى فارسى له دانشگاهى ته‌وريز له سالى ١٣٤٤ هه‌تاوى دا له ته‌وريز چاپ كراوه واته (پيش ١٤ سال له‌مه‌وبه‌ر).
٣. فرهنگ معين: تأليف: دكتور محمد معين، استاد دانشگاه تهران از موءسسسه انتشارات أمير كبير. تهران ١٣٥٣ شمسی.
٤. المجد فى اللغة والاعلام (الطبعة العشرون) دارالمشرق بيروت لمؤلفة لويى معلوف
٥. المعجم الذهبى (فارسی. عربى) الدكتور محمد التونجى. دارالعلم للملایين بيروت.
٦. ديوان حافظ شيرازى. مطبعه مظفرى درېمبى ١٣٣٤هـ.
٧. فرهنگ جغرافيايى ايران. سرتيب حسين على رزم آرا از انتشارات دائره جغرافيايى ستاد ارتش.
٨. قصص الأبنياى نيسابورى: ابواسحاق ابراهيم بن منصور. طبع (تهران) ١٣٤٠ شمس.
٩. كشكولى شيعر ژماره (٣) نزىكه‌ى (٦) سال ده‌بى نووسراوه‌ته‌وه (مه‌كته‌به‌ى كارڤوخى).
١٠. ميژووى ئەدهبى كوردى (علاءالدين سجادى) چاپى دووهم سالى ١٩٧١.
١١. كليات سعدى. بقلم محمد على فروغى، موسسه مطبوعات علمى. تهران.
١٢. ديوان عشقى. بقلم على اكبر سليمى. طبع تهران ١٣١١ شمسی.
١٣. كليات خمسه حكيم نظامى گنجوى. از انتشارات سال ١٣٣١ شمسی. تهران
١٤. تاريخ الكرد وكردستان لمؤلفة محمد امين زكى. ترجمة محمد على عونى. بغداد ١٩٦١.
١٥. كرد. ترك. عرب. تأليف: سى.جى. ادموندز. ترجمة جرجيس فتح الله بغداد ١٩٧١
١٦. أربعة قرون من تاريخ العراق الحديث، تأليف ستيفن همسلى. ترجمة جعفر خياط بغداد ١٩٤١.
١٧. الأكراد دراسة جغرافية: الدكتور شاكركحضايباك. بغداد. ١٩٧٢.
١٨. ديوانى نالى (عبدالكريمى مدرس، فاتح عبدالكريم، محمد عبدالكريم) چاپخانه كۆرى زانيارى بغداد ١٩٧٦.

۱۹. شهره‌فنامه‌ی شهره‌فخانی بدلیسی. هه‌زار کردووویه به کوردی. بغداد ۱۹۷۳.
۲۰. دیوان ماه شرف خانم کردستانی. مستوره. بمساعی (حاجی شیخ یحیی معرفت) تهران. ۱۳۰۴ شمسی.
۲۱. که‌شکۆلی شیعی ده‌ستنوسی ژماره (۴) پیش (۵۰) ده‌بی نووسراوته‌وه (کتیبخانه‌ی کاردۆخی).
۲۲. ده‌فته‌ری شیعی (عطا حاجی ره‌جەب) قوتابی له سلیمانی. بۆ شعره کوردییه‌کانی (مه‌ستوره).
- ئه‌مانه وه له‌گه‌لی سه‌رچاوه‌ی که، بۆ ته‌واوکردنی ئه‌م کتیبه‌م سوود و که‌لکم وه‌رگرتوووه. به‌تایبه‌تی له‌ هیندی زاناو، ئه‌دیپ و، تیگه‌پشتوو و شاره‌زا وه‌کو:
۱. مامۆستا مه‌لا عبدالکریمی مدرس ئه‌ندامی کۆری زانیاری عێراق.
 ۲. دکتور کامل بصیر: عه‌میدی کۆلیژی ئه‌ده‌بیاتی زانستگای سلیمانی و ئه‌ندامی کۆری زانیاری عێراق.
 ۳. دکتور محمّد محمّد نوری عارف: مامۆستای زمان و ئه‌ده‌بیاتی فارسی له‌ زانستگای سلیمانی.
 ۴. شیخ محمّدی خال: ئه‌ندامی کۆری زانیاری عێراق.
- له‌مانه سوود و که‌لکم وه‌رگرتوووه. له‌م پرووه‌وه به‌ پێویستی ده‌زانم زۆر سوپاسیان بکه‌م وه له‌ یه‌زدانی زاناو داناو توانا داوای خو‌شی و سه‌رکه‌وتنیا بکه‌م.

کاردۆخی

چەند سەرنج و تکایەك

ئەى خويندەوارى بەرپىزى خوۆشەويست:

تكا دەكەم پيش خويندەنەوى ئەم كتيپە (سەرنج) لەم شتانەى لای خوارووە بدەى،
ئەمجا تكا و داواكارىيەكەم جيبەجى بکەى:

۱. ئەم كتيپە كە لە بەردەستتايە، تا ئیستا (نەكراوە بە كوردى) و چاپ نەكراوە حەيفە
ئەگەر ھەروا بمىنیتەو و چاپ نەكریت.

۲. ئەو شاعیرانەى كە مېژووى ژيانيان وە ھیندى شیعريان لیرەدا نووسراو و، كراو بە
كوردى، (كوردن).

۳. منیش وەكو توۆ (بەداخەو دەلیم): خوۆزگە بەزمانى بیگانە شیعريان ريك نەخستايە، بە
زمانەكەى خوۆيان شیعريان بوتايە.

لەگەل ئەمەشدا نابى (من و تو) لىيان بگرين چونكە ئەوكاتە، ئەو سەردەمە، لەو
شوینانەدا شیعرى كوردى (باو نەبوو) شاعیرە كوردەكانى ئەو شوینە، بوۆ ئەوئەوى خوۆيان
لە كاربەدەستە فارسەكان نزيك خەنەو، و ئیشوكاریان بە سووك و ئاسان جيبەجى
بكریت، ھەلساون شیعريان (بە فارسى) وتوو.

واتە: لەو سەردەمەدا، لەو شوینانەدا فارسى باو بوو، لەلایەكى ترەو رەنگە (شاعیرە
كوردەكان) وایان زانیبیت (شیعروتن بە زمانى فارسى ھونەر، تا شیعروتن بە زمانى
كوردى) واتە: ئەگەر یەكى، نەتوانى بە فارسى شاعر بلیت، ئەو شاعیریكى (ھونەرمەند)
نییە، وایان زانیو (ھونەرمەند) ئەو شاعیرە، كە بتوانى بە زمانى بیگانە شاعر بلیت،
و بەگاتە ریزی شاعیرانى ئەو گەلە بیگانە، نەك بە زمانەكەى خوۆى شاعر ريك خات
چونكە ئەو شتیكى ئاسانە ھەموو كەس دەتوانى بە زمانى خوۆى شاعر بلیت.

۴. ئەم (۴۳) شاعیرەى كە لەم كتيپەدا ناو و شیعريان ھەیە، (كوردن) ھیندیكیشیان
شانازییان، بە كوردایەتى خوۆیانەو كوردوو وەكو (حەسرەت) كە دەلى:

خوانند خلائقم بە تاجيك من زادەء اردلان و كوردم

واتە خەلقى من بە تاجيك دەزانن بەلام وانییە، من لە ولاتى ئەردەلان لە دايك بووم، من
كوردم.

۵. كاتېك له دانشگاهدا يا له قوتابخانه يه كې ولاتې كوردا دهرسى (فارسى) ده خوینن، ئايا وا چاكتېر نييه شيعرى شاعيرېكى كورد بخوینن، تا شيعرى شاعيرېكى بېگانه؟ بېگومان شيعرى شاعيره كوردهكه بخوینن چاكتېر به شەرتېك ئەو شاعيره كورده، پلهى بهرزی له شيعردا به وان گەيشتېبى يا له وان كه متر نه بېت. خو ئەگەر واش نه بوو. هەر خویندنې چاكتېر بوچې؟ چونكى ميژووى ژيانى گوم نابېت، وه بو خویندهواره كوردهكان دهردهكه وېت، ژيانى شاعيرى كوردى ئەو سهردهمه لهو شویندهاره چوون بووه يا پلهى بېركردنه وه و شيعريان تا چه راده يه كه بووه كه وابوو خویندنې له نه خویندنې چاكتېر له بهرئوه من بهم كار هه لسام ئەم كتيبەم كرد به كوردى.

۶. به خویندنه وهى ئەم كتيبەدا بو ت دهردهكه وېت كه ماوه يه كې زور خو م بهم ئيشه وه خهريك كردوه، شيعره كانم راست كردوونه ته وه له گەل كتيبى (هه ديقه ي ئامانه ئەلاهى) دا به راوردم كردوون، ماناى هونراوه كانم به كوردى ليك داوه ته وه، له پاشا بو زياده كه لك لي وەرگرتن له لاي خوارووى هەر لاپه ريه كدا به پي شوين و جيگه ماناى چەند وشه يه كې فارسيم (به كوردى) نووسيوه تا خوینده واران سوودى لي وەرگرن، وه ئەمه ش كاريكى چاكه بو ئەو كه سانه ي كه بيانه وي زيتر له وشه ي فارسى شاره زابن، وه ماناى ئەو وشه فارسى به كوردى چييه بيزانن.

جا پاش ئەم تكات لي ده كم ئەى خوینده وارى به ريژى خو شه ويست:

۱. چاوپوشى له وه هله ئيملايىبانه بكه يت، چ له به شى كوردى به كه دا، چ له به شى فارسى به كه دا، چونكى ئەو (هه لانه) له كاتى چاپكردندا راست ده كرينه وه، به شەرتېك يا خو م يا شاره زايه ك چاوديري و سه ربه رشتى چاپكردنى كتيبەكه بكات، ئەو هه لانه راست ده كاته وه له كاتى چاپ كردندا.

۲. ئەگەر (چەند هونراوه يه كې كه م) ماناىان به دريژى و جوانى چاك ليك نه درايته وه يا كه م و كورې تي دا بېت ئەويش له كاتى چاپكردنا چاك ده كريت ئەوه له بهرئوه بووه كه له و لاپه رده شوين بو ليكدانه وهى هونراوه كان ته رخان نه كراوه

۳. له كاتى نووسينه وهى هيندى هونراوه ي فارسيدا له بېرم چو بوو شوين و جيگه بو ليكدانه وهى ماناكانيان ته رخان كه م، ئەو شوينه له و لاپه رانه دا چونكه كه م بوو بو ليكدانه وهى، ماناى وشه گرانه فارسى به كان به كوردى، وه له بهر نه مانى جيگه له و لاپه رانه دا نه كرا ماناى يه كه يه كه ي هونراوه فارسى به كان به كوردى ليك بده مه وه. ئەم ناته واوييه ش (زور زور كه مه) له چا و ليكدانه وهى ماناى ئەو هه موو هونراوانه دا (به كوردى) كه به جوانى و ريويكى مانام ليك داونه ته وه.

۴. له كۆتايى تەواوبونى ئەم كتيبەدا داواى خوۋشى و سەرکەوتنى ھەموو خویندەوارىكى بە رېزى خوۋشەويست دەكەم، كە ئەم كتيبەم دەخوینىتەو، وە چا و لە كەم و كورپى دەپۆشیت، چونكى من ھەرئەوئەندەم لە توانادا بوو كە پيى ھەلسام و وتم بەلكو بەم كارە بتوانم كەمىك خزمەتى گەل و نيشتمانە خوۋشەويستەكەم بكەم، تا دوا رۇژ مندالانى خویندەوارانى كورد چاكتر لەمە بكۆلنەو.

كاردۇخى

۱۹۷۹/۵/۷

تیبینی: (رهونەق) له کتێبه دەستنوسه کهیا، که له سالی (١٢٥٥) ی کۆچیدا به ناوی (حهدیقهی خوسرهوی) یهوه نووسیویهتی تهنیا باسی ئەم (٣٠) شاعیرهی نووسیوه، که چی له کتیبی (حهدیقهی ئامانه ئەلاهی) جگه له مانه باسی (١٣) شاعیری کهی نووسیوه. منیش ژبانی ئەو (١٣) شاعیرهیان، که لهم دەستنوسه دا نه بوون، له کتیبی (حهدیقهی ئامانه ئەلاهی) وهرم گرتن و کردم به کوردی هیوام وایه به دلی خوینده وارانانی به پزین بیت و هتوانیبیتم لهم رووهوه خزمه تیکم به گهل و نیشتمانە خوشه ویسته کهم کردبی.

کاردۆخی

